Charles Richard Beaumont
April 24th 1800 –

Frans van Mieris inv. et del. *Cl. Duflos Sculp.*

TITI LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBRI SEX.

Accedunt Selectæ Lectiones dilucidando Poëmati appositæ.

LUTETIÆ PARISIORUM.

Typis JOSEPHI BARBOU.

M. DCC. LIV.

EDITORIS PRÆFATIO.

PRODIT tandem nova Lucretii editio iis omnibus, quotquot adhuc prodierunt, & longè accuratior, & ad optimorum Codicum fidem diligentiùs explorata. Quamvis autem in hoc edendo opere provisum à nobis studiosissimè fuerit, ut ne quid desideretur quod humana valeat præstare sedulitas, non defuturos tamen suspicamur nonnullos homines, eosque paulò religiosiores, quibus minimè arrideat noster labor, impensus scilicet ad evulgandum ejusmodi poëtam qui, dum impiam Epicuri philosophiam poëseos ornamentis illustrat, ad impie-

tatem pariter ac nequitiam facem præferre non temerè judicatur. Et verò annon erat ſatius, exclamabunt illi, Scriptorem iſtum, à quo non leve Religioni vulnus infligatur, prorsùs omitti, quàm tantopere deſudare in revocando ad lucem poëtâ, iis præſertim inſtructo lenociniis, quæ ad legendum blandiùs proritent? Ea quidem eſt Lucretii doctrina, quæ auctoritatis plurimùm ac gratiæ apud quoſdam homines ſibi facilè conciliet, ex eo quòd poëticæ dictionis luminibus mirum in modum eluceſcat; neque illud diſſimulatum volumus, vel ipſa hujus poëtæ mendacia, ſplendidiſſimo ſermonis apparatu circumveſtita, non mediocre pondus habere. At cùm Lucretii, aut potiùs Epicuri Philoſophia à cordato quoque viro delirantis ingenii commentis annumeretur, non fuit quod vereremur, ne magis in rerum inanitate, quàm in poëſeos leporibus lector ſanæ mentis immoraretur. Quem enim

latet, ſi modò attenderit, quæcunque de Atomis effutit Epicurus, ea tam futilibus, imò tam nullis inniti rationum momentis, ut aut per ſeſe ipſa ruant funditùs, aut leviter impulſa dilabantur? Quotuſquiſque autem eſt eorum homuncionum, qui Chriſtianam Religionem apertiùs impugnant, qui non quamlibet aliam malit, quàm Epicuream opinionem tueri? adeò cum ratione & ſecum ipſa pugnat; quin etiam ne iis quidem argumentis philoſophus utitur, quæ ſi non vero proxima, ſaltem non omnino abſurda videantur.

Quapropter ad edendos Lucretii *de Rerum Naturâ* libros, eoſdemque ſedulò recognitos, induſtriam omnem conferre non dubitavimus, rati Epicuri doctrinam jampridem ita obſoleviſſe, nihil ut indè periculi rei Chriſtianæ immineat; Lucretii verò libros, qui arcana reconditioris Phyſicæ plu-

rima dilucidè ac ſubtiliter explicent ; poëſimque ſimul offerant legentibus Latini Sermonis integritate ſaluberrimâ delibutam, non parùm ad politioris litteraturæ decus & utilitatem profuturos. Si quid tamen meticuloſis hominibus ſupereſſe videbitur, quod ab exquiſitis illis Lucretii carminibus timere Religio jure poſſit, faciet profectò ne error latiùs graſſetur, utque fidem, ſi quam invenit, amittat, expetitus ille tandiu Eminentiſſimi Cardinalis *Anti-Lucretius* mox emittendus in publicum ſingulari, nec ſatis prædicando Illuſtriſſimi & Eruditiſſimi Abbatis * beneficio.

Fruere interim, Lector benevole ; noſtro, qualiſcunque eſt, labore ; neque gratulari pigeat Bibliopolæ nobis

* M. l'Abbé DE ROTHELIN.

à teneris amicissimo, qui paterni in locupletando typis elegantioribus orbe litterario studii hæres & æmulus, nec impensæ, nec curis parcit, aut parcere desinet.

Lutetiæ Parisiorum, Kalendis Decembris, 1743.

TITI
LUCRETII CARI

PATRIA: GENUS: VITÆ ſtudium : ingenium : mortis genus, & tempus : librorum numerus : conſilium Poëtæ.

D. LAMBINO Auctore.

Patria.

DE Patriâ T. LUCRETII CARI conſtat inter omnes, idque vel ex ipſius Poëtæ teſtimonio intelligere licet, eum Romanum eſſe. Itaque quod de T. Pomponio Attico ſcripſit Cornelius Nepos, munus Fortunæ fuiſſe, quòd in eâ potiſſimùm Urbe natus eſt, in quâ domicilium Orbis terrarum eſſet;

imperii, ut eandem patriam haberet, & dominam, &c. hoc idem de T. Lucretio dicere licet, eandem Urbem ejus patriam fuiſſe, & Gentium dominam; ſiquidem Roma patria ejus eſt, ut eſt. Atque hæc quidem de patriâ.

Genus.

De genere autem, gentis Lucretiæ fuiſſe T. Lucretium, nomen ipſum declarat. Porrò autem gens Lucretia quàm clara atque antiqua fuerit, argumento ſunt Lucretii Tricipitini, Triones, Ofellæ, Veſpillones, Galli. Quòd verò ad cognomen attinet, tametſi rāriùs in Faſtis, & cæteris monumentis compareat, Romanum eſſe tamen & ex Elegiis nonnullis P. Ovidii, & ex Epigrammatis M. Valerii Martialis intelligere licet. Sed credibile eſt, hujus familiæ Lucretios, equeſtri ordine contentos, populi honores non magnoperè expetiiſſe: quod nemo mirabitur, qui legerit C. Mæcenatem Vipſanium, cùm & Cæſari Auguſto, & M. Agrippæ cariſſimus, atque adeò intimus eſſet, ideòque ampliſſimos honores capere, atque ad Senatorium ordinem pervenire poſſet, anguſto tamen clavo contentum fuiſſe. Licet etiam dicere, Lucretium noſtrum è Veſpillonum aut Ofellarum familiâ fuiſſe, duoque cognomina habuiſſe; cùm ad

commune totius familiæ cognomen aut Veſpillonis, aut Ofellæ, cognomen Cari acceſſiſſet, vel propter ingenii magnitudinem ac præſtantiam, vel propter morum ſuavitatem & comitatem, vel propter aliquid tale.

Quod ut faciliùs credam, facit vel Q. Lucretius Veſpillo, juriſperitus, quem commemorat M. Tullius in Bruto: vel Q. Lucretius Ofella, quem idem ibidem ſcribit aptiorem fuiſſe concionibus, quàm judiciis; de quo fortaſsè & Velleius Paterculus lib. 2. verba facit: vel potiùs alter Lucretius Veſpillo, cujus M. Tullius mentionem facit lib. 8. ad Attic. epiſt. 5. & C. Cæſar lib. 1. & 3. de bello civili; ut credibile ſit, Lucretium Poëtam horum alicujus fratrem germanum, aut patruelem fuiſſe. Neque me movet, quòd Cæſar lib. 1. de bello civili, Lucretium illum Senatorem appellat. Fieri enim poterat, ut ex eâdem familiâ alius eſſet equeſtris, aut etiam Plebeii ordinis, alius Senatorii.

Quòd ſi cui mirum videatur, conſideret M. Tullium Ciceronem, & Q. Tullium ejus fratrem, equeſtri loco eſſe natos. Finge igitur, ex his duobus fratribus alterum ſe ad honores petendos, & Remp. gerendam contu-

liſſe: alterum luce populari carere, ſuum negotium agere, intra pelliculam ſe continere voluiſſe, (quod tamen ſecùs factum eſt;) ſed finge ita eveniſſe: procul dubio is, qui Ædilitatem majorem, Præturam, Conſulatum adeptus eſſet, ut Marcus, Senatorii ordinis factus eſſet; ille alter, qui nullum magiſtratum geſſiſſet, in equeſtri ordine manſiſſet. Hoc idem de noſtro Tito dicere licet, eum equeſtri ordine contentum fuiſſe, cùm ejus propinqui, quòd ſe ad Remp. adminiſtrandam, & ad magiſtratus gerendos contulerant, Senatores facti eſſent. Quo poſito & conceſſo, licebit eum referre in familiam aut Veſpillonum, aut Ofellarum, ut præter prænomen Titi, & nomen Lucretii, & cognomen Cari, vel ſic appelletur T. Lucretius Veſpillo Carus: vel ſic, T. Lucretius Ofella Carus. De duobus cognomentis autem dubitari non debet. Nullum enim dubitandi locum relinquunt P. Cornelius Lentulus Sura, P. Cornelius Lentulus Spinther, Q. Fabius Maximus Verrucoſus, L. Cornelius Sylla Felix, L. Calpurnius Piſo Frugi; & alii, quos longum ſit enumerare.

Hæc ſunt quæ de T. Lucretii genere comperta ſunt. Euſebius autem Pamphili F. eum natum eſſe tradidit Olympiade CLXXI. hoc

eſt, Cn. Domitio Ahenobarbo, & C. Caſſio Longino Coſſ. an. ab U. C. IↃCVIII. Alii, Olympiade CLXXII. hoc eſt, L. Licinio Craſſo, & Q. Mucio Scævolâ Coſſ. an. U. C. IↃCLVIII. Ex quo apparet, eum M. Tullio Cicerone annis XII. aut XI. natu Minorem fuiſſe; ſiquidem M. Tullius natus eſt Q. Servilio Cæpione, & C. Attilio Sarano Coſſ. & ita T. Lucretium Carum, C. Julium Cæſarem, Q. Tullium Ciceronem, C. Valerium Catullum, T. Pomponium Atticum, & horum æquales, non longè admodum inter ſe ætatibus diſtitiſſe.

Vitæ ſtudium.

Quòd ad vitæ ſtudium attinet, credibile eſt Lucretium, cùm ad Poëticam, & Philoſophiam natus eſſet, ingenioque ſuo indulgens, & naturam ſuam ducem ſecutus, philoſophiam Epicuream approbâſſet, ut ſolutiore animo & commodiùs philoſophari poſſet, ſeſe Athenas contuliſſe, ibique Zenonem illum, Epicureorum Coryphæum, audiviſſe, atque hoc pacto totam Epicuri diſciplinam accuratè cognoviſſe ac perdidiciſſe.

Cùm eſſet igitur Lucretius ad Poëticam factus naturâ, ingeniique acumine excelleret,

contemptis popularibus honoribus, qui non ſolùm equeſtri ordini, verùm etiam plebeïo patebant (certè majoribus ejus & propinquis patuerant) ſive quòd à populari levitate abhorreret naturâ, ſive quòd vitam ſuam ei diſciplinæ, quam ſequeretur, quamque amplexus eſſet, conſentaneam eſſe vellet, (ſapientem enim ad Remp. acceſſurum negabat Epicurus) conſtituit ſe intra fortunam ſuam continere, perpetuòque equeſtrem dignitatem retinere, neque longiùs progredi, idque multorum bonorum & clarorum virorum exemplo. Quamvis autem eſſent hi numero complures, unus Pomponius tamen multorum inſtar ei eſſe poterat; qui, cùm ei honores ampliſſimos in ſuâ civitate conſequi liceret, ita privatus, quandiu manſit in vitâ, vixit tamen, ut viris totius civitatis Romanæ ampliſſimis, & ornatiſſimis, & nobiliſſimis cariſſimus fuerit.

Ingenium.

Quantus autem Poëta ſit Lucretius, quàm acuto & acri ingenio, quanta ſit carminis ab eo ſcripti gravitas ac majeſtas, quantus ornatus, quàm pulchri & præclari verſus, quanta ſermonis elegantia, integritas, atque ut ita dicam, ſanitas: cùm omnes eruditi, qui hodiè vivunt, intelligunt; tum qui patrum no-

ſtrorum ætate floruerunt, eò maximè declarârunt, quòd hunc Poëtam imprimis amabant ac lectitabant. Sed ultima illa & maximè veneranda, utpotè nondum peregrinis ſordibus oblita, antiquitas non obſcurè id ſignificavit.

Satis verò interdum mirari non poſſum, quæ tanta fuerit in Quintiliano judicii perverſitas, ut primùm cum Macro Lucretium, hoc eſt cum muſcâ elephantum, comparârit, cùm ſint inter ſe maximè diſpares ac diſſimiles. Macrum autem eum ſignifico, quem Quintilianus noverat. Nam is, qui hodie eſt in manibus, non eſt Macer germanus, ſed alius quidam pſeudomacer, in antiqui & veri Macri locum ſubditus. Deinde ſcripſerit, utrumque eſſe quidem legendum, ſed non ut phraſin, id eſt corpus eloquentiæ, faciant. Poſtremò ſubjunxerit, elegantem eſſe utrumque in ſuâ materiâ; ſed alterum humilem, alterum difficilem. Nam primùm Lucretius non fuit cum Macro comparandus, propterea quòd nihil habent inter ſe ſimile. Deinde quod negat Lucretii lectionem Oratori prodeſſe poſſe ad corpus eloquentiæ conſtituendum; nihil unquam Quintilianus minùs verè locutus eſt. Nam ſive verba ſimplicia, ac propria, & elocutionem ipſam ſpectes, paucis admodum

verbis exceptis, quæ Poëta aut ſuo jure finxit, aut ab Ennio & aliis ficta uſurpavit, poteſt Orator ex ſermonis genere, quo Lucretius eſt uſus, orationem ſuam efficere primùm puriorem, atque elegantiorem, deinde uberiorem ac nitidiorem: ſive te ad rerum tractandarum rationem convertas, habet unde facere poſſit orationem elatiorem, grandiorem, excelſiorem.

Quemadmodum enim M. Jullius Periclem illum, qui fulgurare, tonare, permiſcere Græciam dicebatur, eò cæteris Oratoribus præſtitiſſe dicit, quòd Anaxagoræ Phyſici auditor fuiſſet; & Demoſthenem illum, quem Longinus ſcribit ignis inſtar, eorum, quos afficere velit, animos incendere, atque inflammare, tantò majorem evaſiſſe, quòd Platonem in Academiâ de rebus à ſenſu populari remotis diſputantem audiviſſet: ita arbitror eum Oratorem, qui ſtudiosè Lucretium legat, multò majores in dicendo ſonitus editurum, multòque vehementiùs animos auditorum quaſi percuſſurum, & quòcunque volet, impulſurum. Neque tamen hoc ita accipi velim, quaſi hoc ſentiam, diſputationem de Atomis, & de earum concurſione fortuitâ, & de earum motu triplici, & ſimilibus rebus, ad eloquentiæ incrementum ac pondus acquirendum Ora-

tori profuturam : ſed hoc ſentio, hoc dico, detractâ certorum librorum materiâ, ejus tractandæ rationem ac figuras Oratori magnos & uberes fructus allaturas, magnoque adjumento ad eloquentiam omnibus ſuis partibus abſolutam comparandam futuras ; & Oratorem ab hujus Poëmatis lectione profectum, orationem confecturum longè grandiorem, magis ſonoram, magis arduam, & excelſam, magis denique, ut ita dicam, exſtructam, atque exaggeratam.

Jam quòd idem Quintilianus ait, Lucretium eſſe difficilem, quid diceret, ſi his temporibus natus eſſet, quibus à certis hominibus ita depravatus eſt, ut vix ejus priſtina facies agnoſcatur, cùm & ætati Lucretii pænè vicinus, & Lucretii exemplaria integra & emendata, aut certè quàm minimè corrupta & mendoſa habens, hæc ſcripſerit tamen ? Atqui nihil eſt in Lucretio magnoperè difficile homini tolerabiliter erudito, & in diſciplinâ Epicuri non omnino hoſpiti : quia pleraque in eo ſunt, quæ non debet ignorare homo honeſto loco natus, & liberaliter educatus, & bonis artibus eruditus, nedum is, qui eſt Orator aliquandò futurus, & apud Pontifices, apud Imperatores, apud Reges, apud Populos opulentos ac potentes magnis de rebus verba facturus.

Tali

Tali igitur ingenio præditus atque ornatus, talibuſque adjumentis partim à naturâ, partim à ſtudio & doctrinâ inſtructus Lucretius, ſeſe ad ſcribendum de naturâ rerum contulit, ſcribendi quidem genus, & figuras, & grandiloquentiam Empedoclis ſecutus; materiam verò, & res ab Epicuro, cujus diſciplinam & decreta adamarât, mutuatus.

Mortis genus & tempus.

Quo mortis genere extinctus ſit Lucretius, difficile dictu eſt; neque multò facilius eſt dicere, quoto ſuæ ætatis anno è vitâ diſceſſerit. Plerique mortuum eſſe ferunt anno ætatis XLIII. Cn. Pompeio Magno III. Cæcilio Metello Pio Coss. an. ab U. C. IↃCLI. eodem die quo P. Virgilium Maronem natum eſſe nonnulli ſcriptum reliquerunt. Nolunt autem eum, aut ſuâ ſponte mortem obiiſſe, aut alicujus morbi vi, ut fit, conſumptum eſſe, ſed, ut ejus obitum τραγικώτερον faciant, ſcribunt eum ſibi ipſum manus attuliſſe. Alii tædio vitæ, quòd patriam ſuam, ambitione, avaritiâ, luxuriâ, diſcordiâ, & ſimilibus civitatum, quæ diu floruerunt, & jam ſeneſcunt, morbis æſtuare atque afflictari videret. Alii ægritudine animi, quòd Memmii ſui, qui in exilium pulſus erat, triſtem caſum æquo animo ferre

non posset. Alii furore percitum, in quem Lucilla, sive uxor, sive amica, amatorio poculo porrecto, eum imprudens adegerat, cùm ab eo amari, non ei necem inferre, aut bonam mentem adimere, vellet.

Librorum à Lucretio scriptorum numerus.

Quoniam autem de numero librorum à Lucretio scriptorum nonnulli dubitârunt, & levissimis argumentis adducti, plures quàm sex ab eo scriptos esse existimârunt, videtur hic error minuendus, atque hæc dubitatio tollenda. Omnino igitur sex libros dumtaxat de naturâ rerum scripsit T. Lucretius Carus. Cujus rei cùm sint mihi illa quoque argumenta non imbecilla; primùm, quòd Grammatici veteres, aliique scriptores, Festus, Nonius, Diomedes, Priscianus, Probus, Carisius, Donatus, Servius, Tertullianus, Arnobius, Lactantius, nullum Lucretii librum ultrà sextum commemorant. Deinde, quòd his sex libris solis tota Epicuri ratio, sententia, ac doctrina, quæ quidem ad Naturæ explicationem pertineat, continetur; neque quidquam ampliùs, quod quis de eâ dicere queat, reliquum est. Et tamen multa de continentiâ, & parcimoniâ in victu, de honoribus contemnendis, de luxuriâ, & mollitie aspernandâ, & de cæte-

ris rerum ad Philoſophiam moralem pertinentibus accedunt.

Conſilium Poëtæ.

Conſilium denique Lucretii eſt, animi tranquillitatem, & ἀταξίαν illam, quam crebrò habebat in ore Epicurus, hominibus afferre. Quoniam autem duæ res imprimis homines ſollicitant, & conturbant, ut ille putabat, Religio, hoc eſt, timor Deorum inanis, vitæque beatæ inimicus, atque infeſtus; & metus mortis: his duobus animorum quaſi peſtibus & crucibus conatur eos liberare, oſtendendo primùm, nullam eſſe Deorum providentiam, deinde nullum ſenſum poſt vitam remanere, animoſque eſſe mortales. Quibus vehementer errat Epicurus, & nos Chriſtiani ab eo valdè diſſentimus.

Quoniam igitur neutrum horum facilè expedire poterat Lucretius, niſi naturâ rerum perſpectâ, & cognitâ, omnem operam ſuam in explicandâ ratione Naturæ ponit. Itaque docet Mundum ſine conſilio Deorum, Atomorum concurſu fortuito, eſſe factum; & Mundos eſſe innumerabiles, eodem modo creatos, eoſque omnes eſſe interituros. Ac

totum quidem librum tertium in disputatione de animâ consumpsit : cæteros verò in diversis, ac variis quæstionibus, quas Lector ex indice earum rerum, quæ in singulis libris tractantur, facilè cognoscet.

VETERUM ET RECENTIUM VIRORUM DOCTORUM DE *T. LUCRETIO CARO* TESTIMONIA.

M. Cicero ad Q. Cicer. fratrem lib. 2. ep. 11.

LUCRETII Poëmata, ut ſcribis, non ita ſunt multis luminibus ingenii, multæ tamen artis.

P. Victorius Var. lect. lib. 17. cap. 16.

In Lucretio maximè puritas Latinæ Linguæ copiaque apparet.

Idem caſtig. in Cic. Epiſt.

Lucretius candidiſſimus, & facundiſſimus Romanæ Linguæ ſcriptor.

Barthius adverſar. lib. 1. cap. 9.

Multa ſunt in Lucretio, quæ alibi fruſtrà quæras.

Idem ibid. lib. 23. c. 1.

Illibatæ, ſimplicíſque, hoc eſt, priſcæ, & velut unicæ Latinitatis, ea gratia eſt, ut vel tranſmarinas delicias, fuco oblitas, & pictu-ratas, præ ſe facilè contemnere faciat Lecto-res non ineptos, aut ſuperſtitioſos. Id quod in mentem mihi venit, cùm Catulli, & Lu-cretii Poëmata lego præcipuè: ſiquidem hi duo ſunt omnium Latinorum Scriptorum, qui ad nos pervenerunt, principes; ideòque nulla cura iis ſupervacua impendi poteſt, niſi quâ vel non capiuntur, vel corrumpuntur.

Cornelius Nepos, in vitâ Attici.

Lucium Julium calidum, quem poſt Lucre-tii Catullique mortem, multò elegantiſſimum Poëtam noſtram tuliſſe ætatem, verè videor poſſe contendere, &c.

Lactantius lib. de Opif. c. 6.

Epicuri ſunt omnia, quæ delirat Lucretius.

Petrus Crinitus Florentinus.

T. Lucretius Carus ex Lucretiorum fa-

miliâ natus creditur, quæ Romæ insignis, & pervetusta habita est. Paulò antiquior fuit Terentio Varrone, & M. Tullio, ut quidam scripserunt; quod est observatum diligenter, quoniam in his annalibus, quos à Græcis habemus, complura falsò exposita sunt, contraque rationem temporum perversè signata. Ingenio summo traditur fuisse, & in scribendis carminibus maximè excitato. Solebat enim per intervalla temporum ad carmen accedere, non sine quodam animi furore, ut veteres Auctores ostendunt. Fabius Quintilianus Æmilium Macrum, & T. Lucretium præstare elegantiâ testatur, sed ipsius Lucretii carmen multum difficultatis retinere. Quæ res non modò propter ipsam materiam illi contigit, sed propter egestatem linguæ, & rerum novitatem, ut ille inquit.

Scripsit libros sex de naturâ rerum, in quibus doctrinam Epicuri, & Empedoclem Poëtam secutus est, cujus carmen atque ingenium admiratur. Neque desunt, qui scribant fuisse Lucretii opus à M. Tullio emendatum. Quocirca verisimile est, propter importunum obitum, ab eo imperfectum atque inemendatum relictum. Q. Frater plurimùm Lucretii versibus concessit, & in ejus opere multùm esse artis, atque ingenii refert; neque mirari

oportere, si Lucretii versus duriores interdùm videntur, & quasi Orationi solutæ similes. Fuit hoc proprium illis temporibus, ut optimè testatur apud Macrobium Furius Albinus, cujus verba hæc sunt: nemo debet antiquiores Poëtas eâ ratione viliores putare, quòd eorum versus nobis scabri videntur. Ille enim stylus tum maximè placebat; diuque laboravit ætas secuta, ut magis hinc molliori stylo acquiesceret. Itaque minimè defuerunt, imperantibus etiam Vespasianis, qui Lucretium pro Virgilio, & Lucilium pro Horatio legerent.

Ovid. lib. 1. Amor. eleg. 15.

Carmina sublimis tunc sunt peritura Lucreti,
Exitio terras cùm dabit una dies.

Thomas Scanranus.

Ausonios inter vates Lucretius unus
Scrutator veri sedulus ipse fuit:
Abdita Naturæ cupiens irrumpere claustra,
Et superos acie mentis adire Deos.
Sæpè tamen recto deflectit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.

Franciscus Floridus Sabinus lection. Subsic. cap. 1.

Titus Lucretius Carus, excellens Philosophus, ejusmodi rerum quæ contra naturam

ram fieri videntur, rationem libentissimè reddere solet.

Aldus Pius in epist. ad Albert. Pium Carporum Principem, ac Cæsareum Oratorem apud Pontif. Max.

Lucretius & Poëta, & Philosophus quidem maximus, vel antiquorum judicio: sed plenus mendaciorum. Nam multò aliter sentit de Deo, de creatione rerum, quàm Plato, quàm cæteri Academici; quippè qui Epicuream sectam secutus est. Quamobrem sunt qui ne legendum illum quidem censent Christianis hominibus, qui verum Deum adorant, colunt, venerantur. Sed quoniam veritas, quantò magis inquiritur, tantò apparet illustrior, & venerabilior, Lucretius, & qui Lucretio sunt similes, legendi quidem mihi videntur, & mendaces, & ut certè sunt. Hæc autem attigimus, ut, si quis nesciat deliramenta Lucretii, id discat è nobis.

Adrianus Turnebus advers. lib. 18. cap. 6.

Lucretius, in jucundo suo poëmate, quodam antiquitatis sapore condit suos versus.

Hieronymus Mercurialis Var. Lect. lib. 4. cap. 16.

Lucretius primus rerum naturas Romanâ

linguâ explanavit, ac plurima ab Epicuro; Democrito, & Hipocrate mutuatus eſt.

J. Scaliger in Ariſtot. hiſt. anim. lib. 10. §. 35.

Lucretius divinus vir, atque incomparabilis Poëta.

Caſaubon. not. in Johan. c. 5.

Lucretius Latinitatis auctor optimus.

J. Lipſius Var. lect. lib. 1. c. 14.

Antiquiora quædam verba, & penè obſoleta, in Lucretio, Ennio, aliiſque vetuſtioribus invenire eſt, ab uſu ſanè noſtro, & ſermone remota: ſed in veterum tamen ſcriptis antiquitatis reverentiâ diligenter retinenda, & religioſè conſervanda.

Melchior Junius method. Eloq. c. 8.

Lucretius auctor purus, nitidus, elegans; licet Epicuri ille dogmata defendat.

Dionyſius Lambinus in Epiſt. Dedicatoriâ ad Carolum IX. Regem Chriſtianiſſimum.

Si quod eſt in his paucis Scriptorum veterum tanquam ex naufragio reliquiis, litera-

rum genus, unde multæ magnæque utilitates ad nos permanârint; Poëmata ſunt, &c. . . . At, inquies, Lucretius animorum immortalitatem oppugnat, Deorum providentiam negat, religiones omnes tollit, ſummum bonum in voluptate ponit. Sed hæc Epicuri, quem ſequitur Lucretius, non Lucretii culpa eſt. Poëma quidem ipſum, propter ſententias à religione noſtrâ alienas, nihilominùs Poëma eſt. Tantumne? Imò verò Poëma venuſtum, Poëma præclarum, Poëma omnibus ingenii luminibus diſtinctum, inſignitum, atque illuſtratum, &c. . . .

At Epicurus & Lucretius impii fuerunt. Quid tum poſtea? Num idcircò nos quoque, qui eos legimus, impii ſumus? Primùm, quàm multa ſunt in hoc Poëmate cum aliorum Philoſophorum ſententiis, ac decretis conſentanea! Quàm multa probabilia! Quàm multa denique præclara, ac propè divina! Hæc ſumamus, hæc arripiamus, hæc approbemus. . . . Deinde, adeòne faciles, & creduli ſumus, ut, quæ ſunt à quibuſlibet Scriptoribus memoriæ prodita, literiſque mandata, ea, tanquam ex Apollinis oraculo edita, vera eſſe judicemus? Quòd ſi multa quotidie fabuloſa, incredibilia, falſa denique legimus, vel ut animos relaxemus, vel

ut in iis, quæ ſine controverſiâ vera ſunt, libentiùs acquieſcamus, conſtantiùſque maneamus, quid eſt, quòd Lucretium elegantiſſimum, cultiſſimumque Poëtam aſpernemur? ...

Ad Lucretium noſtrum revertor, Poëtam egregium ac præſtantem, Scriptoremque omnium Latinorum politiſſimum, vetuſtiſſimum, elegantiſſimum; ex quo Virgilius, & Horatius non ſolùm dimidiatos, ſed integros ſæpè verſus mutuari ſolent. Hic, ubi de rerum primordiis, ſeu corpuſculis individuis: de eorum motu, & figuris: de inani: de imaginibus, ſeu ſimulacris, quæ è ſummo rerum corpore mittuntur: de Animorum naturâ: de ortu, obituque ſiderum: de Solis & Lunæ defectu: de fulminis naturâ: de Arcu cœleſti: de Avernis: de cauſis morborum, & multis de aliis rebus diſputat, ſubtilis, argutus, enucleatus, limatus eſt. In librorum proœmiis: in nonnullis ſimilitudinibus: in exemplis: in diſputationibus de morte contemnendâ; de amore fugiendo; de ſomno & inſomniis, gravis, copioſus, amplus, magnificus, elatus, ornatus eſt .... Quid enim? Homerum, propterea quòd in quibuſdam Fabularum partim turpium, partim abſurdarum involucris, omnium rerum naturalium, atque humanarum

cognitionem inclusam continere existimatur, non solùm legimus, verumetiam ediscimus: Lucretium sine Fabularum taliumque nugarum integumentis, de principiis, & causis rerum: de Mundo: de Mundi partibus: de vitâ beatâ: de rebus cœlestibus ac terrenis, non verè illum quidem, neque piè, sed tamen simpliciter, & apertè, & ut Epicureum, ingeniosè, & acutè, & eruditè, & purissimo sermone loquendi non audiemus?

Non enim, si multis locis à Platone dissidet, non, si multa cum religione nostrâ pugnantia dicit, idcircò ea etiam, quæ cum illorum & Christianorum sententiâ congruunt, spernere debemus. Quàm præclarè de coërcendis voluptatibus, de sedandis animorum motibus, de mentis tranquillitate comparandâ disputat! Quàm subtiliter, & argutè eos, qui nihil percipi, nihilque sciri posse affirmant, qui sensus omnes fallaces esse dicunt, coarguit, ac refellit! Quàm copiosè sensus defendit! &c. . . . Quàm pulcræ sunt apud eum descriptiones! Quàm venusta, ut Græci appellant, Episodia! Bellæ de coloribus, de speculis, de Magnete, de Avernis, disputationes! Quàm graves ad continenter, justè, moderatè, innocenter vivendum, cohortationes! . . . . Quid de ejus sermone statuemus?

Quo quid purius, quid incorruptius, quid nitidius, quid elegantius dici aut cogitari potest? Equidem hoc non dubitanter affirmabo, nullum in totâ Linguâ Latinâ Scriptorem Lucretio Latinè meliùs esse locutum: non M. Tullii, non C. Cæsaris orationem esse puriorem.

CATALOGUS.

Editionum T. Lucretii Cari de Rerum Naturâ.

1486. VEronæ, apud Paulum *Fridenperger*, curante Hieronymo *Avantio*: in-folio.
1495. Venetiis, per Theodorum *de Ragazonibus de Asulâ*: in-4.
1500. Venetiis, per Hieronymum *Avantium*, Veronensem, apud *Aldum*: in-4.
1511. Bononiæ, cum Commentario Joannis-Baptistæ *Pii*: in-folio.
1512. Florentiæ, Philippi *Juntæ*, cum præfatione Petri *Candidi*: in-folio.
1512. Florentiæ: in-12.
1512. Venetiis, cum præfatione Petri *Candidi*, ex editione *Aldi*: in-8.
1514. Parisiis, apud *Ascensium*, cum Commentario Joan. Baptistæ *Pii*: in-folio.
1515. Venetiis, ex recognitione *Aldi*, & ejus typis in-8.
1531. Basileæ, apud Henr. *Petri*: in-8.
1536. Lugduni, *Gryphius*: in-8.

1540. Lugduni : *in*-8.
1542. Lovanii : *in*-4.
1546. Lugduni : *in*-12.
1558. Lugduni : *in*-12.
1563. Parisiis, cum commentariis Dionysii *Lambini :* in-4.
1564. Lugduni : *in*-8.
1565. Parisiis, cum emendationibus Adriani *Turnebi :* in-12.
1566. Antwerpiæ, cum commentariis Oberti *Gifanii :* in-8.
1570. Parisiis, cum commentariis locupletioribus Dionysii *Lambini :* in-4.
1576. Lugduni : *in*-12.
1583. Francofurti, ex editione *Lambini :* in-8.
1589. Antwerpiæ : *in*-12.
1595. Lugduni Batavorum, ex editione Oberti *Gifanii*, apud *Plantin :* in-8.
1597. Lugduni Batavorum, apud *Rapheleng :* in-8.
1606. Lugduni : *in*-12.
1611. Lugduni Batavorum, apud *Rapheleng :* in-12.
1611. Genevæ, in corpore Poëtarum Latinorum in-4.
1616. Amstelodami : formâ minore.
1616. Lugduni, in corpore Poëtarum Latinorum ab Alexandro *Ficheto*, Jesuitâ, edito : in-4.
1620. Amstelodami, *Jansson :* in-24.
1626. Amstelodami : formâ minore.
1627. Genevæ, in corpore Poëtarum Latinorum : *in*-4.
1631. Amstelodami : formâ minore.
1631. Francofurti, curante Daniele *Pareo :* in-8.
1647. Florentiæ, cum expositione paraphrasticâ & notis Joannis *Nardii*, Florentini : in-4.
1650. Parisiis, cum versione Gallicâ Michaëlis *de Marolles :* in-8.
1662. Salmurii, cum brevibus notis *Tan. Fabri :* in-4.

1663. Parisiis, cum Gallicâ Versione Michaëlis *de Marolles*; addito libro decimo Laertii Gallicè translato: *in*-8.

1675. Cantabrigiæ, cum notis *Tan. Fabri*: in-12.

1680. Parisiis, in usum Delphini, cum interpretatione & notis Michaëlis *Fayi*: in-4.

1685. Parisiis, cum gallicâ versione Baronis *des Coutures*: in-12.

1686. Cantabrigiæ, cum notis *Tan. Fabri*: in-12.

1692. Amstelodami, cum gallicâ versione Baronis *des Coutures*: in-12.

1693. Neapoli, cum notis *Tan. Fabri*, & argumentis *Fayi*: in-12.

1695. Oxonii, curante Thomâ *Creech*. in-8.

1701. Amstelodami, cum belgicâ versione Joannis *de Wit*, apud Sebastianum *Pezoldum*: in-8.

1708. Parisiis, cum gallicâ versione Baronis *des Coutures*: in-12.

1709. Londini: *in*-4.

1712. Londini, Tonson: *in*-4.

1712. Londini, Tonson, cum variis lectionibus: *in*-folio.

1713. Londini, Tonson: *in*-12.

1717. Londini, ex interpretatione & cum notis Thomæ *Creech*: in-8.

1721. Londini, in corpore Poëtarum Latinorum, apud Isaacum *Vaillant*: in-folio.

1725. Lugd. Bat. cum variorum notis, curante Sigeberto *Havercampo*: in-4.

1744. Lutetiæ Parisiorum. Accedunt selectæ Lectiones dilucidando operi appositæ. Curante Stephano Andreâ *Philippe*. Sumptibus Ant. *Coustelier*: typis C. F. *Simon*: in-12. Cum figuris elegantissimis.

1754. Lutetiæ Parisiorum, typis *J. Barbou*: in-12. Cum figuris elegantissimis.

ARGUMENTUM

LIBRI PRIMI.

DIcturus Poëta de primo rerum exortu atque natura, I. De Venere rerum Genitrice pauca præfatur; cujus Numine invocato, non solùm Memmii clarissimi Romani cui suum hoc opus dedicat, sed etiam Epicuri, ex cujus sententiâ & doctrinâ scribit, laudes non ineleganti carmine breviter prosequitur; laudatque in primis Epicurum, quòd primus metu ac religione Deorum mentes humanas solverit.

II. Explicatis ex occasione variis sceleribus impiis, atque factis, in quæ crudeles mortalium mentes ipsa superstitio induxerit, docet quæ prima rerum principia statuat, quorum duo

præcipua hæc variis afferit exemplis atque argumentis: *Ex nihilo nihil fieri*, & *in nihilum nihil posse reverti.*

III. Probat *Atomos*, quæ rerum vult esse principia, corpora quidem esse, sed cæca, hoc est, quæ sub oculos non cadant: sententiamque hanc variis exemplis de vento, de odore, de calore, de frigore, de voce, deque aliis ejusmodi rebus, quæ constat esse corpora, repetitis confirmat.

IV. Contendit Atomos non unas esse rerum primordia: sed *Inane* addit, ex quo & ex Atomis tota & omnis rerum natura coalescat; negatque præter hæc duo tertiam posse dari primam rerum naturam, sed horum duorum cætera dici *Conjuncta* & *Eventa*, quas vulgò rerum proprietates & accidentia vocant.

V. Atomorum hanc esse naturam

aït, ut insecabilia, æterna, & solida sint corpora, ex quibus tamen res molles, interjecto *Inani*, æquè ac duræ fiant. Cùm autem ea sint minima corpora, docet indè quid sit, quod in rebus *Minimum quid* vulgò vocatur.

VI. Explicatis ita ac statutis suis principiis, Poëta veterum Philosophorum de rerum primis primordiis opiniones explodit: sed in primis Heracliti, qui unum ignem; Empedoclis, qui Terram, Aquam, Aërem, & Ignem; Anaxagoræ, qui Homœomeriam, quam Græci vocant, hoc est quasi similaritatem partium in rebus genitis, tanquam prima rerum principia statuerunt.

VII. Contendit Totum, seu Universum infinitum quidem esse, cùm ex Atomorum multitudine innumerâ, tum ex *Inanis* immensâ magnitudine: sed arguit in corporibus frangendis, rebus-

que concretis diſſolvendis modum finemque dari. Undè colligit prima rerum corpora eſſe individua, ſolida, & immortalia; ex quibus rerum fiant concretiones, & in quæ res concretæ reſolvantur.

VIII. Denique monet nullum eſſe Totius, ſeu Univerſi medium, Terræve centrum, in quod omnia gravia nitantur; cùm univerſum ſit infinitum, in quo ſicut nec extremum, ita nec medium eſſe poſſit.

Frans van Mieris inv et del. *Cl. Duflos Sculp.*

II.

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER PRIMUS.

ÆNEADUM genitrix, hominum Divûmque voluptas,
Alma Venus, Cœli ſubter labentia ſigna
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentes
Concelebras; per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, viſitque exortum lumina Solis:
Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila Cœli,
Adventumque tuum: tibi ſuaves Dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuſo lumine Cœlum.
Nam ſimul ac ſpecies patefacta eſt verna diei,

Et reserata viget genitabilis aura Favonî:
Aëriæ primùm volucres te, Diva, tuumque
Significant initum perculsæ corda tuâ vi.
Indè feræ pecudes persultant pabula læta,
Et rapidos tranant amnes: ita capta lepore,
Illecebrisque tuis omnis natura animantum
Te sequitur cupidè, quò quamque inducere pergis.
Denique per maria, ac montes, fluviosque rapaces,
Frondiferasque domos avium, camposque virentes,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, ut cupidè generatim sæcla propagent.

Quæ quoniam rerum naturam sola gubernas,
Nec sine te quidquam dias in luminis oras
Exoritur, neque fit lætum, neque amabile quidquam:
Te sociam studeo scribundis versibus esse,
Quos ego de RERUM NATURA pangere conor
Memmiadæ nostro: quem tu, Dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluisti excellere rebus.
Quò magis æternum da dictis, Diva, leporem:
Effice ut interea fera mœnera militiaï
Per maria ac terras omnes sopita quiescant.
Nam tu sola potes tranquillâ pace juvare
Mortales: quoniam belli fera mœnera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui sæpe tuum se
Rejicit, æterno devinctus volnere amoris:
Atque ita suspiciens tereti cervice repostâ
Pascit amore avidos inhians in te, Dea, visus:
Eque tuo pendet resupini spiritus ore.
Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore sancto
Circumfusa super, suaves ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis, Inclita, pacem.
Nam neque nos agere hoc patriaï tempore iniquo
Possumus æquo animo: neque Memmî clara propago
Talibus in rebus communi deesse saluti.

Quod supereſt, vacuas aures mihi, Memmiada, & te
Semotum à curis adhibe veram ad rationem,
Ne mea dona tibi ſtudio diſpoſta fideli,
Intellecta priùs quàm ſint, contempta relinquas.
Nam tibi de ſummâ Cœli ratione Deûmque
Diſſerere incipiam, & rerum primordia pandam,
Unde omnes Natura creet res, auctet, alatque:
Quòve eadem rurſum Natura perempta reſolvat:
Quæ nos materiem, & genitalia corpora rebus
Reddundâ in ratione vocare, & ſemina rerum
Appellare ſuemus, & hæc eadem uſurpare
Corpora prima, quòd ex illis ſunt omnia primis.

Omnis enim per ſe Divûm natura neceſſe eſt
Immortali ævo ſummâ cum pace fruatur,
Semota ab noſtris rebus, ſejunctaque longè;
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.

Humana ante oculos fœdè cùm vita jaceret
In terris oppreſſa gravi ſub Religione,
Quæ caput à Cœli regionibus oſtendebat,
Horribili ſuper aſpectu mortalibus inſtans;
Primùm Graïus homo mortales tollere contrà
Eſt oculos auſus, primuſque obſiſtere contrà:
Quem nec fama Deûm, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compreſſit Cœlum, ſed eò magis acrem
Virtutem irritât animi, confringere ut arcta
Naturæ primus portarum clauſtra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, & extra
Proceſſit longè flammantia mœnia Mundi:
Atque Omne immenſum peragravit mente animoque:
Unde refert nobis victor, quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique cuique

Quânam fit ratione, atque altè terminus hærens:
Quare Religio pedibus subjecta vicissim
Obteritur, nos exæquat victoria Cœlo.

Illud in his rebus vereor, ne fortè rearis
Impia te rationis inire elementa, viamque
Endogredi sceleris; quod contrà, sæpiùs illa
Religio peperit scelerosa atque impia facta:
Aulide quo pacto Triviaï virginis aram
Iphianassaï turpârunt sanguine fœdè
Ductores Danaûm delecti, prima virorum.
Cui simul infula virgineos circumdata comptus
Ex utrâque pari malarum parte profusa est,
Et mœstum simul ante aras adstare parentem
Sensit, & hunc propter ferrum celare ministros,
Aspectuque suo lacrymas effundere cives:
Muta metu terram genibus summissa petebat:
Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat,
Quòd patrio princeps donârat nomine Regem.
Nam sublata virûm manibus tremebundaque ad aras
Deducta est, non ut, solenni more sacrorum
Perfecto, posset claro comitari Hymenæo:
Sed casta incestè, nubendi tempore in ipso,
Hostia concideret mactatu mœsta parentis,
Exitus ut classi felix faustusque daretur.
Tantum Religio potuit suadere malorum!

Tutemet à nobis jam quovis tempore, vatum
Terriloquis victus dictis descíscere quæres?
Quippe etenim quàm multa tibi jam fingere possum
Somnia, quæ vitæ rationes vertere possint,
Fortunasque tuas omnes turbare timore?
Et meritò: nam si certam finem esse viderent
Ærumnarum homines, aliquâ ratione valerent
Religionibus, atque minis obsistere vatum.

Nunc ratio nulla eſt reſtandi, nulla facultas;
Æternnas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim quæ ſit natura Animaï;
Nata ſit, an contrà naſcentibus inſinuetur;
Et ſimul intereat nobiſcum morte dirempta;
An tenebras Orci viſat, vaſtaſque lacunas;
An pecudes alias divinitùs inſinuet ſe,
Ennius ut noſter cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum quæ clara clueret?
Etſi præterea tamen eſſe Acheruſia templa
Ennius æternis exponit verſibus; edens,
Quò neque permanent animæ, neque corpora noſtra,
Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris.
Unde ſibi exortam ſemper florentis Homeri
Commemorat ſpeciem, lacrymas & fundere ſalſas
Cœpiſſe, & rerum naturam expandere dictis.

Quapropter bene cùm, ſuperis de rebus, habenda
Nobis eſt ratio; Solis Lunæque meatus
Quâ fiant ratione; & quâ vi quæque genantur
In terris: tum, cumprimis, ratione ſagaci
Unde anima atque animi conſtet natura videndum:
Et quæ res nobis vigilantibus obvia mentes
Terrificet, morbo affectis, ſomnoque ſepultis,
Cernere uti videamur eos, audireque coram,
Morte obitâ, quorum tellus amplectitur oſſa.

Nec me animi fallit, Graïorum obſcura reperta
Difficile illuſtrare Latinis verſibus eſſe:
[Multa novis verbis præſertim cùm ſit agendum,]
Propter egeſtatem linguæ, & rerum novitatem.
Sed tua me virtus tamen, & ſperata voluptas
Suavis amicitiæ, quemvis perferre laborem
Suadet, & inducit noctes vigilare ſerenas,

Quærentem dictis quibus, & quo carmine demum
Clara tuæ possim præpandere lumina menti,
Res quibus occultas penitùs convisere possis.

Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii Solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed Naturæ species, Ratioque;
Principium hinc cujus nobis exordia sumet:
Nullam rem è nihilo gigni divinitùs unquàm.
Quippe ita formido mortales continet omnes,
Quòd multa in Terris fieri, Cœloque tuentur,
Quorum operum causas nullâ ratione videre
Possunt, ac fieri divino numine rentur.
Quas ob res, ubi viderimus, nil posse creari
De nihilo, tum, quod sequimur, jam rectiùs indè
Perspiciemus, & unde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant operâ sine Divûm.

Nam si de nihilo fierent, ex omnibu' rebus
Omne genus nasci posset; ni semine egeret.
E mare primùm homines, è terrâ posset oriri
Squammigerum genus, & volucres: erumpere Cœlo
Armenta, atque aliæ pecudes: genus omne ferarum,
Incerto partu, culta ac deserta teneret:
Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia possent.
Quippe, ubi non essent genitalia corpora cuique,
Qui posset mater rebus consistere certa?
At nunc seminibus quia certis quidque creatur,
Indè enascitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi inest cujusque & corpora prima.
Atque hâc re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quòd certis in rebus inest secreta facultas.

Præterea, cur Vere rosam, frumenta calore,

Vites Autumnò fundi sudante videmus:
Si non, certa suo quia tempore semina rerum
Cùm confluxerunt, patefit quodcumque creatur,
Dum tempestates adsunt, & vivida tellus
Tutò res teneras effert in luminis oras?
Quòd si de Nihilo fierent, subitò exorerentur
Incerto spatio, atque alienis partibus anni:
Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio possent arceri tempore iniquo.

Nec porrò augendis rebus spatio foret usus
Seminis ad coïtum, è Nihilo si crescere possent.
Nam fierent juvenes subitò ex infantibu' parvis:
E terrâque exorta repentè arbusta salirent.
Quorum nil fieri manifestum est, omnia quandò
Paulatim crescunt, ut par est, semine certo:
Crescendoque genus servant; ut noscere possis
Quæque suâ de materiâ grandescere, alique.

Huc accedit, uti sine certis imbribus anni
Lætificos nequeat fœtus summittere tellus:
Nec porrò secreta cibo natura animantum
Propagare genus possit, vitamque tueri:
Ut potiùs multis communia corpora rebus
Multa putes esse, ut verbis Elementa videmus,
Quàm sine principiis ullam rem existere posse.
Denique cur homines tantos Natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada possent
Transire, & magnos manibus divellere montes,
Multaque vivendo vitalia vincere sæcla:
Si non materies quia rebus reddita certa est
Gignundis, è quâ constat quid possit oriri?
Nil igitur fieri de Nilo posse fatendum est:
Semine quandò opus est rebus, quo quæque creatæ
Aëris in teneras possint proferrier auras.

Poſtremò, quoniam incultis præſtare videmus
Culta loca, & manibus meliores reddere fœtus:
Eſſe videlicet in terris primordia rerum,
Quæ nos, fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque ſolum ſubigentes, cimus ad ortus.
Quòd ſi nulla forent, noſtro ſine quæque labore
Sponte ſuâ multò fieri meliora videres.

Huc accedit, uti quidque in ſua corpora rurſum
Diſſolvat Natura, neque ad nihilum interimat res.

Nam, ſi quid mortale è cunctis partibus eſſet,
Ex oculis res quæque repentè erepta periret;
Nullâ vi foret uſus enim, quæ partibus ejus
Diſcidium parere, & nexus exſolvere poſſet.
At nunc, æterno quia conſtant ſemine quæque,
Donec vis obiit, quæ res diverberet ictu,
Aut intùs penetret per inania, diſſolvatque,
Nullius exitium patitur Natura videri.

Præterea, quæcumque vetuſtate amovet ætas;
Si penitùs perimit conſumens materiem omnem;
Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Reducit Venus? aut reductum Dædala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens,
Unde mare, ingenui fontes, externaque longè
Flumina ſuppeditant? unde æther ſidera paſcit?
Omnia enim debet, mortali corpore quæ ſunt,
Infinita ætas conſumpſe, anteacta dieſque.
Quòd ſi in eo ſpatio, atque anteactâ ætate fuêre,
E quibus hæc rerum conſiſtit ſumma refecta,
Immortali ſunt naturâ prædita certè.
Haud igitur poſſunt ad Nilum quæque reverti.

Denique res omnes eadem vis cauſaque volgò
Conficeret, niſi materies æterna teneret
Inter ſe nexas minùs aut magis endopeditè.
Tactus enim lethi ſatis eſſe cauſa profectò:
Quippe, ubi nulla forent æterno corpore, eorum
Contextum vis deberet diſſolvere quæque.
At nunc, inter ſe quia nexus principiorum
Diſſimiles conſtant, æternaque materies eſt,
Incolumi remanent res corpore, dum ſatis acris
Vis obeat pro texturâ cujuſque reperta.
Haud igitur redit ad Nihilum res ulla, ſed omnes
Diſcidio redeunt in corpora materiaï.

Poſtremò pereunt imbres, ubi eos pater Æther
In gremium matris Terraï præcipitavit.
At nitidæ ſurgunt fruges, ramique vireſcunt
Arboribus; creſcunt ipſæ, fœtuque gravantur.
Hinc alitur porrò noſtrum genus, atque ferarum:
Hinc lætas urbes pueris florere videmus,
Frondiferaſque novis avibus canere undique ſilvas.
Hinc feſſæ pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt, & candens lacteus humor
Uberibus manat diſtentis: hinc nova proles
Artubus infirmis teneras laſciva per herbas
Ludit, lacte merò mentes percuſſa novellas.
Haud igitur penitùs pereunt quæcumque videntur:
Quandò alid ex alio reficit Natura, nec ullam
Rem gigni patitur, niſi morte adjutam alienâ.

Nunc age, res quoniam docui non poſſe creari,
De Nihilo, neque item genitas ad Nil revocari,
Ne quà fortè tamen cœptes diffidere dictis,
Quòd nequeunt oculis rerum primordia cerni;
Accipe præterea, quæ corpora tute neceſſe eſt

Confiteare eſſe in rebus, nec poſſe videri.

Principiò, Venti vis verberat incita pontum,
Ingenteſque ruit naves, & nubila differt:
Interdum rapido percurrens turbine campos
Arboribus magnis ſternit, monteſque ſupremos
Sylvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
Cum fremitu, ſævitque minaci murmure coortus.
Sunt igitur Venti nimirum corpora cœca,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli
Verrunt, ac ſubitò vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt aliâ, ſtragemque propagant,
Ac cùm mollis aquæ fertur natura repentè
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decurſus aquaï,
Fragmina conjiciens ſylvarum, arbuſtaque tota:
Nec validi poſſunt pontes venientis aquaï
Vim ſubitam tolerare: ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus amnis,
Dat ſonitu magno ſtragem, volvitque ſub undis
Grandia ſaxa, ruit quà quidquid fluctibus obſtat.
Sic igitur debent Venti quoque flamina ferri,
Quæ, veluti validum flumen, cùm procubuere,
Quamlibet in partem trudunt res antè, ruuntque
Impetibus crebris; interdum vertice torto
Corripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.
Quare etiam atque etiam ſunt Venti corpora cæca:
Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui ſunt.

Tum porrò varios rerum ſentimus Odores:
Nec tamen ad nares venientes cernimus unquam:
Nec calidos Æſtus tuimur, nec Frigora quimus
Uſurpare oculis, nec voces cernere ſuemus:
Quæ tamen omnia corporeâ conſtare neceſſe eſt

Naturâ: quoniam ſenſus impellere poſſunt.
TANGERE ENIM ET TANGI, NISI CORPUS, NULLA POTEST RES.

Denique fluctifrago ſuſpenſæ in littore Veſtes
Uveſcunt, eædem diſpanſæ in Sole ſereſcunt.
At neque quo pacto perſederit humor aquaï
Viſu eſt, nec rurſum quo pacto fugerit æſtu;
In parvas igitur partes diſpergitur humor,
Quas oculi nullâ poſſunt ratione videre.

Quin etiam multis Solis redeuntibus annis
Annulus in digito ſubtertenuatur habendo:
Stillicidî caſus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus occultè decreſcit Vomer in arvis:
Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conſpicimus: tum portas propter ahena
Signa manus dextras oſtendunt attenuari
Sæpe ſalutantum tactu, præterque meantum.
Hæc igitur minui; cùm ſint detrita, videmus:
Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
Invida præcluſit ſpeciem Natura videndi.

Poſtremò, quæcumque dies, Naturaque rebus
Paulatim tribuit moderatim creſcere cogens,
Nulla poteſt oculorum acies contenta tueri:
Nec porrò quæcumque ævo, macieque ſeneſcunt:
Nec mare quæ impendent veſco ſale ſaxa pereſa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere poſſis.
Corporibus cæcis igitur Natura gerit res.

Nec tamen undique corporeâ ſtipata tenentur
Omnia naturâ; namque eſt in rebus Inane.
Quod tibi cognoſſe in multis erit utile rebus:
Nec ſinet errantem dubitare, & quærere ſemper

De Summâ rerum, & noſtris diffidere dictis;
Quapropter locus eſt intactus, Inane, vacanſque.

Quod ſi non eſſet, nullâ ratione moveri
Res poſſent: namque officium, quod corporis extat,
Officere, atque obſtare, id in omni tempore adeſſet
Omnibus: haud igitur quidquam procedere poſſet,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, ſublimaque cœli,
Multa modis multis variâ ratione moveri
Cernimus ante oculos: quæ, ſi non eſſet Inane,
Non tam ſollicito motu privata carerent,
Quàm genita omninò nullâ ratione fuiſſent:
Undique materies quoniam ſtipata quieſſet.

Præterea quamvis ſolidæ res eſſe putentur,
Hinc tamen eſſe licet raro cum corpore cernas:
In ſaxis, ac ſpeluncis permanat aquarum
Liquidus humor, & uberibus flent omnia guttis:
Diſſupat in corpus ſeſe cibus omne animantum:
Creſcunt arbuſta, & fœtus in tempore fundunt;
Quòd cibus in totas uſque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omnes:
Inter ſepta meant voces, & clauſa domorum
Tranſvolitant: rigidum permanat frigus ad oſſa.
Quod niſi Inania ſint, quà poſſent corpora quæque
Tranſire, haud ullâ fieri ratione videres.

Denique cur alias aliis præſtare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figurâ?
Nam, ſi tantundem eſt in lanæ glomere quantum
Corporis in plumbo eſt, tantundem pendere par eſt:
Corporis officiũ eſt quoniã premere omnia deorſum:
Contrà autem natura manet ſine pondere Inanis.
Ergo quod magnum eſt æquè, leviuſque videtur,

Nimirum plus esse sibi declarat Inanis :
At contrà gravius plus in se corporis esse
Dedicat, & multo Vacui minùs intus habere.
Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
Quærimus, admistum rebus quod Inane vocamus.

Illud in his rebus, ne te deducere vero
Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor.
Cedere squammigeris latices nitentibus aïunt,
Et liquidas aperire vias; quia post loca pisces
Linquant, quò possint cedentes confluere undæ ;
Sic alias quoque res inter se posse moveri,
Et mutare locum, quamvis sint omnia plena.
Scilicet id falsâ totum ratione receptum est.
Nam quò squammigeri poterunt procedere tandem,
Nî spatium dederint latices? concedere porrò
Quò poterunt undæ, cùm pisces ire nequibunt?
Aut igitur motu privandum est corpora quæque;
Aut esse admistum dicendum est rebus Inane,
Unde initum primum capiat res quæque movendi.

Postremò duo de concursu corpora lata
Si cita dissiliant, nempe aër omne necesse est
Inter corpora quod fuerat, possidat Inane.
Is porrò, quamvis circùm celerantibus auris
Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
Compleri spatium: nam primum quemque necesse est
Occupet ille locum, deinde omnia possideantur.
Quòd si fortè aliquis, cùm corpora dissiluere,
Tum putat id fieri, quia se condenseat aër,
Errat: nam Vacuum, tunc fit, quod non fuit antè;
Et repletur item, Vacuum quod constitit antè,
Nec tali ratione potest densarier aër:
Nec, si jam posset, sine inani posset, opinor,
Se ipse in se trahere, & partes conducere in unum.

Quapropter, quamvis causando multa moreris,
Esse in rebus Inane tamen fateare necesse est.

Multaque præterea tibi possum commemorando
Argumenta, fidem dictis conradere nostris.
Verùm animo satis hæc vestigia parva sagaci
Sunt, per quæ possis cognoscere cætera tute.
Namque canes ut montivagæ persæpe feraï
Naribus inveniunt intectas fronde quietes,
Cùm semel institerunt vestigia certa viaï:
Sic alid ex alio per te tute ipse videre
Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
Insinuare omnes, & verum protrahere inde.

Quod si pigrâris, paulùmve abscesseris ab re,
Hoc tibi de plano possum promittere, Memmi:
Usque adeò largos haustus, è fontibus amnes,
Lingua meo suavis diti de pectore fundet,
Ut verear, ne tarda priùs per membra senectus
Serpat, & in nobis vitaï claustra resolvat,
Quàm tibi de quâvis unâ re versibus omnis
Argumentorum sit copia missa per aures.
Sed nunc jam repetam cœptum pertexere dictis.

Omnis, ut est, igitur per se Natura duabus
Consistit rebus: nam Corpora sunt, & Inane,
Hæc in quo sita sunt, & quà diversa moventur.
Corpus enim per se communis dedicat esse
Sensus: quo nisi prima fides fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quidquam ratione queamus.
Tum porrò Locus, ac Spatium quod Inane vocamus,
Si nullum foret, haud usquam sita corpora possent
Esse, neque omninò quàquam diversa meare:
Id quod jam superà tibi paulò ostendimus antè.

Præterea nihil eſt, quod poſſis dicere ab omni
Corpore ſejunctum, ſecretumque eſſe ab Inani:
Quod quaſi tertia ſit numero natura reperta.
Nam quodcunque erit, eſſe aliquid debebit id ipſum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum ſit;
Cui ſi tactus erit quamvis levis, exiguuſque,
Corporum augebit numerum, ſummamque ſequetur;
Sin intactile erit, nullâ de parte quod ullam
Rem prohibere queat per ſe tranſire meantem;
Scilicet hoc id erit Vacuum, quod Inane vocamus.

Præterea, per ſe quodcumque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipſum,
Aut erit, ut poſſint in eo res eſſe, gerique:
At facere & fungi ſine corpore nulla poteſt res:
Nec præbere locum porrò, niſi Inane Vacanſque.
Ergo præter inane, & Corpora, tertia per ſe
Nulla poteſt rerum in numero natura relinqui;
Nec, quæ ſub ſenſus cadat ullo tempore noſtros,
Nec, ratione animi, quam quiſquam poſſit apiſci.
Nam quæcumque cluent, aut his conjuncta duabus
Rebus ea invenies, aut horum eventa videbis.
Conjunctum eſt id, quod numquam ſine perniciali
Diſcidio potis eſt ſejungi, ſeque gregari:
Pondus uti ſaxis, calor ignibus, liquor aquaï,
Tactus corporibus cunctis, intactus Inani.
Servitium contrà, libertas, divitiæque,
Paupertas, bellum, concordia, cætera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abituque,
Hæc ſoliti ſumus, ut par eſt, Eventa vocare.

Tempus item per ſe non eſt, ſed rebus ab ipſis
Conſequitur ſenſus, tranſactum quid ſit in ævo,
Tum quæ res inſtet, quid porrò deinde ſequatur,

Nec per se quemquam Tempus sentire fatendum est
Semotum ab rerum motu, placidâque quiete.

Denique Tyndaridem raptam, belloque subactas
Trojugenas gentes cùm dicunt esse, videndum est,
Ne fortè hæc per se, cogant nos esse fateri:
Quandò ea sæcla hominum, quorum hæc Eventa fuere,
Irrevocabilis abstulerit jam præterita ætas.
Namque aliud rebus, aliud regionibus ipsis
Eventum dici poterit, quodcumque erit actum.

Denique materies si rerum nulla fuisset,
Nec Locus, ac Spatium, res in quo quæque geruntur,
Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens
Clara accendisset sævi certamina belli:
Nec clam durateus Trojaï Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Grajugenarum;
Perspicere ut possis res gestas funditùs omnes,
Non ita uti corpus per se constare, nec esse:
Nec ratione cluere eâdem, quâ constat Inane:
Sed magis ut meritò possis Eventa vocare
Corporum, atque Loci, res in quo quæque gerantur.

Corpora sunt porrò partim primordia rerum,
Partim concilio quæ constant principiorum.
Sed quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis
Stringere: nam solido vincunt ea corpore demum;
Etsi difficile esse videtur credere, quidquam
In rebus solido reperiri corpore posse.
Transit enim fulmen cœli per septa domorum,
Clamor ut, ac voces: ferrum candescit in igne;
Dissiliuntque fero ferventia saxa vapore,
Conlabefactatus rigor auri solvitur æstu:
Tum glacies æris flammâ devicta liquescit:

Permanat

Permanat calor argentum, penetraleque frigus,
Quandò utrumque, manu retinentes pocula ritè,
Sensimus infuso lympharum rore supernè.
Usque adeò in rebus solidi nihil esse videtur.
Sed quia vera tamen ratio, naturaque rerum
Cogit, ades, paucis dum versibus expediamus,
Esse ea, quæ solido, atque æterno corpore constent,
Semina quæ rerum, primordiaque esse docemus:
Unde omnis rerum nunc constet summa creata.

Principiò, quoniam duplex natura duarum
Dissimilis rerum longè constare reperta est,
Corporum atque Loci, res in quo quæque geruntur:
Esse utramque sibi per se, puramque necesse est.
Nam quàcumque vacat Spatium, quod Inane vocamus;
Corpus eà non est: quà porrò cunque tenet se
Corpus, eà Vacuum nequaquam constat Inane.
Sunt igitur solida, ac sine Inani corpora prima.

Præterea quoniam genitis in rebus Inane est,
Materiem circùm solidam constare necesse est:
Nec res ulla potest verâ ratione probari
Corpore Inane suo celare, atque intùs habere,
Si non, quod cohibet, solidum constare relinquas.
Id porrò nihil esse potest, nisi materiaï
Concilium, quod Inane queat rerum cohibere.
Materies igitur, solido quæ corpore constat,
Esse æterna potest, cùm cætera dissolvantur.

Tum porrò si nil esset, quod Inane vacaret,
Omne foret solidum; nisi contrà corpora cæca
Essent, quæ loca complerent, quæcunque tenerent,
Omne, quod est, Spatium vacuum constaret Inane.
Alternis igitur nimirum Corpus Inani
Distinctum est, quoniam nec plenum naviter extat:

Nec porrò Vacuum: sunt ergo corpora cæca,
Quæ spatium pleno possint distinguere Inane.

Hæc neque dissolvi plagis extrinsecùs icta
Possunt: nec porrò penitùs penetrata retexi:
Nec ratione queunt aliâ tentata labare,
Id quod jam superà tibi paulò ostendimus antè.
Nam neque conlidi sine Inani posse videtur
Quidquam, nec frangi, nec findi in bina secando:
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur.
Et quàm quæque magis cohibet res intùs Inane,
Tam magis his rebus penitùs tentata labascit.
Ergo, si solida, ac sine Inani corpora prima
Sunt ita uti docui, sint hæc æterna necesse est.

Prætèrea, nisi Materies æterna fuisset,
Antehac ad Nihilum penitùs res quæque redissent,
De Nihiloque renata forent quæcunque videmus.
At quoniam superà docui nil posse creari
De nihilo, neque quod genitum est, ad nil revocari;
Esse immortali primordia corpore debent,
Dissolvi quò quæque supremo tempore possint,
Materies ut suppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur solidâ primordia simplicitate:
Nec ratione queunt aliâ servata per ævum
Ex infinito jam tempore res reparare.

Denique, si nullam finem Natura parasset
Frangendis rebus, jam corpora materiaï
Usque redacta forent, ævo frangente priore,
Ut nihil ex illis à certo tempore posset
Conceptum, summum ætatis pervadere florem;
Nam quidvis citiùs dissolvi posse videmus,
Quàm rursus refici. Quapropter longadiei

Infinitæ ætas anteacti temporis omnis
Quod fregisset adhuc, disturbans, dissolvensque,
In nunquam reliquo reparari tempore posset.
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet: quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita simul generatim tempora rebus
Stare, quibus possint ævi contingere florem.

Huc accedit, uti solidissima materiaï
Corpora cùm constant, possint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiant aër, aqua, terra, vapores,
Quo pacto fiant, & quâ vi cumque genantur;
Admistum quoniam simul est in rebus Inane.
At contrà, si mollia sint primordia rerum,
Unde queant validi silices, ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi: nam funditùs omnis
Principio fundamenti Natura carebit.
Sunt igitur solidâ pollentia simplicitate,
Quorum condenso magis omnia conciliatu
Arctari possunt, validasque ostendere vires.

Denique jam quoniam generatim reddita finis
Crescendi rebus constat, vitamque tuendi,
Et quid quæque queant per fœdera Naturaï,
Quid porrò nequeant sancitum quandoquidem extat:
Nec commutatur quidquam; quin omnia constant
Usque adeò, variæ volucres ut in ordine cunctæ
Ostendant maculas generales corpori inesse,
Immutabile materiæ quoque corpus habere
Debent nimirum. Nam si primordia rerum
Commutari aliquâ possent ratione revicta,
Incertum quoque jam constet, quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique cuique
Quânam sit ratione, atque altè terminus hærens;
Nec toties possent generatim sæcla referre

Naturam, motus, victum, moresque parentum.

Tum porrò, quoniam extremum cujusque cacumen
Corporis est aliquod, nostri quod cernere sensus
Jam nequeunt; id nimirum sine partibus extat;
Et minimâ constat naturâ: nec fuit unquam
Per se secretum, neque posthac esse valebit:
Alterius quoniam est ipsum pars, primaque, & ima:
Inde aliæ, atque aliæ similes ex ordine partes,
Agmine condenso, naturam corporis explent.
Quæ quoniam per se nequeunt constare, necesse est
Hærere, ut nequeant ullâ ratione revelli,
Sunt igitur solidâ primordia simplicitate:
Quæ minimis stipata cohærent partibus arctè,
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magis æternâ pollentia simplicitate:
Unde neque avelli quidquam, neque deminui jam
Concedit Natura reservans semina rebus.

Præterea nisi erit Minimum, parvissima quæque
Corpora constabunt ex partibus infinitis.
Quippe ubi dimidiæ partis pars semper habebit
Dimidiam partem, nec res perfiniet ulla.
Ergo rerum inter summam, minimamque quid escit?
Non erit ut distent: nam quamvis funditùs omnis
Summa sit infinita, tamen parvissima quæ sunt
Ex infinitis constabunt partibus æquè.
Quoi quoniam ratio reclamat vera, negatque
Credere posse animum, victus fateare necesse est;
Esse ea quæ nullis jam prædita partibus exstent,
Et minimâ constent naturâ: quæ quoniam sunt,
Illa quoque esse tibi solida, atque æterna fatendum.

Denique nî minimas in partes cuncta resolvi
Cogere consuêsset rerum Natura creatrix;

Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea quia, quæ multis ſunt partibus aucta,
Non poſſunt ea, quæ debet genitalis habere
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus, per quæ res quæque geruntur.

Porrò, ſi nulla eſt frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam
Nunc etiam ſuperare neceſſe eſt Corpora rebus,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo.
At quoniam fragili naturâ prædita conſtant,
Diſcrepat æternum tempus potuiſſe manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævum.

Quapropter, qui materiem rerum eſſe putarunt
Ignem, atque ex igni Summam conſiſtere ſolo,
Magnopere à verâ lapſi ratione videntur.
Heraclitus init quorum dux prælia primus,
Clarus ob obſcuram linguam magis inter inanes,
Quàmde graves inter Graïos, qui vera requirunt.
Omnia enim ſtolidi magis admirantur, amantque
Inverſis quæ ſub verbis latitantia cernunt:
Veraque conſtituunt, quæ bellè tangere poſſunt
Aures, & lepido quæ ſunt fucata ſonore.

Nam cur tam variæ res poſſent eſſe, requiro;
Ex vero ſi ſunt Igni, puroque creatæ.
Nil prodeſſet enim calidum denſarier ignem,
Nec rarefieri, ſi partes Ignis eandem
Naturam, quam totus habet ſuper Ignis, haberent;
Acrior ardor enim conductis partibus eſſet:
Languidior porrò disjectis, diſque ſupatis.
Amplius hoc fieri nihil eſt, quod poſſe rearis
Talibus in cauſis, nedum variantia rerum
Tanta queat denſis rariſque ex ignibus eſſe.

Atque hi, si faciant admistum rebus Inane,
Densari poterunt ignes, rarique relinqui:
Sed, quia multa sibi cernunt contraria, mussant,
Et fugitant in rebus Inane relinquere purum, &,
Ardua dum metuunt, amittunt vera viaï:
Nec rursum cernunt, exempto rebus Inani,
Omnia densari, fierique ex omnibus unum
Corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
Æstifer ignis uti lumen jacit, atque vaporem:
Ut videas non è stipatis partibus esse.

Quòd si fortè ullâ credunt ratione potesse
Ignes in cœtu stingui, mutareque corpus:
Scilicet ex ullâ facere id si parte reparcent,
Occidet ad nihilum nimirum funditùs ardor
Omnis, & ex Nihilo fient quæcunque creantur.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè:
Proinde aliquid superare necesse est incolume ollis,
Ne tibi res redeant ad Nilum funditùs omnes,
De Nihiloque renata virescat copia rerum.

Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædam
Sunt, quæ conservant naturam semper eandem,
Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine, mutant
Naturam res, & convertunt corpora sese:
Scire licet non esse hæc ignea corpora rerum.
Nil referret enim quædam decedere, abire,
Atque alia attribui, mutarique ordine quædam,
Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent.
Ignis enim foret omnimodis, quodcunque crearent.
Verùm, ut opinor, ita est: sunt quædã corpora, quorũ
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ,
Efficiunt ignes, mutatoque ordine mutant
Naturam: neque sunt igni simulata, neque ullæ

Præterea rei, quæ corpora mittere poſſit
Senſibus, & noſtros adjectu tangere tactus.

Dicere porrò Ignem res omnes eſſe, neque ullam
Rem veram in numero rerum conſtare, niſi Ignem:
Quod facit hic idem, perdelirum eſſe videtur.
Nam contrà ſenſus ab ſenſibus ipſe repugnat,
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent:
Unde hic cognitus eſt ipſi, quem nominat Ignem.
Credit enim Senſus ignem cognoſcere verè;
Cætera non credit, nihilo quæ clara minùs ſunt:
Quod mihi cùm vanum, tum delirum eſſe videtur.
Quò referemus enim? quid nobis certius ipſis
Senſibus eſſe poteſt, quo vera ac falſa notemus?

Præterea, quare quiſquam magis Omnia tollat,
Et velit Ardoris naturam linquere ſolam;
Quam neget eſſe Ignis, Summam tamẽ eſſe relinquat?
Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.

Quapropter qui materiem rerum eſſe putârunt
Ignem, atque ex Igni Summam conſiſtere poſſe:
Et qui principium gignundis Aëra rebus
Conſtituêre: aut Humorem quicunque putârunt
Fingere res ipſum per ſe: Terramve creare
Omnia, & in rerum naturas vertier omnes:
Magnopere à vero longèque erraſſe videntur.

Adde etiam, qui conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes Igni, Terramque Liquori:
Et qui quatuor ex rebus poſſe omnia rentur,
Ex Igni, Terrâ, atque Animâ procreſcere, & Imbri.

Quorum Acragantinus cumprimis Empedocles eſt,
Inſula quem Triquetris terrarum geſſit in oris,

Quam fluitans circùm magnis amfractibus æquor
Ionium glaucis aspergit virus ab undis:
Angustoque fretu rapidum mare dividit undis
Italiæ terraï oras à finibus ejus.
Hîc est vasta Charybdis, & hîc Ætnæa minantur
Murmura flammarum rursum se colligere iras,
Faucibus eruptos iterum ut vis evomat ignes,
Ad Cœlumque ferat flammaï fulgura rursum.
Quæ cùm magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, visendaque fertur,
Rebus opima bonis, multâ munita virûm vi,
Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se,
Nec sanctum magis, & mirum, carumque videtur.
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, & exponunt præclara reperta:
Ut vix humanâ videatur stirpe creatus.

Hic tamen, & superà quos diximus, inferiores
Partibus egregiè multis, multòque minores,
Quanquam multa bene, ac divinitùs invenientes
Ex adyto tanquam cordis responsa dedêre
Sanctiùs, & multò certâ ratione magis, quàm
Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur;
Principiis tamen in rerum fecêre ruinas,
Et graviter magni magno cecidêre ibi casu.

Primùm, quòd motus, exempto rebus Inani,
Constituunt, & res molles, rarasque relinquunt,
Aëra, Solem, Ignem, Terras, Animalia, Fruges:
Nec tamen admiscent in eorum corpus Inane.

Deinde quòd omninò finem non esse secandis
Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori:
Nec prorsum in rebus minimum consistere quidquam:
Cùm videamus in extremum cujusque cacumen

Esse,

Esse, quod ad sensus nostros minimum esse videtur:
Conjicere ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, minimum consistere rebus.

Huc accedit item, quòd jam primordia rerum
Mollia constituunt, quæ nos nativa videmus
Esse, & mortali cum corpore funditùs; atqui
Debeat ad Nihilum jam rerum summa reverti,
De Nihiloque renata virescere copia rerum:
Quorum utrumque quid à vero jam distet, habebas.

Deinde inimica modis multis sunt, atque venena
Ipsa sibi inter se; quare aut congressa peribunt,
Aut ita diffugient, ut tempestate coortâ,
Fulmina diffugere, atque imbres ventosque videmus.

Denique quatuor ex rebus si cuncta creantur,
Atque in eas rursum res omnia dissolvuntur,
Quî magis illa queunt rerum primordia dici,
Quàm contrà res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter se naturam tempore ab omni.
Sin ita fortè putas, ignis, terræque coire
Corpus, & aërias auras, roremque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum:
Nulla tibi ex illis poterit res esse creata,
Non animans, non exanimo quid corpore, ut arbos;
Quippe suam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam ostendet, mistusque videbitur aër
Cum terrâ simul, atque ardor cum rore manere:
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandestinam, cæcamque adhibere,
Emineat ne quid, quod contrà pugnet, & obstet,
Quò minùs esse queat propriè, quodcunque creatur.

Quin etiam repetunt à Cœlo, atque ignibus ejus,
Et primùm faciunt ignem se vertere in auras
Aëris: hinc imbrem gigni, terramque creari
Ex imbri, retroque à terrâ cuncta reverti;
Humorem primum, post aëra, deinde calorem:
Nec cessare hæc inter se mutare; meare
De cœlo ad terram, de terrâ ad sidera Mundi:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse est;
Ne res ad nihilum redigantur funditùs omnes.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè.
Quapropter, quoniam quæ paulò diximus antè,
In commutatum veniunt, constare necesse est
Ex aliis ea, quæ nequeant convertier unquam:
Ne tibi res redeant ad nilum funditùs omnes;
Quin potiùs tali naturâ prædita quædam
Corpora constituas, ignem si fortè crearint,
Posse eadem demptis paucis, paucisque tributis,
Ordine mutato, & motu, facere aëris auras:
Sic alias aliis rebus mutarier omnes.

At manifesta palam res indicat, inquis, in auras
Aëris è terrâ res omnes crescere, alique:
Et nisi tempestas indulget tempore fausto,
Imbribus, & tabe nimborum arbusta vacillant,
Solque suâ pro parte fovet, tribuitque calorem:
Crescere non possint fruges, arbusta, animantes.
Scilicet & nisi nos cibus aridus, & tener humor,
Adjuvet, amisso jam corpore, vita quoque omnis
Omnibus è nervis atque ossibus exsolvatur.
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res:
Nimirum quia multa modis communia multis

Multarum rerum in rebus primordia mista
Sunt: ideò variis variæ res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert primordia sæpe
Cum quibus, & quali positurâ contineantur:
Et quos inter se dent motus, accipiantque.
Namque eadem Cœlum, mare, terras, flumina, Solem
Constituunt: eadem fruges, arbusta, animantes:
Verùm aliis, alioque modo commista moventur.

Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis:
Cùm tamen inter se versus, ac verba necesse est
Confiteare & re, & sonitu distare sonanti.
Tantùm elementa queunt permutato ordine solo:
At rerum quæ sunt primordia, plura adhibere
Possunt, unde queant variæ res quæque creari.

Nunc & Anaxagoræ scrutemur Homœomeriam,
Quam Græci memorant, nec nostrâ dicere linguâ
Concedit nobis patrii sermonis egestas:
Sed tamen ipsam rem facile est exponere verbis,
Principium rerum quam dicit Homœomeriam.
Ossa videlicet è pauxillis atque minutis
Ossibu', sic & de pauxillis atque minutis
Visceribus viscus gigni, sanguenque creari,
Sanguinis inter se multis coeuntibu' guttis:
Ex aurique putat micis consistere posse
Aurum, & de terris terram concrescere parvis:
Ignibus ex ignem, humorem ex humoribus esse;
Cætera consimili fingit ratione, putatque.

Nec tamen esse ullâ parte idem in rebus Inane
Concedit, neque corporibus finem esse secandis.
Quare in utrâque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque illi, superà quos diximus antè.

Adde quòd imbecilla nimis primordia fingit;
Si primordia sunt, simili quæ prædita constant
Naturâ, atque ipsæ res sunt; æquèque laborant,
Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrenat.
Nam quid in oppressu valido durabit eorum,
Ut mortem effugiat lethi sub dentibus ipsis?
Ignis, an humor? an aura? quid horum? sanguis, an ossa?
Nil, ut opinor, ubi ex æquo res funditùs omnis
Tam mortalis erit, quàm quæ manifesta videmus
Ex oculis nostris aliquâ vi victa perire.
At neque recidere ad Nihilum res posse, neque autem
Crescere de Nihilo, testor res antè probatas.

Præterea quoniam cibus auget corpus, alitque:
Scire licet, nobis venas, & sanguen, & ossa,
Et nervos alienigenis ex partibus esse:
Sive cibos omnes commisto corpore dicent
Esse, & habere in se nervorum corpora parva,
Ossaque, & omninò venas, partesque cruoris:
Fiet, uti cibus omnis & aridus, & liquor ipse,
Ex alienigenis rebus constare putetur,
Ossibus, & nervis, venisque, & sanguine misto.

Præterea quæcunque è terrâ corpora crescunt,
Si sunt in terris, terras constare necesse est,
Ex alienigenis quæ terris exoriuntur.
Transfer item, totidem verbis utare licebit:
In lignis si flamma latet, fumusque, cinisque,
Ex alienigenis consistant ligna necesse est.

Linquitur hîc tenuis latitandi copia quædam:
Id quod Anaxagoras sibi sumit, ut omnibus omnes
Res putet immistas rebus latitare: sed illud
Apparere unum, cujus sint pluria mista,

Et magis in promptu, primâque in fronte locata;
Quod tamen à verâ longè ratione repulsum est.
Conveniebat enim fruges quoque sæpe minutas,
Robore cùm saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis, aut aliûm, nostro quæ corpore aluntur:
Cùm lapidi lapidem terimus, manare cruorem.
Consimili ratione herbas quoque sæpe decebat,
Et latices, dulces guttas, similique sapore
Mittere, lanigeræ quali sunt ubera lactis:
Scilicet & glebis terrarum sæpe friatis
Herbarum genera, & fruges, frondesque videri
Dispertita, atque in terris latitare minutè;
Postremò, in lignis cinerem fumumque videri,
Cùm præfracta forent, ignesque latere minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,
Scire licet non esse in rebus res ita mistas:
Verùm semina multimodis immista latere
Multarum rerum in rebus communia debent.

At sæpe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus Austris,
Donec flammaï fulserunt flore coorto:
Scilicet, & non est lignis tamen insitus ignis;
Verùm semina sunt ardoris multa, terendo
Quæ cùm confluxêre, creant incendia silvis.
Quòd si tanta foret silvis abscondita flamma,
Non possent ullum tempus celarier ignes:
Conficerent vulgò silvas, arbusta cremarent.

Jamne vides igitur, paulò quod diximus antè,
Permagni referre, eadem primordia sæpe
Cum quibus, & quali positurâ contineantur?
Et quos inter se dent motus, accipiantque?
Atque eadem paulò inter se mutata creare

Ignes è lignis? quo pacto verba quoque ipsa
Inter se paulò mutatis sunt elementis,
Cùm ligna, atque ignes distinctâ voce notemus?

Denique jam quæcunque in rebus cernis apertis,
Si fieri non posse putas, quin materiaï
Corpora consimili naturâ prædita fingas,
Hâc ratione tibi pereunt primordia rerum:
Fiet uti risu tremulo concussa cachinnent,
Et lacrymis salsis humectent ora, genasque.

Nunc age, quod superest, cognosce, & clariùs audi.
Nec me animi fallit, quàm sint obscura, sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
Et simul incussit suavem mî in pectus amorem
Musarum: quo nunc instinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita solo: juvat integros accedere fontes,
Atque haurire; juvatque novos decerpere flores;
Insignemque meo capiti petere indè coronam,
Unde priùs nulli velârint tempora Musæ:
Primùm, quòd magnis doceo de rebus, & arctis
Religionum animos nodis exsolvere pergo:
Deinde, quòd obscurâ de re tam lucida pango
Carmina, Museo contingens cuncta lepore.
Id quoque enim non ab nullâ ratione videtur:
Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circùm
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Absinthî laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potiùs tali facto recreata valescat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque

Volgus abhorret ab hâc : volui tibi ſuaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere noſtram,
Et quaſi Muſeo dulci contingere melle ;
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Verſibus in noſtris poſſem, dum perſpicis omnem
Naturam rerum, quâ conſtet compta figurâ.

Sed quoniam docui, ſolidiſſima materiaï
Corpora perpetuò volitare invicta per ævum,
Nunc age, ſummaï ecquænam ſit finis eorum,
Necne ſit, evolvamus : item, quod Inane repertum eſt,
Seu Locus, ac Spatium, res in quo quæque geruntur,
Pervideamus utrùm finitum funditùs omne
Conſtet, an immenſum pateat vel aduſque profundum.

Omne quod eſt igitur nullâ regione viarum
Finitum eſt : namque extremum debebat habere ;
Extremum porrò nullius poſſe videtur
Eſſe, niſi ultra ſit quod finiat, ut videatur,
Quò non longiùs hæc ſensûs natura ſequatur.
Nunc extra ſummam quoniam nihil eſſe fatendum eſt,
Non habet extremum : caret ergò fine, modoque :
Nec refert quibus aſſiſtas regionibus ejus.
Uſque adeò quem quiſque locum poſſedit, in omnes
Tantùmdem partes infinitum omne relinquit.

Præterea, ſi jam finitum conſtituatur
Omne quod eſt ſpatium, ſi quis procurrat ad oras
Ultimus extremas, jaciatque volatile telum,
Id validis utrùm contortum viribus ire
Quò fuerit miſſum, mavis, longèque volare,
An prohibere aliquid cenſes, obſtareque poſſe ?
Alterutrum fatearis enim, ſumaſque neceſſe eſt :
Quorum utrumque tibi effugium præcludit, & omne
Cogit ut exemptâ concedas fine patere.

Nam ſive eſt aliquid, quod prohibeat, officiatque
Quo minù', quò miſſum eſt veniat, finique locet ſe;
Sive foràs fertur, non eſt ea fini' profectò.
Hoc pacto ſequar, atque oras ubicumque locâris
Extremas, quæram quid telo denique fiat.
Fiet, uti nuſquam poſſit conſiſtere finis,
Effugiumque fugæ prolatet copia ſemper.

Præterea ſpatium ſummaï totius omne
Undique ſi incluſum certis conſiſteret oris,
Finitumque foret, jam copia Materiaï
Undique ponderibus ſolidis confluxêt ad imum;
Nec res ulla geni ſub cœli tegmine poſſet:
Nec foret omninò Cœlum, neque lumina Sólis:
Quippe ubi Materies omnis cumulata jaceret
Ex infinito jam tempore ſubſidendo.
At nunc nimirum requies data principiorum
Corporibus nulla eſt: quia nil eſt funditùs imum,
Quò quaſi confluere, & ſedes ubi ponere poſſint;
Semper & aſſiduo motu res quæque genuntur
Partibus in cunctis, æternaque ſuppeditantur
Ex infinito cita corpora Materiaï.

Poſtremò ante oculos rem res finire videtur:
Aër diſſepit colles, atque aëra montes:
Terra mare, & contrà mare terras terminat omnes.
Omne quidem verò nihil eſt quod finiat extra:
Eſt igitur natura loci, ſpatiumque profundi,
Quod neque clara ſuo percurrere flumina curſu
Perpetuo poſſint ævi labentia tractu:
Nec prorſum facere, ut reſtet minùs ire, meando:
Uſque adeò paſſim patet ingens copia rebus,
Finibus exemptis, in cunctas undique partes.

Ipſa modum porrò ſibi rerum Summa parare

Ne poſſit, Natura tenet; quia corpus Inani,
Et quod Inane autem eſt, finiri corpore cogit:
Ut ſic alternis infinita omnia reddat.
Aut etiam, alterutrum niſi terminet alterum eorum;
Simplice naturâ & pateat tantùm immoderatum:
Nec Mare, nec Tellus, nec Cœli lucida templa,
Nec mortale genus, nec Divûm corpora ſancta
Exiguum poſſent horaï ſiſtere tempus.
Nam diſpulſa ſuo de cœtu Materiaï
Copia ferretur magnum per Inane ſoluta,
Sive adeò potiùs nunquam concreta creâſſet
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequiſſet.
Nam certè neque conſilio primordia rerum
Ordine ſe quæque, atque ſagaci mente locârunt:
Nec quos quæque darent motus pepigêre profectò:
Sed quia multimodis multis mutata per omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motûs, & cœtûs experiundo,
Tandem deveniunt in tales diſpoſituras,
Qualibus hæc rebus conſiſtit Summa creata:
Et multos etiam magnos ſervata per annos,
Ut ſemel in motus conjecta eſt convenientes,
Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis
Integrent amnes; & Solis Terra vapore
Fota novet fœtus, ſummiſſaque gens animantum
Floreat, & vivant labentes Ætheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, niſi Materiaï
Ex infinito ſuboriri copia poſſet,
Unde amiſſa ſolent reparari in tempore quoque.

Nam veluti privata cibo natura animantum
Diffluit amittens corpus: ſic omnia debent
Diſſolvi, ſimul ac defecit ſuppeditare
Materies rectâ regione averſa viaï.

Nec plagæ possent extrinsecùs undique Summam
Conservare omnem, quæcunque est conciliata.
Cudere enim crebrò possunt, partemque morari,
Dum veniant aliæ, ac suppleri Summa queatur.
Interdum resilire tamen coguntur, & unà
Principiis rerum spatium, tempusque fugaï
Largiri, ut possint à cœtu libera ferri.
Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse est.
Et tamen ut plagæ quoque possint suppetere ipsæ,
Infinita opus est vis undique materiaï.

Illud in his rebus longè fuge credere, Memmi,
In medium Summæ [quod dicunt] omnia niti,
Atque ideò Mundi naturam stare sine ullis
Ictibus externis, neque quoquam posse resolvi
Summa atque ima, quòd in medium sint omnia nixa;
[Ipsum si quidquam posse in se sistere credis:
Et quæ pondera sunt sub terris, omnia sursùm
Nitier, in terrâque retro requiescere pôsta:
Ut per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus:]
Et simili ratione animalia subtu' vagari
Contendunt, neque posse è terris in loca Cœli
Recidere inferiora magis, quàm corpora nostra
Sponte suâ possint in Cœli templa volare:
Illî cùm videant Solem, nos sidera noctis
Cernere, & alternis nobiscum tempora cœli
Dividere, & noctes pariles agitare, diesque.

Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error,
Amplexi quòd habent perversè prima viaï.
Nam medium nihil esse potest, ubi Inane, locusque
Infinita: neque omninò, si jam medium sit,
Possit ibi quidquam hâc potiùs consistere causâ,
Quàm quavis aliâ longè regione manere.

Omnis enim locus, ac ſpatium, quod Inane vocamus,
Per medium, per non medium concedat oportet
Æquis ponderibus, motus quacunque feruntur.
Nec quiſquam locus eſt, quò corpora cùm venêre,
Ponderis amiſsâ vi poſſint ſtare in Inani:
Nec quod Inane autem eſt, illis ſubſiſtere debet,
Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur poſſunt tali ratione teneri
Res in concilio medii cuppedine victæ.

Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt
In medium niti, ſed terrarum, atque liquorum,
Humorem ponti, magniſque è montibus undas,
Et quaſi terreno quæ corpore contineantur:
At contrà, tenues exponunt aëris auras,
Et calidos ſimul à medio differrier ignes,
Atque ideò totum circumtremere æthera ſignis,
Et Solis flammam per Cœli cærula paſci,
Quòd calor à medio fugiens ibi colligat ignes.
[Quippe etiam veſci è terrâ mortalia ſæcla:
Nec prorſum arboribus ſummos frundeſcere ramos
Poſſe, niſi à terris paulatim cuique cibatum
Terra det:] ac ſupra circùm tegere omnia Cœlum;
Ne, volucrum ritu flammarum, mœnia Mundi
Diffugiant ſubitò magnum per Inane ſoluta,
Et ne cætera conſimili ratione ſequantur:
Neve ruant Cœli tonitralia templa supernè,
Terraque ſe pedibus raptim ſubducat, & omnes
Inter permiſtas terræ, Cœlique ruinas
Corpora ſolventes, abeant per Inane profundum,
Temporis ut puncto nihil exſtet reliquiarum,
Deſertum præter ſpatium, & primordia cæca.
Nam quâcunque priùs de parti corpora cêſſe
Conſtitues, hæc rebus erit pars janua lethi:
Hàc ſe turba foràs dabit omnis Materiaï.

Hæc ſi pernoſces parvâ perfunctus opellâ,
(Namque alid ex alio clareſcet) non tibi cæca
Nox iter eripiet, quin ultima Naturaï
Pervideas; ita res accendent lumina rebus.

Finis Libri Primi.

ARGUMENTUM

LIBRI SECUNDI.

PRÆFATUS pauca Lucretius de Sapientiæ laudibus, cujus ad ſtudia Memmium ſuum, quaſi alieno periculo edoctum, ſuaviter allicit inducitque fortiter, I. Futuram de Atomorum qualitatibus, quas vocant, diſputationem aggreditur: quarum prima Motus eſt; quem triplicem aſtruit *Deorsùm*, *Sursùm*, & *Declinationes.* Unde pars exiguis intervallis repercuſſæ condenſentur in res duras ac ſolidas: pars magnis conflictæ ſpatiis concilientur in res raras & molles: pars denique non ſociatæ volitent perpetuò per Inane magnum, ſicut ramenta pulveris per Solis radios cernimus volitare.

II. Stoïcos interim arguit & Acade-

micos, qui Mundum à Diis creatum; Divinâque providentiâ conſervatum iri voluerint; quem temerario Atomorum concurſu fabricatum, & fortuito earumdem diſcidio peremptum iri docuit Epicurus.

III. Tum reverſus ad rem unde orta eſt quæſtio, totus in id incumbit, ut aſtructo duplici Atomorum motu, naturali *Deorsùm*, violento *Sursùm*, tertium *Declinationis* præſertim motum Atomis aſſerat, ex quo cuncta generentur, & ſine quo libertas omnis hominibus adimatur. Quâ ex datâ occaſione breviter explicat, quid motus liber à neceſſario differat.

IV. Docet Atomos in immoto & quieto Univerſo ferri tamen irrequietis & mobilibus motibus, in quibus ſemper fuiſſe, nunc eſſe, ac olim fore neceſſe eſt. Quod quidem mirum videri non debet, cùm ejuſmodi motus Atomorum non minùs cæci ſint, quàm cæca ſunt earum corpora; hoc eſt, non ma-

gis ſub ſenſus noſtros cadant motus Atomorum, quàm earum corpora.

V. Explicato diverſo Atomorum motu, jam alteram earum qualitatem, quæ variæ ſunt figuræ, demonſtrat. Harum autem plurimas quidem ſpecies diverſas ac diſſimiles ſtatuit, numero tamen finitas: ſed ſub diversâ quâque figurarum ſpecie ponit infinitas Atomos. Quod longâ carminum ſerie explicat.

VI. Hinc res cunctas, non ex unius figurarum ſpeciei Atomis, ſed ex multis ac diſſimilibus figuris, conſtare oſtendit, vel unius Terræ exemplo, quæ, quia rerum omnium diverſa ſemina in ſe continet, Maternum nomen eſt adepta, *Magnaque Parens* Deorum pariter ac hominum eſt appellata.

VII. Denique de cæteris rerum qualitatibus, quas dicimus, fusè diſputat, puta de calore, frigore, humore, ſiccitate, colore, odore, ſapore, ac ſenſu. Quarum omnium affectionum expertes facit Atomos, quamvis ex his

res calidæ, frigidæ, humidæ, ſiccæ, coloratæ, odoræ, ſaporæ ac ſenſiles fiant atque coaleſcant.

VIII. Tandem non unicum hunc Mundum in Univerſo, ſed infinitos etiam alios eſſe fingit, quorum Dii ſicut nec fabricam, ita nec curam agunt: ſed qui ſicut temerario Atomorum concurſu coaluerunt, ita fortuito earumdem diſcidio diſſolventur, haud diſſimili ratione, quàm plantæ & animalia naſcuntur, adoleſcunt, ſeneſcunt & demum intereunt.

Frans van Mieris inv. et del. II. *Cl. Duflos Sculp.*

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER SECUNDUS.

SUAVE, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius ſpectare laborem:
Non quia vexari quemquam eſt jucunda voluptas,
Sed, quibus ipſe malis careas, quia cernere ſuave eſt.
Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos inſtructa, tuâ ſine parte pericli:
Sed nil dulcius eſt, bene quàm munita tenere
Edita doctrinâ ſapientum templa ſerenâ:
Deſpicere unde queas alios, paſſimque videre
Errare, atque viam palantes quærere vitæ;

D

Certare ingenio; contendere nobilitate;
Noctes atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri.

O miseras hominum mentes, ô pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis
Degitur hoc ævi, quodcunque est! Nonne videre
Nil aliud sibi Naturam latrare, nisi ut, cùm
Corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur
Jucundo sensu, curâ semota, metuque?

Ergò corpoream ad naturam pauca videmus
Esse opus omninò, quæ demant cunque dolorem:
Delicias quoque uti nullas substernere possint;
Gratius interdum neque Natura ipsa requirit.
Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur;
Nec domus argento fulget, auroque renidet;
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa:
Attamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucundè corpora curant:
Præsertim cùm tempestas arridet, & anni
Tempora conspergunt viridantes floribus herbas;
Nec calidæ citiùs decedunt corpore febres,
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
Jactaris, quàm si plebeiâ in veste cubandum est.

Quapropter, quoniam nil nostro in corpore gazæ
Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni;
Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum.
Si non, fortè tuas legiones per loca campi
Fervere cùm videas belli simulacra cientes;
Fervere cùm videas classem, latèque vagari;

His tibi tum rebus timefactæ Religiones
Effugiunt animo pavidæ, mortiſque timores:
Tum vacuum pectus linquunt, curâque ſolutum.

Quòd ſi ridicula hæc, ludibriaque eſſe videmus,
Reveràque metus hominum, curæque ſequaces,
Nec metuunt ſonitus armorum, nec fera tela;
Audacterque inter Reges, rerumque potentes
Verſantur; neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum veſtis ſplendorem purpureaï:
Quid dubitas, quin omne ſit hoc rationis egeſtas,
Omnis cùm in tenebris præſertim vita laboret?

Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ſic nos in luce timemus
Interdum, nihilò quæ ſunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe eſt
Non radii Solis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed Naturæ ſpecies, ratioque.

Nunc age, quo motu genitalia Materiaï
Corpora res varias gignant, genitaſque reſolvant,
Et quâ vi facere id cogantur, quæve ſit ollis
Reddita mobilitas magnum per Inane meandi,
Expediam: tu te dictis præbere memento.

Nam certè non inter ſe ſtipata cohæret
Materies, quoniam minui rem quamque videmus;
Et quaſi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
Ex oculiſque vetuſtatem ſubducere noſtris:
Cùm tamen incolumis videatur Summa manere,
Propterea quia, quæ decedunt corpora cunque,
Unde abeunt, minuunt: quò venêre, augmine donant:
Illa ſeneſcere, at hæc contrà floreſcere cogunt,

Nec remorantur ibi : ſic rerum ſumma novatur
Semper, & inter ſe mortales mutuà vivunt.
Augeſcunt aliæ gentes, aliæ minuuntur;
Inque brevi ſpatio mutantur ſæcla animantum,
Et, quaſi curſores, vitaï lampada tradunt.

Si ceſſare putas rerum primordia poſſe,
Ceſſandoque novos rerum progignere motus;
Avius à verâ longè ratione vagaris.
Nam, quoniam per Inane vagantur cuncta, neceſſe eſt
Aut gravitate ſuâ ferri primordia rerum,
Aut ictu fortè alterius : nam, cita ſupernè
Obvia cùm flixêre, fit, ut diverſa repentè
Diſſiliant : neque enim mirum, duriſſima quæ ſint,
Ponderibus ſolidis, neque quidquam à tergibus obſtet.

Et quò jactari magis omnia Materiaï
Corpora pervideas, reminiſcere Totius imum
Nil eſſe in ſummâ; neque habere ubi corpora prima
Conſiſtant : quoniam ſpatium ſine fine modoque eſt,
Immenſumque patere in cunctas undique partes,
Pluribus oſtendi, & certâ ratione probatum eſt.

Quod quoniam conſtat, nimirum nulla quies eſt
Reddita corporibus primis per Inane profundum :
Sed magis aſſiduo, varioque exercita motu,
Partim intervallis magnis conflicta reſultant :
Pars etiam brevibus ſpatiis nexantur ab ictu.
Et quæcunque magis condenſo conciliatu,
Exiguis intervallis connexa reſultant,
Indopedita ſuis perplexis ipſa figuris :
Hæc validas ſaxi radices, & fera ferri
Corpora conſtituunt, & cætera de genere horum
Paucula. Quæ porrò magnum per inane vagantur,
Et cita diſſiliunt longè, longèque recurſant

In magnis intervallis; hæc aëra rarum
Sufficiunt nobis, & ſplendida lumina Solis.

Multaque præterea magnum per Inane vagantur,
Conciliis rerum quæ ſunt rejecta, nec uſquam
Conſociare etiam motus potuêre recepta:
Cujus, uti memoro, rei ſimulacrum, & imago
Ante oculos ſemper nobis verſatur, & inſtat.
Contemplator enim, cùm Solis lumina cunque
Inſertim fundunt radios per opaca domorum:
Multa minuta modis multis per Inane videbis
Corpora miſceri radiorum lumine in ipſo,
Et velut æterno certamine prœlia, pugnaſque
Edere turmatim certantia; nec dare pauſam,
Conciliis, & diſcidiis exercita crebris,
Conjicere ut poſſis ex hoc, primordia rerum,
Quale ſit, in magno jactari ſemper Inani.
Duntaxat rerum magnarum parva poteſt res
Exemplare dare, & veſtigia notitiaï.

Hôc etiam magis hæc animum te advertere par eſt
Corpora, quæ in Solis radiis turbare videntur:
Quòd tales turbæ motus quoque materiaï
Significant clandeſtinos, cæcoſque ſubeſſe.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Commutare viam, retroque repulſa reverti
Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique partes.
Scilicet hic à principiis eſt omnibus error.

Prima moventur enim per ſe primordia rerum;
Indè ea, quæ parvo ſunt corpora conciliatu,
Et quaſi proxima ſunt ad vires principiorum,
Ictibus illorum cæcis impulſa cientur,
Ipſaque, quæ porrò paulò majora, laceſſunt.
Sic à principiis aſcendit motus, & exit

Paulatim noſtros ad ſenſus, ut moveantur
Illa quoque, in Solis quæ lumine cernere quimus;
Nec, quibus id faciant plagis, apparet apertè.

Nunc, quæ mobilitas ſit reddita materiaï
Corporibus, paucis licet hinc cognoſcere, Memmi,
Primùm Aurora novo cùm ſpargit lumine terras,
Et variæ volucres nemora avia pervolitantes,
Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
Quàm ſubitò ſoleat Sol ortus tempore tali
Conveſtire ſuâ perfundens omnia luce,
Omnibus in promptu, manifeſtumque eſſe videmus.
At vapor is, quem Sol mittit, lumenque ſerenum,
Non per Inane meat vacuum; quò tardiùs ire
Cogitur, aërias quaſi cùm diverberet undas:
Nec ſingillatim corpuſcula quæque vaporis,
Sed complexa meant inter ſe, conque globata.
Quapropter ſimul inter ſe retrahuntur; & extrà
Officiuntur, uti cogantur tardiùs ire.
At, quæ ſunt ſolidâ primordia ſimplicitate,
Cùm per Inane meant vacuum, nec res remoratur
Ulla foris; atque ipſa ſuis è partibus unum,
Unum in quem cœpêre locum connixa feruntur:
Debent nimirum præcellere mobilitate,
Et multò citiùs ferri, quàm lumina Solis;
Multiplicíſque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant fulgura Cœlum:
Nam neque conſilio debent tardata morari,
Nec perſcrutari primordia ſingula quæque,
Ut videant, quâ quidque geratur cum ratione.

At quidam contra hæc, ignari, materiaï
Naturam non poſſe, Deûm ſine numine, rentur
Tantopere humanis rationibus, ac moderatis,
Tempora mutare annorum, frugeſquè creare:

Nec jam cætera, mortales quæ ſuadet adire,
Ipſaque deducit dux vitæ dia Voluptas,
Ut res per Veneris blanditim ſæcla propagent,
Ne genus occidat humanum; quorum omnia causâ
Conſtituiſſe Deos fingunt: ſed in omnibu' rebus
Magnopere à verâ lapſi ratione videntur.
Nam, quamvis rerum ignorem primordia quæ ſint,
Hoc tamen ex ipſis Cœli rationibus auſim
Confirmare, aliiſque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitùs eſſe creatam
Naturam Mundi, quæ tantâ eſt prædita culpâ:
Quæ tibi poſteriùs, Memmi, faciemus aperta.
Nunc id, quod ſupereſt de motibus, expediemus.

Nunc locus eſt, ut opinor, in his illud quoque rebus
Confirmare tibi, nullam rem poſſe ſuâ vi
Corpoream ſursùm ferri, ſursùmque meare.
Ne tibi dent in eo flammarum corpora fraudem:
Sursùs enim vorsùs gignuntur, & augmina ſumunt;
Et ſursùm nitidæ fruges, arbuſtaque creſcunt,
Pondera, quantū in ſe eſt, cùm deorſum cuncta ferantur.
Nec cùm ſubſiliunt ignes ad tecta domorum,
Et celeri flammâ deguſtant tigna, trabeſque,
Sponte ſuâ facere id, ſine vi ſubigente, putandum eſt:
Quod genus, è noſtro cùm miſſus corpore ſanguis
Emicat exſultans altè, ſpargitque cruorem.
Nonne vides etiam, quantâ vi tigna trabeſque
Reſpuat humor aquæ? Nam quàm magis urſimus altum
Directa, & magnâ vi multi preſſimus ægrè,
Tam cupidè ſursùm revomit magis, atque remittit,
Plùs ut parte foràs emergant, exſiliantque.
Nec tamen hæc, quantùm eſt in ſe, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per Inane deorsùm cuncta ferantur.
Sic igitur debent flammæ quoque poſſe per auras
Aëris expreſſæ ſursùm ſuccedere; quanquam

Pondera, quantùm in se est, deorsùm deducere pugnent.
Nocturnasque faces, Cœli sublime volantes,
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
In quascunque dedit partes Natura meatum?
Non cadere in terram stellas, & sidera cernis?
Sol etiam summo de vertice dissupat omnes
Ardorem in partes, & lumine conserit arva:
In terras igitur quoque Solis vergitur ardor.
Transversosque volare per imbres fulmina cernis:
Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes
Concursant; cadit in terras vis flammea volgo.

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus:
Corpora cùm deorsùm rectùm per Inane feruntur,
Ponderibus propriis, incerto tempore fermè,
Incertisque locis, spatio decedere paulùm,
Tantum quod momen mutatum dicere possis.

Quòd nisi declinare solerent, omnia deorsùm,
Imbris uti guttæ, caderent per Inane profundum:
Nec foret offensus natus, nec plaga creata
Principiis; ita nil unquam Natura creâsset.

Quòd si fortè aliquis credit graviora potesse
Corpora, quò citiùs rectùm per Inane feruntur,
Incidere è supero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ possint genitales reddere motus:
Avius à verâ longè ratione recedit.
Nam per aquas quæcunque cadunt, atque aëra deorsùm,
Hæc, pro ponderibus, casus celerare necesse est;
Propterea, quia corpus aquæ, naturaque tenuis
Aëris haud possunt æquè rem quamque morari:
Sed citiùs cedunt gravioribus exsuperata.
At contrà nulli de nullâ parte, neque ullo
Tempore Inane potest vacuum subsistere rei,

Quin,

Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per Inane quietum
Æquè ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt levioribus incidere unquam
Ex ſupero graviora; neque ictus gignere per ſe,
Qui varient motus, per quos Natura genat res.

Quare etiam atque etiam paulùm clinare neceſſe eſt.
Corpora, nec plus quàm minimum, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet.
Namque hoc in promptu, manifeſtumque eſſe videmus:
Pondera, quantùm in ſe eſt, non poſſe obliqua meare,
Ex ſupero cùm præcipitant; quod cernere poſſis.
Sed nihil omninò rectâ regione viaï
Declinare, quis eſt, qui poſſit cernere, ſeſe?

Denique ſi ſemper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur ſemper novus ordine certo;
Nec declinando faciunt primordia motûs
Principium quoddam, quod Fati fœdera rumpat,
Ex infinito ne cauſam cauſa ſequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus extat,
Unde eſt hæc, inquam, Fatis avolſa voluntas,
Per quam progredimur, quò ducit quemque voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certâ, ſed ubi ipſa tulit mens.
Nam dubio procul his rebus ſua cuique voluntas
Principium dat; & hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam, patefactis tempore puncto
Carceribus, non poſſe tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tam deſubitò, quàm mens avet ipſa?
Omnis enim totum per corpus materiaï
Copia conquiri debet, concita per artus
Omnes, ut ſtudium mentis connexa ſequatur:
Ut videas initum motûs à corde creari,

Ex animique voluntate id procedere primùm:
Indè dari porrò per totum corpus & artus.

Nec ſimile eſt, ut cùm impulſi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu:
Nam tum materiam totius corporis omnem
Perſpicuum eſt, nobis invitis, ire, rapique,
Donicum eam refrænavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quanquam vis extera multos
Pellit, & invitos cogit procedere ſæpe,
Præcipiteſque rapit, tamen eſſe in pectore noſtro
Quiddam, quod contrà pugnare, obſtareque poſſit:
Cujus ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refrænatur, retroque reſidit?

Quare in ſeminibus quoque idem fateare neceſſe eſt,
Eſſe aliam præter plagas, & pondera, cauſam
Motibus, unde hæc eſt nobis innata poteſtas:
De nihilo quoniam fieri nil poſſe videmus.
Pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant,
Externâ quaſi vi; ſed ne mens ipſa neceſſum
Inteſtinum habeat cunctis in rebus agendis;
Et devicta quaſi cogatur ferre, patique:
Id facit exiguum clinamen principiorum,
Nec regione loci certâ, nec tempore certo.

Nec ſtipata magis fuit unquam materiaï
Copia, nec porrò majoribus intervallis.
Nam neque adaugeſcit quidquam, neque deperit indè.
Quapropter quo nunc in motu principiorum
Corpora ſunt, in eodem anteactâ ætate fuêre,
Et poſthac ſemper ſimili ratione ferentur:
Et quæ conſuêrunt gigni, gignentur eâdem
Conditione; & erunt, & creſcent, inque valebunt,

Quantùm cuique datum eſt per fœdera Naturaï.
Nec rerum ſummam commutare ulla poteſt vis.
Nam neque quò poſſit genus ullum Materiaï
Effugere exOmni,quidquam eſt; neque rurſus inOmne
Unde coorta queat nova vis irrumpere, & omnem
Naturam rerum mutare, & vertere motus.

Illud in his rebus non eſt mirabile: quare,
Omnia cùm rerum primordia ſint in motu,
Summa tamen ſummâ videatur ſtare quiete,
Præterquam ſi quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longè noſtris ab ſenſibus infrà
Primorum natura jacet: quapropter, ubi illa
Cernere jam nequeas, motus quoque ſurpere debent:
Præſertim cùm, quæ poſſimus cernere, celent
Sæpe tamen motus, ſpatio diducta locorum.
Nam ſæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quò quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et ſatiati Agni ludunt, blandèque coniſcant:
Omnia quæ nobis longè confuſa videntur,
Et veluti in viridi candor conſiſtere colli.
Præterea magnæ legiones cùm loca curſu
Camporum complent, belli ſimulacra cientes:
Et circumvolitant equites, medioſque repente
Tramittunt valido quatientes impete campos;
Fulgur ibi ad Cœlum ſe tollit, totaque circùm
Ære renideſcit tellus, ſubterque virûm vi
Excitur pedibus ſonitus, clamoreque montes
Icti rejactant voces ad ſidera mundi:
Et tamen eſt quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, & in campis conſiſtere fulgur.

Nunc, age, jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia ſint, & quàm longè diſtantia formis,

Percipe, multigenis quàm ſint variata figuris;
Non quòd multa parùm ſimili ſint prædita formâ,
Sed quia non volgò paria omnibus omnia conſtant.
Nec mirum: nam cùm ſit eorum copia tanta,
Ut neque finis, uti docui, neque ſumma ſit ulla:
Debent nimirum non omnibus omnia prorſum
Eſſe pari filo, ſimilique affecta figurâ.

Præterea genus humanum, mutæque natantes
Squammigerûm pecudes, & læta arbuſta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circùm ripas, fonteſque, lacuſque;
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim ſumere perge:
Invenies tamen inter ſe diſtare figuris.
Nec ratione aliâ proles cognoſcere matrem,
Nec mater poſſet prolem: quod poſſe videmus,
Nec minùs atque homines inter ſe nota cluere.
Nam ſæpe ante Deûm vitulus delubra decora
Thuricremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exſpirans calidum de pectore flumen:
At mater virides ſaltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus veſtigia preſſa biſulcis,
Omnia conviſens oculis loca, ſi queat uſquam
Conſpicere amiſſum fœtum; completque querelis
Frondiferum nemus adſiſtens, & crebra reviſit
Ad ſtabulum, deſiderio perfixa Juvenci.
Nec teneræ ſalices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminaque ulla queunt, ſummis labentia ripis,
Oblectare animum, ſubitamque avertere curam:
Nec Vitulorum aliæ ſpecies per pabula læta
Derivare queunt aliò, curâque levare:
Uſque adeò quiddam proprium, notumque requirit.
Præterea teneri tremulis cum vocibus Hædi
Cornigeras nôrunt matres, Agnique petulci

Balantum pecudes : ita, quod Natura repoſcit,
Ad ſua quiſque ferè decurrunt ubera lactis.

Poſtremò quodvis frumentum, non tamen omne,
Quodque ſuo in genere inter ſe ſimile eſſe videbis,
Quin intercurrat quædam diſtantia formis :
Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, quà mollibus undis
Littoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.
Quare etiam atque etiam ſimili ratione neceſſe eſt,
Naturâ quoniam conſtant, neque facta manu ſunt
Unius ad certam formam primordia rerum,
Diſſimili inter ſe quædam volitare figurâ.

Perfacile eſt jam animi ratione exſolvere nobis,
Quare fulmineus multò penetralior ignis,
Quàm noſter fluat è tædis terreſtribus ortus.
Dicere enim poſſis cœleſtem fulminis ignem
Subtilem magis è parvis conſtare figuris :
Atque ideò tranſire foramina, quæ nequit ignis
Noſter hic è lignis ortus, tædâque creatus.

Præterea lumen per cornu tranſit; at imber
Reſpuitur : quare? niſi luminis illa minora
Corpora ſunt, quàm de quibus eſt liquor almus aquarũ.

Et quamvis ſubitò per colum vina videmus
Perfluere : at contrà tardum cunctatur Olivum,
Aut quia nimirum majoribus eſt elementis,
Aut magis hamatis inter ſe, perque plicatis.
Atque ideò fit uti non tam deducta repente
Inter ſe poſſint primordia ſingula quæque
Singula per cujuſque foramina permanare.

Huc accedit, uti mellis lactiſque liquores

Jucundo ſenſu linguæ tractentur in ore;
At contrà tetra abſinthi natura, ferique
Centauri, fœdo pertorquent ora ſapore:
Ut facilè agnoſcas è lævibus, atque rotundis
Eſſe ea, quæ ſenſus jucundè tangere poſſunt.
At contrà quæ amara, atque aſpera cunque videntur;
Hæc magis hamatis inter ſe nexa teneri;
Proptereaque ſolere vias reſcindere noſtris
Senſibus, introituque ſuo perrumpere corpus.

Omnia poſtremò bona ſenſibus, & mala tactu;
Diſſimili inter ſe pugnant perfecta figurâ:
Ne tu fortè putes Serræ ſtridentis acerbum
Horrorem conſtare elementis lævibus æquè
Ac Muſæa mele, per chordas Organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant.

Neu ſimili penetrare putes primordia formâ
In nares hominum, cùm tetra cadavera torrent;
Et cùm ſcena croco Cilici perfuſa recens eſt,
Araque Panchæos exhalat propter odores.

Neve bonos rerum ſimili conſtare colores
Semine conſtituas, oculos qui paſcere poſſunt;
Et qui compungunt aciem, lacrymareque cogunt;
Aut fœdâ ſpecie tetri, turpeſque videntur.
Omnis enim, ſenſus quæ mulcet, cauſa, juvatque,
Haud ſine principiali aliquo lævore creata eſt:
At contrà, quæcumque moleſta, atque aſpera conſtat,
Non aliquo ſine materiæ ſqualore reperta eſt.

Sunt etiam, quæ jam nec lævia jure putantur
Eſſe, neque omninò flexis mucronibus unco:
Sed magis angululis paulùm proſtantibus, & quæ

Titillare magis ſenſus, quàm lædere poſſunt,
Fæcula jam quo de genere eſt, Inulæque ſapores.
Denique jam calidos ignes, gelidamque pruinam,
Diſſimili dentata modo compungere ſenſus
Corporis, indicio nobis eſt Tactus uterque.

Tactus enim, Tactus, proh Divûm lumina ſancta!
Corporis eſt ſenſus, vel cùm res extera ſeſe
Inſinuat, vel cùm lædit, quæ in corpore nata eſt.
Aut juvat egrediens genitales per Veneris res:
Aut ex offenſu cùm turbant corpore in ipſo
Semina, confunduntque inter ſe concita ſenſum:
Ut ſi fortè manu quamvis jam corporis ipſe
Tute tibi partem ferias, æquè experiare.
Quapropter longè formas diſtare neceſſe eſt
Principiis, varios quæ poſſint edere ſenſus.

Denique, quæ nobis durata ac ſpiſſa videntur,
Hæc magis hamatis inter ſeſe eſſe neceſſe eſt,
Et quaſi ramoſis altè compacta teneri.
In quo jam genere in primis adamantina ſaxa
Primâ acie conſtant, ictus contemnere ſueta,
Et validi ſilices, ac duri robora ferri;
Æraque, quæ clauſtris reſtantia vociferantur.

Illa autem debent ex lævibus atque rotundis
Eſſe magis, fluido quæ corpore liquida conſtant:
Nec retinentur enim inter ſe glomeramina quæque;
Et procurſus item in proclive volubilis extat.

Omnia poſtremò quæ puncto tempore cernis
Diffugere, ut fumum, nebulas, flammaſque, neceſſe eſt,
Si minùs omnia ſunt è lævibus atque rotundis,
At non eſſe tamen perplexis indupedita,
Pungere uti poſſint corpus, penetrareque ſaxa.

Nec tamen hærere inter se, quod quisque videmus
Sensibus esse datum: facilè ut cognoscere possis
Non è perplexis, sed acutis esse elementis.

Sed quòd amara vides eadem, quæ fluvida constant,
Sudor uti Maris est, minimè id mirabile habendum.
Nam quod fluvidum est, è lævibus atque rotundis
Est: at lævibus, atque rotundis mista doloris
Corpora; nec tamen hæc retineri hamata necessum est;
Scilicet esse globosa, tamen cùm squalida constent,
Provolvi simul ut possint, & lædere sensus.

Et quò mista putes magis aspera lævibus esse
Principiis, unde est Neptuni corpus acerbum:
Est ratio secernundi, seorsumque videndi.
Humor dulcit ubi per terras crebriùs idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
Linquit enim superà tetri primordia viri
Aspera, quò magis in terris hærescere possunt.

Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Ex hoc apta fidem ducit; primordia rerum
Finitâ variare figurarum ratione.
Quod si non ita sit, rursum jam semina quædam
Esse infinito debebunt corporis auctu.
Namque in eâdem unâ cujuscujus brevitate
Corporis inter se multùm variare figuræ
Non possunt. Fac enim minimis è partibus esse
Corpora prima: tribus, vel paulò pluribus auge:
Nempe ubi eas partes unius corporis omnes,
Summa atque ima locans, transmutans dextera lævis,
Omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
Formaï speciem totius corporis ejus:
Quod superest, si fortè voles variare figuras,
Addendum partes alias erit; indè sequetur

Adſimili ratione, alias ut poſtulet ordo;
Si tu fortè voles etiam variare figuras.
Ergò formaï novitatem corporis augmen
Subſequitur: quare non eſt ut credere poſſis,
Eſſe infinitis diſtantia ſemina formis,
Ne quædam cogas immani maximitate
Eſſe: ſuprà quod jam docui non poſſe probari.

Jam tibi Barbaricæ veſtes, Melibœaque fulgens
Purpura Theſſalico concharum tincta colore, &
Aurea Pavonum ridenti imbuta lepôre
Sæcla, novo rerum ſuperata colore jacerent:
Et contemptus odor myrrhæ, melliſque ſapores,
Et Cycnea mele, Phœbeaque dædala chordis
Carmina conſimili ratione oppreſſa ſilerent.
Namque aliis aliud præſtantius exoreretur.

Cedere item retro poſſent in deteriores
Omnia ſic partes, ut diximus in meliores.
Namque aliis aliud retro quoque terrius eſſet
Naribus, auribus, atque oculis oriſque ſapori.

Quæ quoniam non ſunt in rebus reddita, certa &
Finis utrinque tenet ſummam: fateare neceſſe eſt,
Materiam quoque finitis differre figuris.

Denique, ab ignibus ad gelidas, hiemiſque pruinas
Finitum eſt, retroque pari ratione remenſum eſt.
Finit enim calor, ac frigus, mediique tepores
Inter utrumque jacent explentes ordine ſummam.
Ergò finitâ diſtant ratione creata:
Ancipiti quoniam mucrone utrinque notantur,
Hinc flammis, illinc rigidis inſeſſa pruinis.

Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ

Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum,
Inter se simili quæ sunt perfecta figurâ,
Infinita cluere: etenim, distantia cùm sit
Formarum finita, necesse est, quæ similes sint,
Esse infinitas: aut summam Materiaï
Finitam constare: id quod non esse probavi.

Quod quoniam docui,nunc suaviloquis, age, paucis
Versibus ostendam, corpuscula materiaï
Ex infinito summam rerum usque tenere,
Undique protelo plagarum continuato.

Nam quòd rara vides magis esse animalia quædam,
Fœcundamque minùs naturam cernis in illis;
At regione, locoque alio, terrisque remotis
Multa licet genere esse in eo, numerumque repleri.
Sicuti quadrupedum cum primis esse videmus
In genere anguimanos Elephantos, India quorum
Millibus è multis vallo munitur eburno;
Ut penitùs nequeat penetrari: tanta ferarum
Vis est, quarum nos perpauca exempla videmus.

Sed tamen id quoque uti concedam, quã libet, esto
Unica res quædam, nativo corpore sola,
Cui similis toto terrarum non sit in Orbe:
Infinita tamen nisi erit vis materiaï,
Unde ea progigni possit concepta, creari
Non poterit,neque,quod superest,procrescere, alique.

Quippe etenim sumant oculi, finita per Omne
Corpora jactari unius genitalia rei;
Unde, ubi, quâ vi, & quo pacto congressa coibunt
Materiæ tanto in pelago, turbâque alienâ?
Non, ut opinor, habent rationem conciliandi:
Sed quasi, naufragiis magnis multisque coortis,

Disjectare solet magnum mare transtra, guberna,
Antennas, proram, malos, tonsasque natantes,
Per terrarum omnes oras fluitantia aplustra;
Ut videantur, & indicium mortalibus edant,
Infidi maris insidias, viresque dolumque
Ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
Subdola cùm ridet placidi pellacia ponti:
Sic tibi, si finita semel primordia quædam
Constitues, ævum debebunt sparsa per omne
Disjectare æstus diversi Materiaï:
Nunquam in concilium ut possint compulsa coire;
Nec remorari in concilio, nec crescere adaucta.
Quorum utrumque palam fieri manifesta docet res:
Et res progigni, & genitas procrescere posse.
Esse igitur, genere in quovis, primordia rerum
Infinita palam est, unde omnia suppeditantur.

Nec superare queunt motus utique exitiales
Perpetuò, neque in æternum sepelire salutem:
Nec porrò rerum genitales, auctificique
Motus perpetuò possunt servare creata.
Sic æquo geritur certamine principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum.
Nunc hîc, nunc illic superant vitalia rerum,
Et superantur item: miscetur funere vagor,
Quem pueri tollunt visentes luminis oras:
Nec nox ulla diem, neque noctem aurora secuta est,
Quæ non audierit mistos vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, & funeris atri.

Illud in his obsignatum quoque rebus habere
Convenit, & memori mandatum mente tenere:
Nil esse in promptu, quorum natura tenetur,
Quod genere ex uno consistat principiorum;
Nec quidquam, quod non permisto semine constet.

Et quàm quidque magis multas vis possidet in se,
Atque potestates; ita pluria principiorum
In sese genera, ac varias docet esse figuras.

Principiò tellus habet in se corpora prima,
Unde mare immensum volventes flumina fontes
Assiduè renovent: habet, ignes unde oriantur.
Nam multis succensa locis ardent sola terræ:
Eximiis verò furit ignibus impetus Ætnæ.
Tum porrò nitidas fruges, arbustaque læta
Gentibus humanis habet unde extollere possit.
Unde etiam fluidas frondes, & pabula læta
Montivago generi possit præbere ferarum.

Quare magna Deûm mater, materque ferarum;
Et nostri genitrix hæc dicta est corporis una.
Hanc veteres Grajûm docti cecinêre poëtæ
Sublimem in curru bijugos agitare leones:
Aëris in spatio magnam pendere docentes
Tellurem; neque posse in terra sistere terram.
Adjunxêre feras; quia, quamvis effera, proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput summum cinxêre coronâ;
Eximiis munita locis quòd sustinet urbes:
Quo nunc insigni per magnas prædita terras
Horrificè fertur divinæ Matris imago.
Hanc variæ gentes, antiquo more sacrorum,
Idæam vocitant matrem, Phrygiasque catervas
Dant comites, quia primùm ex illis finibus edunt
Per terrarum Orbem fruges cœpisse creari.
Gallos attribuunt; quia, numen qui violarint
Matris, & ingrati genitoribus inventi sint,
Significare volunt indignos esse putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, & cymbala circùm

Concava, raucisonoque minantur cornua cantu;
Et Phrygio stimulat numero cava tibia mentes,
Telaque præportant violenti signa furoris;
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ possint numine Divæ.

Ergò cùm primùm magnas invecta per urbes
Munificat tacitâ mortales muta salute:
Ære atque argento sternunt iter omne viarum
Largificâ stipe ditantes; ninguntque rosarum
Floribus, umbrantes Matrem, comitumque catervas.
Hîc armata manus [Curetas nomine Graii
Quos memorant Phrygios] inter se fortè catenas
Ludunt, in numerumque exsultant, sanguine fleti; &
Terrificas capitum quatientes numine cristas,
Dictæos referunt Curetas, qui Jovis illum
Vagitum in Cretâ quondam occultâsse feruntur,
Cùm pueri circum puerum pernice choreâ
Armati in numerum pulsarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret matri sub pectore volnus.
Propterea Magnam armati Matrem comitantur,
Aut quia significant Divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram;
Præsidioque parent, decorique parentibus esse.

Quæ bene, & eximiè quamvis disposta ferantur,
Longè sunt tamen à verâ ratione repulsa.
Omnis enim per se Divûm natura necesse est
Immortali ævo summâ cum pace fruatur,
Semota à nostris rebus, sejunctaque longè.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.

Terra quidem verò caret omni tempore ſenſu;
Sed quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina Solis.
Hîc ſi quis mare Neptunum, Cereremque vocare
Conſtituet fruges, & Bacchi nomine abuti
Mavolt, quàm laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus ut hic terrarum dictitet Orbem
Eſſe Deûm matrem, dum re non ſit tamen apſe.

Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
Lanigeræ pecudes & equorum duellica proles,
Buceriæque greges ſub eodem tegmine cœli,
Ex unoque ſitim ſedantes flumine aquaï,
Diſſimili vivunt ſpecie, retinentque parentum
Naturam, & mores generatim quæque imitantur:
Tanta eſt in quovis genere herbæ Materiaï
Diſſimilis ratio, tanta eſt in flumine quoque!

Jam verò quamvis animantem ex omnibus unam
Oſſa, cruor, venæ, calor, humor, viſcera, nervi
Conſtituunt, quæ ſunt porrò diſtantia longè
Diſſimili perfecta figurâ principiorum.

Tum porrò quæcunque igni flammata cremantur;
Si nil præterea, tamen ex ſe ea corpora tradunt,
Unde ignem jacere, & lumen ſummittere poſſint,
Scintillaſque agere, ac latè differre favillam.
Cætera conſimili mentis ratione peragrans,
Invenies intùs multarum ſemina rerum
Corpore celare, & varias cohibere figuras.

Denique multa vides, quibus eſt odor, & ſapor unà;
Reddita ſunt, cùm adoles imprimis pleraque dona,
Religione animum turpi cùm tangere parto.

Hæc igitur variis debent conſtare figuris:
Nidor enim penetrat, quà ſuccus non it in artus:
Succus item ſeorſum & rerum ſapor inſinuatur
Senſibus, ut noſcas primis differre figuris.
Diſſimiles igitur formæ glomeramen in unum
Conveniunt, & res permiſto ſemine conſtant.

Quin etiam paſſim noſtris in verſibus ipſis
Multa elementa vides multis communia verbis:
Cùm tamen inter ſe verſus, ac verba neceſſe eſt
Confiteare alia ex aliis conſtare elementis.
Non quòd multa parùm communis littera currat,
Aut nulla inter ſe duo ſint ex omnibus îſdem:
Sed quia non volgò paria omnibus omnia conſtant.
Sic aliis in rebus item communia multa
Multarum rerum cùm ſint primordia, longè
Diſſimili tamen inter ſe conſiſtere ſummâ
Poſſunt: ut meritò ex aliis conſtare ferantur
Humanum genus, ac fruges, arbuſtaque læta.

Nec tamen omnimodis connecti poſſe putandum eſt
Omnia: nam volgò fieri portenta videres:
Semiferas hominum ſpecies exiſtere: & altos
Interdum ramos egigni corpore vivo:
Multaque connecti terreſtria membra marinis;
Tum flammam tetro ſpirantes ore Chimæras
Paſcere Naturam per terras omniparentes.
Quorum nil fieri manifeſtum eſt: omnia quandò
Seminibus certis, certâ genitrice, creata
Conſervare genus creſcentia poſſe videmus.

Scilicet id certâ fieri ratione neceſſe eſt.
Nam ſua cuique cibis ex omnibus intùs in artus
Corpora diſcedunt, connexaque convenientes
Efficiunt motus; at contra aliena videmus

Rejicere in terras Naturam: multaque cæcis
Corporibus fugiunt è corpore percita plagis,
Quæ neque connecti cuiquam potuêre, neque intra
Vitales motus consentire, atque animari.

Sed ne fortè putes animalia sola teneri
Legibus his: eadem ratio res terminat omnes.
Nam veluti totâ naturâ dissimiles sunt
Inter-se genitæ res quæque: ita quamque necesse est
Dissimili constare figurâ principiorum:
Non quòd multa parùm simili sint prædita formâ;
Sed quia non volgò paria omnibus omnia constent.

Semina cùm porrò distent, differre necesse est
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus: quæ non animalia solùm
Corpora sejungunt, sed terras, ac mare totum
Secernunt, cœlumque à terris omne retentant.

Nunc age, dicta meo dulci quæsita labore
Percipe: ne fortè hæc albis ex alba rearis
Principiis esse, ante oculos quæ candida cernis:
Aut ea, quæ nigrant, nigro de semine nata:
Neve, alium quemvis quæ sunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod Materiaï
Corpora consimili sint ejus tincta colore.
Nullus enim color est omninò Materiaï
Corporibus, neque par rebus, neque denique dispar.

In quæ corpora si nullus tibi fortè videtur
Posse animi injectus fieri, procul avius erras.
Nam cùm cæcigeni, Solis qui lumina nunquam
Aspexêre, tamen cognoscant corpora tactu,
Ex ineunte ævo nullo contincta colore:
Scire licet, menti quoque nostræ corpora posse

Verti

Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipsi cæcis quæcunque tenebris
Tangimus, haud ullo sentimus tincta colore.

Quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.
Omnis enim color omninò mutatur in omnes;
Quod facere haud ullo debent primordia pacto:
Immutabile enim quiddam superare necesse est,
Ne res ad Nihilum redigantur funditùs omnes.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè.
Proinde colore cave contingas semina rerum:
Ne tibi res redeant ad nilum funditùs omnes.

Præterea, si nulla coloris principiis est
Reddita natura: at variis sunt prædita formis,
E quibus omnigenos gignunt, variantque colores.
Propterea magni quòd refert semina quæque
Cum quibus, & quali positurâ contineantur;
Et quos inter se dent motus accipiantque:
Perfacilè extemplò rationem reddere possis,
Cur ea, quæ nigro fuerint paulò antè colore,
Marmoreo fieri possint candore repente:
Ut Mare, cùm magni commorunt æquora venti,
Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim possis nigrum, quod sæpe videmus,
Materies ubi permista est illius, & ordo
Principiis mutatus, & addita, demptaque quædam,
Continuò id fieri ut candens videatur, & album:
Quòd si cæruleis constarent æquora ponti
Seminibus, nullo possent albescere pacto.
Nam quocunque modo perturbes, cærula quæ sint,
Nunquam in marmoreum possunt migrare colorem.

Sin alio, atque alio sunt semina tincta colore,

Quæ maris efficiunt unum purumque nitorem :
Ut ſæpe ex aliis formis, variiſque figuris,
Efficitur quiddam quadratum, unæque figuræ :
Conveniebat, uti in quadrato cernimus eſſe
Diſſimiles formas, ita cernere in æquore ponti ;
Aut alio in quovis uno puroque nitore
Diſſimiles longè inter ſe, varioſque colores.

Præterea, nihil officiunt, obſtantque figuræ
Diſſimiles, quò quadratum minùs omne ſit extrà :
At varii rerum impediunt, prohibentque colores,
Quò minùs eſſe uno poſſit res tota nitore.

Tum porrò, quæ ducit & inlicit, ut tribuamus
Principiis rerum nonnunquam, cauſa, colores,
Occidit ; ex albis quoniam non alba creantur :
Nec quæ nigra cluent, de nigris ; ſed variis de.
Quippe etenim multò procliviùs exorientur
Candida de nullo, quàm de nigrante colore,
Aut alio quovis, qui contrà pugnet, & obſtet.

Præterea, quoniam nequeunt ſine luce colores
Eſſe, neque in lucem exiſtunt primordia rerum :
Scire licet quàm ſint nullo velata colore.
Qualis enim cæcis poterit color eſſe tenebris,
Lumine qui mutatur in ipſo, propterea quòd
Rectâ aut obliquâ percuſſus luce refulget ?
Pluma columbarum quo pacto in Sole videtur ;
Quæ ſita cervices circum, collumque coronat.
Namque aliàs fit uti rubro ſit clara Pyropo :
Interdum quodam ſenſu fit, uti videatur
Inter cæruleum virides miſcere Smaragdos.
Caudaque Pavonis, largâ cùm luce repleta eſt ;
Conſimili mutat ratione obverſa colores.
Qui, quoniam quodam gignuntur luminis ictu ;

Scilicet id ſine eo fieri non poſſe putandum eſt.

Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in ſe
Pupula, cùm ſentire colorem dicitur album,
Atque aliud porrò, nigrum cùm, & cætera, ſentit,
Nec refert ea, quæ tangis, quo fortè colore
Prædita ſint; verùm quali magis apta figurâ:
Scire licet, nil principiis opus eſſe colores:
Sed variis formis variantes edere tactus.

Præterea, quoniam non certis certa figuris
Eſt natura coloris, & omnia principiorum
Formamenta queunt in quovis eſſe nitore:
Cur ea, quæ conſtant ex illis, non pariter ſunt
Omnigenis perfuſa coloribus in genere omni?
Conveniebat enim Corvos quoque ſæpe volantes
Ex albis album pennis jactare colorem,
Et nigros fieri nigro de ſemine Cycnos,
Aut alio quovis uno, varioque colore.

Quin etiam quantò in partes res quæque minutas
Diſtrahitur magis, hòc magis eſt ut cernere poſſis
Evaneſcere paulatim, ſtinguique colorem.
Ut fit, ubi in parvas partes diſcerpitur aurum,
Purpura, Pœniceuſque color clariſſimu' multo,
Filatim cùm diſtractus diſperditur omnis:
Noſcere ut hinc poſſis, priùs omnem efflare colorem
Particulas, quàm diſcedant ad ſemina rerum.

Poſtremò, quoniam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem: propterea fit,
Ut non omnibus attribuas ſonitus, & odores.
Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam conſtare orba colore,
Quàm ſine odore ullo quædam, ſonituque remota;

Nec minùs hæc animum cognoſcere poſſe ſagacem ;
Quàm quæ ſunt aliis rebus privata, notiſque.

Sed ne fortè putes ſolo ſpoliata colore
Corpora prima manere : etiam ſecreta teporis
Sunt, ac frigoris omninò, calidique vaporis :
Et ſonitu ſterila, & ſucco jejuna feruntur ;
Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem.
Sicut Amaricini blandum, Stactæque liquorem,
Et Nardi florem, nectar qui naribus halant,
Cùm facere inſtituas : cum primis quærere par eſt,
Quoad licet, ac potis es reperire, inolentis Olivi
Naturam, nullam quæ mittat naribus auram :
Quàm minimè ut poſſit miſtos in corpore odores,
Concoctoſque, ſuo contactos perdere viro.

Propterea demum debent primordia rerum
Non adhibere ſuum gignundis rebus odorem,
Nec ſonitum, quoniam nihil ab ſe mittere poſſunt :
Nec ſimili ratione ſaporem denique quemquam ;
Nec frigus;neque item calidum,tepidũque vaporem;&
Cætera:quæ cùm ita ſunt tandem,ut mortalia conſtent,
Molli lenta, fragoſa putri, cava corpore raro,
Omnia ſint à principiis ſejuncta neceſſe eſt,
Immortalia ſi volumus ſubjungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur ſumma ſalutis :
Ne tibi res redeant ad nilum funditùs omnes.

Nunc ea, quæ ſentire videmus cunque neceſſe eſt
Ex inſenſilibus tamen omnia confiteare
Principiis conſtare : neque id manifeſta refutant,
Nec contrà pugnant, in promptu cognita quæ ſunt ;
Sed magis ipſa manu ducunt, & credere cogunt,
Ex inſenſilibus, quod dico, animalia gigni.

Quippe videre licet, vivos exiſtere vermes
Stercore de tetro, putrorem cùm ſibi nacta eſt
Intempeſtivis ex imbribus humida tellus.
Præterea cunctas itidem res vertere ſeſe.
Vertunt ſe fluvii, frondes, & pabula læta
In pecudes: vertunt pecudes in corpora noſtra
Naturam; & noſtro de corpore ſæpe ferarum
Augeſcunt vires, & corpora pennipotentum.

Ergò omnes Natura cibos in corpora viva
Vertit, & hinc ſenſus animantum procreat omnes:
Non aliâ longè ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, & in ignes omnia verſat.
Jamne vides igitur, magni primordia rerum
Referre in quali ſint ordine quæque locata:
Et commiſta quibus dent motus, accipiantque?

Tum porrò quid id eſt animum quod percutit ipſum?
Quod movet, & varios ſenſus expromere cogit,
Ex inſenſilibus ne credas ſenſile gigni?
Nimirum, lapides, & ligna, & terra quòd unà
Miſta, tamen nequeunt vitalem reddere ſenſum.

Illud in his igitur fœdus meminiſſe decebit;
Non ex omnibus omninò, quæcunque creant res,
Senſilia extemplò, & ſenſus me dicere gigni:
Sed magni referre, ea primùm quantula conſtent,
Senſile quæ faciunt, & quâ ſint prædita formâ,
Motibus, ordinibus, poſituris denique quæ ſint:
Quarum nil rerum in lignis, glebiſque videmus.
Et tamen hæc cùm ſunt quaſi putrefacta per imbres,
Vermiculos pariunt; quia corpora Materiaï
Antiquis ex ordinibus, permota novâ re
Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.

Deinde ex ſenſilibus cùm ſenſile poſſe creari
Conſtituunt, porrò ex aliis ſentire ſuetis:
Mollia tum faciunt: nam ſenſus jungitur omnis
Viſceribus, nervis, venis, quæcunque videmus
Mollia mortali conſiſtere corpore creta.

Sed tamen eſto jam poſſe hæc æterna manere:
Nempe tamen debent aut ſenſum partis habere,
Aut ſimilia totis animalibus eſſe putari.
At nequeant per ſe partes ſentire, nec eſſe.
Nec manus à nobis potis eſt ſecreta, neque ulla
Corporis omninò ſenſum pars ſola tenere.
Namque aliûm ſenſus membrorum reſpuit omnes.
Linquitur, ut totis animalibus adſimilentur;
Vitali ut poſſint conſentire undique ſenſu.
Quî poterunt igitur rerum primordia dici,
Et lethi vitare vias, animalia cùm ſint,
Atque animalibu' ſint mortalibus una, eademque?

Quod tamen ut poſſint, ab cœtu, concilioque,
Nil facient, præter volgum, turbamque animantum:
Scilicet ut nequeant homines, armenta, feræque,
Inter ſeſe ullam rem gignere conveniendo
Per Veneris res, extra homines, armenta, feraſque.

Quòd ſi fortè ſuum dimittunt corpore ſenſum,
Atque alium capiunt; quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? Tum præterea, [quod fugimus antè]
Quatinus in pullos animales vertier ova
Cernimus alituum; vermeſque effervere, terram
Intempeſtivos cùm putror cepit ob imbres:
Scire licet gigni poſſe ex non ſenſibu' ſenſus.

Quòd ſi fortè aliquis dicet, duntaxat oriri

Poſſe ex non-ſenſu ſenſus, mutabilitate
Antè aliquâ, tanquam partum, quàm proditur extrà:
Huic ſatis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, niſi conſilio ante coacto:
Nec commutari quidquam ſine conciliatu
Primorum, ut nequeunt ullius corporis eſſe
Senſus ante ipſam genitam naturam animantis.
Nimirum quia materies disjecta tenetur
Aëre, fluminibus, terris, flammâque creatis:
Nec congreſſa modo vitales convenienti
Contulit inter ſe motus, quibus omnituentes
Accenſi ſenſus animantem quamque tuentur.

Præterea quamvis animantem grandior ictus,
Quàm patitur natura, repente adfligit, & omnes
Corporis, atque animi pergit confundere ſenſus.
Diſſolvuntur enim poſituræ principiorum;
Et penitùs motus vitales impediuntur;
Donec materies omnes concuſſa per artus
Vitales animæ nodos è corpore ſolvit,
Diſperſamque foràs per caulas ejicit omnes.
Nam quid præterea facere ictum poſſe reamur
Oblatum, niſi diſcutere, ac diſſolvere quæque?

Fit quoque, uti ſoleant minùs oblato acriter ictu,
Reliquiæ motûs vitalis vincere ſæpe,
Vincere, & ingentes plagæ ſedare tumultus,
Inque ſuos quidquid rurſus revocare meatus,
Et quaſi jam lethi dominantem in corpore motum
Diſcutere, ac penè amiſſos accendere ſenſus.
Nam, quare potiùs lethi jam limine ab ipſo
Ad vitam poſſint conlectâ mente reverti,
Quàm quò decurſum prope jam ſiet, ire, & abire?

Præterea, quoniam dolor eſt, ubi Materiai

Corpora vì quâdam per viſcera viva, per artus
Sollicitata ſuis trepidant in ſedibus intùs;
Inque locum quandò remigrant, fit blanda voluptas:
Scire licet, nullo primordia poſſe dolore
Tentari; nullamque voluptatem capere ex ſe:
Quandoquidem non ſunt ex ullis principiorum
Corporibus, quorum motus novitate laborent:
Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ.
Haud igitur debent eſſe ullo prædita ſenſu.

Denique, uti poſſint ſentire animalia quæque,
Principiis ſi etiam eſt ſenſus tribuendus eorum:
Quid? genus humanum propritim de quibu' factum eſt,
Scilicet & riſu tremulo concuſſa cachinnant,
Et lacrymis ſpargunt rorantibus ora, genaſque,
Multaque de rerum miſturâ dicere callent;
Et ſibi proporrò quæ ſint primordia quærunt:
Quandoquidem totis mortalibus adſimulata
Ipſa quoque ex aliis debent conſtare elementis;
Indè alia ex aliis, nuſquam conſiſtere ut auſis.
Quippe ſequar, quodcunque loqui, ridereque dices,
Et ſapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut ſit.
Quòd ſi delira hæc, furioſaque cernimus eſſe,
Et ridere poteſt ex non ridentibu' factus,
Et ſapere, & doctis rationem reddere dictis,
Non ex ſeminibus ſapientibus, atque diſertis:
Quî minùs eſſe queant ea, quæ ſentire videmus,
Seminibus permiſta carentibus undique ſenſu?

Denique cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi:
Omnibus ille idem pater eſt, unde, alma liquentes
Humorum guttas Mater cùm terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges, arbuſtaque læta,
Et genus humanum; parit omnia ſæcla ferarum,
Pabula cùm præbet, quibus omnes corpora paſcunt,
Et

Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
Quapropter meritò maternum nomen adepta eſt.
Cedit item retro, de terrâ quod fuit antè,
In terras; & quod miſſum eſt ex ætheris oris,
Id rurſum Cœli relatum templa receptant:
Nec ſic interimit mors res, ut Materiaï
Corpora conficiat, ſed cœtum diſſupat ollis:
Indè aliis aliud conjungit, & efficit, omnes
Res ut convertant formas, mutentque colores,
Et capiant ſenſus, & puncto tempore reddant:
Ut noſcas referre, eadem primordia rerum
Cum quibus, & quali poſiturâ contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque.
Neve putes æterna penès reſidere poteſſe
Corpora prima, quòd in ſummis fluitare videmus
Rebus, & interdum naſci, ſubitòque perire.
Quin etiam refert noſtris in verſibus ipſis,
Cum quibus, & quali ſint ordine quæque locata.
Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, ſolem
Significant; eadem fruges, arbuſta, animantes;
Si non omnia ſint, at multò maxima pars eſt
Conſimilis: verùm poſiturâ diſcrepitant hæc.
Sic ipſis in rebus item jam Materiaï
Intervalla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figuræ
Cùm permutantur, mutari res quoque debent.

Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
Nam tibi vehementer nova res molitur ad aures
Accidere, & nova ſe ſpecies oſtendere rerum.
Sed neque tam facilis res ulla eſt, quin ea primùm
Difficilis magis ad credendum conſtet; itemque
Nil adeò magnum, nec tam mirabile quidquam
Principiò, quod non minuant mirarier omnes
Paulatim; ut Cœli clarum purumque colorem,

Quemque in se cohibent palantia sidera passim,
Lunæque, & Solis præclarâ luce nitorem:
Omnia quæ si nunc primùm mortalibus adsint,
Ex improviso ceu sint objecta repentè;
Quid magis his rebus poterat mirabile dici,
Aut minùs antè quod auderent fore credere gentes?
Nil, ut opinor; ita hæc species miranda fuisset;
Cùm tibi jam nemo fessus satiate videndi
Suspicere in Cœli dignatur lucida templa.
Desine quapropter novitate, exterritus ipsâ,
Exspuere ex animo rationem: sed magis acri
Judicio perpende, &, si tibi vera videtur,
Dede manus: aut, si falsa est, accingere contrà.
Quærit enim ratione animus, cùm summa loci sit
Infinita foris, hæc extra mœnia mundi;
Quid sit ibi porrò, quò prospicere usque velit mens,
Atque animi jactus liber quò pervolet ipse.

Principiò, nobis in cunctas undique partes,
Et latere ex utroque, infrà, superàque, per Omne
Nulla est finis, uti docui, res ipsaque per se
Vociferatur, & elucet natura profundi.
Nullo jam pacto verisimile esse putandum est,
Undique cùm vorsùs spatium vacet infinitum,
Seminaque innumero numero, summâque profundâ
Multimodis volitent æterno percita motu,
Hunc unum terrarum Orbem, cœlumque creatum;
Nil agere illa foris tot corpora Materiaï,
Cùm præsertim hic sit naturâ factus; & ipsa
Sponte suâ fortè offensando semina rerum
Multimodis, temerè, incassum, frustraque, coacta,
Tandem cooluerint ea, quæ conjecta repentè
Magnarum rerum fierent exordia semper,
Terraï, maris, & cœli, generisque animantum.
Quare etiam atque etiam tales fateare necesse est

Esse alios alibi congressus materiaï,
Qualis hic est, avido complexu quem tenet æther.

Præterea, cùm materies est multa parata;
Cùm locus est præstò; nec res, nec causa moratur
Ulla; geni debent nimirum, & confieri res.
Nunc & seminibus si tanta est copia, quantam
Enumerare ætas animantum non queat omnis;
Visque eadem, & natura manet, quæ semina rerum
Conjicere in loca quæque queat, simili ratione,
Atque huc sunt conjecta: necesse est confiteare
Esse alios aliis terrarum in partibus orbes,
Et varias hominum gentes, & sæcla ferarum.

Huc accedit, ut in summâ res nulla sit una,
Unica quæ gignatur, & unica, solaque crescat:
Quin cujusque sient sæcli, permultaque eodem
Sint genere: imprimis animalibus injice mentem;
Invenies sic montivagum genus esse ferarum,
Sic hominum genitam prolem, sic denique mutas
Squammigerûm pecudes, & corpora cuncta volantum.
Quapropter cœlum simili ratione fatendum est,
Terramque, & Solem, Lunam, mare, cætera, quæ sunt,
Non esse unica, sed numero magis innumerali;
Quandoquidem vitæ depactus terminus altè
Tam manet his, & tam nativo hæc corpore constant,
Quàm genus omne, quod his generatim rebus abundat.

Quæ bene cognita si teneas, Natura videtur
Libera continuò, dominis privata superbis,
Ipsa suâ per se sponte omnia Diis agere expers.
Nam, proh sancta Deûm tranquillâ pectora pace,
Quæ placidum degunt ævum, vitamque serenam!
Quis regere immensi summam, quis habere profundi
Endo manu validas potis est moderanter habenas?

Quis pariter Cœlos omnes convertere? & omnes
Ignibus ætheriis terras suffire feraces?
Omnibus inque locis esse omni tempore præstò?
Nubibus ut tenebras faciat, cœlique serena
Concutiat sonitu? tum fulmina mittat, & ædes
Sæpe suas disturbet, & in deserta recedens
Sæviat exercens telum, quod sæpe nocentes
Præterit, exanimatque indignos, inque merentes?

Multaque post Mundi tempus genitale, diemque
Primigenum Maris, & Terræ, Solisque coortum,
Addita corpora sunt extrinsecùs; addita circùm
Semina, quæ magnum jaculando contulit Omne;
Unde mare, & terræ possent augescere; & unde
Adpareret spatium Cœli domus, altaque tecta
Tolleret à terris procul, & consurgeret Aër.
Nam sua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora distribuuntur, & ad sua sæcla recedunt:
Humor ad humorem; terreno corpore terra
Crescit; & ignem ignes producunt, ætheraque æther:
Donicum ad extremum crescendi perfica finem
Omnia perduxit rerum Natura creatrix:
Ut fit, ubi nihilo jam plus est, quod datur intra
Vitales venas, quàm quod fluit, atque recedit.
Omnibus his ætas debet consistere rebus;
His Natura suis refrænat viribus auctum.

Nam quæcunque vides hilaro grandescere adauctu,
Paulatimque gradus ætatis scandere adultæ,
Plura sibi adsumunt, quàm de se corpora mittunt,
Dum facilè in venas cibus omnis diditur; & dum
Non ita sunt latè dispersa, ut multa remittant;
Et plus dispendî faciant, quàm vescitur ætas.
Nam certè fluere, ac decedere corpora rebus
Multa, manus dandum est; sed plura accedere debent,

Donicum olescendi summum tetigêre cacumen.
Indè minutatim vires, & robur adultum
Frangit, & in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etenim quantò est res amplior, augmine dēpto,
Et quò latior est, in cunctas undique partes
Pluria eò dispergit, & à se corpora mittit:
Nec facilè in venas cibus omnis diditur eii;
Nec satis est, pro quàm largos exæstuat æstus,
Unde queat tantùm suboriri, ac suppeditare,
Quantùm opus est, & quod satis est, Natura novare.
Jure igitur pereunt, cùm rarefacta fluendo
Sunt; & cùm externis succumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus ævo denique desit;
Nec tuditantia rem cessant extrinsecùs ullam
Corpora conficere, & plagis infesta domare.

Sic igitur magni quoque circùm mœnia Mundi
Expugnata dabunt labem, putresque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare novando;
Et fulcire cibis, ac omnia sustentare.
Nequidquam, quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod satis est, neque, quantū opus est Natura ministrat.
Jamque adeò affecta est ætas, effœtaque tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud, ut opinor, enim mortalia sæcla supernè
Aurea de Cœlo demisit funis in arva;
Nec mare, nec fluctus plangentes saxa creârunt:
Sed genuit Tellus eadem, quæ nunc alit ex se.
Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
Sponte suâ primùm mortalibus ipsa creavit:
Ipsa dedit dulces fœtus, & pabula læta:
Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore;
Conterimusque boves, & vires agricolarum
Conficimus, feris vix arvis suppeditati:

Uſque adeò pereunt fœtus, augentque labores.
Jamque caput quaſſans grandis ſuſpirat arator
Crebriùs incaſſum magnum cecidiſſe laborem:
Et cùm tempora temporibus præſentia confert
Præteritis, laudat fortunas ſæpè parentis;
Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
Perfacilè anguſtis tolerârit finibus ævum,
Cùm minor eſſet agri multò modus antè viritim:
Nec tenet, omnia paulatim tabeſcere, & ire
Ad ſcopulum ſpatio ætatis defeſſa vetuſto.

Finis Libri Secundi.

ARGUMENTUM

LIBRI TERTII.

HACTENUS, duobus nempè ſuperioribus Libris, naturam & qualitates, quas dicimus, Atomorum ritè explicâſſe ſibi viſus eſt Poëta. Nunc quatuor reliquis libris ea ſigillatim, quæ ex Atomis fiunt, attentiùs ſpeculatur. Atque, uti par fuit, primas detulit partes Animæ & Animo, de quibus hoc toto libro jam diſputat. Hunc autem auſpicatur librum ab Epicuri laudibus, quem primum prædicat edocuiſſe non à Deo, ſed ex temerario concurſu Atomorum, Mundum fuiſſe factum; menteſque hominum, metu mortis, Deorum, ac Inferorum liberâſſe.

Hæc pauca de Epicuro Præfatus, I. docet Animum atque Animam non harmoniam, ut veteribus quibuſdam

Philoſophis placuit, ſed partem hominis æquè eſſe, ac pedes, manus, brachia, caput, & reliqua membra.

II. Animam atque Animum unam quidem naturam per ſe facere vult; ita tamen ut Animus ſedem ſuam habeat in imó pectore: Anima verò per totum corpus diſſita moveatur ad Animi nutum.

III. Animum atque Animam corporeâ vult eſſe naturâ, tenuiſſimiſque ex Atomis conſtare; neque tamen unam & ſimplicem eſſe naturam, ſed ex vento, aëre, calore, & quartâ, nominis experte, naturâ conſtare, quæ ſenſiferi motûs in nobis ſit principium.

Quâ verò ratione quatuor iſtæ naturæ coaleſcant in unam Animam, verbis explicare non poſſe ait, propter Latinæ vocis egeſtatem. Colligit tamen has ineſſe quatuor naturas in Animis animantum, ex earum diverſis effectis ac paſſionibus. Concludit autem ita Corpus & Animam inter ſe conjuncta eſſe, ut alterum ſine altero ſeorsùm vivere nequeat.

IV. Datâ occaſione refutat opinionem eorum, qui Animam per ſe, per oculos verò, tanquam per feneſtras apertas, tantùm videre cenſuerunt. Explodit & Democriti ſententiam, qui ſingulas Animæ Atomos ſingulis corporis Atomis appoſitas eſſe docuit, quaſi pares omninò eſſent; cùm tamen Animæ Atomi numero ſuperentur ab Atomis corporis.

V. Docet plus virtutis in Animo eſſe, quàm in Animâ, ad vitam tuendam, quia ille fons eſt perennis in pectore, unde vita per actus omnes ſcaturiat.

VI. Pro viribus conatur probare Animas atque Animos hominum æquè nativos ac mortales eſſe, ac cæterarum animantium; in cujus rei fidem profert viginti octo argumenta: quæ quàm infirma, quàm vana, quàm falſa, & quàm impia ſint, ſatis ipſa lectio per ſe docet.

VII. Hinc mortem, nec ea quæ mortem ſequi dicuntur, non ſecùs ac præterita, ad nos pertinere; neque in mortem quid boni malive ineſſe colligit.

VIII. Explicat ea omnia quæ de pœnis Tantali, Tityi, Sisyphi, Danaïdarum, & aliorum fabulati sunt Poëtæ, non ad Inferos ducere, sed unius hujus vitæ vitia esse, quibus dediti sunt plerique homines, dum vivunt.

IX. Denique docet nusquam aut Inferos esse, aut Cerberum, aut Furias, aut alia ejusmodi suppliciorum genera, quibus apud Tartara homines post mortem plecti finguntur; consolaturque interim Mortales de mortali suâ conditione, quòd & Sapientissimi, & Potentissimi, atque Imperatores summi, sint eodem fato mortali functi; neque esse monet cur tanto vitæ desiderio quisque teneatur, quam aliquando relinquere necessum est. Quæ quidem omnia si bene noverint homines, ærumnarumque suarum causas æquè rectè viderint, ac earumdem pondus sentiunt & aculeos, jam, non ut eos magnâ ex parte videmus, profectò vitam agerent.

Frans van Mieris inv. et del. III. *Cl. Duflos Sculp.*

TITI LUCRETII CARI DE RERUM NATURA

LIBER TERTIUS.

E Tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuisti, illustrans commoda vitæ,
Te sequor, ô Graiæ gentis decus; inque tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis,
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem,
Quòd te imitari aveo. Quid enim contendat Hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus Hædi
Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?
Tu pater, & rerum inventor, tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuisque ex, inclute, chartis,

Floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea, perpetuâ semper dignissima vitâ.
Nam simul ac ratio tua cœpit vociferari,
Naturam rerum haud divinâ mente coortam;
Diffugiunt animi terrores; mœnia Mundi
Discedunt; totum video per Inane geri res;
Apparet Divûm numen, sedesque quietæ:
Quas neque concutiunt venti, neque nubila nimbis
Adspergunt, neque nix acri concreta pruinâ
Cana cadens violat, semperque innubilus æther
Integit, & largè diffuso lumine ridet.
Omnia suppeditat porrò Natura, neque ulla
Res animi pacem delibat tempore in ullo.
At contrà nusquam apparent Acherusia templa:
Nec tellus obstat, quin omnia dispiciantur,
Sub pedibus quæcunque infrà per Inane geruntur.
His tibi me rebus quædam divina voluptas
Percipit, atque horror, quòd sic Natura tuâ vi
Tam manifesta patet ex omni parte retecta.

Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint; & quàm variis distantia formis
Sponte suâ volitent alterno percita motu;
Quoque modo possint ex his res quæque creari:
Hasce secundùm res Animi natura videtur,
Atque Animæ claranda meis jam versibus esse;
Et metus ille foràs præceps Acheruntis agendus
Funditùs, humanam qui vitam turbat ab imo,
Omnia suffundens mortis nigrore, neque ullam
Esse voluptatem liquidam puramque relinquit.

Nam, quòd sæpe homines morbos magis esse timēdos
Infamemque ferunt vitam, quàm Tartara lethi;
Et se scire Animi naturam, sanguinis esse;

Nec prorſum quidquam noſtræ rationis egere :
Hinc licet advertas animum , magis omnia laudis ,
Aut etiam venti , ſi fert ita fortè voluntas ,
Jactari causâ , quàm quòd res ipſa probetur.
Extorres iidem patriâ , longèque fugati
Conſpectu ex hominum , fœdati crimine turpi ,
Omnibus ærumnis affecti denique vivunt :
Et , quòcunque tamen miſeri venêre , parentant ;
Et nigras mactant pecudes ; & Manibu' divis
Inferias mittunt ; multòque in rebus acerbis
Acriùs advertunt animos ad Relligionem.

Quò magis in dubiis hominem ſpectare periclis
Convenit , adverſiſque in rebus noſcere qui ſit.
Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Eliciuntur ; & eripitur perſona , manet res.

Denique avarities , & honorum cæca cupido ,
Quæ miſeros homines cogunt tranſcendere fines
Juris , & interdum ſocios ſcelerum , atque miniſtros
Noctes atque dies niti præſtante labore
Ad ſummas emergere opes : hæc volnera vitæ
Non minimam partem mortis formidine aluntur.
Turpis enim fama , & contemptus , & acris egeſtas
Semota ab dulci vitâ ſtabilique videntur ;
Et quaſi jam lethi portas cunctarier ante :
Unde homines , dum ſe falſo terrore coacti
Refugiſſe volunt longè , longèque receſſe ,
Sanguine civili rem conflant ; divitiaſque
Conduplicant avidi , cædem cædi accumulantes ;
Crudeles gaudent in triſti funere fratris ;
Et conſanguineûm menſas odêre , timentque.

Conſimili ratione ab eodem ſæpe timore
Macerat invidia ; ante oculos illum eſſe potentem ;

Illum aſpectari, claroque incedere honore,
Ipſi ſe in tenebris volvi, cœnoque queruntur.
Intereunt partim ſtatuarum, & nominis ergo:
Et ſæpe uſque adeò, mortis formidine, vitæ
Percipit humanos odium, luciſque videndæ,
Ut ſibi conſciſcant mœrenti pectore lethum,
Obliti fontem curarum hunc eſſe timorem;
Hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiaï
Rumpere, & in ſummâ pietatem evertere fundo.
Nam jam ſæpe homines patriam, caroſque parentes
Prodiderunt, vitare Acheruſia templa petentes.

Nam, veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ſic nos in luce timemus
Interdum, nihilò quæ ſunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe eſt,
Non radii Solis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed naturæ ſpecies, ratioque.

Primùm Animũ dico, mentem quem ſæpe vocamus,
In quo conſilium vitæ, regimenque locatum eſt,
Eſſe hominis partem nihilò minùs, ac manus, & pes,
Atque oculi, partes animantis totius extant.
Quamvis multa quidem Sapientum turba putârunt,
Senſum Animi certâ non eſſe in parte locatum:
Verùm habitum quendam vitalem corporis eſſe,
Harmoniam Graii quam dicunt; quod faciat nos
Vivere cum ſenſu, nullâ cùm in parte ſiet mens.
Ut bona ſæpe valetudo cùm dicitur eſſe
Corporis, & non eſt tamen hæc pars ulla valentis:
Sic Animi ſenſum non certâ parte reponunt:
Magnopere in quo mî diverſi errare videntur.

Sæpe utique in promptu corpus, quod cernitur, ægrit,

Cùm tamen ex aliâ lætamur parte latenti;
Et retro fit, uti contrà fit ſæpe viciſſim,
Cùm miſer ex Animo, lætatur corpore toto:
Non alio pacto, quàm ſi pes cùm dolet ægri,
In nullo caput interea ſit fortè dolore.

Præterea molli ſomno cùm dedita membra,
Effuſumque jacet ſine ſenſu corpus onuſtum:
Eſt aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
Multimodis agitatur, & omnes accipit in ſe
Lætitiæ motus, & curas cordis inanes.

Nunc Animã quoque ut in mẽbris cognoſcere poſſis
Eſſe, neque harmoniam corpus retinere ſolere:
Principiò fit, uti detracto corpore multo,
Sæpe tamen nobis in membris vita moretur:
Atque eadem rursùs, cùm corpora pauca caloris
Diffugère, foràſque per os eſt editus aër,
Deſerit extemplò venas, atque oſſa relinquit:
Noſcere ut hinc poſſis, non æquas omnia partes
Corpora habere, neque ex æquo fulcire ſalutem:
Sed magis hæc, venti quæ ſunt, calidique vaporis
Semina, curare in membris ut vita moretur.
Eſt igitur calor, ac ventus vitalis in ipſo
Corpore, qui nobis moribundos deſerit artus.

Quapropter, quoniam eſt Animi natura reperta,
Atque Animæ, quaſi pars hominis: redde harmoniaï
Nomen ab organico ſaltu delatum Heliconis,
Sive aliunde ipſi porrò traxère; & in illam
Tranſtulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat.
Quidquid id eſt, habeant: tu cætera percipe dicta.
Nunc Animum, atque Animam dico conjuncta teneri
Inter ſe, atque unam naturam conficere ex ſe:
Sed caput eſſe quaſi, & dominari in corpore toto

Conſilium,quod nos Animum,mentemque vocamus;
Idque ſitum mediâ regione in pectoris hæret.
Hîc exſultat enim pavor, ac metus: hæc loca circum
Lætitiæ mulcent: hîc ergò mens, animuſque eſt.
Cætera pars Animæ per totum diſſita corpus
Paret; & ad numen mentis, momenque movetur;
Idque ſibi ſolum per ſe ſapit, & ſibi gaudet:
Cùm neque res Animam,neque corpus commovet ulla.
Et quaſi, cùm caput aut oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore: ſic Animus nonnunquam læditur ipſe,
Lætitiâque viget, cùm cætera pars Animaï
Per membra, atque artus nullâ novitate cietur.
Verùm ubi vehementi magis eſt commota metu mens;
Conſentire Animam totam per membra videmus:
Sudores itaque, & pallorem exiſtere toto
Corpore, & infringi linguam, vocemque aboriri,
Caligare oculos, ſonere aures, ſuccidere artus.

Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpe homines: facilè ut quivis hinc noſcere poſſit,
Eſſe Animā cum Animo conjunctā; quæ, cùm animi vi
Percuſſa eſt, exin corpus propellit, & icit.

Hæc eadem ratio naturam Animi, atque Animaî
Corpoream docet eſſe: ubi enim propellere membra,
Corripere ex ſomno corpus, mutareque voltum,
Atque hominem totum regere ac verſare videtur:
[Quorum nil fieri ſine tactu poſſe videmus;
Nec tactum porrò ſine corpore:] nonne fatendum eſt
Corporeâ naturâ Animum conſtare, Animamque?

Præterea pariter fungi cum corpore, & unà
Conſentire Animum nobis in corpore cernis,
Si minùs offendit vitam vis horrida teli,

Oſſibus

Offibus ac nervis difclufis intùs adacta :
Attamen infequitur languor ; terræque petitus
Suavis, & in terrâ mentis qui gignitur æftus ;
Interdumque quafi exfurgendi incerta voluntas.
Ergò corpoream naturam Animi effe neceffe eft :
Corporeis quoniam telis, ictuque laborat.

Is tibi nunc Animus quali fit corpore, & unde
Conftiterit, pergam rationem reddere dictis.
Principiò effe aio perfubtilem, atque minutis
Perquam corporibus factum conftare: id ita effe,
Hinc licet advertas animum, ut pernofcere poffis.
Nil adeò fieri celeri ratione videtur,
Quàm fi mens fieri proponit, & inchoat ipfa.
Ociùs ergò Animus, quàm res fe perciet ulla,
Ante oculos quarum in promptu natura videtur.
At quod mobile tantopere eft, conftare rotundis
Perquam feminibus debet, perquamque minutis:
Momine uti parvo poffint impulfa moveri.
Namque movetur aqua, & tantillo momine flutat:
Quippe volubilibus, parvifque creata figuris.
At contrà mellis conftantior eft natura,
Et pigri latices magis, & cunctantior actus.
Hæret enim inter fe magis omnis materiaï
Copia: nimirum quia non tam lævibus extat
Corporibus; neque tam fubtilibus atque rotundis.
Namque Papaverum, aura poteft fufpenfa, levifque
Cogere, ut ab fummo tibi diffluat altus acervus:
At contrà lapidum conjectum, fpiclorumque
Nenu poteft. Igitur parviffima corpora quantò
Et læviffima funt, ita mobilitata feruntur.
At contrà quò quæque magis cum pondere magno,
Afperaque inveniuntur, eò ftabilita magis funt.

Nunc igitur, quoniam eft Animi natura reperta
H

Mobilis egregiè, perquam conſtare neceſſe eſt
Corporibus parvis, & lævibus, atque rotundis.
Quæ tibi cognita res in multis, ô bone, rebus
Utilis invenietur, & opportuna cluebit.

Hæc quoque res etiam naturam deliquat ejus,
Quàm tenui conſtet texturâ, quàmque loco ſe
Contineat parvo, ſi poſſit conglomerari;
Quòd ſimul atque hominem lethi ſecura quies eſt
Indepta, atque Animi natura, Animæque receſſit:
Nil ibi limatum de toto corpore cernas
Ad ſpeciem, nihil ad pondus: mors omnia præſtat,
Vitalem præter ſenſum, calidumque vaporem.
Ergò Animam totam perparvis eſſe neceſſe eſt
Seminibus, nexam per venas, viſcera, nervos:
Quatinus omnis ubi è toto jam corpore ceſſit,
Extima membrorum circum-cæſura tamen ſe
Incolumem præſtat, nec deſit ponderis hilum:
Quod genus eſt Bacchi cùm flos evanuit, aut cùm
Spiritus unguenti ſuavis diffugit in auras:
Aut aliquo cùm jam ſuccus de corpore ceſſit:
Nil oculis tamen eſſe minor res ipſa videtur
Propterea, neque detractum de pondere quidquam:
Nimirum, quia multa, minutaque ſemina ſuccos
Efficiunt, & odorem in toto corpore rerum.
Quare etiam atque etiam mentis naturam, Animæque
Scire licet perquam pauxillis eſſe creatam
Seminibus: quoniam fugiens nil ponderis aufert.

Nec tamen hæc ſimplex nobis natura putanda eſt.
Tenuis enim quædam moribundos deſerit aura
Miſta vapore: vapor porrò trahit aëra ſecum;
Nec calor eſt quiſquam, cui non ſit miſtus & aër.
Rara quòd ejus enim conſtat natura, neceſſe eſt
Aëris inter eum primordia multa cieri.

Jam triplex Animi eſt igitur natura reperta.
Nec tamen hæc ſat ſunt ad ſenſum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens poſſe creare
Senſiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur quædam natura neceſſe eſt
Attribuatur: ea eſt omninò nominis expers:
Quâ neque mobilius quidquam, neque tenuius extat,
Nec magis è parvis, aut lævibus ex elementis:
Senſiferos motus quæ didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris:
Indè calor motus, & venti cæca proteſtas
Accipit: indè aër, indè omnia mobilitantur:
Tum quatitur ſanguis, tum viſcera perſentiſcunt
Omnia; poſtremò datur oſſibus, atque medullis
Sive voluptas eſt, ſive eſt contrarius ardor.

Nec temerè huc dolor uſque poteſt penetrare, neque acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur,
Uſque adeò ut vitæ deſit locus; atque Animaï
Diffugiant partes per caulas corporis omnes.
Sed plerumque fit in ſummo quaſi corpore finis
Motibus: hanc ob rem vitam retinere valemus.

Nunc ea quo pacto inter ſeſe miſta, quibuſque
Compta modis vigeant, rationem reddere aventem
Abſtrahit invitum patrii ſermonis egeſtas:
Sed tamen, ut potero ſummatim attingere, tangam.
Inter enim curſant primordia principiorum
Motibus inter ſe: nihil ut ſecernier unum
Poſſit, nec ſpatio fieri diviſa poteſtas:
Sed quaſi multæ vis unius corporis extant.
Quod genus in quovis animantum viſcere volgò
Eſt odor, & quidam calor, & ſapor: & tamen ex his

Omnibus eſt unum perfectum corporis augmen.
Sic calor, atque aër, & venti cæca poteſtas,
Miſta creant unam naturam, & mobilis illa
Vis, initum motûs ab ſe quæ dividit oliis,
Senſifer unde oritur primùm per viſcera motus.
Nam penitùs prorſum latet hæc natura, ſubeſtque:
Nec magis hâc infrà quidquam eſt in corpore noſtro:
Atque anima eſt Animæ proporrò totius ipſa,
Quod genus in noſtris membris, & corpore toto.
Miſta latens Animi vis eſt, Animæque poteſtas:
Corporibus quia de parvis, paucisque creata eſt.
Sic tibi nominis hæc expers vis facta minutis
Corporibus latet: atque Animaï totius ipſa
Proporrò eſt anima; & dominatur corpore toto.
Conſimili ratione neceſſe eſt ventus, & aër,
Et calor inter ſe vigeant commiſta per artus:
Atque aliis aliud ſubſit magis, emineatque,
Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Ne calor, ac ventus ſeorſum, ſeorſumque poteſtas
Aëris interimant ſenſum, diductaque ſolvant.

Eſt etiam calor ille Animo, quem ſumit in irâ,
Cùm ferviſcit, & ex oculis micat acribus ardor.
Eſt & frigida multa comes formidinis aura,
Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
Eſt etiam quoque pacati ſtatus aëris ille,
Pectore tranquillo qui fit, voltuque ſereno.
Sed calidi plus eſt illis, quibus acria corda,
Iracundâque mens facilè efferviſcit in irâ:
Quo genere in primis vis eſt violenta Leonum,
Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes,
Nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt.
At ventoſa magis Cervorum frigida mens eſt,
Et gelidas citiùs per viſcera concitat auras,
Quæ tremulum faciunt membris exiſtere motum.

At natura Boum placido magis aëre vivit;
Nec nimis iraï fax unquam ſubdita percit
Fumida ſuffundens cæcæ caliginis umbras;
Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris:
Inter utroſque ſita eſt, Cervos, ſævoſque Leones.

Sic hominum genus eſt: quamvis doctrina politos
Conſtituat pariter quoſdam, tamen illa relinquit
Naturæ cujuſque Animæ veſtigia prima.
Nec radicitùs evelli mala poſſe putandum eſt,
Quin procliviùs hic iras decurrat ad acres;
Ille metu citiùs paulò tentetur; at ille
Tertius accipiat quædam clementiùs æquo.
Inque aliis rebus multis differre neceſſe eſt
Naturas hominum varias, moreſque ſequaces:
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere cauſas;
Nec reperire figurarum tot nomina, quot ſunt
Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
Illud in his rebus videor firmare poteſſe,
Uſque adeò naturarum veſtigia linqui
Parvola, quæ nequeat ratio depellere doctis:
Ut nihil impediat dignam Diis degere vitam.

Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni:
Ipſaque corporis eſt cuſtos, & cauſa ſalutis.
Nam communibus inter ſe radicibus hærent;
Nec ſine pernicie divelli poſſe videntur.
Quod genus, è thuris glebis evellere odorem
Haud facile eſt, quin intereat natura quoque ejus.
Sic Animi, atque Animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile eſt, quin omnia diſſolvantur:
Implexis ita principiis ab origine primâ
Inter ſe fiunt conſorti prædita vitâ.
Nec ſine vi quidquam alterius ſibi poſſe videtur
Corporis, atque Animi ſeorſum ſentire poteſtas:

Sed communibus inter eos conflatur utrinque
Motibus accensus nobis per viscera sensus.

Præterea, corpus per se nec gignitur unquam,
Nec crescit, nec post mortem durare videtur.
Non enim, ut humor aquæ dimittit sæpe vaporem,
Qui datus est, neque ab hâc causâ convellitur ipse,
Sed manet incolumis: non, inquam, sic Animaï
Discidium possunt artus perferre relicti:
Sed penitùs pereunt convolsi, conque putrescunt.
Ex ineunte ævo sic corporis atque Animaï
Mutua vitales discunt contagia motus;
Maternis etiam in membris, alvoque reposto
Discidium ut nequeat fieri sine peste, maloque:
Ut videas, quoniam conjuncta est causa salutis,
Conjunctam quoque naturam consistere eorum.

Quod superest, si quis corpus sentire renutat,
Atque Animam credit permistam corpore toto
Suscipere hunc motum, quem Sensum nominitamus;
Vel manifestas res contra, verasque repugnat.
Quid sit enim corpus sentire quis efferet unquàm,
Si non ipsa palam quod res dedit, ac docuit nos?
At dimissâ animâ corpus caret undique sensu.
Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo;
Multaque præterea perdit, cùm expellitur ævo.

Dicere porrò oculos nullam rem cernere posse;
Sed per eos Animum ut foribus spectare reclusis,
Desipere est, contrà cùm sensus dicat eorum:
Sensus enim trahit, atque acies detrudit ad ipsas.
Fulgida præsertim cùm cernere sæpe nequimus,
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur:
Quod foribus non fit. Neque enim, quà cernimus ipsi,
Ostia suscipiunt ullum reclusa laborem.

Præterea, ſi pro foribus ſunt lumina noſtra,
Jam magis exemptis oculis debere videtur
Cernere res Animus, ſublatis poſtibus ipſis.

Illud in his rebus nequaquam ſumere poſſis,
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit,
Corporis atque Animi primordia ſingula primis
Appoſita alternis variare, ac nectere membra.
Nam cùm multò ſint Animaï elementa minora,
Quàm quibus è corpus nobis & viſcera conſtant:
Tum numero quoque concedunt, & rara per artus
Diſſita ſunt, duntaxat ut hoc promittere poſſis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora ſenſiferos motus in corpore, tanta
Intervalla tenere exordia prima Animaï.
Nam neque pulveris interdum ſentimus adhæſum
Corpore; nec membris incuſſam inſidere cretam:
Nec nebulam noctu; nec aranei tenuia fila
Obvia ſentimus, quandò obretimur euntes:
Nec ſupra caput ejuſdem cecidiſſe vietam
Veſtem, nec plumas avium, Pappoſque volantes,
Qui nimiâ levitate cadunt plerumque gravatim:
Nec repentis itum cujuſviſcunque animantis
Sentimus, nec priva pedum veſtigia quæque,
Corpore quæ in noſtro Culices, & cætera ponunt.
Uſque adeo priùs eſt in nobis multa ciendum
Semina, corporibus noſtris immiſta per artus,
Quàm primordia ſentiſcant concuſſa Animaï,
Et quàm intervallis tantis tuditantia poſſint
Concurſare, coire, & diſſultare viciſſim.

Et magis eſt Animus vitaï clauſtra coercens,
Et dominantior ad vitam, quàm vis Animaï.
Nam ſine mente, animoque nequit reſidere per artus

Temporis exiguam partem pars ulla Animaï:
Sed comes insequitur facilè, & discedit in auras;
Et gelidos artus in lethi frigore linquit.
At manet in vitâ, cui mens Animusque remansit,
Quamvis est circum-cæcis lacer undique membris.
Truncus, adēptâ Animâ circùm, membrisque remotis,
Vivit, & ætherias vitales suscipit auras:
Si non omnimodis, at magnâ parte Animaï
Privatus, tamen in vitâ cunctatur, & hæret.
Ut lacerato oculo circùm, si pupula mansit
Incolumis, stat cernendi vivata potestas,
Dummodò ne totum corrumpas luminis orbem,
Sed circumcidas aciem, solamque relinquas:
Id quoque enim sine pernicie confiet eorum.
At si tantula pars oculi media illa peresa est,
Incolumis quamvis alioqui splendidus orbis,
Occidit extemplò lumen, tenebræque sequuntur.
Hoc Anima atque Animus vincti sunt fœdere semper.

Nunc age, nativos animantibus, & mortales
Esse Animos, Animasque leves ut noscere possis;
Conquisita diu, dulcique reperta labore
Digna tuâ pergam disponere carmina vitâ.
Tu fac utrumque uno subjungas nomen eorum;
Atque Animam, verbi causâ, cùm dicere pergam,
Mortalem esse docens, Animū quoque dicere credas
Quatinus est unum inter se, conjunctaque res est.

Principiò, quoniam tenuem constare minutis
Corporibus docui; multòque minoribus esse
Principiis factam, quàm liquidus humor aquaï est,
Aut nebula, aut fumus: nam longè mobilitate
Præstat, & à tenui causâ magis icta movetur:
Quippe ubi imaginibus fumi, nebulæque movetur.
Quod genus, in somnis sopiti ubi cernimus alta
Exhalare

Exhalare vapore altaria, ferreque fumum:
Nam procul hæc dubio nobis ſimulacra genuntur.
Nunc igitur quoniam quaſſatis undique vaſis
Diffluere humorem, & laticem diſcedere cernis:
Et nebula ac fumus quoniam diſcedit in auras:
Crede Animam quoque diffundi, multòque perire
Ociùs, & citiùs diſſolvi corpora prima,
Cùm ſemel omnibus è membris ablata receſſit.
Quippe etenim corpus, quod vas quaſi conſtitit ejus,
Cùm cohibere nequit conquaſſatum ex aliquâ re,
Ac rarefactum, detracto ſanguine venis:
Aëre quî credas poſſe hanc cohiberier ullo,
Corpore qui noſtro rarus magis am cohibeſſit?

Præterea, gigni pariter cum corpore, & unà
Creſcere ſentimus, pariterque ſeneſcere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore: ſic Animi ſequitur ſententia tenuis.
Indè, ubi robuſtis adolevit viribus ætas,
Conſilium quoque majus, & auctior eſt Animi vis.
Poſt ubi jam validis quaſſatum eſt viribus ævi
Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaque, menſque;
Omnia deficiunt, atque uno tempore deſunt.
Ergò diſſolvi quoque convenit omnem Animaï
Naturam, ceu fumus in altas aëris auras:
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videtur
Creſcere, &, ut docui, ſimul ævo feſſa fatiſcit.

Huc accedit, uti videamus corpus ut ipſum
Suſcipere immanes morbos, durumque dolorem:
Sic Animum curas acres, luctumque, metumque.
Quare participem lethi quoque convenit eſſe.

Quin etiam morbis in corporis avius errat

Sæpe Animus : dementit enim, deliraque fatur;
Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
Æternumque soporem, oculis, nutuque cadenti.
Unde neque exaudit voces, neque noscere vultus
Illorum potis est, ad vitam qui revocantes
Circumstant, lacrymis rorantes ora, genasque.
Quare Animum quoque dissolvi fateare necesse est:
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
Nam dolor, ac morbus lethi fabricator uterque est:
Multorum exitio perdocti quod sumus antè.

Denique cur hominem, cùm vini vis penetravit
Acris, & in venas discessit diditus ardor,
Consequitur gravitas membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardescit lingua? madet mens?
Nant oculi? clamor, singultus, jurgia gliscunt?
Et jam cætera de genere hoc quæcunque sequuntur?
Cur ea sunt, nisi quòd vehemens violentia vini
Conturbare Animam consuevit corpore in ipso?
At quæcunque queunt conturbari, inque pediri,
Significant, paulò si durior insinuârit
Causa, fore ut pereant, ævo privata futuro.

Quin etiam, subitâ vi morbi sæpe coactus
Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu,
Concidit, & spumas agit, ingemit, & tremit artus;
Desipit, extentat nervos, torquetur, anhelat
Inconstanter, & in jactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis morbi distracta per artus
Turbat agens Animam, spumans ut in æquore salso
Ventorum validis fervescit viribus unda.
Exprimitur porrò gemitus, quia membra dolore
Afficiuntur, & omninò quòd semina vocis
Ejiciuntur, & ore foràs glomerata feruntur,
Quà quasi consuêrunt, & sunt munita viaï.

Desipientia fit, quia vis Animi, atque Animaï
Conturbatur; &, ut docui, divisa seorsum
Disjectatur, eodem illo distracta veneno.
Indè, ubi jam morbi se flexit causa, reditque
In latebras ater corrupti corporis humor:
Tum quasi talipedans primùm consurgit, & omnes
Paulatim redit in sensus, Animamque receptat.
Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
Jactetur, miserisque modis distracta laboret,
Cur eandem credis sine corpore, in aëre aperto
Cum validis ventis ætatem degere posse?

Et quoniam mentem sanari, corpus ut ægrum,
Cernimus, & flecti medicinâ posse videmus:
Id quoque præsagit mortalem vivere mentem.
Addere enim partes, aut ordine trajicere æquum est,
Aut aliud prorsum de summâ detrahere illum,
Commutare Animum quicunque adoritur, & infit,
Aut aliam quamvis naturam flectere quærit.
At neque transferri sibi partes, nec tribui vult,
Immortale quod est quidquam, neque defluere hilum.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè.
Ergò Animus sive ægrescit, mortalia signa
Mittit, uti docui, seu flectitur à medicinâ:
Usque adeò falsæ rationi vera videtur
Res occurrere, & effugium præcludere eunti,
Ancipitique refutatu convincere falsum.

Denique sæpe hominem paulatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere sensum:
In pedibus primùm digitos livescere, & ungues;
Indè pedes & crura mori; post indè per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia lethi.
Scinditur atqui Animæ quoniam natura, nec uno

Tempore ſincera exiſtit, mortalis habenda eſt.
Quòd ſi fortè putas ipſam ſe poſſe per artus
Introrſum trahere, & partes conducere in unum,
Atque ideò cunctis ſenſum deducere membris:
At locus ille tamen, quò copia tanta Animaï
Cogitur, in ſenſu debet majore videri.
Qui quoniam nuſquam eſt, nimirum, ut diximus antè,
Dilaniata foràs diſpergitur; interit ergò.
Quin etiam, ſi jam libeat concedere falſum,
Et dare, poſſe Animam glomerari in corpore eorum,
Lumina qui linquunt mo ibundi particulatim:
Mortalem tamen eſſe Animam fateare neceſſe eſt.
Nec refert, utrùm pereat diſperſa per auras,
An contractis in ſe partibus obbruteſcat;
Quandò hominē totum magis, ac magis undique ſenſus
Deficit, & vitæ minùs, & minùs undique reſtat.

Et quoniam mens eſt hominis pars una, locoque
Fixa manet certo, velut aures, atque oculi ſunt,
Atque alii ſenſus, qui vitam cunque gubernant:
Et veluti manus, atque oculus, nareſve, ſeorſum
Secreta à nobis nequeant ſentire, neque eſſe,
Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali:
Sic Animus per ſe non quit ſine corpore, & ipſo
Eſſe homine, illius quaſi quod vas eſſe videtur;
Sive aliud quidvis potis es conjunctius eii
Fingere; quandoquidem connexus corpori adhæret.

Denique corporis, atque Animi vivata poteſtas
Inter ſe conjuncta valent, vitâque fruuntur.
Nec ſine corpore enim vitales edere motus
Sola poteſt Animi per ſe natura; nec autem
Caſſum Animâ corpus durare, & ſenſibus uti.
Scilicet avolſus radicitùs ut nequit ullam
Diſpicere ipſe oculus rem, ſeorſum corpore toto:

Sic Animâ atque Animus per se nil posse videntur:
Nimirum quia per venas, & viscera mistim,
Per nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni.
Nec magnis intervallis primordia possunt
Libera dissultare; ideò conclusa moventur
Sensiferos motus, quos extra corpus in auras
Aëris haud possunt post mortem ejecta moveri,
Propterea quia non simili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit Aër, si cohibere
Sese Anima, atque in eos poterit concludere motus,
Quos antè in nervis, & in ipso corpore agebat.
Quare etiam atque etiam resoluto corporis omni
Tegmine, & ejectis extrà vitalibus auris,
Dissolvi sensus Animi fateare necesse est,
Atque Animam, quoniam conjuncta est causa duobus.

Denique cùm corpus nequeat perferre Animaï
Discidium, quin id tetro tabescat odore,
Quid dubitas, quin ex imo, penitùsque coorta
Emanârit, uti fumus, diffusa Animæ vis?
Atque ideò tantâ mutatum putre ruinâ
Conciderit corpus penitùs, quia mota loco sunt
Fundamenta foràs Animæ; manantque per artus,
Perque viarum omnes flexus, in corpore qui sunt,
Atque foramina? Multimodis ut noscere possis
Dispertitam Animæ naturam exisse per artus;
Et priùs esse sibi distractam corpore in ipso,
Quàm prolapsa foràs enaret in aëris auras.

Quin etiam, fines dum vitæ vertitur intra,
Sæpe aliquâ tamen è causâ labefacta videtur
Ire Anima; & toto solvi de corpore membra;
Et quasi supremo languescere tempore voltus,
Molliaque exangui cadere omnia corpore membra.
Quod genus est, Animo malè factum cùm perhibetur,

Aut Animam liquiſſe, ubi jam trepidatur, & omnes
Extremum cupiunt vires reprendere vinclum.
Conquaſſatur enim tum Mens, Animæque poteſtas
Omnis, & hæc ipſo cum corpore conlabeſiunt:
Ut gravior paulò poſſit diſſolvere cauſa.

Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
Imbecilla foràs, in aperto, tegmine dempto,
Non modò non omnem poſſit durare per ævum,
Sed minimum quodvis nequeat conſiſtere tempus?

Nec ſibi enim quiſquam moriens ſentire videtur
Ire foràs Animam incolumem de corpore toto;
Nec priùs ad jugulum, & ſuperas ſuccedere fauces:
Verùm deficere in certâ regione locatam;
Ut ſenſus alios in parti quemque ſuâ ſcit
Diſſolvi. Quòd ſi immortalis noſtra foret Mens,
Non jam ſe moriens diſſolvi conquereretur:
Sed magis ire foràs, veſtemque relinquere, ut anguis,
Gauderet, prælonga ſenex aut cornua Cervus.

Denique cur Animi nunquam mens, conſiliumque
Gignitur in capite, aut pedibus, manibuſve; ſed unis
Sedibus, & certis regionibus omnis inhæret:
Si non certa loca ad naſcendum reddita cuique
Sunt, & ubi quidquid poſſit durare creatum;
Atque ita multimodis pro totis artubus eſſe,
Membrorum ut nunquam exiſtat præpoſterus ordo?
Uſque adeò ſequitur res rem, neque flamma creari in
Fluminibus ſolita eſt, neque in igni gignier algor.

Præterea, ſi immortalis natura animaï eſt,
Et ſentire poteſt ſecreta à corpore noſtro,
Quinque, ut opinor, eam faciundũ eſt ſenſibus auctam;
Nec ratione aliâ noſmet proponere nobis

Possumus infernas Animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, & scriptorum sæcla priora
Sic Animas introduxerunt sensibus auctas.
At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsâ
Esse potest Animâ, neque seorsum lingua, nec aures
Absque Animâ per se possunt sentire, nec esse.

Et quoniam toto sentimus corpore inesse
Vitalem sensum, & totum esse animale videmus:
Si subitò medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, ut seorsum partem secernat utramque,
Dispertita procul dubio quoque vis Animaï,
Et discissa, simul cum corpore disjicietur.
At quod scinditur, & partes discedit in ullas,
Scilicet æternam sibi naturam abnuit esse.
Falciferos memorant currus abscindere membra
Sæpe ita desubitò permistâ cæde calentes,
Ut tremere in terrâ videatur ab artubus id quod
Decidit abscissum, cùm Mens tamen, atque hominis vis
Mobilitate mali non quit sentire dolorem:
Et simul, in pugnæ studio quòd dedita Mens est,
Corpore cum reliquo pugnam, cædesque petissit;
Nec tenet, amissam lævam cum tegmine sæpe
Inter equos abstraxe rotas, falcesque rapaces;
Nec cecidisse alius dextram, cùm scandit, & instat.
Indè alius conatur adempto surgere crure,
Cùm digitos agitat propter moribundus humi pes;
Et caput abscissum calido, viventeque trunco,
Servat humi voltum vitalem, oculosque patentes,
Donec reliquias Animaï reddidit omnes.
Quin etiam tibi si linguâ vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore utrinque
Sit libitum in multas partes discindere ferro,
Omnia jàm seorsum cernes amcisa recenti
Volnere tortari, & terram conspergere tabo;

Ipſam ſeque retro partem petere ore priorem;
Volneris ardenti ut morſu premat icta dolore.
Omnibus eſſe igitur totas dicemus in illis
Particulis Animas? At eâ ratione ſequetur,
Unam animantem Animas habuiſſe in corpore multas.
Ergò diviſa eſt ea, quæ fuit una ſimul cum
Corpore: quapropter mortale utrumque putandũ eſt,
In multas quoniam partes diſcinditur æquè.

Præterea, ſi immortalis natura Animaï
Conſtat, & in corpus naſcentibus inſinuatur;
Cur ſuper anteactam ætatem meminiſſe nequimus,
Nec veſtigia geſtarum rerum ulla tenemus?
Nam ſi tantopere eſt Animi mutata poteſtas,
Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum:
Non, ut opinor, id ab letho jam longiter errat.
Quapropter fateare neceſſe eſt, quæ fuit antè,
Interiiſſe, &, quæ nunc eſt, nunc eſſe creatam.

Præterea, ſi jam perfecto corpore nobis
Inferri ſolita eſt Animi vivata poteſtas,
Tum cùm gignimur, & vitæ cùm limen inimus;
Haud ita conveniebat, uti cum corpore, & unà
Cum membris videatur in ipſo ſanguine crêſſe:
Sed velut in caveâ, per ſe ſibi vivere ſolam
Convenit, ut ſenſu corpus tamen affluat omne.
Quare etiam atque etiam nec originis eſſe putandũ eſt
Expertes Animas, nec lethi lege ſolutas.
Nàm neque tantopere adnecti potuiſſe putandum eſt
Corporibus noſtris extrinſecùs inſinuatas:
Quod fieri totum contrà manifeſta docet res.
Namque ita connexa eſt per venas, viſcera, nervos,
Oſſaque, uti dentes quoque ſenſu participentur:
Morbus ut indicat, & gelidaï ſtringor aquaï;
Et lapis oppreſſus ſubitis è frugibus aſper.

Nec, tam contextæ cùm ſint, exire videntur
Incolumes poſſe, & ſalvas exſolvere ſeſe
Omnibus è nervis, atque oſſibus, articuliſque.

Quòd ſi fortè putas extrinſecùs inſinuatam
Permanare Animam nobis per membra ſolere,
Tantò quæque magis cum corpore fuſa peribit.
Quod permanat enim, diſſolvitur: interit ergò.
Diſpertitur enim per caulas corporis omnes,
Ut cibus in membra atque artus cùm diditur omnes,
Diſperit, atque aliam naturam ſufficit ex ſe:
Sic Anima, atque Animus, quamvis integra recens in
Corpus eunt, tamen in manando diſſolvuntur,
Dum quaſi per caulas omnes diduntur in artus
Particulæ, quibus hæc Animi natura creatur:
Quæ nunc in noſtro dominatur corpore, nata
Ex illâ, quæ tunc peritat partita per artus.
Quapropter neque natali privata videtur
Eſſe die natura Animæ, neque funeris expers.

Semina præterea linquuntur, necne Animaï
Corpore in exanimo? quòd ſi linquuntur, & inſunt,
Haud erit, ut meritò immortalis poſſit haberi,
Partibus amiſſis quoniam libata receſſit.
Sin ita ſinceris membris ablata profugit,
Ut nullas partes in corpore liquerit ex ſe:
Unde cadavera rancenti jam viſcere vermes
Expirant? atque unde animantum copia tanta
Exos, & exſanguis tumidos perfluctuat artus?

Quòd ſi fortè Animas extrinſecùs inſinuari
Vermibus, & privas in corpora poſſe venire
Credis; nec reputas cur millia multa Animarum
Conveniant, unde una receſſerit: hoc tamen eſt ut
Quærendum videatur, & in diſcrimen agendum,

Utrùm tandem Animæ venentur semina quæque
Vermiculorum, ipsæque sibi fabricentur, ubi sint;
An jam corporibus perfectis insinuentur.
At neque, cur faciant ipsæ, quareve laborent,
Dicere suppeditat; neque enim, sine corpore cùm sunt,
Sollicitæ volitant morbis, algoque, fameque.
Corpus enim magis his vitiis adfine laborat;
Et mala multa Animus contagi fungitur ejus.
Sed tamen his esto quamvis facere utile corpus,
Quod subeant: at quâ possint, via nulla videtur.
Haud igitur faciunt Animæ sibi corpora, & artus.
Nec tamen est, ut jam perfectis insinuentur
Corporibus; neque enim poterunt subtiliter esse
Connexæ, neque consensu contagia fient.

Denique cur acris violentia triste Leonum
Seminium sequitur? dolu' Volpibus, & fuga Cervis
A patribus datur, & patrius pavor incitat artus?
Et jam cætera de genere hoc, cur omnia membris
Ex ineunte ævo ingenerascunt, inque genuntur;
Si non certa suo quia semine, seminioque
Vis Animi pariter crescit cum corpore toto?
Quòd si immortalis foret, & mutare soleret
Corpora, permistis animantes moribus essent:
Effugeret canis Hyrcano de semine sæpe
Cornigeri incursum Cervi, tremeretque per auras
Aëris Accipiter fugiens veniente Columbâ:
Desiperent homines, saperent fera sæcla ferarum.

Illud enim falsâ fertur ratione, quod aiunt,
Immortalem Animam mutato corpore flecti.
Quod mutatur enim, dissolvitur; interit ergò.
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
Quare dissolvi quoque debent posse per artus,
Denique ut intereant unà cum corpore cunctæ.

Sin Animas hominum dicent in corpora ſemper
Ire humana; tamen quæram cur è ſapienti
Stulta queat fieri, nec prudens ſit puer ullus;
Nec tam doctus equæ pullus, quàm fortis equi vis;
Si non certa ſuo quia ſemine, ſeminioque
Vis Animi pariter creſcit cum corpore toto.
Scilicet in tenero teneraſcere corpore mentem
Non fugient; quod ſi jam fit, fateare neceſſe eſt,
Mortalem eſſe Animam, quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam, ſenſumque priorem.

Quove modo poterit pariter cum corpore quoque
Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis Animi, niſi erit conſors in origine primâ?
Quidve foràs ſibi vult membris exire ſenectis?
An metuit concluſa manere in corpore putri,
Et domus ætatis ſpatio ne feſſa vetuſto
Obruat? at non ſunt immortali ulla pericla.

Denique connubia ad Veneris, partuſque ferarum
Eſſe Animas præſtò, deridiculum eſſe videtur;
Et ſpectare immortales mortalia membra
Innumero numero, certareque præproperanter
Inter ſe, quæ prima, potiſſimaque inſinuetur:
Si non fortè ita ſunt Animarum fœdera pacta,
Ut, quæ prima volans advenerit, inſinuetur
Prima, neque inter ſe contendant viribus hilum.

Denique in æthere non arbor, non æquore in alto
Nubes eſſe queunt, nec piſces vivere in arvis,
Nec cruor in lignis, nec ſaxis ſuccus ineſſe.
Certum ac diſpoſitum eſt, ubi quidquid creſcat, & inſit:
Sic Animi natura nequit ſine corpore oriri
Sola, neque à nervis, & ſanguine longiùs eſſe.
Hoc ſi poſſet enim, multò priùs ipſa Animi vis

In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quâvis in parte soleret:
Tandē in eodem homine, atque in eodem vase manere.
Quod quoniā in nostro quoque constat corpore certū,
Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit
Seorsum Anima, atque Animus: tantò magis inficiandū
Totum posse extra corpus durare, genique.
Quare, corpus ubi interiit, periisse necesse est
Confiteare Animam distractam in corpore toto.

Quippe etenim mortale æterno jungere, & unà
Consentire putare, & fungi mutua posse,
Desipere est. Quid enim diversius esse putandum est,
Aut magis inter se disjunctum, discrepitansque,
Quàm mortale quod est, immortali, atque perenni
Junctum in concilio sævas tolerare procellas?

Præterea, quæcunque manent æterna, necesse est,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquam, quod queat arctas
Dissociare intùs partes; ut Materiaï
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus antè:
Aut ideò durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia; sicut Inane est,
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut ideò, quia nulla loci sit copia circùm,
Quò quasi res possint discedere, dissolvique;
Sicut Summarum Summa est æterna; neque extrà
Quis locus est, quò diffugiat, neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, & validâ dissolvere plagâ.
At neque, uti docui, solido cum corpore mentis
Natura est; quoniam admistum est in rebus Inane:
Nec tamen est ut Inane: neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint fortè coorta
Proruere hanc mentis violento turbine molem,

Aut aliam quamvis cladem importare pericli;
Nec porrò natura loci, ſpatiumque profundi
Deficit, expergi quò poſſit vis Animaï,
Aut aliâ quâvis poſſit vi pulſa perire:
Haud igitur lethi præcluſa eſt janua Menti.

Quòd ſi fortè ideò magis immortalis habenda eſt;
Quòd lethalibus ab rebus munita tenetur:
Aut quia non veniunt omninò aliena ſalutis:
Aut quia quæ veniunt, aliquâ ratione recedunt
Pulſa priùs, quàm, quid noceant, ſentire queamus:
Scilicet à verâ longè ratione remotum eſt.
Præter enim quàm quòd morbis tum corporis ægrit,
Advenit id, quod eam de rebus ſæpe futuris
Macerat; inque metu malè habet, curiſque fatigat;
Præteritiſque admiſſa annis peccata remordent.
Adde furorem Animi proprium, atque oblivia rerũ;
Adde quòd in nigras lethargi mergitur undas.

Nil igitur mors eſt, ad nos neque pertinet hilum;
Quandoquidem natura Animi mortalis habetur;
Et velut anteacto nil tempore ſenſimus ægri,
Ad confligendum venientibus undique Pœnis,
Omnia cùm belli trepido concuſſa tumultu
Horrida contremuêre ſub altis ætheris auris,
In dubioque fuit ſub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis eſſet, terrâque marique.
Sic ubi non erimus, cùm corporis atque Animaï
Diſcidium fuerit, quibus è ſumus uniter apti,
Scilicet haud nobis quidquam, qui non erimus tum;
Accidere omninò poterit, ſenſumque movere:
Non ſi terra mari miſcebitur, & mare cœlo.

Et ſi jam noſtro ſentit de corpore, poſtquam
Diſtracta eſt Animi natura, Animæque poteſtas;

Nil tamen hoc ad nos, qui cœtu conjugioque
Corporis, atque Animæ consistimus uniter apti.
Nec, si materiam nostram conlegerit ætas
Post obitum, rursumque redegerit, ut sita nunc est,
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ;
Pertineat quidquam tamen ad nos id quoque factum,
Interrupta semel cùm sit repetentia nostra.
Et nunc nil ad nos de nobis attinet, antè
Qui fuimus; nec jam de illis nos afficit angor,
Quos de materiâ nostrâ nova proferet ætas.
Nam cùm respicias immensi temporis omne
Præteritum spatium, tum motus materiaï
Multimodi quàm sint; facilè hoc adcredere possis,
Semina sæpe in eodem, ut nunc sunt, ordine posta:
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim jecta est vitaï pausa, vagèque
Deerrârunt passim motus ab sensibus omnes.
Debet enim, miserè quoi fortè ægrèque futurum est,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, cùm malè possit
Accidere. At quoniam mors eximit im, prohibetque
Illum, cui possint incommoda conciliari
Hæc eadem, in quibus & nunc nos sumus, antè fuisse:
Scire licet nobis nihil esse in morte timendum;
Nec miserum fieri, qui non est, posse; neque hilum
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.

Proinde ubi se videas hominem indignarier ipsum
Post mortem fore, ut aut putrescat corpore pôsto,
Aut flammis interfiat, malisve ferarum:
Scire licet, non sincerum sonere, atque subesse
Cæcum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse
Credere se quemquam sibi sensum in morte futurum.
Non, ut opinor, enim dat, quod promittit; & indè
Nec radicitùs è vitâ se tollit, & eicit;

Sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
Vivus enim sibi cùm proponit quisque futurum,
Corpus uti volucres lacerent in morte, feræque;
Ipse sui miseret: neque enim se vindicat hilum,
Nec removet satis à projecto corpore; & illud
Se fingit, sensuque suo contaminat adstans.
Hinc indignatur se mortalem esse creatum;
Nec videt, in verâ nullum fore morte alium se,
Qui possit vivus sibi se lugere peremptum,
Stansque jacentem; nec lacerari, urive dolore.
Nam si in morte malum est, malis morsuque ferarum
Tractari; non invenio quî non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
Aut in melle situm suffocari, atque rigere
Frigore, cùm in summo gelidi cubat æquore saxi;
Urgerive supernè obtritum pondere terræ.

At jam non domus accipiet te læta, neque uxor
Optima, nec dulces occurrent oscula nati
Præripere, & tacitâ pectus dulcedine tangent.
Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
Præsidio: miser! ô miser! aiunt, omnia ademit
Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt; nec tibi earum
Jam desiderium insidet rerum insuper unà.
Quod bene si videant animo, dictisque sequantur;
Dissolvant animi magno se angore, metuque.
Tu quidem, ut es letho sopitus, sic eris ævi
Quod superest, cunctis privatu' doloribus ægris:
At nos horrifico cinefactum te propè busto
Insatiabiliter deflebimus, æternumque
Nulla dies nobis mœrorem è pectore demet.
Illud ab hoc igitur quærendum est, quid sit amari
Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem;
Cur quisquam æterno possit tabescere luctu?

Hoc etiam faciunt, ubi discubuêre, tenentque
Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant: brevis hic est fructus homullis;
Jam fuerit, neque post unquam revocare licebit.
Tanquam in morte mali cumprimis hoc sit eorum
Quòd sitis exurat miseros atque arida torreat,
Aut aliæ cujus desiderium insideat rei.
Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
Cùm pariter mens & corpus sopita quiescunt.
Nam licet æternum per nos sic esse soporem,
Nec desiderium nostri nos adtigit ullum;
Et tamen haudquaquam nostros tunc illa per artus
Longè ab sensiferis primordia motibus errant,
Quin conreptus homo ex somno se conligit ipse.
Multò igitur mortem minùs ad nos esse putandum,
Si minùs esse potest, quàm quòd nihil esse videmus.
Major enim turbæ disjectus materiaï
Consequitur letho, nec quisquam expergitus exstat,
Frigida quem semel est vitaï pausa secuta.

Denique si vocem rerum Natura repentè
Mittat, & hoc aliquoi nostrûm sic increpet ipsa:
Quid tibi tantopere est, Mortalis, quòd nimis ægris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
Nam si grata fuit tibi vita anteacta, priorque;
Et non omnia, pertusum congesta quasi in vas,
Commoda perfluxêre, atque ingrata interiêre:
Cur non, ut plenus vitæ conviva, recedis,
Æquo animoque capis securam, stulte, quietem?
Sin ea, quæ fructus cunque es, periêre profusa,
Vitaque in offensû est: cur ampliùs addere quæris,
Rursum quod pereat malè, & ingratum occidat omne;
Nec potiùs vitæ finem facis, atque laboris?
Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque

Quod

Quod placeat, nihil eſt: eadem ſunt omnia ſemper.
Si tibi non annis corpus jam marcet, & artus
Confecti languent: eadem tamen omnia reſtant,
Omnia ſi pergas vivendo vincerere ſæcla;
Atque etiam potiùs, ſi nunquam ſis moriturus.
Quid reſpondeamus, niſi juſtam intendere litem
Naturam, & veram verbis exponere cauſam?

At qui obitum lamentetur miſer ampliùs æquo,
Non meritò inclamet magis, & voce increpet acri?
Aufer ab hinc lacrimas, barathro, & cōpeſce querelas.
Grandior hic verò ſi jam, ſeniorque queratur:
Omnia perfructus vitaï præmia, marces?
Sed quia ſemper aves, quod abeſt, præſentia temnis;
Imperfecta tibi elapſa eſt, ingrataque vita,
Et nec opinanti mors ad caput adſtitit antè,
Quàm ſatur, ac plenus poſſis diſcedere rerum.
Nunc aliena tuâ tamen ætate omnia mitte;
Æquo animoque, agedū, jam aliis concede: neceſſe eſt.
Jure, ut opinor, agat, jure increpet, inciletque.
Cedit enim rerum novitate extruſa vetuſtas
Semper; & ex aliis aliud reparare neceſſe eſt:
Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
Materies opus eſt ut creſcant poſtera ſæcla:
Quæ tamen omnia te, vitâ perfuncta, ſequentur.
Nec minùs ergò ante hæc, quàm nunc, cecidêre, ca-
dentque.
Sic alid ex alio nunquam deſiſtet oriri,
Vitaque mancupio nulli datur, omnibus uſu.

Reſpice item quàm nil ad nos anteacta vetuſtas
Temporis æterni fuerit, quàm naſcimur antè.
Hoc igitur ſpeculum nobis Natura futuri
Temporis exponit. Poſt mortem denique noſtram
Num quid ibi horribile apparet; num triſte videtur

Quidquam? nonne omni somno securius exstat?

Atque ea nimirum, quæcunque Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vitâ sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet aëre saxum
Tantalus, ut fama est, cassâ formidine torpens:
Sed magis in vitâ Divûm metus urget inanis
Mortales, casumque timent, quemcunque ferat Fors.

Nec Tityum volucres ineunt Acherunte jacentem:
Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profectò,
Quamlibet immani projectu corporis exstet,
Qui non sola novem dispensis jugera membris
Obtineat, sed qui terraï totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem;
Nec præbere cibum proprio de corpore semper.
Sed Tityus nobis hic est, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor;
Aut aliâ quâvis scindunt cuppedine curæ.

Sisyphus in vitâ quoque nobis ante oculos est,
Qui petere à populo fasces, sævasque secures
Imbibit, & semper victus, tristisque recedit.
Nam petere imperiũ, quod inane est, nec datur unquã;
Atque in eo semper durum sufferre laborem:
Hoc est adverso nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à summo jam vertice rursum
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.

Deinde Animi ingratam naturam pascere semper,
Atque explere bonis rebus, satiareque nunquam;
Quod faciunt nobis annnorum tempora, circùm
Cùm redeunt, fœtusque ferunt, variosque lepores,
Nec tamen explemur vitaï fructibus unquam:

Hoc, ut opinor, id eſt, ævo florente puellas,
Quod memorant, laticem pertuſum congerere in vas,
Quod tamen expleri nullâ ratione poteſtur.

Cerberus & Furiæ jam verò, & lucis egenus
Tartarus, horriferos eructans faucibus æſtus,
Hæc neque ſunt uſquam, neque poſſunt eſſe profectò.
Sed metus in vitâ pœnarum pro malefactis
Eſt inſignibus inſignis, ſceleriſque luela
Carcer, & horribilis de ſaxo jactu' deorſum,
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ.
Quæ tamen & ſi abſunt: at mens ſibi conſcia facti
Præmetuens, adhibet ſtimulos, torretque flagellis;
Nec videt interea, qui terminus eſſe malorum
Poſſit, nec quæ ſit pœnarum denique finis;
Atque eadē metuit, magis hæc ne in morte graveſcant:
Hinc Acheruſia fit ſtultorum denique vita.

Hoc etiam tibi tute interdum dicere poſſis:
Lumina ſis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
Qui melior multis, quàm tu, fuit, improbe, rebus.
Indè alii multi Reges, rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitârunt.

Ille quoque ipſe, viam qui quondā per mare magnū
Stravit, in terque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus ſalſas docuit ſuper ire lacunas,
Et contempſit, aquis inſultans, murmura ponti,
Lumine adempto, animam moribundo corpore fudit.

Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
Oſſa dedit terræ, proinde ac famul infimus eſſet.

Adde repertores doctrinarum, atque leporum:
Adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus

Sceptra potitus, eâdem aliis sopitu' quiete est.

Denique Democritum postquam matura vetustas
Admonuit memorem motus languescere mentis,
Sponte suâ letho caput obvius obtulit ipse.

Ipse Epicurus obît decurso lumine vitæ,
Qui genus humanum ingenio superavit, & omnes
Præstinxit stellas exortus, uti ætherius Sol.

Tu verò dubitabis, & indignabere obire,
Mortua quoi vita est propè jam vivo, atque videnti?
Qui somno partem majorem conteris ævi?
Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas,
Sollicitamque geris cassâ formidine mentem?
Nec reperire potes, quid sit tibi sæpe mali, cùm
Ebrius urgeris multis miser undique curis,
Atque animi incerto fluitans errore vagaris?

Si possent homines, proinde ac sentire videntur
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget,
Et quibus id fiat causis cognoscere, & unde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet:
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus,
Quid sibi quisque velit, nescire, & quærere semper,
Commutare locum, quasi onus deponere possit.

Exit sæpe foràs magnis ex ædibus ille,
Esse domi quem pertæsum est, subitòque revertit:
Quippe foris nihilò meliùs qui sentiat esse.
Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,
Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans:
Oscitat extemplò, tetigit cùm limina villæ;
Aut abit in somnum gravis, atque oblivia quærit;
Aut etiam properans urbem petit, atque revisit.

Hoc se quisque modo fugit: at, quem scilicet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit
Propterea, morbi quia causam non tenet æger:
Quam bene si videat, jam rebus quisque relictis
Naturam primùm studeat cognoscere rerum,
Temporis æterni quoniam, non unius horæ,
Ambigitur status, in quo sit mortalibus omnis
Ætas post mortem, quæ restat cunque, manenda.

Denique tantopere in dubiis trepidare periclis,
Quæ mala nos subigit vitaï tanta cupido?
Certa quidem finis vitæ mortalibus adstat;
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.

Præterea, versamur ibidem, atque insumus usque;
Nec nova vivendo proculitur ulla voluptas.
Sed dum abest, quod avemus, id exsuperare videtur
Cætera: post aliud, cùm contigit illud, avemus;
Et sitis æqua tenet vitaï semper hiantes;
Posteraque in dubio est fortunam quam vehat ætas,
Quidve ferat nobis casus, quive exitus instet.

Nec prorsùm, vitam dùcendo, demimus hilum
Tempore de mortis; nec delibrare valemus,
Quò minùs esse diu possimus morte perempti.
Proinde licet quotvis vivendo condere sæcla;
Mors æterna tamen nihilominùs illa manebit:
Nec minùs ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitaï fecit; & ille,
Mensibus atque annis qui multis occidit antè.

Finis Libri Tertii.

ARGUMENTUM

LIBRI QUARTI.

QUA ſuprà libro primo uſus eſt comparatione Lucretius, ut Memmii ſui animum tantiſper à contentione relaxaret, eâdem hunc librum quartum auſpicatur, ut auditorem ſibi docilem reddat & attentum. Deinde libri hujus proponit argumentum, quod ex induſtriâ cum ſuperioribus connectit. Cùm enim primo & ſecundo libro abundè docuerit, quæ & qualia ſint rerum *Primordia*, quibus figuris diſtincta, quo motu ferantur, ac cæteras res procreent; libro verò tertio Animæ atque Animi, tanquam præcipuarum creaturarum, naturam fuſiùs explicaverit; meritò ſanè hanc aliam ſubnectit diſputationem de ſenſibus, tùm corporis,

tùm animi. Quam diſputationem ut ex ordine abſolvat, à Simulacris exorditur, quibus omninò fieri ſenſationem contendit.

Docet itaque I. è rerum ſupremo colore ſeu corpore cœca emitti *Simulacra*, quæ paſſim per aëra volitent, nec ſub viſum cadant, niſi ab æquore ſpeculorum aut aquarum repulſa. Ea porrò Simulacra tenuiſſima & ſubtiliſſima eſſe vult; quorum duplex diſtinguit genus: alterum, eorum quæ ſponte ſuâ generentur in aëre, qualia nonnunquam videmus fieri in nubibus, quæ modò Gigantum, modò montium aut belluarum imagines imitantur: alterum, eorum quæ cadunt è rerum ſuperficie, quaſi ſpolia ſeu tenues exuviæ; quæ citò generentur, celeriterque ferantur, æquè ac Solis lumen per totum aëra procreatum ſpargitur.

II. Quia *Viſus* omnium ſenſuum primus habetur, ab eo exorditur, quem ex *Simulacrorum* ſeu *Imaginum* incurſu

fieri docet, ſicut cæteri ſenſus adve-
nientibus extrinſecùs corpuſculis fieri
ſolent. Interim autem explicat ea om-
nia quæ ad Visûs cauſas ſpectant; varia-
que de Viſu problemata proponit, quæ
ritè ſolvit & explicat.

III. Hinc arguit non falſos aut falla-
ces, ſed certos ac veros eſſe ſenſus, à
quibus ipſa vera ratio omnis ducatur, &
in quibus tota prima fides innitatur.

IV. His ita de Viſu diſputatis, docet
de cæteris ſenſibus; ac primùm Vocem
ac Sonum corporeas eſſe Imagines;
quæ aurem pariter feriant, & auditum
faciant. Vocis naturam ac formaturam
explicat. Cur eadem vox percipiatur à
multis, rationem reddit. Quid ſit Echo,
quomodò fiat: deinde de Sapore &
Guſtu, de Odore & Olfactu docet.
Quid nempe ſit Sapor, quid Odor; &
cur ab omnibus non ſentiantur. Cur ci-
bus idem, aliis dulcis, aliis amarus fiat.
Cur odor alius aliis ſit magis aptus, &c.

V. De Imaginatione, Cogitatione
ac-

ac Intellectione agit, quas per tenuissima rerum Simulacra, seu Imagines, quæ in mentem incurrant, fieri pariter ait. Indè varia de Cogitationibus problemata proponit & explicat. Cur v. g. videamur in somnis videre illos qui jam mortui sunt: cur Simulacra rerum seu Imagines videantur nobis morari, dum cogitamus ea: cur subitò quisque cogitat quæ lubuerit: cur in somnis cernimur moveri.

VI. Interim docet priùs linguam, oculos, aures, cæteraque membra ac sensus esse nata, quàm eorum usum: secus verò in artificiosis rebus, quæ pendent ex prævisâ indigentiâ. Rationem reddit etiam, cur cibum ac potum quærant sibi animalia: cur progrediamur ad libitum: cur variè flectamus membra; & quid corporis nostri molem agat & impellat.

VII. Denique de somno ac somniis ad finem usque libri hujus agit; imprimisque docet, quâ ratione fiat somnus

in nobis & in cæteris animantibus. Somniorum varias aſſignat cauſas. Pudori non conſuluit Lucretius, plurima de Venereis rebus ſomnia deſcribens.

Frans van Mieris inv. et del. IV. *Cl. Duflos Sculp.*

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER QUARTUS.

AVIA Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita solo; juvat integros accedere fontes,
Atque haurire; juvatque novos decerpere flores,
Insignemque meo capiti petere indè coronam,
Unde priùs nulli velârint tempora Musæ.
Primùm, quòd magnis doceo de rebus, & arctis
Religionum animos nodis exsolvere pergo:
Deinde, quòd obscurâ de re tam lucida pango
Carmina, Museo contingens cuncta lepore:
Id quoque enim non ab nullâ ratione videtur.

Nam veluti pueris absinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus; interea perpotet amarum
Absinthi laticem, deceptaque non capiatur;
Sed potiùs tali tactu recreata valescat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hâc; volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi Museo dulci contingere melle;
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, ac persentis utilitatem.

Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint, & quàm variis distantia formis
Sponte suâ volitent æterno percita motu;
Quoque modo possint res ex his quæque creari:
Atque Animi quoniam docui natura quid esset,
Et quibus è rebus cum corpore compta vigeret,
Quove modo distracta rediret in ordia prima:
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, esse ea, quæ rerum simulacra vocamus:
Quæ quasi membranæ summo de corpore rerum
Dereptæ volitant ultro citroque per auras;
Atque eadem nobis vigilantibus obvia mentes
Terrificant; atque in somnis, cùm sæpe figuras
Contuimur miras, simulacraque luce carentum,
Quæ nos horrificè languentes sæpe sopore
Excierunt: ne fortè Animas Acherunte reamur
Effugere, aut Umbras inter vivos volitare;
Neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
Cùm corpus simul, atque Animi natura perempta,

In ſua diſceſſum dederint primordia quæque.

Dico igitur, rerum effigias, tenueſque figuras
Mittier ab rebus, ſummo de corpore earum:
Quæ quaſi membrana, vel cortex nominitanda eſt;
Quòd ſpeciem, ac formam ſimilem gerit ejus imago;
Quojuſcunque cluet de corpore fuſa vagari.

Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde.
Principiò, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ, partim diffuſa ſolutè,
Robora ceu fumum mittunt, igneſque vaporem;
Et partim contexta magis, condenſaque, ut olim
Cùm veteres ponunt tunicas æſtate cicadæ,
Et vituli cùm membranas de corpore ſummo
Naſcentes mittunt, & item cùm lubrica ſerpens
Exuit in ſpinis veſtem: nam ſæpe videmus
Illorum ſpoliis vepres volitantibus auctas.
Hæc quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
Ab rebus mitti ſummo de corpore earum.
Nam cur illa cadant magis, ab rebuſque recedant,
Quàm quæ tenuia ſunt, hiſcendi eſt nulla poteſtas,
Præſertim cùm ſint in ſummis corpora rebus
Multa minuta, jaci quæ poſſint ordine eodem
Quo fuerint, veterem & formæ ſervare figuram;
Et multò citiùs, quantò minùs endopediri
Pauca queunt, & ſunt in primâ fronte locata.

Nam certè jaci, atque emergere multa videmus
Non ſolùm ex alto, penitùſque, ut diximus antè,
Verùm de ſummis ipſum quoque ſæpe colorem;
Et volgò faciunt id lutea, ruſſaque vela,
Et ferrugina, cùm magnis intenta Theatris,
Per malos volgata, trabeſque trementia flutant.
Namque ibi conſeſſum caveaï ſubter, & omnem

Scenaï ſpeciem, Patrum, Matrumque, Deorumque;
Inficiunt, coguntque ſuo fluitare colore:
Et quantò circum magè ſunt incluſa Theatri
Mœnia, tam magis hæc intùs perfuſa lepore
Omnia conrident, conreptâ luce diei.
Ergò lintea de ſummo cùm corpore fucum
Mittunt, effigias quoque debent mittere tenues
Res quæque; ex ſummo quoniam jaculantur utræque.
Sunt igitur jam formarum veſtigia certa,
Quæ volgò volitant, ſubtili prædita filo,
Nec ſingillatim poſſunt ſecreta videri.

Præterea, omnis odos, fumus, vapor, atque aliæ res
Conſimiles, ideò diffuſæ rebus abundant,
Ex alto quia dum veniunt intrinſecùs ortæ,
Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
Oſtia ſunt, quà contendunt exire coortæ.
At contrà tenuis ſummi membrana coloris
Cùm jacitur, nihil eſt, quod eam diſcerpere poſſit;
In promptu quoniam eſt in primâ fronte locata.

Poſtremò in ſpeculis, in aquâ, ſplendoreque in omni
Quæcunque apparent nobis ſimulacra, neceſſe eſt,
Quandoquidem ſimili ſpecie ſunt prædita rerum,
Eſſe in imaginibus miſſis conſiſtere eorum.
Nam cur illa cadant magis, ab rebuſque recedant
Corpora, res multæ quæ mittunt corpore aperto,
Quàm quæ tenuia ſunt, hiſcendi eſt nulla poteſtas.

Sunt igitur tenues formarum, conſimileſque
Effigiæ, ſingillatim quas cernere nemo
Cùm poſſit, tamen aſſiduo crebroque repulſu
Rejectæ, reddunt ſpeculorum ex æquore viſum;
Nec ratione aliâ ſervari poſſe videntur
Tantopere, ut ſimiles reddantur quoique figuræ.

Nunc age, quàm tenui naturâ conſtet imago,
Percipe; & imprimis quoniam primordia tantùm
Sunt infra noſtros ſenſus, tantòque minora,
Quàm quæ primùm oculi cœptant non poſſe tueri.
Nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
Cunctarum quàm ſint ſubtilia, percipe paucis.

Primùm animalia ſunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nullâ ut poſſit ratione videri.
Horum inteſtinum quodvis quale eſſe putandum eſt?
Quid cordis globus, aut oculi? quid mēbra? quid artus?
Quantula ſunt? quid præterea primordia quæque,
Unde Anima, atque Animi conſtet natura neceſsũ eſt?
Nonne vides, quàm ſint ſubtilia, quàmque minuta?

Præterea, quæcunque ſuo de corpore odorem
Exſpirant acrem, panaces, abſinthia tetra,
Abrotonique graves, & triſtia centaurea;
Horum unum quodvis leviter ſi fortè ciebis,
Quamprimùm noſcas rerum ſimulacra vagare
Multa modis multis, nullâ vi, caſſaque ſenſu.
Quorum quantula pars ſit imago, dicere nemo eſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.

Sed ne fortè putes ea demum ſola vagare,
Quæcunque ab rebus rerum ſimulacra recedunt:
Sunt etiam, quæ ſponte ſuâ gignuntur, & ipſa
Conſtituuntur in hoc Cœlo, qui dicitur aër,
Quæ multis formata modis ſublimè feruntur;
Nec ſpeciem mutare ſuam liquentia ceſſant:
Et cujuſque modi formarum vertere in ora,
Ut nubes facilè interdum concreſcere in alto
Cernimus, & Mundi ſpeciem violare ſerenam,
Aëra mulcentes motu. Nam ſæpe gigantum

Ora volare videntur, & umbram ducere latè:
Interdum magni montes, avolsaque saxa
Montibus anteire, & Solem succedere præter:
Indè alios trahere, atque inducere bellua nimbos.

Nunc ea quàm facili, & celeri ratione genantur;
Perpetuòque fluant ab rebus, lapsaque cedant.
Semper enim summum quidquid de rebus abundat,
Quod jaculentur; & hoc alias cùm pervenit in res,
Transit, ut imprimis vestem: sed in aspera saxa,
Aut in materiem ut ligni pervenit, ibi jam
Scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit.
At cùm, splendida quæ constant, opposta fuerunt,
Densaque, ut imprimis speculũ est, nihil accidit horũ.
Nam neque, uti vestem, possunt transire, neque antè
Scindi, quàm meminit lævor præstare salutem.
Quapropter fit, ut hinc nobis Simulacra genantur.
Et quamvis subitò, quovis in tempore, quamque
Rem contra speculum ponas, apparet Imago:
Perpetuò fluere ut noscas è corpore summo
Texturas rerum tenues, tenuesque figuras.
Ergò multa brevi spatio Simulacra genuntur;
Ut meritò celer his rebus dicatur origo.

Et quasi multa brevi spatio summittere debet
Lumina Sol, ut perpetuò sint omnia plena:
Sic à rebus item simili ratione necesse est
Temporis in puncto rerum simulacra ferantur
Multa modis multis in cunctas undique partes:
Quandoquidem speculũ queiscunque obvertimus oris,
Res ibi respondent simili formâ, atque colore.

Præterea, modò cùm fuerit liquidissima Cœli
Tempestas, perquam subitò fit turbida fœdè
Undique, uti tenebras omnes Acherunta rearis

Liquisse, & magnas Cœli complêsse cavernas;
Usque adeo, tetrâ nimborum nocte coortâ,
Impendent atræ formidinis ora supernè.
Quorum quantula pars sit Imago, dicere nemo est,
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.

Nunc age, quàm celeri motu Simulacra ferantur,
Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita sit; longo ut spatio brevis hora teratur,
In quemcunque locum diverso numine tendunt;
Suavidicis potiùs, quàm multis, versibus edam:
Parvus ut est Cycni melior canor, ille Gruum quàm
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri.

Principiò persæpe leves res, atque minutis
Corporibus factas, celeres licet esse videre.
In quo jam genere est Solis lux, & vapor ejus,
Propterea quia sunt è primis facta minutis:
Quæ quasi truduntur, perque aëris intervallum
Non dubitant transire, sequenti concita plagâ.
Suppeditatur enim confestim lumine lumen,
Et quasi protelo stimulatur fulgure fulgur.
Quapropter Simulacra pari ratione necesse est
Immemorabile per spatium transcurrere posse
Temporis in puncto: primùm quòd parvola causa
Est, procul à tergo quæ provehat, atque propellat:
Deinde, quòd usque adeò texturâ prædita rarâ
Mittuntur, facilè ut quasvis penetrare queant res,
Et quasi permanare per aëris intervallum.

Præterea, si quæ penitùs corpuscula rerum
Ex alto in terras mittuntur, Solis uti lux,
Ac vapor, hæc puncto cernuntur lapsa diei
Per totum Cœli spatium diffundere sese;
Perque volare mare, ac terras, cœlumque rigare,

Quod ſuperà eſt, ubi tam volucri hæc levitate ferũtur;
Quid? quæ ſunt igitur jam primâ in fronte parata
Cùm jaciuntur, & emiſſum res nulla moratur,
Nonne vides citiùs debere, & longiùs ire,
Multiplexque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant lumina cœlum?

Hoc etiam imprimis ſpecimen verum eſſe videtur,
Quàm celeri motu rerum Simulacra ferantur;
Quòd ſimul ac primùm ſub divo ſplendor aquaï
Ponitur, extemplò, Cœlo ſtellante, ſerena
Sidera reſpondent in aquâ radiantia Mundi.
Jamne vides igitur, quàm puncto tempore imago
Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras?

Quare etiã atque etiam mitti hæc fateare neceſſe eſt
Corpora, quæ feriant oculos, viſumque laceſſant:
Perpetuòque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus ut à fluviis, calor à Sole, æſtus ab undis
Æquoris, exeſor mœrorum litora circum.
Nec variæ ceſſant voces volitare per auras.
Denique in os ſalſi venit humor ſæpe ſaporis,
Cùm mare verſamur propter; dilutaque contrà
Cùm tuimur miſceri abſinthia, tangit amaror.
Uſque adeò omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique partes.
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
Perpetuò quoniam ſentimus, & omnia ſemper
Cernere, odorari licet, & ſentire ſonorem.

Præterea, quoniam manibus tractata fignra
In tenebris quædam, cognoſcitur eſſe eadem, quæ
Cernitur in luce, & claro candore, neceſſe eſt
Conſimili causâ tactum, viſumqe moveri.
Nunc igitur, ſi quadratum tentamus, & id nos

Commovet in tenebris, in luci quæ poterit res
Accidere ad ſpeciem, quadrata niſi ejus imago?
Eſſe in Imaginibus quapropter cauſa videtur
Cernendi, neque poſſe ſine his res ulla videri.

Nunc ea, quæ dicó, rerum Simulacra, feruntur
Undique, & in cunctas jaciuntur didita partes.
Verùm nos oculis quia ſolis cernere quimus,
Propterea fit uti, ſpeciem quò vertimus, omnes
Res ibi eam contra feriant formâ, atque colore;
Et quantùm quæque à nobis res abſit, Imago
Efficit, ut videamus, & internoſcere curat.
Nam cùm mittitur, extemplò protrudit, agitque
Aëra, qui inter ſe cunque eſt, oculoſque locatus;
Iſque ita per noſtras acies perlabitur omnes,
Et quaſi perterget pupillas, atque ita tranſit.
Propterea fit, uti videamus quàm procul abſit
Res quæque; & quantò plus aëris antè agitatur,
Et noſtros oculos perterget longior aura;
Tam procul eſſe magis res quæque remota videtur.
Scilicet hæc ſummè celeri ratione geruntur,
Quale ſit ut videamus, & unà quàm procul abſit.

Illud in his rebus minimè mirabile habendum eſt,
Cur ea, quæ feriant oculos ſimulacra, videri
Singula cùm nequeant, res ipſæ perſpiciantur.
Ventus enim quoque paulatim cùm verberat, & cùm
Acre ferit frigus, non privam quamque ſolemus
Particulam venti ſentire, & frigoris ejus,
Sed magis univerſum; fierique perinde videmus
Corpore tum plagas in noſtro, tanquam aliquæ res
Verberet, atque ſui det ſenſum corporis extrà.
Præterea lapidem digito cùm tundimus, ipſum
Tangimus extremum ſaxi, ſummumque colorem;
Nec ſentimus eum tactu, verùm magis ipſam

Duritiem penitùs saxi sentimus in alto.

Nunc age, cùr ultra speculum videatur Imago,
Percipe; nam certè penitùs remota videtur.
Quod genus illa, foris quæ verè transpiciuntur,
Janua cùm per se transpectum præbet apertum,
Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.
Is quoque enim duplici, geminoque fit aëre visus.
Primus enim est, citra postes qui cernitur aër;
Indè fores ipsæ dextrâ, lævâque sequuntur;
Post extraria lux oculos perterget, & aër
Alter; & illa, foris quæ verè transpiciuntur.
Sic ubi se primùm speculi projecit imago,
Dum venit ad nostras acies, protrudit, agitque
Aëra, qui inter se cunque est, oculosque locatus;
Et facit ut priùs hunc omnem sentire queamus,
Quàm speculū. Sed ubi speculū quoque sensimus ipsū,
Continuò à nobis in id hæc, quæ fertur, imago
Pervenit, & nostros oculos rejecta revisit;
Atque alium præ se propellens aëra volvit:
Et facit ut priùs hunc, quàm se, videamus; eòque
Distare à speculo tantùm remota videtur.
Quare etiam atque etiam minimè mirarier est par
Illis, quæ reddunt speculorum ex æquore visum,
Aëribus binis, quoniam res confit utroque.

Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars est,
In speculis fit ut in lævâ videantur, eò quòd
Planitiem ad speculi veniens cùm offendit Imago,
Non convertitur incolumis; sed recta retrorsum
Sic eliditur, ut si quis priùs, arida quàm sit
Cretea persona, allidat pilæve, trabive;
Atque ea continuò rectam si fronte figuram
Servet, & elisam retro sese exprimat ipsa:
Fiet ut, ante oculos fuerit qui dexter, hic idem

Nunc ſit lævus, & è lævo ſit mutuà dexter.

Fit quoque, de ſpeculo in ſpeculũ ut tradatur Imago,
Quinque etiam, ſexve ut fieri ſimulacra ſuêrint.
Nam quæcunque retro parte interiore latebunt,
Indè tamen, quamvis tortè, penitùſque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc ſpeculis videantur in ædibus eſſe.
Uſque adeò è ſpeculo in ſpeculum tralucet Imago:
Et cùm læva data eſt, fit rurſum ut dextera fiat:
Indè retrorſum reddit ſe, & convertit eòdem.

Quin etiam, quæcunque latuſcula ſunt ſpeculorum
Adſimili lateris flexurâ prædita noſtri,
Dextera ea propter nobis ſimulacra remittunt,
Aut quia de ſpeculo in ſpeculum transfertur Imago,
Indè ad nos eliſa bis advolat; aut etiam quòd
Circumagitur, cùm venit Imago: propterea quòd
Flexa figura docet ſpeculi convertier ad nos.

Endogredi porrò pariter ſimulacra, pedemque
Ponere nobiſcum credas, geſtumque imitari;
Propterea quia de ſpeculi quâ parte recedas,
Continuò nequeunt illinc ſimulacra reverti:
Omnia quandoquidem cogit Natura referri,
Ac reſilire, ab rebus ad æquos reddita flexus.

Splendida porrò oculi fugitant, vitantque tueri:
Sol etiam cæcat, contrà ſi tendere pergas;
Propterea quia vis magna eſt ipſius, & altè
Aëra per purum graviter ſimulacra feruntur,
Et feriunt oculos, turbantia compoſituras.
Præterea ſplendor, quicunque eſt acer, adurit
Sæpe oculos, ideò quòd ſemina poſſidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt inſinuando.

Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
Arquati, quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt ſimulacris obvia rerum;
Multaque ſunt oculis in eorum denique miſta,
Quæ contage ſuâ palloribus omnia pingunt.

E tenebris autem, quæ ſunt in luce, tuemur,
Propterea quia, cùm propior caliginis aër
Ater init oculos prior, & poſſedit apertos,
Inſequitur candens confeſtim lucidus aër,
Qui quaſi purgat eos, ac nigras diſcutit umbras
Aëris illius. Nam multis partibus hic eſt
Mobilior, multiſque minutior, & magè pollens:
Qui ſimul atque vias oculorum luce replevit,
Atque patefecit quas antè obſederat ater;
Continuò rerum ſimulacra adaperta ſequuntur,
Quæ ſita ſunt in luce, laceſſuntque ut videamus.
Quod contrà facere in tenebris à luce nequimus,
Propterea quia poſterior caliginis aër
Craſſior inſequitur, qui cuncta foramina complet,
Obſiditque vias oculorum, ne ſimulacra
Poſſint ullarum rerum conjecta moveri.

Quadrataſque procul turres cùm cernimus urbis,
Propterea fit uti videantur ſæpe rotundæ,
Angulus obtuſus quia longè cernitur omnis;
Sive etiam potiùs non cernitur, ac perit ejus
Plaga, nec ad noſtras acies perlabitur ictus;
Aëra per multum quia dum ſimulacra feruntur,
Cogit hebeſcere eum crebris offenſibus aër.
Hinc, ubi ſuffugit ſenſum ſimul angulus omnis,
Fit, quaſi tornata ut ſaxorum ſtructa tuantur:
Non tamen ut coram quæ ſunt, verèque rotunda,
Sed quaſi adumbratim paulùm ſimulacra videntur.

Umbra videtur item nobis in Sole moveri,
Et vestigia nostra sequi; gestumque imitari;
Aëra si credas privatum lumine, posse
Indogredi, motus hominum, gestusque sequentem.
Nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus
Aër, id, quod nos umbram perhibere suemus.
Nimirum quia Terra locis ex ordine certis
Lumine privatur Solis, quàcunque meantes
Officimus, repletur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit, uti videatur, quæ fuit umbra
Corporis, è regione eadem nos usque secuta.
Semper enim nova se radiorum lumina fundunt;
Primaque dispereunt, quasi in ignem lana trahatur.
Propterea facilè & spoliatur lumnine Terra,
Et repletur item, nigrasque sibi abluit umbras.

Nec tamen hîc oculos falli concedimus hilum.
Nam quocunque loco sit lux, atque umbra, tueri
Illorum est; eadem verò sint lumina, necne:
Umbraque, quæ fuit hîc, eadem num transeat illuc,
An potiùs fiat, paulò quod diximus antè,
Hoc Animi demum ratio discernere debet;
Nec possunt oculi naturam noscere rerum.
Proinde Animi vitium hoc oculis adfingere noli.

Quâ vehimur navi, fertur, cùm stare videtur:
Quæ manet in statione, ea præter creditur ire;
Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
Quos agimus præter navim, velisque volamus.
Sidera cessare ætheriis adfixa cavernis
Cuncta videntur; at assiduo in sunt omnia motu;
Quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
Cùm permensa suo sunt Cœlum corpore claro;
Solque pari ratione manere, & Luna videtur

In ſtatione, ea quæ ferri res indicat ipſa.
Exſtanteſque procul medio de gurgite montes,
Claſſibus inter quos liber patet exitus, iidem
Apparent, & longè divolſi licèt, ingens
Inſula conjunctis tamen ex his una videtur.
Atria verſari, & circumcurſare columnæ
Uſque adeò fit uti pueris videantur, ubi ipſi
Deſierunt verti; vix ut jam credere poſſint,
Non ſupra ſeſe ruere omnia tecta minari.

Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere altè
Cùm cœptat Natura, ſupràque extollere montes:
Quos tibi tum ſupra Sol montes eſſe videtur,
Cominùs ipſe ſuo contingens fervidus igni;
Vix abſunt nobis miſſus bis mille ſagittæ:
Vix etiam curſus quingentos ſæpe veruti:
Inter eos Solemque jacent immania ponti
Æquora, ſubſtrata ætheriis ingentibus oris;
Interjectaque ſunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes, & ſæcla ferarum.
At conlectus aquæ, digitum non altior unum,
Qui lapides inter ſiſtit per ſtrata viarum,
Deſpectum præbet ſub terras impete tanto,
A terris quantùm Cœli patet altus hiatus;
Nubila deſpicere, & Cœlum ut videare videre, &
Corpora mirando ſub terras abdita cœlo.

Denique ubi in medio nobis equus acer obhæſit
Flumine, & in rapidas amnis deſpeximus undas;
Stantis equi corpus tranſverſum ferre videtur
Vis, & in adverſum flumen contrudere raptim:
Et, quòcunque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adſimili nobis ratione videntur.

Porticus æquali quamvis eſt denique ductu,
Stanſque

Stanſque in perpetuum paribus ſuffulta columnis :
Longa tamen parte ab ſummâ cùm tota videtur ,
Paulatim trahit anguſti faſtigia coni ,
Tecta ſolo jungens , atque omnia dextera lævis ,
Donicum in obſcurum coni conduxit acumen.
In pelago nautis ex undis ortus , in undis
Sol fit uti videatur obire , & condere lumen :
Quippe ubi nil aliud niſi aquam Cœlumque tuentur ,
Ne leviter credas labefactari undique ſenſus.

At maris ignaris in portu clauda videntur
Navigia , apluſtris fractis , obnitier undis.
Nam quæcunque ſupra rorem ſalis edita pars eſt
Remorum , recta eſt , & recta ſupernè guberna ;
Quæ demerſa liquore obeunt , refracta videntur
Omnia converti , ſurſumque ſupina reverti ;
Et reflexa propè in ſummo fluitare liquore.
Raraque per Cœlum cùm venti nubila portant
Tempore nocturno , tum ſplendida Signa videntur
Labier adversùm nubes , atque ire supernè
Longè aliam in partem , quàm quò ratione feruntur.
At ſi fortè oculo manus uni ſubdita , ſubter
Preſſit eum , quodam ſenſu fit , uti videantur
Omnia , quæ tuimur , fieri tum bina tuendo ;
Bina lucernarum florentia lumina flammis ;
Binaque per totas ædes geminare ſupellex ,
Et duplices hominum facies , & corpora bina.

Denique cùm ſuavi devinxit membra ſopore
Somnus , & in ſummâ corpus jacet omne quiete ,
Tum vigilare tamen nobis , & membra movere
Noſtra videmur ; & in noctis caligine cæcâ
Cernere cenſemus Solem , lumenque diurnum ;
Concluſoque loco cœlum , mare , flumina , montes
Mutare , & campos pedibus tranſire videmur ;

M

Et sonitus audire, severa silentia noctis
Undique cùm constent, & reddere dicta tacentes;
Cætera de genere hoc mirandè multa videmus;
Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt:
Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus Animi, quos addimus ipsi,
Pro visis ut sint, quæ non sunt sensibu' visa.
Nam nihil egregius, quàm res secernere apertas
A dubiis, Animus quas ab se protinùs abdit.

Denique nil sciri si quis putat, id quoque nescit;
An sciri possit, quoniam nil scire fatetur.
Hunc igitur contra mittam contendere causam,
Qui capite ipse suo instituit vestigia retro.
Et tamen hoc quoque uti concedam scire: at id ipsum
Quæram, cùm in rebus veri nil viderit antè,
Unde sciat, quid sit scire, & nescire vicissim;
Notitiam veri quæ res, falsique creârit;
Et dubium certo quæ res differre probârit.

Invenies primis ab sensibus esse creatam
Notitiam veri, neque sensus posse refelli:
Nam majore fide debet reperier illud,
Sponte suâ veris quod possit vincere falsa.
Quid majore fide porrò, quàm sensus, haberi
Debet? an ab sensu falso ratio orta valebit
Dicere eos contra, quæ tota ab sensibus orta est?
Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa fit omnis.
An poterunt oculos aures reprehendere? an aures
Tactus? an hunc porrò tactum sapor arguet oris?
An confutabunt nares, oculive revincent?
Non, ut opinor, ita est: nam seorsũ quoique potestas
Divisa est; sua vis quoique est: ideòque necesse est,
Quod molle, aut durũ est, gelidum, fervensve, seorsum
Id molle aut durum, gelidum fervensve videri;

Et ſeorſum varios rerum ſentire colores;
Et quæcunque coloribu' ſunt cunjuncta, neceſſe eſt.
Seorsùs item ſapor oris habet vim, ſeorsùs odores
Naſcuntur, ſeorſum ſonitus: ideòque neceſſe eſt
Non poſſint alios alii convincere ſenſus.
Nec porrò poterunt ipſi reprendere ſeſe:
Æqua fides quoniam debebit ſemper haberi.
Proinde, quod in quoque eſt his viſũ tempore, verũ eſt.

Et ſi non poterit ratio diſſolvere cauſam,
Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul ſint
Viſa rotunda, tamen præſtat rationis egentem
Reddere mendosè cauſas utriuſque figuræ,
Quàm manibus manifeſta ſuis emittere quæquam;
Et violare fidem primam, & convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita ſaluſque.
Non modò enim ratio ruat omnis, vita quoque ipſa
Concidat extemplò, niſi credere ſenſibus auſis,
Præcipiteſque locos vitare, & cætera, quæ ſint,
In genere hoc fugienda; ſequi, contraria quæ ſint.
Illa tibi eſt igitur verborum copia caſſa
Omnis, quæ contra ſenſus inſtructa, parata eſt.

Denique ut in fabricâ, ſi parva eſt regula prima,
Normaque ſi fallax rectis regionibus exit,
Et Libella aliquâ ſi ex parti claudicat hilum;
Omnia mendosè fieri, atque obſtipa neceſſum eſt,
Prava, cubantia, prona, ſupina, atque abſona tecta,
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque,
Prodita judiciis fallacibus omnia primis:
Sic igitur ratio tibi rerum prava neceſſe eſt,
Falſaque ſit, falſis quæcunque ab ſenſibus orta eſt.

Nunc alii ſenſus quo pacto quiſque ſuam rem
Sentiat, haud quaquam ratio ſcrupoſa relicta eſt.

Principiò, auditur sonus, & vox omnis in aures;
Insinuata suo pepulêre ubi corpore sensum.
Corpoream quoque enim vocem constare fatēdum est;
Et sonitum, quoniam possunt impellere sensus.
Præterradit enim vox fauces sæpe, facitque
Asperiora foràs gradiens arteria clamor.
Quippe per angustum, turbâ majore coortâ,
Ire foràs ubi cœperunt primordia vocum,
Scilicet expletis quoque janua raditur oris
Rauca suis, & iter lædit, quà vox it in auras.
Haud igitur dubium est, quin voces, verbaque cōstent
Corporeis è principiis, ut lædere possint.
Nec te fallit item, quid corporis auferat, & quid
Detrahat ex hominum nervis, ac viribus ipsis
Perpetuus sermo nigraï noctis ad umbram
Auroræ perductus ab exoriente nitore;
Præsertim si cum summo est clamore profusus.
Ergò corpoream vocem constare necesse est,
Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.

Asperitas autem vocis fit ab asperitate
Principiorum, & item lævor lævore creatur.
Nec simili penetrant aures primordia formâ,
Cùm tuba depresso graviter sub murmure mugit,
Aut reboant raucum retrocita cornua bombum;
Vallibus & Cycni gelidis orti ex Heliconis
Cùm liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Hasce igitur penitùs voces cùm corpore nostro
Exprimimus, rectoque foràs emittimus ore,
Mobilis articulat verborum Dædala lingua,
Formaturaque labrorum pro parte figurat.
Atque ubi non longum spatium est, unde illa profecta
Perveniat vox quæque, necesse est verba quoque ipsa
Planè exaudiri, discernique articulatim;
Servat enim formaturam, servatque figuram.

At si interpositum spatium sit longius æquo,
Aëra per multum confundi verba necesse est,
Et conturbari vocem, dum transvolat auras.
Ergò fit, sonitum ut possis audire, neque hilum
Internoscere, verborum sententia quæ sit;
Usque adeò confusa venit vox, inque pedita.

Præterea, Edictum sæpe unum perciet aures
Omnibus in populo emissum præconis ab ore;
In multas igitur voces vox una repentè
Diffugit, in privas quoniam se dividit aures,
Obsignans formam verbis, clarumque sonorem.
At quæ pars vocum non aures accidit ipsas,
Præterlata perit, frustra diffusa per auras;
Pars solidis adlisâ locis, rejecta sonorem
Reddit; & interdum frustratur imagine verbi.
Quæ bene cùm videas, rationem reddere possis
Tute tibi, atque aliis, quo pacto per loca sola
Saxa pares formas verborum ex ordine reddant,
Palantes comites cùm montes inter opacos
Quærimus, & magnâ dispersos voce ciemus.
Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces,
Unam cùm jaceres: ita colles collibus ipsis
Verba repulsantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere
Finitimi fingunt; & Faunos esse loquuntur,
Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
Affirmant volgò taciturna silentia rumpi,
Chordarumque sonos fieri, dulcesque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum;
Et genus agricolûm latè sentiscere, cùm Pan
Pinea semiferi capitis velamina quassans,
Unco sæpe labro calamos percurrit hiantes,
Fistula silvestrem ne cesset fundere Musam.
Cætera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur,

Ne loca deſerta ab Divis quoque fortè putentur
Sola tenere: ideò jactant miracula dictis,
Aut aliquâ ratione aliâ ducuntur, ut omne
Humanum genus eſt avidum nimis auricularum.

Quod ſupereſt, non eſt mirandum, quâ ratione
Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas,
Hæc loca per voces veniant, aureſque laceſſant,
Cùm loquimur clauſis foribus, quod ſæpe videmus
Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum
Incolumis tranſire poteſt, ſimulacra renutant:
Perſcinduntur enim, niſi recta foramina tranant,
Qualia ſunt vitri, ſpecies quæ travolat omnis.
Præterea partes in cunctas dividitur vox,
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur, ubi una
Diſſiluit ſemel in multas exorta; quaſi ignis
Sæpe ſolet ſcintilla ſuos ſe ſpargere in ignes.
Ergò replentur loca vocibus, abdita retro
Omnia quæ circùm fuerint, ſonituque cientur.
At ſimulacra viis directis omnia tendunt,
Ut ſunt miſſa ſemel: quapropter cernere nemo
Se ſupra potis eſt, at voces accipere extrà.
Et tamen ipſa quoque hæc, dum tranſit clauſa viarum,
Vox obtunditur, atque aures confuſa penetrat,
Et ſonitum potiùs, quàm verba, audire videmur.

Hæc queis ſentimus ſuccum, lingua atque palatum,
Pluſculum habent in ſe rationis, pluſque operaï.
Principiò ſuccum ſentimus in ore, cibum cùm
Mandendo exprimimus; ceu plenam ſpongiam aquaï
Si quis fortè manu premere, exſiccareque cœpit.
Indè, quod exprimimus, per caulas omne palati
Diditur, & raræ per plexa foramina linguæ.
Hæc ubi lævia ſunt manantis corpora ſucci
Suaviter attingunt, & ſuaviter omnia tractant

Humida linguaï circùm ſudantia templa.
At contrà pungunt ſenſum, lacerantque coorta,
Quantò quæque magis ſunt aſperitate repleta.
Deinde voluptas eſt è ſucco in fine palati:
Cùm verò deorſum per fauces præcipitavit,
Nulla voluptas eſt, dum diditur omnis in artus.
Nec refert quidquam, quo victu corpus alatur,
Dummodò, quod capias, concoctum didere poſſis
Artubus, & ſtomachi humectum ſervare tenorem.

Nunc aliis alius cur ſit cibus, ut videamus,
Expediam; quareve, aliis quod triſte, & amarum eſt,
Hoc tamen eſſe aliis poſſit prædulce videri.
Tantaque in his rebus diſtantia, differitaſque eſt,
Ut quod alîs cibus eſt, aliis fuat acre venenum.
Eſt itaque ut ſerpens hominis contacta ſalivis
Diſperit, ac ſeſe mandendo conficit ipſa.
Præterea nobis veratrum eſt acre venenum:
At Capris adipes, & Conturnicibus auget.
Ut, quibus id fiat rebus, cognoſcere poſſis,
Principiò meminiſſe decet, quæ diximus antè,
Semina multimodis in rebus miſta teneri.
Porrò omnes, quæcunque cibum capiunt animantes;
Ut ſunt diſſimiles extrinſecùs, & generatim
Extima membrorum circumcæſura coërcet:
Proinde, & ſeminibus diſtant, variantque figurã.
Semina cùm porrò diſtent, differre neceſſe eſt
Intervalla, viaſque, foramina quæ perhibemus,
Omnibus in membris, & in ore, ipſoque palato.
Eſſe minora igitur quædam, majoraque debent,
Eſſe triquetra aliis, aliis quadrata neceſſe eſt,
Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
Namque figurarum ut ratio, motuſque repoſcunt,
Proinde foraminibus debent differre figuræ;
Et variare viæ proinde, ac textura coërcet.

Ergò ubi quod ſuave eſt aliis, aliis fit amarum;
Illis, queis ſuave eſt, læviſſima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati.
At contrà, quibus eſt eadem res intùs acerba,
Aſpera nimirum penetrant, hamataque fauces.

Nunc facile ex his eſt rebus cognoſcere quæque.
Quippe ubi quoi febris, bili ſuperante, coorta eſt,
Aut aliâ ratione aliqua eſt vis excita morbi;
Perturbatur ibi totum jam corpus, & omnes
Commutantur ibi poſituræ principiorum:
Fit, priùs ad ſenſum ut quæ corpora conveniebant;
Nunc non conveniant; & cætera ſint magis apta,
Quæ penetrata queunt ſenſum progignere acerbum.
Utraque enim ſunt in mellis commiſta ſapore,
Id quod jam ſuperà tibi ſæpe oſtendimus antè.

Nunc age, quo pacto nares adjectus odoris
Tangat, agam. Primùm res multas eſſe neceſſe eſt,
Unde fluens volvat varius ſe fluctus odorum.
Nam flùere, & mitti volgò, ſpargique putandum eſt.
Verùm aliis alius magis eſt animantibus aptus,
Diſſimiles propter formas; ideòque per auras
Mellis Apes quamvis longè ducuntur odore,
Volturiique cadaveribus; tum fiſſa ferarum
Ungula quò tulerit greſſum, promiſſa canum vis
Ducit; & humanum longè præſentit odorem
Romulidarum arcis ſervator, candidus Anſer.
Sic aliis alius nidor datus, ad ſua quemque
Pabula ducit, & à tetro reſilire veneno
Cogit; eoque modo ſervantur ſæcla ferarum.

Hic odor ipſe igitur, nares cuicunque laceſſit,
Eſt, alio ut poſſit permitti longiùs alter.
Sed tamen haud quiſquam tam longè fertur eorum,
Quàm

Quàm sonitus, quàm vox; mitto jam dicere, quàm res,
Quæ feriunt oculorum acies, visumque lacessunt.
Errabundus enim tardè venit, ac perit antè
Paulatim facilis distractus in aëris auras;
Ex alto primùm quia vix emittitur ex re.
Nam penitùs fluere, atque recedere rebus odores
Significat, quòd fracta magis redolere videntur
Omnia; quòd contrita; quòd igni conlabefacta.
Deinde videre licet majoribus esse creatum
Principiis voci; quoniam per saxea septa
Non penetrat, quà vox volgò sonitusque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facile esse videbis
Investigare, in quâ sit regione locatum.
Refrigescit enim cunctando plaga per auras;
Nec calida ad sensum decurrit nuntia rerum.
Errant sæpe canes itaque, & vestigia quærunt,

Nec tamen hoc solis in odoribus, atque saporum
In genere est: sed item species rerum, atque colores
Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
Ut non sint aliis quædam magis acria visu.
Quin etiam Gallum, noctem explaudentibus alis,
Auroram clarâ consuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contra constare Leones,
Inque tueri; ita continuò meminêre fugaï:
Nimirum quia sunt Gallorum in corpore quædam
Semina quæ, cùm sunt oculis immissa Leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contrà durare feroces;
Cùm tamen hæc nostras acies nil lædere possint,
Aut quia non penetrant, aut quòd penetrantibus illis
Exitus ex oculis liber datur, in remeando
Lædere ne possint ex ullâ lumina parte.

Nunc age, quæ moveant Animũ res, accipe; & unde,

Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
Principiò, hoc dico, rerum Simulacra vagari
Multa modis multis in cunctas undique partes
Tenuia, quæ facilè inter se junguntur in auris,
Obvia cùm veniunt, ut aranea bracteaque auri.
Quippe etenim multò magis hæc sunt tenuia textu,
Quàm quæ percipiunt oculos, visumque lacessunt:
Corporis hæc quoniam penetrant per rara; cientque
Tenuem animi naturam intùs, sensumque lacessunt.
Centauros itaque, & Scyllarum membra videmus,
Cerbereasque canum facies, simulacraque eorum,
Quorum morte obitâ tellus amplectitur ossa:
Omne genus quoniam passim simulacra feruntur,
Partim sponte suâ quæ fiunt aëre in ipso,
Partim quæ variis ab rebus cunque recedunt,
Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
Nam certè ex vivo Centauri non fit imago:
Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
Verùm ubi equi, atque hominis casu convenit imago,
Hærescit facilè extemplò, quod diximus antè,
Propter subtilem naturam, & tenuia texta.
Cætera de genere hoc eâdem ratione creantur.
Quæ cùm mobiliter summâ levitate feruntur,
Ut priùs ostendi, facilè uno commovet ictu
Quælibet una animum nobis subtilis imago.
Tenuis enim mens est, & mirè mobilis ipsa.

Hæc fieri, ut memoro, facilè hinc cognoscere possis,
Quatenus hoc simile est oculis, quod mente videmus,
Atque oculis simili fieri ratione necesse est.
Nunc igitur quoniam docui me fortè Leones
Cernere per simulacra, oculos quæcunque lacessunt;
Scire licet mentem simili ratione moveri
Per simulacra Leonum cætera, quæ videt æquè,
Nec minùs atque oculi, nisi quòd mage tenuia cernit,

Nec ratione aliâ, cùm ſomnus membra profudit,
Mens animi vigilat, niſi quòd Simulacra laceſſunt
Hæc eadem noſtros animos, quæ, cùm vigilamus:
Uſque adeò, certè ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitaï jam mors, & terra potita eſt.
Hoc ideò fieri cogit Natura, quòd omnes
Corporis affecti ſenſus per membra quieſcunt,
Nec poſſunt falſum veris convincere rebus.
Præterea meminiſſe jacet, languetque ſopore;
Nec diſſentit eum mortis lethique potitum
Jampridem, quem mens vivum ſe cernere credit.

Quod ſupereſt, non eſt mirum Simulacra moveri,
Brachiaque in numerum jactare, & cætera membra:
Nam fit ut in ſomnis facere hoc videatur Imago.
Quippe ubi prima perit, alioque eſt altera nata
Endo ſtatu, prior hæc geſtum mutâſſe videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum eſt;
Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
Clarandum eſt, planè ſi res exponere avemus.

Quæritur imprimis quare, quod quoique libido
Venerit, extemplò mens cogitet ejus idipſum.
Anne voluntatem noſtram Simulacra tuentur;
Et ſimul ac volumus, nobis occurrit imago?
Si mare, ſi terram cordi eſt, ſi denique cœlum,
Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas,
Omnia ſub verbone creat Natura, paratque?
Cùm præſertim aliis eâdem in regione, locoque
Longè diſſimiles Animus res cogitet omnis.

Quid porrò, in numerum procedere cùm Simulacra
Cernimus in ſomnis, & mollia membra movere,
Mollia mobiliter cùm alternis brachia mittunt;
Et repetunt oculis geſtum pede convenienti?
Scilicet arte madent Simulacra, & docta vagantur,

Nocturno facere ut possint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in uno
Cùm sentimus id, ut cùm vox emittitur una,
Tempora multa latent, ratio quæ comperit esse:
Propterea fit, uti quovis in tempore quæque
Præsto sint Simulacra locis in queisque parata:
Tanta est mobilitas, & eorum copia tanta.
Et quia tenuia sunt, nisi se contendit, acutè
Cernere non potis est Animus; proinde omnia,quæ sũt
Præterea, pereunt, nisi sic sese ipse paravit.
Ipse parat sese porrò, speratque futurum,
Ut videat, quod consequitur rem quamque: fit ergò.

Nonne vides, oculos etiam, cùm, tenuia quæ sint,
Cernere cœperunt, contendere se, atque parare;
Nec sine eo fieri posse ut cernamus acutè?
Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
Si non advertas animum, proinde esse, quasi omni
Tempore semotæ fuerint, longèque remotæ.
Cur igitur mirum est, Animus si cætera perdit,
Præter quàm quibus est in rebus deditus ipse?
Deinde adopinamur de signis maxima parvis;
Ac nos in fraudem induimus, frustramur & ipsi.

Fit quoque ut interdum non suppeditetur Imago
Ejusdem generis; sed fœmina quæ fuit antè,
In manibus vir tum factus videatur adesse;
Aut alia ex aliâ facies, ætasque sequatur:
Quod ne miremur, sopor, atque oblivia curant.
Illud in his rebus vitium vehementer, & istum
Effugere errorem, vitareque præmeditator,
Lumina ne facias oculorum clara creata,
Prospicere ut possimus: &, ut proferre viaï
Proceros passus, ideò fastigia posse
Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari;

Brachia tum porrò validis ex apta lacertis
Esse, manusque datas utrâque à parte ministras,
Ut facere ad vitam possimus, quæ foret usus.

Cætera de genere hoc inter quæcunque pretantur,
Omnia perversâ præpostera sunt ratione.
Nil ideò quoniam natum est in corpore, ut uti
Possemus; sed quod natum est, id procreat usum.
Nec fuit antè videre oculorum lumina nata;
Nec dictis orare priùs, quàm lingua creata est:
Sed potiùs longè linguæ præcessit origo
Sermonem; multòque creatæ sunt priùs aures,
Quàm sonus est auditus; & omnia denique membra
Antè fuêre, ut opinor, eorum quàm foret usus.
Haud igitur potuere utendi crescere causâ.

At contrà conferre manu certamina pugnæ,
Et lacerare artus, fœdareque membra cruore,
Antè fuit multò, quàm lucida tela volarent.
Et volnus vitare priùs Natura coëgit,
Quàm daret objectum parmaï læva per artem.
Scilicet & fessum corpus mandare quieti
Multò antiquius est, quàm lecti mollia strata;
Et sedare sitim priùs est, quàm pocula, natum.
Hæc igitur possunt utendi cognita causâ
Credier, ex usu quæ sunt vitâque reperta.
Illa quidem seorsum sunt omnia, quæ priùs ipsa
Nata, dedêre suæ post notitiam utilitatis.
Quo genere imprimis sensus, & membra videmus.
Quare etiam atque etiam procul est, ut credere possis,
Utilitatis ob officium potuisse creari.

Illud item non est mirandum, corporis ipsa
Quòd natura cibum quærit quojusque animantis.
Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus

Multa modis multis docui : ſed plurima debent
Ex animalibus iis, quæ ſunt exercita motu ;
Multaque per ſudorem ex alto preſſa feruntur ;
Multa per hos exhalantur, cùm languida anhelant.
His igitur rebus rareſcit corpus, & omnis
Subruitur natura ; dolor quam conſequitur rem.
Propterea capitur cibus, ut ſuffulciat artus,
Et recreet vires interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
Humor item diſcedit in omnia, quæ loca cunque
Poſcunt humorem ; glomerataque multa vaporis
Corpora, quæ ſtomacho præbent incendia noſtro,
Diſſupat adveniens liquor, ac reſtinguit, ut ignem,
Urere ne poſſit calor ampliùs aridus artus.
Sic igitur tibi anhela ſitis de corpore noſtro
Abluitur ; ſic expletur jejuna cupido.

Nunc, quî fiat uti paſſus proferre queamus,
Cùm volumus, varièque datum ſit membra movere,
Et quæ res tantùm hoc oneris protrudere noſtri
Corporis inſuêrit, dicam : tu, percipe dicta.
Dico, Animo noſtro primùm Simulacra meandi
Accidere, atque Animum pulſare, ut diximus antè.
Indè voluntas fit ; neque enim facere incipit ullam
Rem quiſquam, quàm mens providit, quid velit, antè.
At, quod providet, illius rei conſtat Imago.
Ergò Animus cùm ſeſe ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi, ferit extemplò, quæ in corpore toto
Per membra atque artus, animaï diſſita vis eſt.
Et facile eſt factu, quoniam conjuncta tenetur.
Indè ea proporrò corpus ferit, atque ita tota
Paulatim moles protruditur atque movetur.
Præterea tum rareſcit quoque corpus, & aër,
Scilicet ut debet, qui ſemper mobilis exſtat,
Per patefacta venit, penetratque foramina largus ;

Et dispergitur ad partes ita quasque minutas
Corporis. Hinc igitur rebus fit utrinque duabus,
Corpus uti, ut navis, velis ventoque feratur.
Nec tamen illud in his rebus mirabile constat;
Tantula quòd tantum corpus corpuscula possint
Contorquere, & onus totum convertere nostrum.
Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine navim;
Et manus una regit quantovis impete euntem;
Atque gubernaclum contorquet quò libet unum.
Multaque per trochleas, & tympana pondere magno
Commovet, atque levi sustollit machina nisu.

Nunc quibus ille modis somnus per membra quietē
Inriget, atque Animi curas è pectore solvat,
Suavidicis potiùs, quàm multis versibus, edam:
Parvus ut est Cycni melior canor, ille Gruum quàm
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri.
Tu, mihi da tenues aures, animumque sagacem,
Ne fieri negites, quæ dicam, posse; retroque
Vera repulsanti discedas pectore dicta,
Tutemet in culpâ cùm sis, ne cernere possis.

Principiò somnus fit, ubi est distracta per artus
Vis Animæ, partimque foràs ejecta recessit;
Et partim contrusa magis concessit in altum:
Dissolvuntur enim tum demum membra, fluuntque.
Nam dubium non est, Animaï quin operâ sit
Sensus hic in nobis; quem cùm sopor impedit esse,
Tum nobis Animam perturbatam esse putandum est,
Ejectamque foràs: non omnem; namque jaceret
Æterno corpus perfusum frigore lethi.
Quippe ubi nulla latens Animaï pars remaneret
In membris, cinere ut multâ latet obrutus ignis,
Unde reconflari sensus per membra repentè

Possit, ut ex igni cæco consurgere flamma.
Sed quibus hæc rebus novitas confletur, & unde
Perturbari Anima, & corpus languescere possit,
Expediam: tu, fac ne ventis verba profundam.

Principiò, externâ corpus de parte necessum est,
Aëriis quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque ejus crebro pulsarier ictu.
Proptereaque ferè res omnes, aut corio sunt,
Aut setâ, aut conchis, aut callo, aut cortice tectæ.
Interiorem etiam partem spirantibus aër
Verberat hic idem, cùm ducitur, atque reflatur.
Quare utrinque secus cùm corpus vapulet, & cùm
Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas partes, elementaque prima,
Fit quasi paulatim nobis per membra ruina.
Conturbantur enim positure principiorum
Corporis atque Animi sic, ut pars indè Animaï
Ejiciatur, & introrsum pars abdita cedat;
Pars etiam distracta per artus, non queat esse
Conjuncta inter se, nec motu mutua fungi:
Inter enim sepit aditus Natura, viasque.
Ergò sensus abit mutatis motibus altè.
Et quoniam non est, quasi quod suffulciat artus,
Debile fit corpus, languescunt omnia membra;
Brachia, palpebræque cadunt, poplitesque cubanti
Sæpe tamâ summittuntur, viresque resolvunt.

Deinde cibum sequitur somnus, quia quæ facit aër,
Hæc eadem cibus, in venas dum dilitur omnes,
Efficit; & multò sopor ille gravissimus exstat,
Quem satur, aut lassus capias, quia plurima tum se
Corpora conturbant magno contusa labore.
Fit ratione eâdem conjectus porrò Animaï
Altior, atque foràs ejectus largior ejus,

Et divisior inter se, ac distractior intùs.

Et quoi quisque ferè studio devinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multùm sumus antè morati,
Atque in quâ ratione fuit contenta magis mens,
In somnis eadem plerumque videmur obire:
Causidici causas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, ac prœlia obire:
Nautæ contractum cum ventis cernere bellum:
Nos agere hoc autem, & naturam quærere rerum
Semper, & inventam patriis exponere chartis.
Cætera sic studia, atque artes plerumque videntur
In somnis animos hominum frustrata tenere.
Et quicunque dies multos ex ordine ludis
Assiduas dederunt operas, plerumque videmus,
Cùm jam destiterint ea sensibus usurpare,
Reliqüas tamen esse vias in mente patentes,
Quà possint eadem rerum Simulacra venire.
Permultos itaque illa dies eadem observantur
Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere saltantes, & mollia membra moventes;
Et citharæ liquidum carmen, chordasque loquentes
Auribus accipere, & consessum cernere eundem,
Scenaïque simul varios splendere decores.
Usque adeò magni refert studium, atque voluntas,
Et quibus in rebus consuêrint esse operati
Non homines solùm, sed verò animalia cuncta.
Quippe videbis equos fortes, cùm membra jacebunt,
In somnis sudare tamen, spirareque sæpe,
Et quasi de palmâ summas contendere vires,
Tunc quasi carceribus patefactis sæpe quiete:
Venantumque canes in molli sæpe quiete
Jactant crura tamen subitò, vocesque repentè
Mittunt, & crebras reducunt naribus auras,
Ut vestigia si teneant inventa ferarum.

Expergefactique sequuntur inania sæpe
Cervorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant;
Donec discussis redeant erroribus ad se.
At consueta domi catulorum blanda propago
Degere, sæpe levem ex oculis, volucremque soporem
Discutere, & corpus de terrâ conripere instant,
Proinde quasi ignotas facies, atque ora tuantur.
Et quàm quæque magis sunt aspera semina eorum,
Tam magis in somnis eadem sævire necessum est.
At variæ fugiunt volucres, pennisque repentè
Sollicitant Divûm nocturno tempore lucos,
Accipitres somno in leni si prœlia, pugnasque
Edere sunt persectantes, visæque volantes.

Porrò hominum mentes magnis quæ motibus edunt?
Magna etenim sæpe in somnis faciuntque geruntque:
Reges expugnant, capiuntur, prœlia miscent;
Tollunt clamores, quasi si jugulentur ibidem;
Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt;
Et quasi pantheræ morsu, sævive leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi de magnis per somnum rebu' loquuntur,
Indicioque sui facti persæpe fuêre.
Multi mortem obeunt: multi de montibus altis
Se quasi præcipitent ad terram corpore toto,
Exterrentur, & ex somno, quasi mentibu' capti,
Vix ad se redeunt permoti corporis æstu.
Flumen item sitiens, aut fontem propter amœnum
Adsidet, & totum propè faucibus occupat amnem.
Pusi sæpe lacum propter se, ac dolia curta,
Somno devincti credunt extollere vestem,
Totius humorem saccatum ut corpori' fundant:
Cùm Babylonica magnifico splendore rigantur.
Tum quibus ætatis freta primitùs insinuantur,
Semen ubi ipsa dies membris matura creavit,

Conveniunt Simulacra foris è corpore quoque,
Nuntia præclari voltûs, pulchrique coloris:
Qui ciet inritans loca turgida ſemine multo,
Ut, quaſi tranſactis ſæpe omnibu' rebu', profundant
Fluminis ingentes fluctus, veſtemque cruentent.
Namque alias aliud res commovet, atque laceſſit:
Ex homine humanum ſemen ciet una hominis vis;
Quod ſimulatque ſuis ejectum ſedibus exit.

Sollicitatur id in nobis, quod diximus antè,
Semen, adulta ætas cùm primùm roborat artus.
Per membra, atque artus decedit corpore toto
In loca conveniens nervorum certa, cietque
Continuò partes genitales corporis ipſas.
Inritata tument loca ſemine, fitque voluntas
Ejicere id, quò ſe contendit dira libido;
Idque petit corpus mens, unde eſt ſaucia amore.
„ Namque omnes plerumque cadunt in volnus, & illã
„ Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu;
„ Et ſi cominùs eſt, hoſtem ruber occupat humor.

Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum,
Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
Seu mulier toto jactans è corpore amorem,
Unde feritur, eò tendit, geſtitque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
Namque voluptatem præſagit multa cupido.
Hæc Venus eſt nobis; hinc autem eſt nomen amoris:
Hinc illæ primùm Veneris dulcedinis in cor
Stillavit gutta, & ſucceſſit fervida cura.
Nam ſi abeſt, quod ames, præſtò ſimulacra, tamen ſunt
Illius, & nomen dulce obverſatur ad aures.

Sed fugitare decet ſimulacra, & pabula amoris
Abſterrere ſibi, atque aliò convertere mentem,

Et jacere humorem conlectum in corpora quæque ;
Nec retinere semel conversum unius amore,
Et servare sibi curam, certumque dolorem.
Ulcus enim vivescit, & inveterascit alendo,
Inque dies gliscit furor, atque ærumna gravescit,
Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Volgivagâque vagus Venere antè recentia cures,
Aut aliò possis animi traducere motus.

Nec Veneris fructu caret is qui vitat amorem :
Sed potiùs, quæ sunt sine pœnâ, commoda sumit.
Nam certa, & pura est sanis magis indè voluptas,
Quàm miseris; etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum ;
Nec constat quid primùm oculis, manibusque fruantur.
Quod petiêre, premunt arctè, faciuntque dolorem
Corporis, & dentes inlidunt sæpe labellis,
Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas;
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere idipsum,
Quodcunque est, rabies unde illæ germina surgunt.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter amorem,
Blandaque refrœnat morsus admista voluptas.
Namque in eo spes est, unde est ardoris origo,
Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam :
Quod fieri contrà coram natura repugnat ;
Unaque res hæc est, quojus quàm pluria habemus,
Tam magis ardescit dirâ cupedine pectus.
Nam cibus, atque humor membris adsumitur intùs,
Quæ quoniam certas possunt obsidere partes,
Hoc facilè expletur laticum, frugumque cupido :
Ex hominis verò facie, pulchroque colore,
Nil datur in corpus præter Simulacra fruendum
Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.
Ut bibere in somnis sitiens cùm quærit, & humor
Non datur, ardorem in membris qui stinguere possit ;

Sed laticum ſimulacra petit, fruſtraque laborat;
In medioque ſitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus ſimulacris ludit amantes;
Nec ſatiare queunt ſpectando corpora coram;
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Poſſunt, errantes incerti corpore toto.

Denique cùm membris conlatis flore fruuntur
Ætatis, cùm jam præſagit gaudia corpus,
Atque in eo eſt Venus, ut muliebria conſerat arva;
Adfigunt avidè corpus, junguntque ſalivas
Oris, & inſpirant preſſantes dentibus ora:
Nequicquam, quoniam nihil indè abradere poſſunt;
Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum id velle, & certare videntur;
Uſque adeò cupidè Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liqueſcunt.
Tandem ubi ſe erupit nervis conlecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pauſa parumper;
Indè redit rabies eadem, & furor ille reviſit,
Cùm ſibi, quod cupiant ipſi, contingere quærunt;
Nec reperire malum id poſſunt quæ machina vincat;
Uſque adeò incerti tabeſcunt vulnere cæco.

Adde, quòd abſumunt vires, pereuntque labore;
Adde, quòd alterius ſub nutu degitur ætas.
Labitur interea res, & vadimonia fiunt;
Languent officia, atque ægrotat fama vacillans:
Unguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia rident:
Scilicet & grandes viridi cum luce ſmaragdi
Auro includuntur, teriturque thalaſſina veſtis
Aſſiduè, & Veneris ſudorem exercita potat;
Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ;
Interdum in pallam, ac Melitenſia, Ceaque vertunt
Eximiâ veſte & victu convivia, ludi,

Pocula crebra, unguenta, coronæ, ſerta parantur.
Nequicquam, quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipſis floribus angat:
Aut quòd conſcius ipſe Animus ſe fortè remordet,
Deſidioſè agere ætatem, luſtriſque perire:
Aut quòd in ambiguo verbum jaculata reliquit,
Quod cupido adfixum cordi viveſcit, ut ignis:
Aut nimiùm jactare oculos, aliumve tueri
Quod putat, in voltuque videt veſtigia risûs.

Atque in amore mala hæc proprio, ſummèque ſecundo
Inveniuntur: in adverſo verò, atque inopi ſunt,
Prendere quæ poſſis oculorum lumine aperto,
Innumerabilia; ut melius vigilare ſit antè,
Quâ docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur,
Non ita difficile eſt, quàm captum retibus ipſis
Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.

Et tamen implicitus quoque poſſis, inque peditus
Effugere infeſtum, niſi tute tibi obvius obſtes,
Et prætermittas Animi vitia omnia primùm,
Tum quæ corpori' ſunt ejus, quam percupis, ac vis.
Nam hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci;
Et tribuunt ea, quæ non ſunt his commoda verè.
Multimodis igitur pravas, turpeſque videmus
Eſſe in deliciis, ſummoque in honore vigere.
„ Atque alios alii inrident, veneremque ſuadent
„ Ut placent, quoniam fœdo adflictantur amore:
„ Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſæpe.
Nigra, μελίχροος eſt: immunda & fœtida, ἄκοσμος:
Cæſia, παλλάδιον: nervoſa, & lignea, δορκάς:
Parvola, pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum ſal:
Magna, atque immanis, κατάπληξις, plenaque honoris:

Balba, loqui non quit, τραυλίζει: muta, pudens eſt:
At flagrans, odioſa, loquacula, λαμπάδιον fit:
Ἰσχνὸν ἐρωμένιον tum fit, cùm vivere non quit
Præmacie: ῥαδινὴ verò eſt, jam mortua tuſſi:
At gemina & mammoſa, Ceres eſt ipſa ab Iaccho:
Simula, σιληνὴ, ac ſatyra eſt: labioſa, φίλημα.
Cætera de genere hoc, longum eſt, ſi dicere coner.

Sed tamen eſto jam quantovis oris honore,
Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur:
Nempe aliæ quoque ſunt; nempe hâc ſine viximus antè;
Nempe eadem facit, & ſcimus facere omnia turpi;
Et miſeram tetris ſe ſuffit odoribus ipſa,
Quam famulæ longè fugitant, furtimque cachinnant.

At lacrymans excluſus amator limina ſæpe
Floribus & ſertis operit, poſteſque ſuperbos
Unguit amaracino, & foribus miſer oſcula figit.
Quem ſi jam admiſſum, venientem offenderit aura
Una modò, cauſas abeundi quærat honeſtas;
Et meditata diu cadat altè ſumpta querela;
Stultitiæque ibi ſe damnet, tribuiſſe quòd illi
Plus videat, quàm mortali concedere par eſt.
Nec Veneres noſtras hoc fallit: quò magis ipſæ
Omnia ſummopere hos vitæ poſtſcenia celant,
Quos retinere volunt, adſtrictoſque eſſe in amore:
Nequicquam; quoniam tu animo tamen omnia poſſis
Protrahere in lucem, atque omnes anquirere niſus.
Et ſi bello animo eſt, & non odioſa viciſſim,
Prætermittet te humanis concedere rebus.

Nec mulier ſemper ficto ſuſpirat amore,
Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit,
Et tenet adſuctis humectans oſcula labris:
Nam facit ex animo ſæpe, & communia quærens

Gaudia, sollicitat spatium decurrere amoris.
Nec ratione aliâ volucres, armenta, feræque,
Et pecudes, & equæ maribus subsidere possent,
Si non ipsa quòd illorum subat, ardet abundans
Natura, & Venerem salientum læta retractat.
Nonne vides etiam, quos mutua sæpe voluptas
Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
In triviis non sæpe canes discedere aventes
Divorsi cupidè summis ex viribu' tendunt,
Cùm interea validis Veneris compagibus hærent?
Quod facerent nunquam, nisi mutua gaudia nossent,
Quæ lacere in fraudem possent, vinctosque tenere.
Quare etiã atque etiã, ut dico, est communi' voluptas.

Et commiscendo cùm semen fortè virile
Fæmina commulxit subitâ vi, corripuitque;
Tum similes matrum materno semine fiunt,
Ut patribus patrio: sed quos utriusque figuræ
Esse vides juxtim, miscentes volta parentum,
Corpore de patrio, & materno sanguine crescunt:
Semina cùm Veneris stimulis excita per artus,
Obvia conflixit conspirans mutuus ardor,
Et neque utrum superavit eorum, nec superatum est.
Fit quoque ut interdum similes existere avorum
Possint, & referant proavorum sœpe figuras,
Propterea quia multa modis primordia multis
Mista suo celant in corpore sæpe parentes,
Quæ patribus patres tradunt à stirpe profecta.
Indè Venus variâ producit sorte figuras;
Majorumque refert voltus, vocesque, comasque:
Quandoquidem nihilo minùs hæc de semine certo
Fiunt, quàm facies, & corpora, membraque nobis.
Et muliebre oritur patrio de semine sæclum;
Maternoque mares exsistunt corpore creti.
Semper enim partus duplici de semine constat;

Atque;

Atque utri simile est magis id, quodcunque creatur,
Ejus habet plus parte æquâ, quod cernere possis,
Sive virûm soboles, sive est muliebris origo.

Nec divina satum genitalem Numina quoiquam
Absterrent, pater à natis ne dulcibus unquam
Appelletur, & ut sterili Venere exigat ævum:
Quod plerique putant, & multo sanguine mœsti
Conspergunt aras, adolentque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores semine largo:
Nequicquam Divûm numen, sortesque fatigant.
Nam steriles nimiùm crasso sunt semine partim,
Aut liquido præter justum, tenuique vicissim.
Tenue, locis quia non potis est adfigere adhæsum,
Liquitur extemplò, & revocatum cedit ab ortu:
Crassius hoc porrò, quoniam concretius æquo
Mittitur, aut non tam prolixo provolat ictu,
Aut penetrare locos æquè nequit, aut penetratum
Ægrè admiscetur muliebri semine semen.
Nam multùm harmoniæ Veneris differre videntur;
Atque alias alii complent magis, ex aliisque
Suscipiunt aliæ pondus magis, inque gravescunt.
Et multæ steriles Hymenæis antè fuerunt
Pluribus, & nactæ post sunt tamen, unde puellos
Suscipere, & partu possent ditescere dulci.
Et quibus antè domi fœcundæ sæpe nequissent
Uxores parere, inventa est illis quoque compar
Natura, ut possent natis munire senectam.
Usque adeò magni refert, ut semina possint
Seminibus commisceri generaliter apta,
Crassaque conveniant liquidis, & liquida crassis;
Quæ quoi juncta viro sit fæmina per Veneris res.
Atque adeò refert, quo victu vita colatur.
Namque aliis rebus concrescunt semina membris,
Atque aliis extenuantur, tabentque vicissim.

Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas;
Id quoque permagni refert: nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
Nec molles opu' sunt motus uxoribus hilum.
Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,
Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet;
Atque exossato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim sulci rectâ regione, viâque
Vomerem, atque locis avertit seminis ictum.
Idque suâ causâ consuêrunt scorta moveri,
Ne complerentur crebrò, gravidæque jacerent,
Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset:
Conjugibus quod nil nostris opus esse videtur.

Nec divinitùs interdum, Venerisque sagittis,
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur.
Nam facit ipsa suis interdum fæmina factis,
Morigerisque modis, & mundè corpore culto;
Ut facilè insuescat secum vir degere vitam.

Quod superest, consuetudo concinnat amorem.
Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit.
Nonne vides etiam guttas in saxa cadentes
Humoris longo in spatio pertundere saxa?

Finis Libri Quarti.

TITI LUCRETII
CARI
DE RERUM NATURA.

LIBER QUINTUS.

ARGUMENTUM.

HUNC librum auſpicatur Poëta rursùs ab Epicuri laudibus, quem inter Deos recenſendum potiori jure prædicat, quòd primus per artem

Mortales edocuerit Sapientiam, quàm aut Cererem, aut Bacchum, aut Herculem, quorum inventa minùs humanæ vitæ profuerunt, quàm Sapientia.

Deinde libri hujus argumentum bene connectens cum iis quæ ſuperioribus libris diſputavit, de Mundi hujus nativo ortu, mortalique interitu dicturus docet I. Terram, Mare, Cœlum, Sidera, Solem, ac Lunam eſſe mortalia; nec ea ſenſu, nec corpore divino, ut quibuſdam Philoſophis malè placuit, prædita eſſe monet; nec ullam Mundi hujus partem Diis, tanquam domicilium ac ſedem propriam, eſſe aſſignandam vult.

II. Negat à Diis creatum eſſe Mundum hunc in hominum gratiam; tum quia noſtra gratia non potuit allicere Deos ut Mundum nobis crearent; cùm quia non habuiſſent Dii unde Mundum creare potuiſſent, quoniam

& ipſi, & Mundus ipſe priùs ex Atomis concreſcere debuerunt ; ſed præcipuè quia tantâ culpâ, tantiſque malis atque incommodis præditus horret Mundus, ut nobis creatus à Diis nullomodò putandus ſit.

III. Quatuor Elementa, Terram; Aquam, Aëra, & Ignem, è quibus tota rerum Summa conſtat, nativa tamen & mortalia eſſe probat, ſicut & cætera, quæ minùs interitui obnoxia videntur, puta Deorum templa, turres altas, & reliqua hominum monimenta. Docet & novitatem Artium, quæ quotidie expoliuntur, nativum Mundi ortum arguere; variiſque aliis argumentis confirmat Mundum, nec æternum extitiſſe, nec immortalem permanſurum fore.

IV. Jam ſingulatim agit de primo partium Mundi exortu, quas ex Atomorum cæco concurſu omnes concre-

tas esse putat. Interim quatuor Elementis suam sedem ac regionem assignat. Postea quærit de Cœli ac Siderum motibus, de quibus tamen nihil certi decernit. Solis item ac Lunæ, Stellarumque magnitudinem metitur; nec ea majora aut minora esse reperit, quàm nobis appareant.

V. Varias utriusque, Solsticii ac Brumæ, causas explicat. Reddit & rationes cur Nox fiat: cur Aurora Solem præcedat: cur dies ac noctes vicissim se superent: cur Luna vultum ac figuram variet: cur denique Sol & Luna interdum laborent. Deinde redit ad Mundi novitatem, elegantique carmine prosequitur ordinem quo quæque res aliæ post alias è terrâ natæ sint; nempe primùm herbæ, gramina, arbores; deinde aves, brutæ & homines; quibus procreatis Tellus, jam quasi fœtu lassa, fecerit pariendi finem.

VI. Monſtra quoque & portenta, quibus Natura tamen ſuum genus propagare non dedit, ab initio Mundi creata fuiſſe cenſet. Verùm negat ab initio Mundi, vel alio poſt tempore, ullos unquam extitiſſe Centauros, aut Scyllas, aut Chimæras. Demum quærit de primo hominum robore, vitâ, victu, cultu, moribus, domiciliis, matrimonio atque ſermone.

VII. Docet unde illis ortus ſit Ignis: quomodò agros inter ſe primùm partiri cœperint pro facie aut viribus, aut ingenio cujuſque: quomodò, repertis auro & pecuniâ, divitiores cæteris hominibus imperitaverint; donec, ortâ invidiâ, Reges occiſi fuerint, ac res ad plebem redierit, legeſque & jura ſtatuta fuerint.

VIII. Denique agit de primo Religionis ortu, cultuque Deorum: de Metallis, auro, argento, ære, ferro,

plumboque; quorum aurum priùs in contemptu jacuerit, ferrum verò cesserit in arma. Hinc belli bellandique primam artem, primaque arma memorat. Post ferrum successisse ait nexilem textilemque vestem. Postea sationis, insitionis, agriculturæ, musices, gulæ, poëseos, & aliarum Artium usum ortum esse tradit.

Frans van Mieris inv. et del. V. *Cl. Duflos Sculp.*

TITI LUCRETII CARI DE RERUM NATURA

LIBER QUINTUS.

QUIS potis eſt dignum pollenti pectore carmen
Condere, pro rerum majeſtate, hiſque repertis?
Quiſve valet verbis tantùm, qui fundere laudes
Pro meritis ejus poſſit, qui talia nobis
Pectore parta ſuo, quæſitaque præmia liquit?
Nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
Nam ſi, ut ipſa petit majeſtas cognita rerum,
Dicendum eſt: Deus ille fuit, Deus, inclute Memmi,
Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc appellatur Sapientia; quique per artem

P

Fluctibus è tantis vitam, tantiſque tenebris,
In tam tranquillo, & tam clarâ luce locavit.

Confer enim divina aliorum antiqua reperta.
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus inſtituiſſe;
Cùm tamen his poſſet ſine rebus vita manere,
Ut fama eſt aliquas etiam nunc vivere gentes.
At bene non poterat ſine puro pectore vivi.
Quò magis hic meritò nobis Deus eſſe videtur,
Ex quo nunc etiam per magnas didita gentes
Dulcia permulcent animos ſolatia vitæ.

Herculis antiſtare autem ſi facta putabis,
Longiùs à verâ multò ratione ferêre.
Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obeſſet, & horrens Arcadius ſus?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque peſtis
Hydra venenatis poſſet vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonaï?
Et Diomedis equi ſpirantes naribus ignem,
Thracen, Biſtoniaſque plagas, atque Iſmara propter,
Tantopere officerent nobis? unciſque timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureaque Heſperidum ſervans fulgentia mala
Aſper, acerba tuens, immani corpore ſerpens,
Arboris amplexus ſtirpem, quid denique obeſſet,
Propter Atlantæum littus, pelagique ſevera,
Quò neque noſter adit quiſquã, neque Barbarus audet?
Cætera de genere hoc quæ ſunt portenta perempta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: ita ad ſatiatem terra ferarum
Nunc etiam ſcatit, & trepido terrore repleta eſt
Per nemora ac montes magnos, ſilvaſque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque eſt noſtra poteſtas.

At niſi purgatum eſt pectus, quæ prœlia nobis,
Atque pericula tunc ingratis inſinuandum?
Quantæ conſcindunt hominem cuppedinis acres
Sollicitum curæ? quantique perinde timores?
Quidve ſuperbia, ſpurcities, petulantia, quantas
Efficiunt clades? quid luxus, deſidieſque?

Hæc igitur qui cuncta ſubegerit, ex animoque
Expulerit dictis, non armis, nonne decebit
Hunc hominem numero Divûm dignarier eſſe?
Cùm bene præſertim multa, ac divinitùs ipſis
Immortalibu' de Divis dare dicta ſuêrit,
Atque omnem rerum Naturam pandere dictis.

Quojus ego ingreſſus veſtigia, nunc rationes
Perſequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere ſint, in eo quàm ſit durare neceſſum;
Nec validas ævi valeant reſcindere leges.
Quo genere imprimis Animi natura reperta eſt,
Nativo primùm conſiſtere corpore creta,
Nec poſſe incolumis magnum durare per ævum:
Sed ſimulacra ſolere in ſomnis fallere mentem,
Cernere cùm videamur eum, quem vita reliquit.

Quod ſupereſt, nunc me huc rationis detulit ordo,
Ut mihi, mortali conſiſtere corpore Mundum,
Nativumque ſimul, ratio reddunda ſit, eſſe:
Et quibus ille modis congreſſus materiaï
Fundârit Terram, Cœlum, Mare, Sidera, Solem,
Lunaïque globum: tum quæ tellure animantes
Exſtiterint, & quæ nullo ſint tempore natæ:
Quove modo genus humanum variante loquelâ
Cœperit inter ſe veſci per nomina rerum;
Et quibus ille modis Divûm metus inſinuari

Pectora, terrarum qui in Orbi sancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, simulacraque Divûm.

Præterea Solis cursus, Lunæque meatus
Expediam, quâ vi flectat Natura gubernans;
Ne fortè hæc inter Cœlum, Terramque reamur
Libera sponte suâ cursus lustrare perennes,
Morigera ad fruges augendas, atque animantes:
Neve aliquâ Divûm volvi ratione putemus.
Nam, bene qui didicêre Deos securum agere ævum;
Si tamen interea mirantur, quâ ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ superà caput ætheriis cernuntur in oris;
Rursus in antiquas referuntur Relligiones,
Et dominos acres adciscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat, finita potestas denique quoique
Quânam sit ratione, atque altè terminus hærens.

Quod superest, ne te in promissis plura moremur,
Principiò maria ac terras, cœlumque tuere:
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Tres species tam dissimiles, tria talia texta,
Una dies dabit exitio, multosque per annos
Sustentata ruet moles, & machina Mundi.
Nec me animi fallit, quàm res nova, miraque menti
Accidat, exitium cœli terræque futurum;
Et quàm difficile id mihi sit pervincere dictis:
Ut fit, ubi insolitam rem adportes auribus antè,
Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu,
Nec jacere indu manus, via quà munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templaque mentis.
Sed tamen effabor: dictis dabit ipsa fidem res
Forsitan, & graviter terrarum motibus orbis
Omnia conquassari in parvo tempore cernes;

Quod procul à nobis flectat Fortuna gubernans,
Et ratio potiùs, quàm res persuadeat ipsa,
Succidere horrisono posse omnia victa fragore.

Quâ priùs aggrediar quàm de re fundere fata
Sanctiùs, & multò certâ ratione magis, quàm
Pythia quæ tripode è Phœbi, lauroque profatur,
Multa tibi expediam doctis solatia dictis:
Relligione refrænatus ne fortè rearis
Terras, & Solem, Cœlum, Mare, Sidera, Lunam,
Corpore divino debere æterna manere;
Proptereaque putes ritu par esse Gigantum,
Pendere eos pœnas immani pro scelere omnes,
Qui ratione suâ disturbent mœnia Mundi,
Præclarumque velint cœli restinguere Solem,
Immortalia mortali sermone notantes.

Quæ procul usque adeò divino ab Numine distent,
Inque Deûm numero sic sunt indigna videri,
Notitiam potiùs præbere ut posse putentur,
Quid sit vitali motu, sensuque remotum.
Quippe etenim non est, cum quovis corpore ut esse
Posse Animi natura putetur, consiliumque.
Sicut in æthere non arbor, nec in æquore salso
Nubes esse queunt, neque pisces vivere in arvis;
Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse.
Certum ac dispositum est ubi quidquid crescat & insit:
Sic Animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque à nervis & sanguine longiter esse.
Hoc si posset enim, multò priùs ipsa Animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quâvis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodẽ vase maneret.
Quod quoniam nostro quoque cõstat corpore certum,
Dispositumque videtur, ubi esse & crescere possit

Seorsū Anima, atque Animus; tantò magis inficiandū,
Totum posse extra corpus, formamque animalem
Putribus in glebis terrarum, aut Solis in igni,
Aut in aquâ durare, aut altis ætheris oris.
Haud igitur constant divino prædita sensu,
Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.

Illud item non est ut possis credere, sedes
Esse Deûm sanctas in Mundi partibus ullis.
Tenuis enim natura Deûm, longèque remota
Sensibus à nostris, Animi vix mente videtur.
Quæ quoniam manuum tactum suffugit, & ictum,
Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsum.
Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
Dissimiles debent, tenues de corpore eorum.
Quæ tibi posteriùs largo sermone probabo.

Dicere porrò, hominum causâ voluisse parare
Præclaram Mundi naturam, proptereaque
Id laudabile opus Divûm laudare decere,
Æternumque putare, atque immortale futurum,
Nec fas esse, Deûm quod sit ratione vetustâ
Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
Sollicitare suis ullum de sedibus unquam,
Nec verbis vexare, & ab imo evertere Summam:
Cætera de genere hoc adfingere, & addere, Memmi,
Desipere est. Quid enim Immortalibus, atque beatis
Gratia nostra queat largirier emolumenti,
Ut nostrâ quidquam causâ gerere adgrediantur?
Quidve novi potuit tantò post antè quietos
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Cui veteres obsunt; sed, cui nil accidit ægri
Tempore in anteacto, cùm pulchrè degeret ævum;

Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
An, credo, in tenebris vita ac mœrore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
Natus enim debet quicunque est, velle manere
In vitâ, donec retinebit blanda voluptas.
Qui nunquam verò vitæ gustavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?

Exemplum porrò gignundis rebus, & ipsa
Notities hominum, Divis unde insita primùm,
Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent?
Quove modo est unquam vis cognita principiorum,
Quidnam inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen Natura creandi?
Namque ita multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuêrunt concita ferri,
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter se possint congressa creare,
Ut non sit mirum, si in tales dispositiuras
Deciderunt quoque, & in tales venêre meatus,
Qualibus hæc rerum genitur nunc Summa novando.

Quòd si jam rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis Cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitùs esse paratam
Naturam rerum; tantâ stat prædita culpâ.

Principiò, quantùm Cœli tegit impetus ingens,
Indè avidam partem montes, sylvæque ferarum
Possedêre, tenent rupes, vastæque paludes,
Et mare, quod latè terrarum distinet oras.
Indè duas porrò prope partes fervidus ardor,
Assiduusque geli casus mortalibus aufert.

Quod supereſt arvi, tamen id Natura ſuâ vi
Sentibus obducat, ni vis humana reſiſtat,
Vitaï causâ valido conſueta bidenti
Ingemere, & terram preſſis proſcindere aratris.
Si non fœcundas vertentes vomere glebas;
Terraïque ſolum ſubigentes cimus ad ortus,
Sponte ſuâ nequeant liquidas exiſtere in auras.
Et tamen interdum magno quæſita labore,
Cùm jam per terras frondent, atque omnia florent:
Aut nimiis torret fervoribus ætherius Sol,
Aut ſubiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.

Præterea genus horriferum Natura ferarum,
Humanæ genti infeſtum, terrâque marique,
Cur alit, atque auget? cur anni tempora morbos
Adportant? quare mors immatura vagatur?

Tum porrò puer, ut ſævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitaï auxilio, cùm primùm in luminis oras
Nixibus ex alvo matris Natura profudit;
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum eſt,
Cui tantùm in vitâ reſtet tranſire malorum.
At variæ creſcunt pecudes, armenta, feræque;
Nec crepitacula eis opus eſt, nec cuiquam adhibēda eſt
Almæ nutricis blanda atque infracta loquela;
Nec varias quærunt veſtes pro tempore Cœli.
Denique non armis opus eſt, non mœnibus altis,
Queis ſua tutentur, quandò omnibus omnia largè
Tellus ipſa parit, Naturaque dædala rerum.

Principiò, quoniam terraï corpus, & humor,
Aurarumque leves animæ, calidique vapores,
E quibus hæc rerum conſiſtere Summa videtur,

Omnia nativo ac mortali corpore conſtant;
Debet tota eadem Mundi natura putari.
Quippe etenim quorum partes, & membra videmus
Corpore nativo & mortalibus eſſe figuris,
Hæc eadem fermè mortalia cernimus eſſe,
Et nativa ſimul. Quapropter maxima Mundi
Cùm videam membra, ac partes conſumpta regigni;
Scire licet Cœli quoque idem, terræque fuiſſe
Principiale aliquod tempus, clademque futuram.

Illud in his rebus ne me arripuiſſe rearis,
Memmi, quòd Terram, atque Ignem mortalia ſumpſi
Eſſe; neque humorem dubitavi, auraſque perire;
Atque eadem gigni, rurſuſque augeſcere dixi.

Principiò, pars terraï nonnulla peruſta
Solibus aſſiduis, multâ pulſata pedum vi,
Pulveris exhalat nebulam, nubeſque volantes;
Quas validi toto diſpergunt aëre venti:
Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
Imbribus, & ripas radentia flumina rodunt.
Præterea, pro parte ſuâ quodcunque alid auget;
Roditur; & quoniam dubio procul eſſe videtur
Omniparens, eadem rerum commune ſepulcrum:
Ergò terra tibi limatur, & aucta recreſcit.

Quod ſupereſt, humore novo mare, flumina, fontes
Semper abundare, & latices manare perennes,
Nil opus eſt verbis; magnus decurſus aquarum
Undique declarat: ſed primùm quidquid aquaï
Tollitur, in ſummâque fit, ut nihil humor abundet:
Partim quòd validi verrentes æquora venti
Deminuunt, radiiſque retexens ætherius Sol:
Partim quòd ſubter per terras diditur omnes.
Percolatur enim virus, retroque remanat

Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Convenit; indè ſuper terras fluit agmine dulci,
Quà via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.

Aëra nunc igitur dicam, qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas:
Semper enim quodcunque fluit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare; qui niſi contrà
Corpora retribuat rebus, recreetque fluentes,
Omnia jam reſoluta forent, & in aëra verſa.
Haud igitur ceſſat gigni de rebus, & in res
Recidere aſſiduè, quoniam fluere omnia conſtat.

Largus item liquidi fons luminis, ætherius Sol
Inrigat aſſiduè Cœlum candore recenti,
Suppeditatque novo confeſtim lumine lumen.
Nam primùm quidquid fulgoris diſperit eii,
Quòcunque accidit: id licet hinc cognoſcere poſſis,
Quòd ſimul ac primùm nubes ſuccedere Soli
Cœpêre, & radios inter quaſi rumpere lucis,
Extemplò inferior pars horum diſperit omnis,
Terraque inumbratur, quà nimbi cunque feruntur;
Ut noſcas ſplendore novo res ſemper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire:
Nec ratione aliâ res poſſe in Sole videri,
Perpetuò nî ſuppeditet lucis caput ipſum.

Quin etiam nocturna tibi, terreſtria quæ ſunt,
Lumina, pendentes lychni, claræque coruſcis
Fulguribus pingues multâ caligine tædæ,
Conſimili properant ratione, ardore miniſtro,
Suppeditare novum lumen, tremere ignibus inſtant:
Inſtant, nec loca lux inter quaſi rupta relinquit:
Uſque adeò properanter ab omnibus ignibus ejus
Exitium celeri toleratur origine flammæ.

Sic igitur, Solem, Lunam, ſtellaſque putandum
Ex alio atque alio lucem jactare ſubortu,
Et primum quidquid flammaï perdere ſemper,
Inviolabilia hæc ne credas fortè vigere.

Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
Non altas turres ruere, & putreſcere ſaxa?
Non delubra Deûm, ſimulacraque feſſa fatiſci?
Nec ſanctum numen Fati protollere fines
Poſſe? neque adversùs Naturæ fœdera niti?
Denique non monumenta virûm dilapſa videmus
Cedere proporrò, ſubitoque ſeneſcere caſu?
Non ruere avolſos ſilices à montibus altis,
Nec validas ævi vires perferre, patique
Finiti? neque enim caderent avolſa repentè,
Ex infinito quæ tempore pertoleráſſent
Omnia tormenta ætatis privata fragore.

Denique jam tuere hoc circùm ſupràque, quod omnẽ
Continet amplexu Terram; quod procreat ex ſe
Omnia,[quod quidã memorant] recipitque perempta:
Totum nativum mortali corpore conſtat.
Nam quodcunque alias ex ſe res auget, alitque,
Deminui debet, recreari, cùm recipit res.

Præterea ſi nulla fuit genitalis origo
Terraï & Cœli, ſemperque æterna fuêre,
Cur ſuperà bellum Thebanum, & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinêre poëtæ?
Quò tot facta virûm toties cecidêre, nec uſquam
Æternis famæ monumentis inſita florent?

Verùm,ut opinor,habet novitatẽ Summa, recenſque
Natura eſt Mundi, neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur,

Nunc etiam augeſcunt: nunc addita navigiis ſunt
Multa; modò organici melicos peperêre ſonores.
Denique Natura hæc rerum, ratioque reperta eſt
Nuper; & hanc primus cum primis ipſe repertus
Nunc ego ſum, in patrias qui poſſim vertere voces.

Quòd ſi fortè fuiſſe antehac eadem omnia credis;
Sed periiſſe hominum torrenti ſæcla vapore,
Aut cecidiſſe urbes magno vexamine Mundi,
Aut ex imbribus aſſiduis exiſſe rapaces
Per terras amnes, atque oppida cooperuiſſe:
Tantò quippe magis victus fateare neceſſe eſt,
Exitium quoque Terraï, Cœlique futurum.
Nam cùm res tantis morbis tantiſque periclis
Tentarentur, ibi ſi triſtior incubuiſſet
Cauſa, darent latè cladem, magnaſque ruinas;
Nec ratione aliâ mortales eſſe videmur
Inter nos, niſi quòd morbis ægriſcimus iſdem,
Atque illi, quos à vitâ Natura removit.

Præterea, quæcunque manent æterna, neceſſe eſt,
Aut quia ſunt ſolido cum corpore, reſpuere ictus,
Nec penetrare pati ſibi quidquam, quod queat arctas
Diſſociare intùs partes, ut materiaï
Corpora ſunt, quorum naturam oſtendimus antè:
Aut ideò durare ætatem poſſe per omnem,
Plagarum quia ſunt expertia, ſicut Inane eſt,
Quod manet intactùm, neque ab ictu fungitur hilum?
Aut etiam, quia nulla loci ſit copia circùm,
Quò quaſi res poſſint diſcedere, diſſolvique,
Sicut Summarum Summa eſt æterna, neque extrà
Quis locus eſt, quò diſſiliant; neque corpora ſunt, quæ
Poſſint incidere, & validâ diſſolvere plagâ.
At neque, uti docui, ſolido cum corpore Mundi
Natura eſt, quoniam admiſtum eſt in rebus Inane;

Nec tamen eſt ut Inane; neque autem corpora deſunt,
Ex infinito quæ poſſint fortè coorta
Proruere hanc rerum violento turbine Summam,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli.
Nec porrò natura loci, ſpatiumque profundi
Deficit, exſpergi quò poſſint mœnia Mundi,
Aut aliâ quâvis poſſint vi pulſa perire.
Haud igitur lethi præcluſa eſt janua Cœlo,
Nec Soli, Terræque, nec altis Æquoris undis;
Sed patet immani, & vaſto reſpectat hiatu.
Quare etiam nativa neceſſum eſt confiteare
Hæc eadem; neque enim mortali corpore quæ ſunt;
Ex infinito jam tempore adhuc potuiſſent
Immenſi validas ævi contemnere vires.

Denique tantopere inter ſe cùm maxima Mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello,
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Poſſe dari finem? vel cùm Sol, & vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exſuperârint,
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur;
Tantum ſuppeditant amnes, ultròque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti:
Nequicquam; quoniam verrentes æquora venti
Deminuunt, radiiſque retexens ætherius Sol;
Et ſiccare priùs confidunt omnia poſſe,
Quàm liquor incœpti poſſit contingere finem.
Tantum ſpirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter ſe cernere certant:
Cùm ſemel in terrâ fuerit ſuperantior ignis,
Et ſemel, ut fama eſt, humor regnârit in arvis.
Ignis enim ſuperavit, & ambens multa peruſſit,
Avia cùm Phaëthonta rapax vis Solis equorum
Æthere raptavit toto, terraſque per omnes.
At Pater omnipotens, irâ tum percitus acri,

Magnanimum Phaëtonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram; Solque cadenti
Obvius æternam suscepit lampada Mundi;
Disjectosque redegit equos, junxitque trementes:
Indè suum per iter recreavit cuncta gubernans,
Scilicet ut veteres Graiûm cecinêre poëtæ;
Quod procul à verâ est animi ratione repulsum.
Ignis enim superare potest, ubi materiaï
Ex infinito sunt corpora plura coorta;
Indè cadunt vires aliquâ ratione revictæ,
Aut pereunt res exustæ torrentibus auris.
Humor item quondam cœpit superare coortus,
Ut fama est hominum, multas quandò obruit urbes:
Indè ubi vis aliquâ ratione aversa recessit,
Ex Infinito fuerat quæcunque coorta,
Constiterunt imbres, & flumina vim minuerunt.

Sed quibus ille modis conjectus materiaï
Fundârit Cœlum ac Terram, Pontique profunda,
Solisque & Lunæ cursus, ex ordine ponam.
Nam certè neque consilio primordia rerum
Ordine se quæque, atque sagaci mente locârunt;
Nec quos quæque darent motus, pepigêre profectò:
Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuêrunt concita ferri,
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter se possent congressa creare;
Propterea fit uti magnum volgata per ævum,
Omnigenos cœtus, & motus experiundo,
Tandem ea, conveniant ea quæ conjuncta, repentè
Magnarum rerum fiant exordia sæpe,
Terraï, maris, & cœli, generisque animantum.

Hîc neque tum Solis rota cerni lumine largo

Altivolans poterat, neque magni ſidera Mundi,
Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, neque aër;
Nec ſimilis noſtris rebus res ulla videri,
Sed nova tempeſtas quædam, moleſque coorta.
Diffugere indè loci partes cœpêre, pareſque
Cum paribus jungi res, & diſcludere Mnndum,
Membraque dividere, & magnas diſponere partes
Omnigenis è principiis, diſcordia quorum
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus turbabat, prælia miſcens,
Propter diſſimiles formas variaſque figuras;
Quòd non omnia ſic poterant conjuncta manere,
Nec motus inter ſeſe dare convenientes:
Hoc eſt à terris altum ſecernere cœlum,
Et ſeorſum mare uti ſecreto humore pateret,
Seorſus item puri, ſecretique ætheris ignes.

Quippe etenim primùm terraï corpora quæque,
Propterea quòd erant gravia, & perplexa, coibant,
In medioque imas capiebant omnia ſedes.
Quæ quantò magis inter ſe perplexa coibant,
Tam magis expreſsêre ea, quæ mare, ſidera, Solem,
Lunamque efficerent, & magni mœnia Mundi.
Omnia enim magis hæc è lævibus atque rotundis
Seminibus, multòque minoribu' ſunt elementis,
Quàm Tellus. Ideò per rara foramina Terræ
Partibus erumpens primus ſe ſuſtulit Æther
Signifer, & multos ſecum levis abſtulit Ignes:
Non aliâ longè ratione, ac ſæpe videmus,
Aurea cùm primùm gemmantes rore per herbas
Matutina rubent radiati lumina Solis,
Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes;
Ipſa quoque interdum Tellus fumare videtur:
Omnia quæ ſurſum cùm conciliantur in alto,
Corpore concreto ſubtexunt nubila cœlum.

Sic igitur tum ſe levis, ac diffuſilis Æther
Corpore concreto circumdatus undique ſepſit,
Et latè diffuſus in omnes undique partes,
Omnia ſic avido complexu cætera ſepſit.
Hunc exordia ſunt Solis Lunæque ſecuta;
Inter utroſque globi quorum vertuntur in auris:
Quæ neque Terra ſibi adſcivit, neque maximus Æther,
Quòd nec tam fuerint gravia, ut depreſſa ſederent,
Neć levia, ut poſſent per ſummas labier oras.
Et tamen inter utroſque ita ſunt, ut corpora viva
Verſent, & partes ut Mundi totius extent.
Quod genus in nobis quædam licet in ſtatione
Membra manere, tamen cùm ſint ea, quæ moveantur.

His igitur rebus retractis, Terra repentè,
Maxima quà nunc ſe ponti plaga cærula tendit,
Succidit, & ſalſo ſubfodit gurgite foſſas:
Inque dies quantò circùm magis Ætheris æſtus,
Et radii Solis cogebant undique Terram
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
In medio ut propulſa ſuo condenſa coiret;
Tam magis expreſſus ſalſus de corpore ſudor
Augebat Mare manando, campoſque natantes;
Et tantò magis illa foràs elapſa volabant
Corpora multa vaporis, & aëris, altaque Cœli
Denſebant procul à Terris fulgentia templa.
Sidebant campi, creſcebant montibus altis
Aſcenſus; neque enim poterant ſubſidere ſaxa,
Nec pariter tantùmdem omnes ſuccumbere partes.
Sic igitur Terræ concreto corpore pondus
Conſtitit, atque omnis Mundi quaſi limus in imum
Confluxit gravis, & ſubſedit funditùs, ut fæx.

Indè Mare, indè Aër, indè Æther ignifer ipſe,
Corporibus liquidis ſunt omnia pura relicta;

Et leviora aliis alia; & liquidiſſimus Æther,
Atque leviſſimus aërias ſuper influit auras;
Nec liquidum corpus turbantibus Aëris auris
Commiſcet: ſinit hæc violentis omnia verti
Turbinibus, ſinit incertis turbare procellis:
Ipſe ſuos ignes certo fert impete labens.
Nam modicè fluere, atque uno poſſe Æthera niſu,
Significat ponti Mare, certo quod fluit æſtu,
Unum labendi conſervans uſque tenorem.

Motibus Aſtrorum nunc quæ ſit cauſa, canamus.
Principiò magnus Cœli ſi vertitur orbis,
Ex utrâque polum parti premere Aëra nobis
Dicendum eſt, extràque tenere, & claudere utrinque:
Indè alium ſuperà fluere, atque intendere eòdem,
Quò volvenda micant alterni ſidera Mundi:
Aſt alium ſubter, contrà qui ſubvehat Orbem,
Ut fluvios verſare rotas, atque hauſtra videmus.
Eſt etiam quoque, uti poſſit Cœlum omne manere
In ſtatione, tamen cùm lucida ſigna ferantur:
Sive quòd incluſi rapidi ſunt Ætheris æſtus,
Quærenteſque viam circumverſantur, & ignes
Paſſim per Cœli volvunt ſe immania templa:
Sive aliundè fluens alicundè extrinſecus Aër
Verſat agens ignes; ſive ipſi ſerpere poſſunt,
Quò cujuſque cibus vocat atque invitat euntes,
Flammea per Cœlum paſcentes corpora paſſim.
Nam quid in hoc Mundo ſit eorum, ponere certum
Difficile eſt: ſed quid poſſit, fiatque per Omne
In variis Mundis variâ ratione creatis,
Id doceo; pluresſque ſequor diſponere cauſas
Motibus Aſtrorum, quæ poſſint eſſe per Omne.
E quibus una tamen ſit & hæc quoque cauſa neceſſe eſt,
Quæ vegeàt motum ſignis; ſed quæ ſit earum
Præcipere, haud quaquã eſt pedetentim progredientis.

Terraque ut in mediâ Mundi regione quiescat;
Evanescere paulatim, & decrescere pondus
Convenit; atque aliam naturam subter habere
Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
Partibus aëriis Mundi, quibus insita sidit.
Propterea non est oneri, neque deprimit auras:
Ut sua cuique homini nullo sunt pondere membra;
Nec caput est oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.
At quæcunque foris veniunt, impostaque nobis
Pondera sunt, lædunt permultò sæpe minora.
Usque adeò magni refert, cui quæ adjaceat res.
Sic igitur Tellus non est aliena repentè
Adlata, atque auris aliundè objecta alienis:
Sed pariter primâ concepta ab origine Mundi,
Certaque pars ejus, quasi nobis membra, videtur.

Præterea grandi tonitru concussa repentè
Terra, supra se quæ sunt, concutit omnia motu;
Quod facere haud ullâ posset ratione, nisi esset
Partibus aëriis Mundi, Cœloque revincta.
Nam communibus inter se radicibus hærent
Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
Nonne vides etiam, quàm magno pondere nobis
Sustineat corpus tenuissima vis Animaï,
Propterea quia tam conjuncta, atque uniter apta est?
Denique jam saltu pernici tollere corpus
Quis potis est, nisi vis Animæ quæ membra gubernat?
Jamne vides quantùm tenuis natura valere
Possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut Aër
Conjunctus Terris, & nobis est Animi vis?

Nec nimiò Solis major rota, nec minor ardor
Esse potest, nostris quàm sensibus esse videtur.

Nam quibus è ſpatiis cunque ignes lumina poſſunt
Adjicere, & calidum membris adflare vaporem,
Illa ipſa intervalla nihil de corpore libant
Flammarum, nihilò ad ſpeciem eſt contractior ignis.
Proinde calor quoniam Solis, lumenque profuſum
Perveniunt noſtros ad ſenſus, & loca tingunt;
Forma quoque hinc Solis debet filumque videri,
Nil adeò ut poſſis plùs, aut minùs addere verè.

Lunaque ſive notho fertur loca lumine luſtrans,
Sive ſuam proprio jactat de corpore lucem,
Quidquid id eſt, nihilò fertur majore figurâ,
Quàm, noſtris oculis quam cernimus, eſſe videtur.
Nam priùs omnia, quæ longè remota tuemur
Aëra per multum, ſpecie confuſa videntur,
Quàm minimum filum. Quapropter Luna neceſſe eſt,
Quandòquidem claram ſpeciem, certamque figuram
Præbet, ut eſt oris extremis cunque notata,
Quanta hæc cunque fuat, tanta hinc videatur in alto.
Poſtremò, quoſcunque vides hinc Ætheris ignes,
[Quandòquidem, quoſcunque in terris cernimus ignes,
Dum tremor eſt clarus, dum cernitur ardor eorum,
Perparvum quiddam interdum mutare videntur
Alterutram in partem filum, cùm longiùs abſint,]
Scire licet, perquàm pauxillò poſſe minores
Eſſe, vel exiguâ majores parte, brevique.

Illud item non eſt mirandum, quâ ratione
Tantulus ille queat tantum Sol mittere lumen,
Quod maria, ac terras omnes cœlumque rigando
Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hinc Mundi patefactum totius unum
Largifluum fontem ſcatere, atque erumpere lumen
Ex omni Mundo, quò ſic elementa vaporis
Undique conveniunt, & ſic conjectus eorum

Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor.
Nonne vides etiam quàm latè parvus aquaï
Prata riget fons interdum, campiſque redundet?
Eſt etiam quoque, uti non magno Solis ab igni
Aëra percipiat calidis fervoribus ardor,
Opportunus ita eſt ſi fortè, & idoneus Aër,
Ut queat accendi parvis ardoribus ictus:
Quod genus interdum ſegetes ſtipulamque videmus
Accipere ex unâ ſcintillâ incendia paſſim.
Forſitan & roſeâ Sol altè lampade lucens
Poſſideat multum cæcis fervoribus ignem
Circum ſe, nullo qui ſit fulgore notatus,
Æſtiferum ut tantùm radiorum exaugeat ictum.

Nec ratio Solis ſimplex, nec certa pateſcit,
Quo pacto æſtivis è partibus Ægocerotis
Brumales adeat flexus, atque indè revertens
Canceris ut vertat metas ſe ad ſolſtitiales;
Lunaque menſibus id ſpatium videatur obire,
Annua Sol in quo conſumit tempora curſu:
Non, inquam, ſimplex his rebus reddita cauſa eſt.
Nam fieri vel cum primis id poſſe videtur,
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit,
Quantò quæque magis ſint Terram ſidera propter;
Tantò poſſe minùs cum Cœli turbine ferri.
Evaneſcere enim rapidas illius, & acres
Imminui ſubter vires, ideòque relinqui
Paulatim Solem cum poſterioribu' ſignis,
Inferior multò quòd ſit, quàm fervida ſigna:
Et magis hoc Lunam, & quantò demiſſior ejus
Curſus abeſt procul à Cœlo, Terriſque propinquat;
Tantò poſſe minùs cum Signis tendere curſum;
Flaccidiore etiam quantò jam turbine fertur
Inferior quàm Sol, tantò magis omnia ſigna
Hanc adipiſcuntur, circùm prœterque feruntur

Propterea fit, ut hæc ad ſignum quodque reverti
Mobiliùs videatur, ad hanc quia ſigna reviſunt.

Fit quoque ut è Mundi tranſverſis partibus Aër
Alternis certo fluere alter tempore poſſit,
Qui queat æſtivis Solem detrudere Signis
Brumales uſque ad flexus, gelidumque rigorem;
Et qui rejiciat gelidis à frigoris umbris
Æſtiferas uſque in partes, & fervida ſigna.
Et ratione pari Lunam, ſtellaſque putandum eſt,
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aëribus poſſe alternis à partibus ire.
Nonne vides etiam diverſis nubila ventis
Diverſas ire in partes, inferna ſupernis?
Quî minùs illa queant per magnos Ætheris orbes
Æſtibus inter ſe diverſis ſidera ferri?

At nox obruit ingenti caligine terras:
Aut ubi de longo curſu Sol extima Cœli
Impulit, atque ſuos efflavit languidus ignes
Concuſſos itere, & labefactos aëre multo:
Aut quia ſub terras curſum convertere cogit
Vis eadem, ſuperà terras quæ pertulit orbem.

Tempore item certo roſeam Matuta per oras
Ætheris Auroram defert, & lumina pandit;
Aut quia Sol idem ſub terras ille revertens
Anticipat Cœlum, radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, & ſemina multa
Confluere ardoris conſuërunt tempore certo,
Quæ faciunt Solis nova ſemper lumina gigni.
Quod genus Idæis fama eſt è montibus altis
Diſperſos ignes orienti lumine cerni,
Indè coire globum quaſi in unum, & conficere orbem.

Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
Esse, quòd hæc ignis tam certo tempore possint
Semina confluere, & Solis reparare nitorem:
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus. Florescunt tempore certo
Arbusta, & certo dimittunt tempore florem.
Nec minùs in certo dentes cadere imperat ætas
Tempore, & impubem molli pubescere veste,
Et pariter mollem malis demittere barbam.
Fulmina postremò, nix, imbres, nubila, venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni:
Namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima,
Atque uti res Mundi cecidêre ab origine primâ,
Consequa Natura est jam rerum ex ordine certo.

Crescere itemque dies licet, & tabescere noctes;
Et minui luces, cùm sumant augmina noctes;
Aut quia Sol idem sub terras, atque supernè,
Imparibus currens anfractibus Ætheris oras
Partit, & in partes non æquas dividit Orbem:
Et quod ab alterutrâ detraxit parte, reponit
Ejus in adversâ tantò plus parte relatus,
Donicum ad id Signum Cœli pervenit, ubi anni
Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras.
Nam medio cursu flatûs Aquilonis, & Austri,
Distinet æquato Cœlum discrimine metas,
Propter signiferi posituram totius orbis,
Annua Sol in quo contundit tempora serpens,
Obliquo Terras, & Cœlum lumine lustrans:
Ut ratio declarat eorum, qui loca Cœli
Omnia dispositis Signis ornata notârunt.
Aut quia crassior est certis in partibus Aër,
Sub terris ideò tremulum jubar hæsitat ignis,
Nec penetrare potest facilè atque emergere ad ortus.

Propterea noctes hyberno tempore longæ
Cessant, dum veniat radiatum insigne diei.
Aut etiam, quia sic alternis partibus anni
Tardiùs & citiùs consuêrunt confluere ignes,
Qui faciant Solem certâ de surgere parte.

Luna potest Solis radiis percussa nitere,
Inque dies majus lumen convertere nobis
Ad speciem, quantùm Solis secedit ab orbe,
Donicum eum contra pleno bene lumine fulsit;
Atque oriens obitus ejus super edita vidit:
Indè minutatim retro quasi condere lumen
Debet item, quantò propiùs jam Solis ad ignem
Labitur ex aliâ Signorum parte per orbem;
Ut faciunt, Lunam qui fingunt esse pilaï
Consimilem, cursûsque viam sub Sole tenere:
Propterea fit, uti videantur dicere verum.

Est etiam quoque uti proprio cum lumine possit
Volvier, & varias splendoris reddere formas.
Corpus enim licet esse aliud, quod fertur, & unà
Labitur omnimodis occursans officiensque,
Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.
Versarique potest, globus ut si fortè pilaï
Dimidiâ ex parti candenti lumine tinctus,
Versandoque globum variantes edere formas;
Donicum eam partem, quæcunque est ignibus aucta,
Ad speciem vertit nobis, oculosque patentes:
Indè minutatim retro contorquet, & aufert
Luciferam partem glomeraminis, atque pilaï:
Ut Babylonica Chaldæam doctrina refutans
Astrologorum artem contra convincere tendit:
Proinde quasi fieri nequeat, quod pugnat uterque;
Aut minùs hoc illo sit cur amplectier ausis.

Denique, cur nequeat semper nova Luna creari
Ordine formarum certo, certisque figuris;
Inque dies privos abolescere quæque creata,
Atque aliâ illius reparari in parte, locoque,
Difficile est ratione docere & vincere verbis;
Ordine cùm videas tam certo multa creari.
It ver, & Venus, & Veneris prænuntius antè
Pinnatus graditur Zephyrus vestigia propter:
Flora quibus mater præspergens antè viaï
Cuncta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
Indè loci sequitur calor aridus, & comes unà
Pulverulenta Ceres, & Etesia flabra Aquilonum.
Indè Autumnus adit; graditur simul Evius Evan:
Indè aliæ tempestates, ventique sequuntur,
Altitonans Vulturnus, & Auster fulmine pollens.
Tandem Bruma nives adfert, pigrumque rigorem
Reddit; hyems sequitur, crepitans ac dentibus Algus.
Quò minùs est mirum, si certo tempore Luna
Gignitur, & certo deletur tempore rursus,
Cùm fieri possint tam certo tempore multa.

Solis item quoque defectus, Lunæque latebras,
Pluribus è causis fieri tibi posse putandum est.
Nam cur Luna queat Terram secludere Solis
Lumine, & à terris altum caput obstrüere eii,
Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem;
Tempore eodem aliud facere id non posse putetur
Corpus, quod cassum labatur lumine semper?
Solque suos etiam dimittere languidus ignes
Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen;
Cùm loca præteriit flammis infesta per auras,
Quæ faciunt ignes interstingui atque perire?
Et cur terra queat Lunam spoliare vicissim
Lumine, & oppressum Solem super ipsa tenere,

Menstrua

Menſtrua dum rigidas coni perlabitur umbras:
Tempore eodem aliud nequeat ſuccurrere Lunæ
Corpus, vel ſuperà Solis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, lumenque profuſum?
Et tamen ipſa ſuo ſi fulgit Luna nitore,
Cur nequeat certâ Mundi langueſcere parte,
Dum loca luminibus propriis inimica pererrat?

Quod ſupereſt, quoniam magni per cærula Mundi
Quâ fieri quidquid poſſet ratione, reſolvi:
Solis uti varios curſus, Lunæque meatus
Noſcere poſſemus, quæ vis, & cauſa cieret:
Quove modo ſoleant offecto lumine obire,
Et nec-opinantes tenebris obducere terras,
Cùm quaſi connivent, & aperto lumine rurſum
Omnia conviſunt clarâ loca candida luce:
Nunc redeo ad Mundi novitatem, & mollia terræ
Arva, novo fœtu quid primùm in luminis oras
Tollere, & incertis tentârit credere ventis.

Principiò genus herbarum, viridemque nitorem
Terra dedit circum colles; campoſque per omnes
Florida fulſerunt viridanti prata colore;
Arboribuſque datum eſt variis exinde per auras
Creſcendi magnum immiſſis certamen habenis.
Ut pluma atque pili primùm, ſetæque creantur
Quadrupedũ in membris, & corpore pennipotentum:
Sic nova tum Tellus herbas virgultaque primùm
Suſtulit; indè loci mortalia ſæcla creavit
Multa modis multis variâ ratione coorta.
Nam neque de Cœlo cecidiſſe animalia poſſunt,
Nec terreſtria de ſalſis exîſſe lacunis.
Linquitur ut meritò maternum nomen adepta
Terra ſit, è Terrâ quoniam ſunt cuncta creata.
Multaque nunc etiam exiſtunt animalia terris,

Imbribus, & calido Solis concreta vapore.
Quò minùs est mirum, si tum sunt plura coorta;
Et majora novâ tellure, atque æthere adulto.

Principiò genus alituum, variæque volucres
Ova relinquebant exclusæ tempore verno:
Folliculos ut nunc teretes æstate cicadæ
Linquunt, sponte suâ victum, vitamque petentes.
Tum tibi Terra dedit primùm mortalia sæcla:
Multus enim calor, atque humor superabat in arvis.
Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur,
Crescebant uteri terræ radicibus apti:
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum, fugiens humorem, aurasque petissens,
Convertebat ibi Natura foramina terræ,
Et succum venis cogebat fundere apertis
Consimilem lactis: sicut nunc fæmina quæque
Cùm peperit, dulci repletur lacte, quòd omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
Præbebat multâ & molli lanugine abundans.

At novitas Mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æstus, nec magnis viribus auras:
Omnia enim pariter crescunt, & robora sumunt.
Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipsa creavit
Humanum; atque animal propè certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibu' passim,
Aëriasque simul volucres variantibu' formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Destitit, ut mulier spatio defessa vetusto:
Mutat enim Mundi naturam totius ætas,
Ex alioque alius status excipere omnia debet,
Nec manet ulla sui similis res; omnia migrant,

Omnia commutat Natura, & vertere cogit.
Namque aliud putrescit, & ævo debile languet:
Porrò aliud concrescit, & è contemptibus exit.
Sic igitur Mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio terram status excipit alter;
Quod potuit, nequeat; possit, quod non tulit antè.

Multaque tum Tellus etiam portenta creare
Conata est, mirâ facie, membrisque coorta,
[Androgynum inter utrum, nec utrumque & utrinque remotum]
Orba pedum partim, manuum viduata vicissim;
Muta, sine ore, etiam, sine voltu cæca reperta;
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæsu,
Nec facere ut possent quidquam, nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec sumere, quod foret usus.
Cætera de genere hoc monstra, ac portenta creabat:
Nequicquam, quoniam natura absterruit auctum;
Nec potuêre cupitum ætatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Ut propagando possint procudere sæcla.
Pabula primùm ut sint, genitalia deinde per artus
Semina quà possint membris manare remissis;
Fæminaque ut maribus conjungi possit, habendum,
Mutua queis nectant inter se gaudia, utrisque.

Multaque tum interiisse animantũ sæcla necesse est,
Nec potuisse propagando procudere prolem.
Nam quæcunque vides vesci vitalibus auris,
Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas est
Ex ineunte ævo genus id tutata reservans.
Multaque sunt, nobis ex utilitate suâ quæ
Commendata manent tutelæ tradita nostræ.
Principiò, genus acre Leonum, sævaque sæcla

Tutata eſt virtus, Vulpes dolus, & fuga Cervos.
At leviſomna Canum fido cum pectore corda,
Et genus omne, quod eſt veterino ſemine partum,
Lanigeræque ſimul pecudes, & bucera ſæcla,
Omnia ſunt hominum tutelæ tradita, Memmi.
Nam cupidè fugêre feras, pacemque ſecutæ
Sunt, & larga ſuo ſine pabula parta labore;
Quæ damus utilitatis eorum præmia causâ.
At queis nil horum tribuit Natura, nec ipſa
Sponte ſuâ poſſent ut vivere, nec dare nobis
Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
Præſidio noſtro paſci genus, eſſe que tutum?
Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque jacebant
Indupedita ſuis fatalibus omnia vinclis,
Donicum ad interitum genus id Natura redegit.

Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
Eſſe queat duplici naturâ, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta poteſtas,
Hinc illinc par vis ut non ſic eſſe potis ſit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde.

Principiò circùm tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquã: quin ſæpe etiamnum
Ubera mammarum in ſomnis lactantia quærit.
Poſt ubi equum validæ vires ætate ſenectâ,
Membraque deficiunt fugienti languida vitâ,
Tum demum pueris, ævo florente, juventas
Occipit, & molli veſtit lanugine malas
Ne fortè ex homine, & veterino ſemine equorum
Confieri credas Centauros poſſe, nec eſſe;
Aut rapidis canibus ſuccinctas ſemimarinis
Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
Inter ſe quorum diſcordia membra videmus:
Quæ neque floreſcunt pariter, neque robora ſumunt

Corporibus, neque projiciunt ætate senectâ;
Nec simili Venere ardescunt, nec moribus unis
Conveniunt, nec sunt eadem jucunda per artus.
Quippe videre licet pinguescere sæpe cicutâ
Barbigeras pecudes, homini quæ est acre venenum.
Flamma quidem verò cùm corpora fulva Leonum
Tam soleat torrere, atque urere, quàm genus omne
Visceris, in terris quodcunque & sanguinis extet;
Quî fieri potuit, triplici cum corpore ut unà
Prima Leo, postrema Draco, media ipsa Chimæra
Ore foràs acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam, tellure novâ, cœloque recenti,
Talia qui fingit potuisse animalia gigni,
Nixus in hoc uno novitatis nomine inani,
Multa licet simili ratione effutiat ore;
Aurea tum dicat per terras flumina volgò
Fluxisse, & gemmis florere arbusta suêsse:
Aut hominem tanto membrorum esse impete natum,
Trans maria alta pedum nisus ut ponere posset,
Et manibus totum circum se vertere cœlum.
Nam quòd multa fuêre in terris semina rerum,
Tempore quo primùm Tellus animalia fudit;
Nil tamen est signi, mistas potuisse creari
Inter se pecudes, compactaque membra animantum:
Propterea quia quæ de terris nunc quoque abundant
Herbarum genera, ac fruges, arbustaque læta,
Non tamen inter se possunt complexa creari.
Res sic quæque suo ritu procedit, & omnes
Fœdere naturæ certo discrimina servant.

Et genus humanum multò fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, tellus quod dura creâsset:
Et majoribus, & solidis magis ossibus intùs
Fundatum, & validis aptum per viscera nervis:
Nec facilè ex æstu, nec frigore quod caperetur,

Nec novitate cibi, nec labi corporis ullâ.
Multaque per cœlum Solis volventia lustra
Volgivago vitam tractabant more ferarum.
Nec robustus erat curvi moderator aratri
Quisquam, nec scibat ferro molirier arva,
Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
Quod Sol, atque imbres dederant, quod terra creârat
Sponte suâ, satis id placabat pectora donum:
Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque; & quæ nunc hyberno tempore cernis
Arbuta Pœniceo fieri matura colore,
Plurima tum Tellus etiam majora ferebat:
Multaque præterea novitas tum florida Mundi
Pabula dia tulit, miseris mortalibus ampla.
At sedare sitim fluvii fontesque vocabant,
Ut nunc montibus è magnis decursus aquaï
Claricitat latè sitientia sæcla ferarum.
Denique noctivagi silvestria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluvie largâ lavere humida saxa,
Humida saxa super viridi stillantia musco,
Et partim plano scatere, atque erumpere campo.

Necdum res igni scibant tractare, nec uti
Pellibus, & spoliis corpus vestire ferarum:
Sed nemora, atque cavos montes, silvasque colebant,
Et frutices inter condebant squalida membra,
Verbera ventorum vitare imbresque coacti.
Nec commune bonum poterant spectare, nec ullis
Moribus inter se scibant, nec legibus uti.
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat
Sponte suâ, sibi quisque valere & vivere doctus.
Et Venus in silvis jungebat corpora amantum:
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,

Vel violenta viri, vis atque impensa libido,
Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
Et manuum mirâ freti virtute, pedumque,
Consectabantur silvestria sæcla ferarum
Missilibus saxis, & magno pondere clavæ:
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris;
Setigerisque pares Suibus silvestria membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circùm se foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, Solemque per agros
Quærebant pavidi, palantes noctis in umbris:
Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
Dum roseâ face Sol inferret lumina Cœlo.
A parvis quòd enim consuêrant cernere semper
Alterno tenebras, & lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri posset, mirarier unquam,
Nec diffidere, ne terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine Solis:
Sed magis illud erat curæ, quòd sæcla ferarum
Infestam miseris faciebant sæpe quietem;
Ejectique domo fugiebant saxea tecta
Setigeri Suis adventu, validique Leonis,
Atque intempestâ cedebant nocte paventes
Hospitibus sævis instrata cubilia fronde.

Nec nimiò tum plùs, quàm nunc, mortalia sæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
Pabula viva feris præbebat dentibus haustus;
Et nemora ac montes gemitu, silvasque replebat,
Viva videns vivo sepeliri viscera busto.
At quos effugium servârat, corpore adeso,
Posteriùs tremulas super ulcera tetra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum,
Donicum eos vitâ privârant vermina sæva,

Expertes opis, ignaros quid volnera vellent.

At non multa virûm sub signis millia ducta
Una dies dabat exitio, nec turbida ponti
Æquora lædebant naves ad saxa, virosque.
Sed temerè, incassum mare fluctibu' sæpe coortis
Sævibat, leviterque minas ponebat inanes:
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum penuria deinde cibi languentia letho
Membra dabat: contrà nunc rerum copia mersat.
Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
Vergebant: nunc dant aliis solertiùs ipsi.

Indè casas postquam, ac pelles, ignemque parârunt,
Et mulier conjuncta viro concessit in unum;
Castaque privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, prolemque ex se vidêre creatam:
Tum genus humanum primùm mollescere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alsia corpora frigus
Non ita jam possent Cœli sub tegmine ferre;
Et Venus imminuit vires, puerique parentum
Blanditiis facilè ingenium fregêre superbum.
Tunc & amicitiam cœperunt jungere, habentes
Finitima inter se, nec lædere, nec violare;
Et pueros commendârunt, muliebreque sæclum
Vocibus, & gestu, cùm balbè significarent,
Imbecillorum esse æquum misererier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni;
Sed bona magnaque pars servabant fœdera casti:
Aut genus humanum jam tum foret omne peremptum,
Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.

At varios linguæ sonitus Natura subegit

Mittere, & utilitas expreſſit nômina rerum;
Non aliâ longè ratione, atque ipſa videtur
Protrahere ad geſtum pueros infantia linguæ,
Cùm facit, ut digito, quæ ſint præſentia, monſtrent.
Sentit enim vim quiſque ſuam, quam poſſit abuti:
Cornua nata priùs vitulo quàm frontibus extent,
Illis iratus petit, atque infenſus inurget.
At catuli Pantherarum, ſcymnique Leonum
Unguibus, ac pedibus jam tum, morſuque repugnant,
Vixdum cùm ipſis ſunt dentes unguesque creati.
Alituum porrò genus alis omne videmus
Fidere, & à pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus, & indè homines didiciſſe vocabula prima,
Deſipere eſt: nam cur hic poſſet cuncta notare
Vocibus, & varios ſonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quiſſe putentur.

Præterea, ſi non alii quoque vocibus uſi
Inter ſe fuerant: unde inſita notities eſt
Utilitatis, & unde data eſt huic prima poteſtas,
Quid vellet, facere, ut ſcirent, animoque viderent.
Cogere item plures unus, victoſque domare
Non poterat, rerum ut perdiſcere nomina vellent;
Nec ratione docere ullâ, ſuadereque ſurdis,
Quid facto eſſet opus: faciles neque enim paterentur;
Nec ratione ullâ ſibi ferrent ampliùs aures
Vocis inauditos ſonitus obtundere fruſtra.

Poſtremò, quid in hâc mirabile tantopere eſt re,
Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario ſenſu varias res voce notaret,
Cùm pecudes mutæ, cùm denique ſæcla ferarum
Diſſimiles ſoleant voces variaſque ciere,
Cùm metus, aut dolor eſt, & cùm jam gaudia gliſcunt?

Quippe etenim id licet è rebus cognoſcere apertis.
Inritata canum cùm primùm magna Moloſsûm
Mollia ricta fremunt duros nudantia dentes,
Longè alio ſonitu rabie diſtricta minantur,
Et cùm jam latrant, & vocibus omnia complent.
At catulos blandè cùm linguâ lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morſuque petentes,
Suſpenſis teneros imitantur dentibus hauſtus,
Longè alio pacto gannitu vocis adulant;
Et cùm deſerti baubantur in ædibus, aut cùm
Plorantes fugiunt ſummiſſo corpore plagas.

Denique non hinnitus item differre videtur,
Inter equas, ubi equus florenti ætate juvencus
Pinnigeri ſævit calcaribus ictus amoris,
Et fremitum patulis ſub naribus edit ad arma;
Ac cùm ſis alias concuſſis artubus hinnit?

Poſtremò, genus alituum, variæque volucres,
Accipitres, atque Oſſifragæ, Mergique marinis
Fluctibus in ſalſis victum vitamque petentes,
Longè alias alio jaciunt in tempore voces;
Et cùm de victu certant, prædâque repugnant:
Et partim mutant cum tempeſtatibus unà
Rauciſonos cantus; Cornicum ut ſæcla vetuſta,
Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur & imbres
Poſcere, & interdum ventos auraſque vocare.
Ergò ſi varii ſenſus animalia cogunt,
Muta tamen cùm ſint, varias emittere voces:
Quantò mortales magis æquum eſt tum potuiſſe
Diſſimiles aliâ atque aliâ res voce notare?

Illud in his rebus tacitus ne fortè requiras:
Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitùs; indè omnis flammarum diditur ardor.

Multa videmus enim cœleſtibus incita flammis
Fulgere, cùm cœli donavit plaga vapores.
Et ramoſa tamen cùm ventis pulſa vacillans
Æſtuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis :
Et micat interdum flammaï fervidus ardor,
Mutua dum inter ſe rami ſtirpeſque teruntur :
Quorum utrumque dediſſe poteſt mortalibus ignem.

Indè cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam miteſcere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æſtu victa per agros :
Inque dies magis hi victum vitamque priorem
Commutare novis monſtrabant rebus, & igni,
Ingenio qui præſtabant, & corde vigebant.

Condere cœperunt urbes, arcemque locare
Præſidium reges ipſi ſibi, perfugiumque;
Et pecudes, & agros diviſêre, atque dedêre
Pro facie cujuſque, & viribus, ingenioque :
Nam facies multùm valuit, vireſque vigebant.
Poſteriùs res inventa eſt, aurumque repertum,
Quod facilè & validis, & pulchris dempſit honorem.
Divitioris enim ſectam plerùmque ſequuntur
Quàmlibet & fortes, & pulchro corpore creti.

Quòd ſi quis verâ vitam ratione gubernet,
Divitiæ grandes homini ſunt, vivere parcè
Æquo animo : neque enim eſt unquam penuria parvi.
At claros ſe homines voluêre eſſe, atque potentes,
Ut fundamento ſtabili fortuna maneret,
Et placidam poſſent opulenti degére vitam;
Nequicquam : quoniam ad ſummũ ſuccedere honorem
Certantes, iter infeſtum fecêre viaï.
Et tamen è ſummo quaſi fulmen dejicit ictos

Invidia interdum contemptim in Tartara tetra:
Ut satiùs multò jam sit parere quietum,
Quàm regere imperio res velle, & regna tenere.
Proinde, sine incassum defessi sanguine sudent
Angustum per iter luctantes ambitionis:
Invidiâ quoniam, ceu fulmine, summa vaporant
Plerumque, & quæ sunt aliis magis edita cunque:
Quandoquidem sapiunt alieno ex ore, petuntque
Res ex auditis potiùs, quàm sensibus ipsis:
Nec magis id nunc est, nec erit mox, quàm fuit antè.

Ergò, regibus occisis, subversa jacebat
Pristina majestas soliorum & sceptra superba;
Et capitis summi præclarum insigne cruentum
Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem:
Nam cupidè conculcatur nimis antè metutum.
Res itaque ad summam fæcem turbasque redibat,
Imperium sibi cùm, ac summatum quisque petebat.
Indè magistratum partim docuêre creare,
Juraque constituêre, ut vellent legibus uti.
Nam genus humanum defessum vi colere ævum,
Ex inimicitiis languebat; quò magis ipsum
Sponte suâ cecidit sub leges, arctaque jura.
Acriùs ex irâ quòd enim se quisque parabat
Ulcisci, quàm nunc concessum est legibus æquis;
Hanc ob rem est homines pertæsum vi colere ævum:
Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.
Circumretit enim vis atque injuria quemque,
Atque, unde exorta est, ad eum plerumque revertit;
Nec facile est placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etsi fallit enim Divûm genus, humanumque,
Perpetuò tamen id fore clam diffidere debet:
Quippe ubi se multi per somnia sæpe loquentes,
Aut morbo delirantes procrâxe ferantur,

Et celata diu in medium peccata dedisse.

Nunc quæ causa Deûm per magnas numina gentes
Pervolgârit, & ararum compleverit urbes,
Suscipiendaque curârit solennia sacra,
Quæ nunc in magnis florent sacra rebu', locisque;
Unde etiam nunc est mortalibus insitus horror,
Qui delubra Deûm nova toto suscitat orbi
Terrarum, & festis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile est rationem reddere verbis.
Quippe etenim jam tum Divûm mortalia sæcla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in somnis mirando corporis auctu.
His igitur sensum tribuebant, propterea quòd
Membra movere videbantur, vocesque superbas
Mittere pro facie præclara, & viribus amplis;
Æternamque dabant vitam, quia semper eorum
Suppeditabatur facies, & forma manebat;
[Et manet omninò] & quòd tantis viribus auctos
Non temerè ullâ vi convinci posse putabant.
Fortunisque ideò longè præstare putabant,
Quòd mortis timor haud quemquam vexaret eorum;
Et simul in somnis quia multa, & mira videbant
Efficere, & nullum capere ipsos indè laborem.

Præterea Cœli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti;
Nec poterant, quibus id fieret, cognoscere causis;
Ergò perfugium sibi habebant omnia Divis
Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
In Cœloque Deûm sedes, & templa locârunt,
Per cœlum volvi quia Sol, & Luna videntur:
Luna, dies, & nox, & noctis signa severa,
Noctivagæque faces cœli, flammæque volantes,
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando;

Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.

O genus infelix humanum, talia Divis
Cùm tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas!
Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis
Volnera, quas lacrymas pepêrre minoribu' nostris?
Nec pietas ulla est velatum sæpe videri
Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras;
Nec procumbere humi prostratum, & pandere palmas
Ante Deûm delubra, nec aras sanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota:
Sed magè pacatâ posse omnia mente tueri.
Nam cùm suspicimus magni cœlestia Mundi
Templa super, stellisque micantibus æthera fixum,
Et venit in mentem Solis, Lunæque viarum;
Tunc aliis oppressa malis in pectore cura
Illa quoque expergefactum caput erigere infit,
Ecquæ fortè Deûm nobis immensa potestas
Sit, vario motu quæ candida sidera verset.
Tentat enim dubiam mentem rationis egestas,
Ecquænam fuerit Mundi genitalis origo;
Et simul, ecquæ sit finis, quoad mœnia Mundi
Et tanti motus hunc possint ferre laborem:
An divinitùs æternâ donata salute,
Perpetuò possint ævi labentia tractu,
Immensi validas ævi contemnere vires.

Præterea, cui non Animus formidine Divûm
Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
Fulminis horribili cùm plagâ torrida tellus
Contremit, & magnum percurrunt murmura cœlum?
Non populi, gentesque tremunt? regesque superbi
Conripiunt Divûm perculsi membra timore,
Ne quod ob admissum fœdè, dictumve superbè
Pœnarum grave sit solvendi tempus adductum?

Summa etiam cùm vis violenti per mare venti
Induperatorem claſſis ſuper æquora verrit,
Cum validis pariter legionibus, atque Elephantis;
Non Divûm pacem votis adit? ac prece quæſit
Ventorum pavidus paces, animaſque ſecundas?
Nequicquam; quoniam violento turbine ſæpe
Conreptus nihilo fertur minùs ad vada lethi:
Uſque adeò res humanas vis abdita quædam
Obterit, & pulcros faſces, ſævaſque ſecures
Proculcare, ac ludibrio ſibi habere videtur.
Denique ſub pedibus tellus cùm tota vacillat,
Concuſſæque cadunt urbes, dubiæque minantur;
Quid mirum ſi ſe temnunt mortalia ſæcla?
Atque poteſtates magnas, miraſque relinquunt
In rebus vires Divûm, quæ cuncta gubernent?

Quod ſupereſt, æs, atque aurũ, ferrũque repertũ eſt,
Et ſimul argenti pondus, plumbique poteſtas,
Ignis ubi ingentes ſilvas ardore cremârat
Montibus in magnis, ſeu cœli fulmine miſſo;
Sive quòd inter ſe bellum ſilveſtre gerentes,
Hoſtibus intulerant ignem formidinis ergo;
Sive quòd, inducti terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingues, & paſcua reddere rura:
Sive feras interficere, & diteſcere prædâ:
Nam foveâ atque igni priùs eſt venarier ortum,
Quàm ſepire plagis ſaltum, canibuſque ciere.
Quidquid id eſt, quâcunque è causâ flammeus ardor,
Horribili ſonitu ſilvas exederat altis
Ab radicibns, & terram percoxerat igni,
Manabat venis ferventibus in loca terræ
Concava conveniens argenti rivus & auri,
Æris item & plumbi: quæ cùm concreta videbant
Poſteriùs claro in terris ſplendere colore,
Tollebant nitido capti, lævique lepore;

Et ſimili formata videbant eſſe figurâ,
Atque lacunarum fuerant veſtigia cuique.
Tum penetrabat eos poſſe hæc liquefacta calore
Quamlibet in formam, & faciem decurrere rerum,
Et prorſum quamvis in acuta ac tenuia poſſe
Mucronum duci faſtigia procudendo,
Ut ſibi tela parent, ſilvaſque excidere poſſint,
Materiem lævare, dolare, ac radere tigna,
Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare,
Nec minùs argento facere hæc auroque parabant,
Quàm validi primùm violentis viribus æris:
Nequicquam; quoniam cedebat victa poteſtas,
Nec poterat pariter durum ſufferre laborem.
Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retuſum;
Nunc jacet æs, aurum in ſummum ſucceſſit honorem.
Sic volvenda ætas commutat tempora rerum:
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore.
Porrò aliud ſuccedit, & è contemptibus exit,
Inque dies magis appetitur, floretque repertum
Laudibus, & miro eſt mortales inter honore.

Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
Sit, facile eſt ipſum per te cognoſcere, Memmi.
Arma antiqua, manus, ungues denteſque fuerunt,
Et lapides, & item ſilvarum fragmina rami,
Et flammæ, atque ignes, poſtquã ſunt cognita primũ.
Poſteriùs ferri vis eſt, æriſque reperta;
Et prior æris erat quàm ferri cognitus uſus:
Quò facilis magis eſt natura, & copia major.
Ære ſolum terræ tractabant, æreque belli
Miſcebant fluctus, & volnera vaſta ferebant,
Et pecus, atque agros adimebant: nam facilè ollis
Omnia cedebant armatis nuda & inerma.
Indè minutatim proceſſit ferreus enſis,

Verſaque

Verſaque in opprobrium ſpecies eſt falcis ahenæ:
Et ferro cœpêre ſolum proſcindere terræ,
Exæquataque ſunt creperi certamina belli.

Et priùs eſt armatum in equi conſcendere coſtas,
Et moderarier hunc frænis, dextrâque vigere,
Quàm bijugo curru belli tentare pericla;
Et bijugo priùs eſt, quàm bis conjungere binos,
Et quàm falciferos inventum aſcendere currus.
Indè boves Lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit diſcordia triſtis,
Horribile humanis quod gentibus eſſet in armis;
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentârunt etiam tauros in mœnere belli,
Expertique ſues ſævos ſunt mittere in hoſtes;
Et validos Parthi præ ſe miſêre Leones
Cum ductoribus armatis, ſæviſque magiſtris,
Qui moderarier hos poſſent, vincliſque tenere.
Nequicquam; quoniam permiſtâ cæde calentes
Turbabant ſævi nullo diſcrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique criſtas;
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, & frænis convertere in hoſtes.
Inritata Leæ jaciebant corpora ſaltu
Undique, & advorsùm venientibus ora petebant,
Et nec-opinantes à tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere victos,
Morſibus adfixæ validis, atque unguibus uncis.
Jactabantque ſues tauri, pedibuſque terebant:
Et latera, ac ventres hauribant ſubter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis ſocios cædebant dentibus apri,
Tela infracta ſuo tinguentes ſanguine ſævi,

In se fracta suo tinguentes sanguine tela,
Permistasque dabant equitum peditumque ruinas.
Nam transversa feros exibant dentis adactus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
Nequicquam; quoniam à nervis succisa videres
Concidere, atque gravi terram consternere casu.
Sic quos antè domi domitos satis esse putabant,
Effervescere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fugâ, terrore, tumultu;
Nec poterant ullam partem reducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
Ut nunc sæpe boves Lucæ, ferro malè mactæ,
Diffugiunt, fera facta suis cùm multa dedêre.
Sic fuit, ut facerent: sed vix adducor, ut antè
Non quierint animo præsentire, atque videre,
Quàm commune malum fuerat, fœdumque futurum.
Et magis id possis factum contendere in Omni,
In variis Mundis, variâ ratione creatis,
Quàm certo, atque uno terrarum quolibet orbi:
Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
Quàm dare, quod gemerent hostes, ipsique perire,
Qui numero diffidebant, armisque vacabant.

Nexilis antè fuit vestis, quàm textile tegmen:
Textile post ferrum est; quia ferro tela parantur:
Nec ratione aliâ possunt tam lævia gigni
Insilia, ac fusi, & radii, scapique sonantes.

Et facere antè viros lanam Natura coëgit,
Quàm muliebre genus; nam longè præstat in arte,
Et solertius est multò genus omne virile:
Agricolæ donec vitio vertêre severi,
Ut muliebribus id manibus concedere vellent;
Atque ipsi potiùs durum sufferre laborem;
Atque opere in duro durarent membra, manusque.

At ſpecimen ſationis, & inſitionis origo
Ipſa fuit rerum primùm Natura creatrix:
Arboribus quoniam baccæ, glandeſque caducæ
Tempeſtiva dabant pullorum examina ſubter.
Unde etiam libitum eſt ſtirpes committere ramis,
Et nova defodere in terram virgulta per agros:
Indè aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructuſque feros manſueſcere terrâ
Cernebant indulgendo, blandèque colendo.
Inque dies magis in montem ſuccedere ſilvas
Cogebant, infràque locum concedere cultis:
Prata, lacus, rivos, ſegetes, vinetaque læta
Collibus, & campis ut haberent, atque olearum
Cærula diſtinguens inter plaga currere poſſet
Per tumulos, & convalles, campoſque profuſa:
Ut nunc eſſe vides vario diſtincta lepore
Omnia, quæ pomis interſita dulcibus ornant,
Arbuſtiſque tenent felicibus obſita circùm.

At liquidas avium voces imitarier ore
Antè fuit multò, quàm lævia carmina cantu
Concelebrare homines poſſent, aureſque juvare:
Et Zephyri cava per calamorum ſibila primùm
Agreſtes docuêre cavas inflare cicutas.
Indè minutatim dulces didicêre querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum,
Avia per nemora, ac ſilvas ſaltuſque reperta,
Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia.
Sic unum quidquid paulatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Hæc animos ollis mulcebant, atque juvabant
Cum ſatiate cibi: nam tum ſunt omnia cordi.
Sæpe itaque inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ,

Non magnis opibus jucundè corpora habebant;
Præſertim cùm tempeſtas ridebat, & anni
Tempora pingebant viridantes floribus herbas:
Tum joca, tum ſermo, tum dulces eſſe cachinni
Conſuêrant; agreſtis enim tum muſa vigebat:
Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis;
Floribus, & foliis laſcivia læta monebat;
Atque extra numerum procedere membra moventes
Duriter, & duro terram pede pellere matrem:
Unde oriebantur riſus, dulceſque cachinni,
Omnia quod nova tum magis hæc, & mira vigebant;
Et vigilantibus hinc aderant ſolatia ſomni,
Ducere multimodis voces, & flectere cantus,
Et ſuperà calamos unco percurrere labro.
Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur,
Et numerum ſervare genus didicêre; neque hilo
Majorem interea capiunt dulcedini' fructum,
Quàm ſilveſtre genus capiebat terrigenarum.

Nam quod adeſt præſtò, niſi quid cognovimus antè
Suavius, in primis placet, & pollere videtur;
Poſteriorque ferè melior res, illa reperta
Perdit, & immutat ſenſus ad priſtina quæque.
Sic odium cœpit glandis; ſic illa relicta
Strata cubilia ſunt herbis, & frondibus aucta.
Pellis item cecidit; veſtis contempta ferina eſt:
Quam reor invidiâ tali tunc eſſe repertam,
Ut lethum inſidiis, qui geſſit primus, obiret;
Et tandem inter eos diſtractum, ſanguine multo
Diſperſiſſe, neque in fructum convertere quîſſe.

Tunc igitur pelles, nunc aurum, & purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant.
Quò magis in nobis, ut opinor, culpa reſidit:
Frigus enim nudos ſine pellibus excruciabat

Terrigenas: at nos nil lædit veste carere
Purpureâ, atque auro, signisque ingentibus aptâ;
Dum plebeia tamen sit, quæ defendere possit.
Ergò hominum genus incassum, frustraque laborat;
Semper & in curis consumit inanibus ævum.
Nimirum quia non cognovit, quæ sit habendi
Finis, & omninò quoad crescat vera voluptas;
Idque minutatim vitam provexit in altum,
Et belli magnos commovit funditùs æstus.

At vigiles Mundi magnum & versatile templum
Sol & Luna suo lustrantes lumine circùm,
Perdocuêre homines annorum tempora verti;
Et certâ ratione geri rem, atque ordine certo.

Jam validis septi degebant turribus ævum,
Et divisa colebatur, discretaque tellus:
Tum mare velivolum florebat navibu' pandis:
Auxilia, & socios jam pacto fœdere habebant,
Carminibus cùm res gestas cœpêre poëtæ
Tradere, nec multò priu' sunt elementa reperta.
Propterea, quid sit priùs actum, respicere ætas
Nostra nequit, nisi quà ratio vestigia monstrat.

Navigia, atque agri culturas, mœnia, leges,
Arma, vias, vestes, & cætera de genere horum,
Præmia, delicias quoque vitæ funditùs omnes,
Carmina, picturas, & dædala signa polire,
Usus, & impigræ simul experientia mentis
Paulatim docuit pedetentim progredientes.
Sic unum quidquid paulatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Namque alid ex alio clarescere corde videmus
Artibus, ad summum donec venêre cacumen.

Finis Libri Quinti.

ARGUMENTUM

LIBRI SEXTI.

PROFUSUS ubique Lucretius in Antesignani sui Epicuri laudes, sextum hunc librum auspicatur ab Athenarum encomio, quæ tantum virum genuerint. Deinde libri hujus argumentum ritè socians cum iis quæ superiori libro disputata sunt de nativo hujus Mundi ortu, mortalique interitu, pergit naturam eorum, quæ *Meteora* dicimus, intùs perscrutari.

Atque, ut omni depositâ formidine Mortales queant irati Jovis intueri fulmina, docet I. de *Tonitru*, quod fieri putat vel ex collisione, aut corrasione, aut disruptione nubium, ventis contra pugnantibus; vel ex vi ventorum, aut intra nubes colluctantium, aut eas invicem agitantium; vel ex

crepitu flammarum è ſiccâ nube in humidam decidentium ; vel ex prærupto grandinis ac geli fragore.

II. De *Fulgure*, quod nihil aliud eſſe ait, quàm aut ignem expreſſum ex colliſione vel motu nubium ; aut flammarum ſemina de nubibus vi ventorum excuſſa.

III. De *Fulmine*, quòd ſubtili & ignitâ naturâ conſtet ; quòd in craſſis & ſpiſſis nubibus generetur ; quòd maturum è nubibus erumpat vi venti, vel perfringentis, vel diſcutientis, vel extrinſecùs percutientis ; quòd adeò minutis conſtet Atomis, ut mirâ feratur mobilitate ; quòd in verno & autumnali tempore potiſſimùm fiat. Hinc ridet haruſpicinam Hetruſcorum, qui non ex Naturæ cauſis, ſed ad Deorum arbitrium Fulmina fieri voluerunt. Quia verò *Præſter*, *Turbo*, & *Vortex* ſunt quædam Meteorum genera, naturam, cauſas, motus ac differentias illorum notat & explicat.

IV. De *Nubibus*, quas creari putat aut ex aëris aſperioribus Atomis, aut ex halitibus de terrâ & aquis emergentibus. Pluviam verò in nubibus autumat generari, vel per *Compreſſionem*, ut aiunt, vel per *Tranſmutationem*. Per *Compreſſionem* quidem, ſi vis ventorum imbrem exprimit è nubibus; per *Tranſmutationem*, ſi nubes mutentur ac diſtillent in cadentes aquarum guttas. Quæ porrò ſuperſunt Meteora, nix, grando, gelu, ventus, atque arcus etiam cœleſtis, de iis parciùs aut nihil diſputat.

V. His addit jucundiſſimas quæſtiones de Terræ motu; de Maris uno & eodem ſtatu; de Ætnæ ignibus; de variis fontium ac puteorum naturis pro variâ anni tempeſtate; de Magnetis virtute; deque peſtilentiæ origine. Quâ datâ occaſione, Athenienſis peſtilentiæ funeſtiſſimæ deſcriptionem eleganti carminum ſerie, quæ libri hujus clauſula eſt, ex Thucydide, penè ad verbum exprimit.

Statuit

Statuit igitur *Terræ motum* fieri, vel ex glebis terræ deruptis, quæ cadentes Terram tremere faciunt; vel ex Aquarum titubatione, quibus innatat Terra; vel ex Ventis, quorum aut horrore Terra concutiatur, aut ſuccuſſu tremat, aut impulſa hinc indè feratur. Quòd autem *Mare* non majus fiat, id refert, aut in illius vaſtitatem immenſam, aut in Solis ardorem aquas exſiccantem, aut in ventorum vim aquas verrentium, aut in nubes multùm humorum attrahentes, aut in terræ ipſius ſiccitatem.

VI. De Ætnæ ignibus quærens, eorum cauſas refundit, aut in vim venti, aut in Maris æſtum, qui ſubter intrantes, ſemina flammarum ibi collectarum per apertas fauces ſursùm extrudant. *Nilum* pariter æſtate increſcere ait, vel ex concurſu Eteſiarum hinc, & indè Aquilonum; vel ex arenarum cumulis ab æſtu Maris ad oſtia Nili congeſtis; vel ex pluviis aut nivibus

ad caput Nili cadentibus ac ſolutis.

VII. De *Avernis* locis diſputat; quæ tetrum adeò exhalant odorem, ut ſupra volantes aves in ea corruant. Docet cur fontium & puteorum quorumdam aqua calida ſit hyeme, frigida verò æſtate; cur *Magnes* ferrum trahat; quæ ſit cauſa & origo morborum ac peſtilentiæ. Denique deſcriptionem inſtituit peſtilentiæ, quæ Athenas penitùs vaſtavit tempore belli Peloponneſii.

Frans van Mieris inv. et del. VI. *Cl. Duflos Sculp.*

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER SEXTUS.

PRIMÆ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ,
Et recreaverunt vitam, legesque rogârunt:
Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Cùm genuêre virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit;
Cujus & extincti, propter divina reperta
Divolgata, vetus jam ad cœlum gloria fertur.
Nam cùm vidit hic, ad victum quæ flagitat usus,
Et per quæ possent vitam consistere tutam,

Omnia jam fermè mortalibus esse parata ;
Divitiis homines , & honore , & laude potentes
Affluere , atque bonâ natorum excellere famâ ;
Nec minùs esse domi cuiquam tamen anxia corda ;
Atque animum infestis cogi servire querelis :
Intellexit , ibi vitium vas efficere ipsum ,
Omniaque illius vitio corrumpier intùs ,
Quæ conlata foris , & commoda cunque venirent ;
Partim quòd fluxum , pertusumque esse videbat ,
Ut nullâ posset ratione explerier unquam ;
Partim quòd tetro quasi conspurcare sapore
Omnia cernebat , quæcunque receperat intùs.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis ,
Et finem statuit cuppedinis atque timoris ;
Exposuitque bonum summum , quò tendimus omnes ;
Quid foret , atque viam monstravit tramite prono ,
Quà possemus ad id recto contendere cursu ;
Quidve mali foret in rebus mortalibu' passim :
Quòd flueret Fortunaï , varièque volaret ,
Seu casu , seu vi , quòd sic Natura parâsset ;
Et quibus è portis occurri cuique deceret :
Et genus humanum frustra plerumque probavit
Volvere curarum tristes in pectore fluctus.
Nam veluti pueri trepidant , atque omnia cæcis
In tenebris metuunt : sic nos in luce timemus
Interdum , nihilò quæ sunt metuenda magis , quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant , finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi , tenebrasque necesse est ,
Non radii Solis , nec lucida tela diei
Discutiant , sed Naturæ species , ratioque :
Quò magis inceptum pergam pertexere dictis.

Et quoniam docui Mundi mortalia templa
Esse , & nativo consistere corpore Cœlum ;
Et quæcunque in eo fiunt , fientque , necesse

Esse ea dissolvi: quæ restant percipe porrò;
Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Vincendi spes hortata est, atque obvia cursu | +
Quæ fuerant, sunt placato conversa furore.
Cætera, quæ fieri in terris, cœloque tuentur
Mortales, pavidis cùm pendent mentibu' sæpe,
Efficiunt animos humiles formidine Divûm,
Depressosque premunt ad terram; propterea quòd
Ignorantia causarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concedere regnum; &
Quorum operum causas nullâ ratione videre
Possunt, hæc fieri divino numine rentur.
Nam bene qui didicêre Deos securum agere ævum,
Si tamen interea mirantur, quâ ratione
Quæque geri possint, præsertim rebu' in illis,
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris,
Rursus in antiquas referuntur Relligiones;
Et dominos acres adsciscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat, finita potestas denique cuique
Quânam sit ratione, atque altè terminus hærens:
Quò magis errantes totâ regione feruntur.
Quæ nisi respuis ex animo, longèque remittis,
Diis indigna putando, alienaque pacis eorum,
Delibrata Deûm per te tibi numina sancta
Sæpe aderunt; non quòd violari summa Deûm vis
Possit, ut ex irâ pœnas petere imbibat acres:
Sed quia tute tibi placidâ cum pace quietos
Constitues magnos irarum volvere fluctus,
Nec delubra Deûm placido cum pectore adibis;
Nec de corpore quæ sancto simulacra feruntur,
In mentes hominum divinæ nuntia formæ,
Suscipere hæc animi tranquillâ pace valebis.
Indè videre licet, qualis jam vita sequatur.
Quam quidem ut à nobis ratio verissima longè

× Victrem exhortat pellacia, et omnia rursum — Vossius

Rejiciat, quanquam sunt à me multa profata;
Multa tamen restant, & sunt ornanda politis
Versibus, & ratio Cœli, speciesque tenenda.
Sunt tempestates, & fulmina clara canenda,
Quid faciant, & quâ de causâ quæque ferantur,
Ne trepides Cœli divisis partibus amens,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
Verterit hinc partem; quo pacto per loca septa
Insinuârit, & hinc dominatus ut extulerit se:
Quorum operum causas nullâ ratione videre
Possunt, ac fieri divino numine rentur.
Tu mihi supremæ prescripta ad candida calcis
Currenti, spatium præmonstra, callida Musa
Calliope, requies hominum, Divûmque voluptas,
Te duce ut insignem capiam cum laude coronam.

Principiò, Tonitru quatiuntur cærula Cœli,
Propterea quia concurrunt sublimè volantes
Ætheriæ nubes contrà pugnantibu' ventis.
Nec fit enim sonitus Cœli de parte serenâ,
Verùm ubicunque magis denso sunt agmine nubes;
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure sæpe.
Præterea, neque tam condenso corpore nubes
Esse queunt, quàm sunt lapides, ac tigna; neque autē
Tam tenues, quàm sunt nebulæ, fumique volantes.
Nam aut cadere abrupto deberent pondere pressæ,
Ut lapides; aut, ut fumus, constare nequirent,
Nec cohibere nives gelidas, & grandinis imbres.

Dant etiam sonitum patuli super æquora Mundi,
Carbasus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata, trabesque;
Interdum perscissa furit petulantibus Euris,
Et fragiles sonitus chartarum commeditatur.
Id quoque enim genus in tonitru cognoscere possis;

Aut ubi ſuſpenſam veſtem, chartaſve volantes
Verberibus Venti verſant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdū, ut non tam cōcurrere nubés
Frontibus adverſis poſſint, quàm de latere ire
Diverſo motu radentes corpori' tractum;
Aridus unde aures terget ſonus ille, diuque
Ducitur, exierit donec regionibus arctis.

Hoc etiam pacto Tonitru concuſſa videntur
Omnia ſæpe gravi tremere, & divolſa repentè
Maxima diſſiluiſſe capacis mœnia Mundi,
Cùm ſubitò validi venti conlecta procella
Nubibus intorſit ſeſe, concluſaque ibidem
Turbine verſanti magis ac magis undique nubem
Cogit, uti fiat ſpiſſo cava corpore circùm.
Poſt ubi commovit vis ejus, & impetus acer,
Tum perterricrepo ſonitu dat miſta fragorem.
Nec mirum, cùm plena animæ veſicula partu
Sæpe ita dat pariter ſonitum diſploſa repentè.

Eſt etiam ratio, cùm venti nubila perflant,
Cur ſonitus faciant: etenim ramoſa videmus
Nubila ſæpe modis multis, atque aſpera ferri.
Scilicet ut crebram ſilvam cùm flamina Cauri
Perflant, dant ſonitum frondes, ramique fragorem.
Fit quoque ut interdum validi vis incita venti
Perſcindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid poſſit ibi flatus manifeſta docet res:
Hîc, ubi lenior eſt, in terrâ cùm tamen altâ
Arbuſta evolvens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quaſi murmur
Dant infringendo graviter; quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, cùm frangitur æſtu.

Fit quoque ubi è nube in nubem vis incidiit ardens

Fulminis, hæc multo si fortè humore recepit
Ignem, continuò ut magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum è fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum properè demersimus imbrem.
Aridior porrò si nubes accipit ignem,
Uritur ingenti sonitu succensa repentè:
Lauricomos ut si per montes flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno;
Nec res ulla magis, quàm Phœbi Delphica laurus;
Terribili sonitu flammâ crepitante crematur.

Denique sæpe geli multusfragor, atque ruina
Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus altè:
Ventus enim cùm confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, & grandine misti.

Fulgit item, nubes ignis cùm semina multa
Excussêre suo concursu, ceu lapidem si
Percutiat lapis, aut ferrum; nam tum quoque lumen
Exsilit, & claras scintillas dissupat ignis.
Sed Tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
Fulgere quàm cernant oculi, quia semper ad aures
Tardiùs adveniunt, quàm visum quæ moveant res.
Id licet hinc etiam cognoscere, cædere si quem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Antè fit ut cernas ictum, quàm plaga per aures
Det sonitum: sic Fulgorem quoque cernimus antè,
Quàm Tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni,
E simili causâ, & concursu natus eodem.

Hoc etiam pacto volucri loca lumine tingunt
Nubes, & tremulo tempestas impete fulgit.
Ventus ubi invasit nubem, & versatus ibidem
Fecit, ut antè, cavam, docui, spissescere nubem;
Mobilitate suâ fervescit; ut omnia motu

Percalefacta vides ardescere: plumbea verò
Glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
Ergò fervidus hic nubem cùm perscidit atram,
Dissupat ardoris quasi per vim expressa repentè
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Indè sonus sequitur, qui tardiùs adlicit aures,
Quàm quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.
Scilicet hoc densis fit nubibus, & simul altè
Exstructis aliis alias super impete miro.

Nec tibi sit fraudi, quòd nos infernè videmus
Quàm sint lata magis, quã sursũ exstructa quid extent:
Contemplator enim, cùm montibus adsimilata
Nubila portabunt venti transversa per auras:
Aut ubi per magnos montes cumulata videbis
Insuper esse aliis alia, atque urgere supernâ
In statione locata sepultis undique ventis;
Tum poteris magnas moles cognoscere eorum,
Speluncasque velut saxis pendentibu' structas
Cernere, quas venti cùm, tempestate coortâ,
Complêrunt, magno indignantur murmure clausi
Nubibus, in caveisque ferarum more minantur.
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt;
Quærentesque viam circumversantur, & ignis
Semina convolvunt è nubibus, atque ita cogunt
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intùs,
Donec divolsâ fulserunt nube corusci.

Hâc etiam fit uti de causâ mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quòd nubes ipsas permulta necesse est
Ignis habere: etenim cùm sunt humore sine ullo,
Flammeus est plerumque colos & splendidus ollis.
Quippe etenim Solis de lumine multa necesse est
Concipere, ut meritò rubeant, ignesque profundant.

Hasce igitur cùm ventus agens contrusit in unum,
Compressitque locum cogens, expressa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.

Fulgit item, cùm rarescunt quoque nubila cœli
Nam cùm ventus eas leviter diducit euntes,
Dissolvitque, cadant ingratis illa necesse est
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum sine tetro
Terrore, & sonitu fulgit, nulloque tumultu.

Quod superest, quali naturâ prædita constent
Fulmina, declarant ictus, & inusta vapore
Signa, notæque graves halantes sulfuris auras:
Ignis enim sunt hæc, non venti signa, neque imbris.
Præterea, per se accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flammâ dominantur in ædibus ipsis.
Hunc tibi subtilem cumprimis ignibus ignem
Constituit Natura minutis, mobilibusque
Corporibus, cui nil omninò obsistere possit.
Transit enim validè fulmen per septa domorum,
Clamor uti, ac voces; transit per saxa, per æra;
Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
Curat item ut, vasis integris, vina repentè
Diffugiant; quia nimirum facilè omnia circùm
Conlaxat, rareque facit lateramina vasis,
Adveniens calor ejus ut insinuatur in ipsum, &
Mobiliter solvens differt primordia vini:
Quod Solis vapor ætatem non posse videtur
Efficere; usque adeò pollens fervore corusco,
Tantò mobilior vis, & dominantior hæc est.

Nunc ea quo pacto gignantur, & impete tanto
Fiant, ut possint ictu discludere turres,
Disturbare domos, avellere tigna trabesque,
Et monumenta virûm demoliri, atque ciere,

Exanimare homines, pecudes prosternere passim;
Cætera de genere hoc, quâ vi facere omnia possint,
Expediam, neque te in promissis plura morabor.

Fulmina gignier è crassis, altèque putandum est
Nubibus exstructis: nam cœlo nulla sereno,
Nec leviter densis mittuntur nubibus unquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,
Quòd tunc per totum concrescunt aëra nubes
Undique, uti tenebras omnes Acherunta reamur
Liquisse, & magnas Cœli complêsse cavernas:
Usque adeò, tetrâ nimborum nocte coortâ,
Impendent atræ formidinis ora supernè,
Cùm commoliri tempestas fulmina cœptat.

Præterea, persæpe niger quoque per mare nimbus;
Ut picis è cœlo demissum flumen, in undas
Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
Fulminibus gravidam tempestatem, atque procellis;
Ignibus, ac ventis cumprimis ipse repletus,
In terrâ quoque ut horrescant, ac tecta requirant.
Sic igitur supera nostrum caput esse putandum est
Tempestatem altam: neque enim caligine tantâ
Obruerent terras, nisi inædificata supernè
Multa forent multis exempto nubila Sole;
Nec tanto possent hæc terras opprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, camposque natare,
Si non exstructis foret altè nubibus æther.

His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
Sunt; ideò passim fremitus, & fulgura fiunt.
Quippe etenim superà docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubes; & multa necesse est
Concipere ex Solis radiis, ardoreque eorum.
Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum

Fortè locum quemvis, expressit multa vaporis
Semina, seque simul cum eo commiscuit igni:
Insinuatus ibi vortex versatur in alto,
Et calidis acuit fulmen fornacibus intùs.
Nam duplici ratione accenditur; ipse suâ nam
Mobilitate calescit, & è contagibus ignis.
Indè ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis
Impetus incessit, maturum tum quasi fulmen
Perscindit subitò nubem, ferturque coruscis
Omnia luminibus lustrans loca percitus ardor,
Quem gravis insequitur sonitus, displosa repentè
Opprimere ut Cœli videantur templa supernè.
Indè tremor terras graviter pertentat. & altum
Murmura percurrunt Cœlum; nam tota ferè tum
Tempestas concussa tremit, fremitusque moventur:
Quo de concussu sequitur gravis imber, & uber,
Omnis uti videatur in imbrem vertier æther,
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare;
Tantus discidio nubis, ventique procellâ,
Mittitur ardenti sonitus cùm provolat ictu.

Est etiam, cùm vis extrinsecùs incita venti
Incidit in validam maturo Fulmine nubem;
Quam cùm perscidit, extemplò cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine Fulmen.
Hoc fit idem in partes alias, quòcunque tulit vis.

Fit quoque ut interdum venti vis missa sine igni,
Ignescat tamen in spatio, longoque meatu,
Dum venit, amittens in cursu corpora quædam
Grandia, quæ nequeunt pariter penetrare per auras;
Atque alia ex ipso conradens aëre portat
Parvola, quæ faciunt ignem commista volando:
Non aliâ longè ratione, ac plumbea sæpe
Fervida fit glans in cursu, cùm multa rigoris

Corpora dimittens, ignem concepit in auris.

Fit quoque ut ipsius plagæ vis excitet ignem,
Frigida cùm venti pepulit vis missa sine igni:
Nimirum quia, cùm vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipso possunt elementa vaporis,
Et simul ex illâ, quæ tum res excipit ictum,
Ut lapidem ferro cùm cædimus, evolat ignis.
Nec quòd frigida vis sit ferri, hoc seciùs illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit si fortè, & idonea flammis.
Nec temerè omninò planè vis frigida venti
Esse potest, ex quo tantâ vi immissa supernè est;
Quin priùs in cursu si non accenditur igni,
At tepefacta tamen veniat commista calore.

Mobilitas autem fit fulminis, & gravis ictus,
Et celeri fermè pergunt sic fulmina lapsu,
Nubibus ipsa quòd omninò priùs incita se vis
Conligit, & magnum conamen sumit eundi.
Indè, ubi non potuit nubes capere impetis auctum;
Exprimitur vis, atque ideò volat impete miro,
Ut validis quæ de tormentis missa feruntur.

Adde, quòd è parvis, ac lævibus est elementis;
Nec facile est tali naturæ obsistere quidquam;
Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offensibus in remorando
Hæsitat: hanc ob rem celeri volat impete labens;
Deinde, quòd omninò naturâ pondera deorsum
Omnia nituntur; cùm plaga sit addita verò,
Mobilitas duplicatur, & impetus ille gravescit;
Ut vehementiùs, & citiùs, quæcunque morantur
Obvia, discutiat plagis, itinerque sequatur.

Denique, quod longo venit impete, sumere debet
Mobilitatem, etiam atque etiam quæ crescit eundo,
Et validas auget vires, & roborat ictum;
Nam facit ut, quæ sint illius semina cunque,
E regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
Omnia conjiciens in eum volventia cursum.
Forsan & ex ipso veniens trahit aëre quædam
Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem;
Incolumesque venit per res, atque integra transit
Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis;
Multaque perfringit, cùm corpora Fulminis ipsa
Corporibus rerum inciderint, quà texta tenentur.

Dissolvit porrò facilè æs, aurumque repentè
Confervefacit, è parvis quia facta minutè
Corporibus vis est, & lævibus ex elementis;
Quæ facilè insinuantur, & insinuata repentè
Dissolvunt nodos omnes, & vincla relaxant.

Autumnoque magis stellis fulgentibus alta
Concutitur Cœli domus undique, totaque tellus;
Et cùm tempora se Veris florentia pandunt;
Frigore enim desunt ignes, ventique calore
Deficiunt, neque sunt tam denso corpore nubes.
Inter utrumque igitur cùm Cœli tempora constant;
Tum variæ causæ concurrunt fulminis omnes;
Nam Fretus ipse anni permiscet frigus, & æstum:
Quorũ utrumque opus est fabricanda ad fulmina nobis,
Ut discordia sit rerum, magnoque tumultu
Ignibus & ventis furibundus fluctuet aër.
Prima caloris enim pars, & postrema rigoris,
Tempus id est vernum: quare pugnare necesse est
Dissimiles inter se res, turbareque mistas.
Et calor extremus primo cum frigore mistus

Volvitur, Autumni quod fertur nomine tempus.
Hîc quoque confligunt Hyemes Æſtatibus acres.
Propterea ſunt hæc bella anni nominitanda;
Nec mirum eſt, in eo ſi tempore plurima fiunt
Fulmina, tempeſtaſque cietur turbida Cœlo,
Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque miſto.

Hoc eſt igniferi naturam fulminis ipſam
Perſpicere, & quâ vi faciat rem quamque videre;
Non Tyrrhena retro volventem carmina fruſtra
Indicia occultæ Divûm perquirere mentis,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hic partem, quo pacto per loca ſepta
Inſinuârit, & hinc dominatus ut extulerit ſe,
Quidve nocere queat de Cœlo fulminis ictus.

Quòd ſi Jupiter atque alii fulgentia Divi
Terrifico quatiunt ſonitu cœleſtia templa,
Et jaciunt ignes, quò cuique eſt cunque voluptas;
Cur, quibus incautum ſcelus averſabile cunque eſt,
Non faciunt, icti flammas ut fulguris halent
Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
Et potiùs nullæ ſibi turpis conſciu' rei
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cœleſti ſubitò conreptus & igni?
Cur etiam loca ſola petunt, fruſtraque laborant?
An con brachia ſuefaciunt, firmantque lacertos?
In terrâque Patris cur telum perpetiuntur
Obtundi? cur ipſe ſinit, neque parcit in hoſtes?
Denique, cur nunquam Cœlo jacit undique puro
Jupiter in terras fulmen, ſonituſque profundit?
An, ſimul ac nubes ſucceſsêre, ipſe in eas tum
Deſcendit, prope ut hinc teli determinet ictus?
In mare quâ porrò mittit ratione? quid undas

Arguit, & liquidam molem, campoſque natantes?

Præterea, ſi vult caveamus fulminis ictum,
Cur dubitat facere, ut poſſimus cernere miſſum?
Si nec-opinantes autem vult opprimere igni,
Cur tonat ex illâ parte, ut vitare queamus?
Cur tenebras antè, & fremitus, & murmura concit?
Et ſimul in multas partes quî credere poſſis
Mittere? an hoc auſis nunquam contendere factum,
Ut fierent ictus uno ſub tempore plures?
At ſæpe eſt numerò factum, fierique neceſſe eſt,
Ut pluere in multis regionibus, & cadere imbres,
Fulmina ſic uno fieri ſub tempore multa.

Poſtremò, cur ſancta Deûm delubra, ſuaſque
Diſcutit infeſto præclaras fulmine ſedes,
Et bene facta Deûm frangit ſimulacra? ſuiſque
Demit imaginibus violento volnere honorem?
Altaque cur plerumque petit loca? plurimaque hujus
Montibus in ſummis veſtigia cernimus ignis?

Quod ſupereſt, facile eſt ex his cognoſcetre rebus,
Πρηστῆρας Graii quos ab re nominitârunt,
In mare quâ miſſi veniant ratione ſupernè.
Nam fit ut interdum tanquam demiſſa columna
In mare de cœlo deſcendat, quam freta circum
Ferviſcunt graviter ſpirantibus incita flabris;
Et quæcunque in eo tum ſunt deprenſa tumultu
Navigia, in ſummum veniunt vexata periclum:
Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti
Rumpere, quam cœpit, nubem; ſed deprimit, ut ſit
In mare de cœlo tanquam demiſſa columna
Paulatim, quaſi quid pugno, brachiique ſupernè
Conjectu trudatur, & extendatur in undas:
Quam cùm diſcidit, hinc prorumpitur in mare venti
Vis,

Vís, & fervorem mirum concinnat in undis.
Versabundus enim turbo descendit, & illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem:
Quam simul ac gravidam detrusit ad æquora ponti,
Ille in aquam subitò totum se immittit, & omne
Excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.

Fit quoque, ut involvat venti se nubibus ipse
Vortex, conradens ex aëre semina nubis,
Et quasi demissum cœlo prestera imitetur.
Hic ubi se in terras demisit, dissolvitque,
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
Sed quia fit rarò omninò, montesque necesse est
Officere in terris, apparet crebriùs idem
Prospectu maris in magno, cœloque patenti.

Nubila concrescunt, ubi corpora multa volando
Hoc super in cœli spatio coière repentè
Asperiora, modis quæ possint indupedita
Exiguis, tamen inter se comprensa teneri.
Hæc faciunt primùm parvas consistere nubes;
Indè ea comprendunt inter se, conque gregantur,
Et conjungendo crescunt, ventisque feruntur
Usque adeò, donec tempestas sæva coorta est.

Fit quoque, uti montis vicina cacumina Cœlo
Quàm sint quæque magis, tantò magis edita fument
Assiduè fulvæ nubis caligine crassâ;
Propterea quia, cùm consistunt nubila primùm,
Antè videre oculi quàm possint tenuia, venti
Portantes cogunt ad summa cacumina montis.
Hîc demum fit uti, turbâ majore coortâ,
Condensa, ac stipata simul cernantur, & udo
Vertice de montis videantur surgere in æthram.
Nam loca declarat sursùm ventosa patere

Res ipſa, & ſenſus, montes cùm aſcendimus altos.

Præterea, permulta mari quoque tollere toto
Corpora naturam, declarant littore veſtes
Suſpenſæ, cùm concipiunt humoris adhæſum.
Quò magis ad nubes augendas multa videntur
Poſſe quoque è ſalſo conſurgere momine ponti.
Nam ratio cum ſanguine abeſt humoribus omnis.

Præterea, fluviis ex omnibus, & ſimul ipsâ
Surgere de terrâ nebulas, æſtumque videmus,
Quæ velut halitus, hinc ita ſursùm expreſſa feruntur,
Suffunduntque ſuâ Cœlum caligine, & altas
Sufficiunt nubes paulatim conveniundo;
Urget enim quoque ſigniferi ſuper ætheris æſtus;
Et quaſi denſendo ſubtexit cærula nimbis.

Fit quoque, ut hunc veniant in cœtũ extrinſecùs illa
Corpora, quæ faciunt nubes, nimboſque volantes;
Innumerabilem enim numerum, ſummãque profundi
Eſſe infinitam docui; quantâque volarent
Corpora mobilitate, oſtendi, quàmque repentè
Immemorabile per ſpatium tranſire ſolerent.
Haud igitur mirum eſt, ſi parvo tempore ſæpe
Tam magnos montes tempeſtas, atque tenebræ
Cooperiant maria, ac terras, impenſa ſupernè.
Undique quandoquidem per caulas ætheris omnes;
Et quaſi per magni circùm ſpiracula Mundi
Exitus, introituſque elementis redditus extat.

Nunc age, quo pacto pluvius concreſcat in altis
Nubibus humor, & in terras demiſſus ut imber
Decidat, expediam. Primùm jam ſemina aquaï
Multa ſimul vincam conſurgere nubibus ipſis
Omnibus ex rebus, pariterque ita creſcere utraſque;

Et nubes, & aquam, quæcunque in nubibus extat,
Ut pariter nobis corpus cum ſanguine creſcit,
Sudor itẽ, atque humor quicunque eſt denique mẽbris.
Concipiunt etiam multum quoque ſæpe marinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanæ,
Cùm ſupera magnum venti mare nubila portant.
Conſimili ratione ex omnibus amnibus humor
Tollitur in nubes: quò cùm bene ſemina aquarum
Multa modis multis convenêre undique adaucta;
Confertæ nubes vi venti mittere certant
Dupliciter: nam vis venti contrudit, & ipſa
Copia nimborum, turbâ majore coortâ,
Urget, & è ſupero premit, ac facit effluere imbres.

Præterea cùm rareſcunt quoque nubila ventis,
Aut diſſolvuntur Solis ſuper icta calore,
Mittunt humorem pluvium, ſtillantque, quaſi igni
Cera ſuper calido tabeſcens multa liqueſcat;
Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque
Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.

At retinere diu pluviæ longùmque morari
Conſuêrunt, ubi multa fuerunt ſemina aquarum;
Atque aliis aliæ nubes, nimbique rigantes
Inſuper, atque omni volgò de parte feruntur,
Terraque cùm fumans humorem tota rehalat.

Hinc ubi Sol radiis tempeſtatem inter opacam
Adversâ fulſit nimborum aſpergine contrà,
Tum color in nigris exiſtit nubibus arqui.
Cætera, quæ ſursùm creſcunt, ſursùmque creantur,
Et quæ concreſcunt in nubibus omnia, prorsùm
Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinæ,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum,
Et mora, quæ fluvios paſſim refrænat euntes,

Perfacile eſt tamen hæc reperire, animoque videre;
Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
Cùm bene cognôris, elementis reddita quæ ſint.

Nunc age, quæ ratio Terraï motibus extet,
Percipe; & imprimis Terram fac ut eſſe rearis
Subter item, ut ſuperà eſt, ventis, atque undique plenā
Speluncis, multoſque lacus, multaſque lacunas
In gremio gerere, & rupes, deruptaque ſaxa;
Multaque ſub tergo Terraï flumina tecta
Volvere vi fluctus, ſubmerſaque ſaxa putandum eſt;
Undique enim ſimilem eſſe ſui res poſtulat ipſa.
His igitur rebus ſubjunctis, ſuppoſitiſque,
Terra ſupernè tremit, magnis concuſſa ruinis
Subter, ubi ingentes ſpeluncas ſubruit ætas.
Quippe cadunt toti montes, magnoque repentè
Concuſſu latè diſſerpunt indè tremores;
Et meritò, quoniam plauſtris concuſſa tremiſcunt
Tecta viam propter non magno pondere tota.
Nec minùs exultant, ubi currus fortis equûm vis
Ferratos ùtrinque rotarum ſuccutit orbes.
Fit quoque, ubi magnas in aquæ, vaſtaſque lacunas
Gleba vetuſtate è Terrâ provolvitur ingens,
Ut jactetur aqua, & fluctu quoque Terra vacillet:
Ut vas in terrâ non quit conſtare, niſi humor
Deſtitit in dubio fluctu jactarier intùs.

Præterea, ventus cùm per loca ſubcava Terræ
Conlectus parti ex unâ procumbit, & urget
Obnixus magnis ſpeluncas viribus altas,
Incumbit Tellus, quò venti prona premit vis:
Tum ſupera Terram quæ ſunt exſtructa domorum;
Ad Cœlumque magis quantò ſunt edita quæque,
Inclinata minent in eandem prodita partem;
Protractæque trabes impendent ire paratæ,

Et metuunt magni Naturam credere Mundi
Exitiale aliquod tempus, clademque manere,
Cùm videant tantam terrarum incumbere molem.
Quòd nisi respirent venti, non ulla refrænet
Res, neque ab exitio possit reprendere euntes:
Nunc quia respirant alternis, inque gravescunt,
Et quasi conlecti redeunt, ceduntque repulsi,
Sæpiùs hanc ob rem minitatur Terra ruinas,
Quàm facit: inclinatur enim, retroque recessit,
Et recipit prolapsa suas se in pondere sedes.
Hâc igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.

Est hæc ejusdem quoque magni causa tremoris,
Ventus ubi, atque animæ subitò vis maxima quædam;
Aut extrinsecùs, aut ipsâ à Tellure coorta,
In loca se cava Terraï conjecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit antè tumultu,
Versabundaque portatur: post incita cùm vis
Exagitata foràs erumpitur, & simul artam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyriâ Sidone quod accidit, & fuit Ægis
In Peloponneso. Quas exitus hic animaï
Disturbât urbes, & terræ motus obortus!
Multaque præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris, & multæ per mare pessum
Subsedêre suis pariter cum civibus urbes.
Quòd nisi prorumpit, tamen impetus ipse animaï,
Et fera vis venti, per crebra foramina terræ
Dispertitur, ut horror, & incutit indè tremorem:
Frigus uti nostros penitùs cùm venit in artus,
Concutit, invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbes:
Tecta supernè timent, metuunt infernè, cavernas
Terraï ne dissolvat Natura repentè;

Neu distracta suum latè dispandat hiatum,
Idque suis confusa velit complere ruinis.

Proinde licèt quamvis Cœlum Terramque reantur
Incorrupta fore, æternæ mandata saluti,
Attamen interdum præsens vis ipsa pericli
Subditat hunc stimulum quâdam de parte timoris,
Ne pedibus raptim Tellus subtracta feratur
In barathrum, rerumque sequatur prodita Summa
Funditùs, & fiat Mundi confusa ruina.

Nunc ratio reddunda, augmen cur nesciat æquor.
Principiò Mare mirantur non reddere majus
Naturam, quò tantu' fuat decursus aquarum,
Omnia quò veniant ex omni flumina parte.
Adde vagos imbres, tempestatesque volantes:
Omnia quæ Maria, ac Terras sparguntque, rigantque.
Adde suos fontes: tamen ad Maris omnia summam
Guttaï vix instar erunt unius ad augmen;
Quò minùs est mirum, Mare non augescere magnum.

Præterea, magnam Sol partem detrahit æstu:
Quippe videmus enim vestes humore madentes
Exsiccare suis radiis ardentibu' Solem.
At Pelage multa, & latè substrata videmus:
Proinde licèt quamvis ex uno quoque loco Sol
Humoris parvam delibet ab æquore partem,
Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.

Tum porrò venti magnam quoque tollere partem
Humoris possunt verrentes æquora ponti:
Unâ nocte vias quoniam persæpe videmus
Siccari, mollisque luti concrescere crustas.

Præterea docui multum quoque tollere nubes

Humorem magno conceptum ex æquore ponti,
Et paſſim toto terrarum ſpargere in orbe,
Cùm pluit in terris, & venti nubila potant.

Poſtremò; quoniam raro cum corpore Tellus
Eſt, & conjunctas oras Maris undique cingit,
Debet, ut in mare de terris venit humor aquaï,
In terras itidem manare ex æquore ſalſo.
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Confluit; indè ſuper terras redit agmine dulci,
Quà via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.

Nunc ratio quæ ſit, per fauces montis ut Ætnæ
Exſpirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam: neque enim mediâ de clade coorta
Flammæ tempeſtas, Siculûm dominata per agros,
Finitimis ad ſe convertit gentibus ora,
Fumida cùm Cœli ſcintillare omnia templa
Cernentes, pavidâ complebant pectora curâ,
Quid moliretur rerum Natura novarum.

Hiſce tibi rebus latè eſt, altèque videndum,
Et longè cunctas in partes diſpiciendum,
Ut reminiſcaris Summam rerum eſſe profundam,
Et videas, Cœlum Summaï totius unum
Quàm ſit parvula pars, & quàm multeſima conſtet;
Et quota pars homo Terraï ſit totius unus.
Quod bene propoſitum ſi planè contueare,
Ac videas planè, mirari multa relinquas.

Num quis enim noſtrûm miratur, ſi quis in artus
Accepit calido febrim fervore coortam,
Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
Obturgeſcit enim ſubitò pes, arripit acer

Sæpe dolor dentes, oculos invadit in ipsos;
Exiſtit ſacer ignis, & urit corpore ſerpens
Quamcunque arripuit partem, repitque per artus:
Nimirum, quia ſunt multarum ſemina rerum;
Et ſatis hæc Tellus nobis Cœlumque mali fert,
Unde queat vis immenſi procreſcere morbi.
Sic igitur toti Cœlo, Terræque putandum eſt
Ex infinito ſatis omnia ſuppeditare,
Unde repentè queat Tellus concuſſa moveri,
Perque Mare, & Terras rapidus percurrere turbo;
Ignis abundare Ætnæus, flammeſcere Cœlum.
Id quoque enim fit, & ardeſcunt cœleſtia templa:
Ut tempeſtates pluviæ graviore coortu
Sunt, ubi fortè ita ſe tetulerunt ſemina aquarum.
At nimis eſt ingens incendî turbidus ardor.
Scilicet & fluvius, qui non eſt, maximus ei eſt,
Qui non antè aliquem majorem vidit; & ingens
Arbor, homoque videtur, & omnia de genere omni,
Maxima quæ vidit quiſque, hæc ingentia fingit:
Cùm tamen omnia cum Cœlo, Terrâque, Marique
Nil ſint ad ſummam Summaï totius omnem.

Nunc tamen, illa modis quibus inritata repentè
Flamma foràs vaſtis Ætnæ fornacibus efflet,
Expediam. Primùm totius ſubcava montis
Eſt natura, ferè ſilicum ſuffulta cavernis.
Omnibus eſt porrò in ſpeluncis ventus & aër;
Ventus enim fit, ubi eſt agitando percitus aër.
Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circùm
Saxa furens, quà contingit, terramque, & ab ollis
Excuſſit calidum flammis velocibus ignem,
Tollit ſe, ac rectis ita faucibus ejicit altè,
Funditque ardorem longè, longèque favillam
Differt, & craſsâ volvit caligine fumum;
Extruditque ſimul mirando pondere ſaxa:

Ne dubites quin hæc animaï turbida ſit vis.

Præterea magnâ ex parti mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, æſtumque reſorbet.
Ex hoc uſque mari ſpeluncæ montis ad altas
Perveniunt ſubter fauces: hàc ire fatendum eſt,
Et penetrare mari penitùs res cogit aperto,
Atque efflare foràs, ideòque extollere flammas,
Saxaque ſubjectare, & arenæ tollere nimbos.
In ſummo ſunt ventigeni Crateres, ut ipſi
Nominitant, nos quas fauces perhibemus, & ora.

Sunt aliquot quoque res, quarum unã dicere cauſam
Non ſatis eſt, verùm plures, unde una tamen ſit.
Corpus ut exanimum ſi quod procul ipſe jacere
Conſpicias hominis, fit ut omnes dicere cauſas
Conveniat lethi, dicatur ut illius ũna.
Nam neque cùm ferro, neque frigore vincere poſſis
Interiiſſe, neque à morbo, neque fortè veneno;
Verùm aliquid genere eſſe ex hoc, quod concio dicat,
Scimus: item in multis hoc rebus dicere habemus.

Nilus in æſtati creſcit, campiſque redundat
Unicus in tèrris Ægypti totius amnis:
Is rigat Ægyptum medium per ſæpe calorem,
Aut quia ſunt æſtate Aquilones oſtia contra
Anni tempore eo, quo Eteſia flabra feruntur;
Et contrà fluvium flantes remorantur, & undas
Cogentes ſursùs replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc adverſo flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis à ſtellis axis aguntur.
Ille ex æſtiferâ parti venit amnis ab Auſtro
Inter nigra virûm, percoctaque ſæcla calore,
Exoriens penitùs mediâ ab regione diei.

Eſt quoque uti poſſit magnus congeſtus arenæ
Fluctibus adverſis oppilare oſtia contrà,
Cùm mare permotum ventis ruit intùs arenam.
Quo fit uti pacto liber minùs exitus amni,
Et proclivus item fiat minùs impetus undis.

Fit quoque uti pluviæ forſan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Eteſia flabra Aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia partes.
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Cùm convenerunt, ibi ad altos denique montes
Contruſæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forſit & Æthiopum penitùs de montibus altis
Creſcat, ubi in campos albas deſcendere ningues
Tabificis ſubigit radiis Sol omnia luſtrans.

Nunc age, Averna tibi quæ ſint loca cũque, lacuſque,
Expediam, quali naturâ prædita conſtent.
Principiò, quòd Averna vocantur, nomen id ab re
Impoſitum eſt, quia ſunt avibus contraria cunctis,
E regione ea quòd loca cùm advenêre volantes,
Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
Præcipiteſque cadunt molli cervice profuſæ
In terram, ſi fortè ita fert natura locorum;
Aut in aquam, ſi fortè lacus ſubſtratus Averno eſt.
Qualis apud Cumas locus eſt montemque Veſevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.

Eſt & Athenæis in mœnibus, arcis in ipſo
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
Quò nunquam pennis appellunt corpora raucæ
Cornices, non cùm fumant altaria donis:
Uſque adeò fugitant non iras Palladis acres
Pervigilî causâ, Graiûm ut cecinêre poëtæ

Sed natura loci hoc opus efficit ipſa ſuâ vi.

In Syriâ quoque fertur item locus eſſe, videri,
Quadrupedes quoque quò ſimul ac veſtigia primùm
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipſa,
Manibus ut ſi ſint Divis mactata repentè.
Omnia quæ naturali ratione geruntur;
Et, quibus è cauſis fiant, apparet origo:
Janua ne his Orci potiùs regionibus eſſe
Credatur poſta, hinc animas Acheruntis in oras
Ducere fortè Deos Manes infernè reamur;
Naribus alipedes ut Cervi ſæpe putantur
Ducere de latebris ſerpentia ſæcla ferarum.
Quod procul à verâ quàm ſit ratione repulſum,
Percipe: namque ipsâ de re nunc dicere conor.

Principiò hoc dico, quod dixi ſæpe quoque antè,
In terrâ cujuſque modi rerum eſſe figuras:
Multa, homini quæ ſunt vitalia, multaque morbos
Incutere, & mortem quæ poſſint accelerare;
Et magis eſſe aliïs alias animantibus aptas
Res ad vitaï rationem oſtendimus antè,
Propter diſſimilem naturam, diſſimileſque
Texturas inter ſeſe, primaſque figuras.
Multa meant inimica per aures, multa per ipſas
Inſinuant nares infeſta atque aſpera odore;
Nec ſunt multa parùm tactu vitanda, nec autem
Aſpectu fugienda, ſaporeque triſtia quæ ſint.
Deinde videre licet, quàm multæ ſint homini res
Acriter infeſto ſenſu, ſpurcæque, graveſque.
Arboribus primùm certis gravis umbra tributa eſt,
Uſque adeò, capitis faciant ut ſæpe dolores,
Siquis eas ſubter jacuit proſtratus in herbis.

Eſt etiam in magnis Heliconis montibus arbos

Floris odore hominem tetro consueta necare.
Scilicet hæc ideò terris ex omnia surgunt
Multa modis multis multarum semina rerum,
Quòd permista gerit tellus, discretaque tradit.
Nocturnumque recens extinctum lumen, ubi acri
Nidore offendit nares, consopit ibidem,
Dejicere ut pronos qui morbus sæpe suevit.
Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus effluit ei,
Tempore eo si odorata est, quo menstrua solvit.
Multaque præterea languentia membra per artus
Solvunt, atque Animam labefactant sedibus intùs.
Denique, si in calidis etiam cunctère lavacris,
Plenior & solio in fueris ferventis aquaï,
Quàm facilè in medio fit uti des sæpe ruinas?
Carbonumque gravis vis, atque odor insinuatur
Quàm facilè in cerebrũ, nisi aquam præcepimus antè?
At cùm membra hominis percepit fervida febris,
Tum fit odor vini plagæ mactabilis instar.
Nonne vides etiam terrâ quoque sulfur in ipsâ
Gignier, & tetro concrescere odore bitumen?
Denique ubi argenti venas, aurique sequuntur,
Terraï penitùs scrutantes abdita ferro,
Quales exspirat Scaptesula subter odores?
Quidve mali fit ut exhalent aurata metalla?
Quas hominum reddunt facies? qualesque colores?
Nonne vides, audisve perire in tempore parvo
Quàm soleant, & quàm vitaï copia desit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? necesse est
Hos igitur Tellus omnes exæstuet æstus,
Exspiretque foràs in aperta, promptaque Cœli.

Sic & Averna loca alitibus summittere debent
Mortiferam vim, de terrâ quæ surgit in auras,
Ut spatium Cœli quâdam de parte venenet;

Quò ſimul ac primùm pennis delata ſit ales;
Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
Ut cadat è regione loci, quà dirigit æſtus:
Quò cùm conruit, hæc eadem vis illius æſtûs
Reliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippe etenim primò quaſi quendam conciet æſtum;
Poſteriùs fit, uti cùm jam cecidêre veneni
In fontes ipſos, ibi ſit quoque vita vomenda,
Propterea quòd magna mali ſit copia circùm.

Fit quoque ut interdum vis hæc, atque æſtus Averni
Aëra, qui inter aves cunque eſt terramque locatus,
Diſcutiat, prope uti locus hinc linquatur inanis:
Cujus ubi è regione loci venêre volantes,
Claudicat extemplò pennarum niſus inanis,
Et conamen utrinque alarum proditur omne.
Hîc, ubi niĉtari nequeunt, inſiſtereque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura; & vacuum prope jam per inane jacentes,
Diſpergunt animas per caulas corporis omnes.

Frigidior porrò in puteis æſtate fit humor,
Rareſcit quia terra calore, & ſemina ſi qua
Fortè vaporis habet, properè dimittit in auras.
Quò magis eſt igitur Tellus affecta calore,
Hoc fit frigidior, qui in terrâ eſt abditus, humor.
Frigore cùm premitur porrò omnis Terra, coitque,
Et quaſi concreſcit; fit ſcilicet, ut coëundo
Exprimat in puteos, ſi quem gerit ipſa, calorem.

Eſt apud Ammonis fanum fons luce diurnâ
Frigidus, at calidus noĉturno tempore fertur:
Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
Sole putant ſubter terras ferviſcere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit;

Quod nimis à verâ est longè ratione remotum.
Quippe ubi Sol nudum contrectans corpus aquaï;
Non quierit calidum superâ de reddere parte,
Cùm superum lumen tanto fervore fruatur:
Quî queat hic subter tam crasso corpore terram,
Percoquere humorem, & calido sociare vapori?
Præsertim cùm vix possit per septa domorum
Insinuare suum radiis ardentibus æstum?
Quæ ratio est igitur? nimirum terra magis quòd
Rara tenet circùm hunc fontem, quàm cætera tellus;
Multaque sunt ignis prope semina corpus aquaï.
Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris,
Extemplò subtùs frigescit terra, coitque.
Hâc ratione fit ut, tanquam compressa manu sit,
Exprimat in fontem, quæ semina cunque habet ignis;
Quæ calidum faciunt laticis tactum atque saporem.
Indè ubi Sol radiis terram dimovit obortis,
Et rarefecit calido miscente vapore,
Rursùs in antiquas redeunt primordia sedes
Ignis, & in terram cedit calor omnis aquaï:
Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurnâ.
Præterea Solis radiis jactatur aquaï
Humor, & in luci tremulo rarescit ab æstu:
Propterea fit uti, quæ semina cunque habet ignis,
Dimittat, quasi sæpe gelum, quod continet in se,
Mittit, & exolvit glaciem, nodosque relaxat.

Frigidus est etiam fons, supra quem sita sæpe
Stupa jacit flammas concepto protinùs igni;
Tædaque consimili ratione accensa per undas
Conlucet, quòcunque natans impellitur auris;
Nimirum quia sunt in aquâ permulta vaporis
Semina, de terrâque necesse est funditùs ipsa
Ignis corpora per totum consurgere fontem,
Et simul exspirare foràs, exireque in auras,

Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.

Præterea, disperſa foràs erumpere cogit
Vis per aquam ſubitò, ſursùmque ea conciliari:
Quod genus endo mari ſpirat fons dulcis aquaï,
Qui ſcatit, & ſalſas circum ſe dimovet undas.
Et multis aliis præbet regionibus æquor
Utilitatem opportunam ſitientibu' nautis,
Quòd dulces inter ſalſas intervomit undas.
Sic igitur per eum poſſunt erumpere fontem,
Et ſcatere illa foràs in ſtupam ſemina; quò cùm
Conveniunt, aut cùm tædaï corpori adhærent,
Ardeſcunt facilè extemplò, quia multa quoque in ſe
Semina habent ignis ſtupæ tædæque tenentes.
Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum
Nuper ubi extinctum admoveas, accendier antè,
Quàm tetigit flammam? tædamque pari ratione?
Multaque præterea priùs ipſo tacta vapore
Eminùs ardeſcunt, quàm cominùs imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum eſt.

Quod ſupereſt, agere incipiam quo fœdere fiat
Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere poſſit,
Quem Magneta vocant patrio de nomine Graï,
Magnetum quia ſit patriis in finibus ortus.
Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenam
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex ſe:
Quinque etenim licet interdum, pluresque videre
Ordine demiſſos levibus jactarier auris,
Unus ubi ex uno dependet ſubter adhærens;
Ex alioque alius lapidis vim, vinclaque noſcit:
Uſqueadeò permananter vis pervalet ejus.

Hoc genus in rebus firmandū eſt multa priùs, quàm
Ipſius rei rationem reddere poſſis;

Et nimiùm longis ambagibus eſt adeundum :
Quò magis attentas aures, animumque repoſco.

Principiò, omnibus à rebus, quaſcunque videmus,
Perpetuò fluere, ac mitti ſpargique neceſſe eſt
Corpora, quæ feriant oculos, viſumque laceſſant;
Perpetuòque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus ut à fluviis, calor à Sole, æſtus ab undis
Æquoris exeſor mœrorum littora propter;
Nec varii ceſſant ſonitus manare per aures.
Denique in os ſalſi venit humor ſæpe ſaporis,
Cùm mare verſamur propter; dilutaque contrà
Cùm tuimur miſceri abſinthia, tangit amaror:
Uſqueadeò omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique partes;
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi,
Perpetuò quoniam ſentimus, & omnia ſemper
Cernere, odorari licet, & ſentire ſonorem.

Nunc omnes repetam quàm raro corpore ſint res
Cōmemorare, quod in primo quoque carmine claret.
Quippe etenim, quanquam multas hoc pertinet ad res
Noſcere, cumprimis hanc ad rem protinùs ipſam,
Quâ de diſſerere aggredior, firmare neceſſe eſt,
Nil eſſe in promptu, niſi miſtum corpus Inani.
Principiò fit, ut in ſpeluncis ſaxa ſuperna
Sudent humore, & guttis manantibu' ſtillent:
Manat item nobis è toto corpore ſudor,
Creſcit barba, pilique per omnia membra, per artus:
Diditus in venas cibus omnes auget, alitque
Corporis extremas quoque partes, unguiculoſque:
Frigus item tranſire per æs, calidumque vaporem
Sentimus, ſentimus item tranſire per aurum,
Atque per argentum, cùm pocula plena tenemus.
Denique per diſſepta domorum ſaxea voces

Pervolitant, permanat odos, frigusque, vaposque
Ignis; quin ferri quoque vim penetrare suevit;
Undique quà circùm corpus lorica coërcet,
Morbida vis quæcunque extrinsecùs insinuatur.
Et tempestates, terrâ cœloque coortæ,
E cœlo emotæ terrâque repentè facessunt,
Quandoquidem nihil est non raro corpore nexum.

Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
Corpora cunque ab rebus, eodem prædita sensu,
Atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
Principiò terram Sol excoquit, & facit are:
At glaciem dissolvit, & altis montibus altè
Exstructas ningues radiis tabescere cogit.
Denique cera liquescit in ejus posta vapore;
Ignis item liquidum facit æs, aurumque resolvit:
At coria, & carnem trahit, & conducit in unum.
Humor aquæ porrò ferrum condurat ab igni:
At coria, & carnem mollit durata calore.
Barbigeras oleaster eò juvat usque capellas,
Diffluat ambrosiâ quasi, vero & nectare tinctus:
At nihil est, homini fronde hâc quod amarius extet.
Denique amaracinum fugitat sus, & timet omne
Unguentum; nam setigeris subus acre venenum est,
Quod nos interdum tanquam recreare videtur.
At contrà nobis cœnum teterrima cùm sit
Spurcities, eadem subus hæc res munda videtur,
Insatiabiliter toti ut volvantur ibidem.

Hoc etiam superest, ipsâ quàm dicere de re
Aggredior, quod dicendum priùs esse videtur.
Multa foramina cùm variis sint reddita rebus,
Dissimili inter se naturâ prædita debent
Esse, & habere suam naturam quæque, viasque;
Quippe etenim variis sensus animantibus insunt,

Quorum quisque suam propriè rem percipit in se:
Nam penetrare alià sonitus, aliàque saporem
Cernimus è succis, alià nidoris odores,
Propter dissimilem naturam, textaque rerum.
Præterea manare aliud per saxa videtur,
Atque aliud per ligna, aliud transire per aurum,
Argentoque foràs aliud, vitroque meare.
Nam fluere hàc species, illàc calor ire videtur;
Atque aliis aliud citiùs transmittere eadem.
Scilicet id fieri cogit natura viarum,
Multimodis varians, ut paulò ostendimus antè.
Quapropter bene ubi hæc confirmata atque locata
Omnia constiterint nobis præposta, parata:
Quod superest, facilè hinc ratio reddetur, & omnis
Causa patefiet, quæ ferri pelliciat vim.

Principiò fluere è lapide hoc permulta necesse est
Semina, sive æstum, qui discutit aëra plagis
Inter qui lapidem, ferrumque est cunque locatus.
Hoc ubi inanitur spatium, multusque vacefit
In medio locus; extemplò primordia ferri
In vacuum prolapsa cadunt conjuncta, fit utque
Annulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Indupedita suis arctè connexa cohæret,
Quàm validi ferri naturæ frigidus horror.
Quò minùs est mirum, quod paulò diximus antè,
Corpora si nequeunt de ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur:
Quod facit, & sequitur, donec pervenit ad ipsum
Jam lapidem, cæcisque in eo compagibus hæsit.
Hoc fit item cunctas in partes, unde vacefit
Cunque locus, sive ex transverso, sive supernè;
Corpora continuò in vacuum vicina feruntur.
Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipsa

Sponte suâ sursùm possunt consurgere in auras.

Huc accedit item, quare queat id magis esse:
Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur;
Quòd simul à fronte est annelli rarior aër
Factus, inanitusque locus magis ac vacuatus,
Continuò fit uti qui post est cunque locatus
Aër, à tergo quasi provehat atque propellat.
Semper enim circùm positus res verberat aër.
Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
Parte quòd ex unâ spatium vacat, & capit in se.
Hic ubi, quem memoro, per crebra foramina ferri est
Parvas ad partes subtiliter insinuatus,
Trudit & impellit, quasi navim velaque ventus.
Denique res omnes debent in corpore habere
Aëra, quandoquidem raro sunt corpore, & aër
Omnibus est rebus circumdatus appositusque.
Hic igitur, penitùs qui in ferro est abditus aër,
Sollicito motu semper jactatur, eòque
Verberat annellum dubio procul. & ciet intùs
Scilicet, atque eòdem fertur, quò præcipitavit
Jam semel, & quamquam in partem conamina sumpsit.

Fit quoque ut à lapide hoc ferri natura recedat
Interdum, fugere, atque sequi consueta vicissim.
Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi,
Et ramenta simul ferri furere intùs ahenis
In scaphiis, lapis hic Magnes cùm subditus esset:
Usque adeò fugere à saxo gestire videtur.
Ære interposito discordia tanta creatur
Propterea, quia nimirum priùs æstus ubi æris
Præcepit, ferrique vias possedit apertas,
Posterior lapidis venit æstus, & omnia plena
Invenit in ferro; neque habet quà tranet, ut antè;
Cogitur offensare igitur, pulsareque fluctu

Ferrea texta ſuo : quo pacto reſpuit ab ſe,
Atque per æs agitat, ſine eo quæ ſæpe reſorbet.

Illud in his rebus mirari mitte, quòd æſtus
Non valet è lapide hoc alias impellere item res:
Pondere enim fretæ partim ſtant, quod genus aurum;
Ac partim, raro quia ſunt cum corpore, ut æſtus
Pervolet intactus, nequeunt impellier uſquam,
Lignea materies in quo genere eſſe videtur.
Inter utraſque igitur ferri natura locata,
Æris ubi accepit quædam corpuſcula, tum fit,
Impellant ut eam Magneſî ſemina ſaxi.

Nec tamen hæc ita ſunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parùm genere ex hoc ſuppeditentur,
Quæ memorare queam inter ſe ſinglariter apta.
Saxa vides primùm ſolâ cooleſcere calce:
Glutine materies taurino ita jungitur unà,
Ut vitio venæ tabularum ſæpiùs hiſcant,
Quàm laxare queant compages taurea vincla.
Vitigeni latices in aquaï fontibus audent
Miſceri, cùm pix nequeat gravis & leve olivum;
Purpureuſque colos conchyli mergitur unà
Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat uſquam,
Non ſi Neptuni fluctu renovare operam det,
Non mare ſi totum velit eluere omnibus undis.
Denique res auro argentum concopulat unà,
Ærique æs plumbo fit uti jungatur ab albo.
Cætera jam quàm multa licet reperire? quid ergò?
Nec tibi tam longis opus eſt ambagibus uſquam,
Nec me tam multam hîc operam conſumere par eſt:
Sed breviter paucis reſtat comprendere multa.
Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contrà,
Ut cava conveniant plenis hæc illius, illa
Hujuſque; inter ſe junctura horum optima conſtat.

Eſt etiam, quaſi ut annellis, hamiſque plicata;
Inter ſe quædam poſſint coplata teneri:
Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.

Nunc, ratio quæ ſit morbis, aut unde repentè
Mortiferam poſſit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi, pecudumque catervis,
Expediam. Primùm multarum ſemina rerum
Eſſe ſuprà docui, quæ ſint vitalia nobis;
Et contrà, quæ ſint morbo, mortique, neceſſe eſt
Multa volare: ea cùm caſu ſunt fortè coorta,
Et perturbârunt cœlum, fit morbidus aër.
Atque ea vis omnis morborum, peſtilitaſque,
Aut extrinſecùs, ut nubes nebulæque supernè
Per Cœlum veniunt, aut ipsâ ſæpe coorta
De terrâ ſurgunt, ubi putrorem humida nacta eſt,
Intempeſtivis pluviiſque, & ſolibus icta.
Nonne vides etiam Cœli novitate, & aquarum
Tentari, procul à patriâ quicunque domoque
Adveniunt? ideò quia longè diſcrepat aër.
Nam quid Britannum Cœlum differre putamus,
Et quod in Ægypto eſt, quà Mundi claudicat axis?
Quidve, quod in Ponto eſt, differre à Gadibus, atque
Uſque ad nigra virûm, percoctaque ſæcla calore?
Quæ cùm quatuor inter ſe diverſa videmus,
Quatuor à ventis, & Cœli partibus eſſe;
Tum color & facies hominum diſtare videntur
Largiter, & morbi generatim ſæcla tenere.

Eſt elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in mediâ, neque præterea uſquam.
Atthide tentantur greſſus, oculique in Achæis
Finibus; indè aliis alius locus eſt inimicus
Partibus, ac membris: varius concinnat id aër.
Proinde ubi ſe Cœlum, quod nobis fortè alienum eſt,

Commovet, atque aër inimicus serpere cœpit;
Ut nebula, ac nubes paulatim repit, & omne,
Quà graditur, conturbat, & immutare coactat:
Fit quoque ut, in nostrum cùm venit denique Cœlum,
Corrumpat, reddatque sui simile, atque alienum.

Hæc igitur subitò clades nova, pestilitasque,
Aut in aquas cadit, aut fruges persidit in ipsas,
Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus,
Aut etiam suspensa manet vis aëre in ipso;
Et cùm spirantes mistas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter sorbere necesse est.
Consimili ratione venit bubus quoque sæpe
Pestilitas, etiam pecubus balantibus ægror.
Nec refert utrùm nos in loca deveniamus
Nobis adversa, & Cœli mutemus amictum;
An Cœlum nobis ultrò Natura cruentum
Deferat, aut aliquid quo non consuevimus uti,
Quod nos adventu possit tentare recenti.

Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æstus
Finibu' Cecropiis funestos reddidit agros,
Vastavitque vias, exhausit civibus urbem.
Nam penitùs veniens Ægypti è finibus ortus,
Aëra permensus multum, camposque natantes,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Indè catervatim morbo mortique dabantur.

Principiò caput incensum fervore gerebant,
Et duplices oculos suffusâ luce rubentes:
Sudabant etiam fauces intrinsecùs atro
Sanguine, & ulceribus vocis via septa coibat,
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.
Indè ubi per fauces pectus complêrat, & ipsum

Morbida vis in cor mœstum confluxerat ægris ;
Omnia tum verò vitaï claustra lababant.
Spiritus ore foràs tetrum volvebat odorem ,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu ;
Atque Animi prorsum vires totius , & omne
Languebat corpus , lethi jam limine in ipso ;
Intolerabilibusque malis erat anxius anguor
Assiduè comes , & gemitu commista querela ;
Singultusque frequens noctem per sæpe , diemque
Conripere assiduè nervos & membra coactans ,
Dissolvebat eos , defessos antè , fatigans.
Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
Corporis in summo summam fervìscere partem :
Sed potiùs tepidum manibus proponere tactum ,
Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere
Corpus , ut est , per membra facer cùm diditur ignis.
Intima pars homini verò flagrabat ad ossa :
Flagrabat stomacho flamma , ut fornacibus , intùs.
Nil adeò posset cuiquam leve , tenueque membris
Vertere in utilitatem : ad ventum & frigora semper,
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant , nudum jacientes corpus in undas ;
Multi præcipites lymphis putealibus altè
Inciderunt , ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans ,
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
Nec requies erat ulla mali ; defessa jacebant
Corpora , mussabat tacito medicina timore.
Quippe patentia cùm totas ardentia noctes
Lumina versarent oculorum expertia somno ,
Multaque præterea mortis tum signa dabantur.
Perturbata Animi mens in mœrore , metuque ,
Triste supercilium , furiosus voltus , & acer ,
Sollicitæ porrò , plenæque sonoribus aures ,
Creber spiritus , aut ingens , raròque coortus ,

Sudorisque madens per collum splendidus humos;
Tenuia sputa, minuta, croci contincta colore,
Salsaque, per fauces raucas vix edita tussi.
In manibus verò nervi trahier, tremere artus;
A pedibusque minutatim succedere frigus
Non dubitabat; item ad supremum denique tempus
Compressæ nares; nasi primoris acumen
Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
Duraque; inhorrebat rictum; frons tenta minebat;
Nec nimiò rigidâ post strati morte jacebant;
Octavoque ferè candenti lumine Solis,
Aut etiam nonâ reddebant lampade vitam.
Quorum si quis, ut est, vitârat funera lethi,
Ulceribus tetris, & nigrâ proluvie alvi,
Posteriùs tamen hunc tabes lethumque manebat;
Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore
Conruptus sanguis plenis ex naribus ibat:
Huc hominis totæ vires corpusque fluebat.
Profluvium porrò qui tetri sanguinis acre
Exierat, tamen in nervos huic morbus & artus
Ibat, & in partes genitales corporis ipsas;
Et graviter partim metuentes limina lethi
Vivebant ferro privati parte virili;
Et manibus sin nonnulli pedibusque manebant
In vitâ tamen, & perdebant lumina partim:
Usque adeò mortis metus his incesserat acer.
Atque etiam quosdam cepêre oblivia rerum
Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
Multaque humi cùm inhumata jacerent corpora suprà
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem;
Aut, ubi gustârat, languebat morte propinquâ.
Nec tamen omninò temerè illis solibus ulla
Comparebat avis, nec noctibu' sæcla ferarum
Exibant silvis: languebant pleraque morbo,

Et

Et moriebantur: cumprimis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram;
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vasta;
Nec ratio remedî communis certa dabatur:
Nam quod alîs dederat vitales aëris auras,
Volvere in ore licere, & Cœli templa tueri,
Hoc aliis erat exitio, lethumque parabat.

Illud in his rebus miserandum & magnopere unum
Ærumnabile erat, quòd, ubi se quisque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
Deficiens animo mœsto cum corde jacebat
Funera respectans, animam & mittebat ibidem;
Idque vel imprimis cumulabat funere funus.
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi:
Nam quicunque suos fugitabant visere ad ægros,
Vitaï nimiùm cupidi, mortisque timentes,
Pœnibat paulò post turpi morte malâque
Desertos, opis expertes, incuria mactans,
Lanigeras tanquam pecudes, & bucera sæcla.
Qui fuerant autem præstò, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandaque lassorum vox mistâ voce querelæ.
Optimus hoc lethi genus ergò quisque subibat;
Inque aliis alium populum sepelire suorum
Certantes, lacrymis lassi luctuque redibant.
Indè bonam partem in lectum mærore dabantur;
Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea jam pastor, & armentarius omnis,
Et robustus item curvi moderator aratri,
Languebant, penitùsque casis contrusa jacebant
Corpora, paupertate & morbo dedita morti.

Exanimis pueris super examinata parentum
Corpora nonnunquam posses, retroque videre
Matribus, & patribus natos super edere vitam;
Nec minimùm partim ex agris ægroris in hurbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca, tectaque, quò mage eos tum
Confertos ita acervatim mors accumulabat.

Multa siti prostrata viam per, proque voluta
Corpora, silanos ad aquarum strata jacebant,
Interclusâ animâ nimiâ ab dulcedine aquaï.
Multaque per populi passim loca prompta, viasque
Languida semianimo tum corpore membra videres,
Horrida pædore, & pannis cooperta, perire
Corporis inluvie: pellis super ossibus una,
Ulceribus tetris prope jam, sordique sepulta.
Omnia denique sancta Deûm delubra replêrat
Corporibus mors exanimis, onerataque passim
Cuncta cadaveribus cœlestûm templa manebant,
Hospitibus loca quæ complêrant æditueutes.
Nec jam relligio Divûm, nec numina magni
Pendebantur: enim præsens dolor exsuperabat.
Nec mos ille sepulturæ remanebat in urbe,
Ut priùs hic populus semper consuêrat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat, & unus
Quisque suum pro re consortem mœstus humabat.
Multaque vis subita, & paupertas horrida suasit;
Namque suos consanguineos aliena rogorum
Insuper exstructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faces, multo cum sanguine sæpe
Rixantes potiùs, quàm corpora desererentur.

FINIS.

VARIÆ LECTIONES.

LIBER PRIMUS.

Pagina prima, Versu 7.
Adventumque tuum :
Ad ventumque tuum tibi suaves dædala tellus
Submittit flores. *Preigerus.*

ibidem.
Adventuque tuo tibi, *&c.* *Griphius. Nardius. Paræus.*

ver. 9.
lumine. numine. *Jo. Baptista Pius.*

ver. 10.
patefacta. calefacta. *Paræus. Creech.*

pag. 2. ver. 3.
perculsæ. percussæ. *Gifanius.*

ver. 7.
quò quamque. quocunque. *Par.*

ver. 18.
ornatum. prælatum. *Preig.*

ver. 20.
Effice. Et face. *Faber.*

ibidem.
mænera. munera. *Fab. Creech.*

ver. 22.
Suspiciens. Suspirans. *Pius.*

pag. 3. ver. 3.
Ne mea. Nec mea. *Creech.*

ver. 23.
Graïus. gnarus. *Pius.*

pag. 3. ver. 23.

tollere. tendere. *Nonius. Gif.*

pag. 4. ver. 3.

Obteritur. Opperitur. Exteritur. *Lambinus. Gif.*

ver. 6.

Endogredi. Indugredi. *Fab. Creech. Havercampus.*

ibidem.

quod contra. quin contra. *Gif.*

ver. 10.

delecti. dilecti. *Lamb.*

ver. 11.

Cui ſimul. Quæ ſimul. *Mſſ.*

ver. 14.

celare. celerare. *Mſſ. Fab. Lamb.*

ver. 18.

donarat. donaret. *Mſſ.*

ver. 27.

deſciſcere. deſiſtere. *Mſſ. Gaſſendus.*

pag. 5. ver. 5.

dirempta. perempta. *Creech.*

ver. 13.

permânent. perveniant. *Mſſ.*

ver. 16.

lacrimas & fundere. lacrymas effundere. *Mſſ.* lacrymaſque ecfundere ſalſas. *Hav.*

ver. 17.

expandere. exponere. *Mſſ. Gif.*

ver. 20.

genantur. gerantur. *Preig.*

ver. 24.

affectis. adfectas. *Mſſ.*

ibidem.

ſepultis. ſepultas. *Vet. Codd.*

pag. 5. ver. 31.

ſperata voluptas. ſpectata voluntas. *Lamb.*

ver. 32.

perferre. efferre. *Lamb. Hav.*

ver. 33.

ſerenas. ſeveras. *Creech.*

pag. 6. ver. 2.

præpandere. propandere. *Vet. Codd.*

ibidem.

menti. mentis. *Mſſ.*

ver. 14.

quod ſequimur. Sequitur. *Lamb. Jenſius.*

ver. 25.

corpora. Semina. *Gaſſ.*

ver. 27.

quidque creatur. quæque creantur. *Mſſ.*

ver. 31.

certis. cunctis. *Fab. Creech.*

ibidem.

Secreta. diverſa. *Libri Vet.*

ver. 32.

Præterea. Propter ea. *Gif.*

pag. 7. ver. 1.

Vites. Uvas. *Codex Florentinus.*

ibidem.

Sudante. Suadente. *Lamb.* Sua dante. *Salmasius.*

ver. 2.

Si non, certa ſuo quia tempore ſemina rerum
Cùm confluxerunt.
Si non certa, ſuoque in tempore ſemina rerum
Cùm confluxerunt. *Hav.*

ver. 16.

Creſcendoque. Creſcenteſque. *Creech.*

ver. 17.

Quæque ſua de materia. Quicque ſua de materie. *Mſſ. Hav.*

pag. 7. ver. 21.

possit. posset. *Gif.*

ver. 29.

quia. qua. *Mss. Hav.*

ver. 33.

possint. possent. *Vet. Codd.*

pag. 8. ver. 1.

quoniam. quando. *Pius.*

ver. 12.

enim. ei. *Vet. Libri.*

ver. 14.

At nunc. Quod nunc. *Fab. Lamb. Hav.*

ver. 20.

generatim. generatum. *Mss.*

ver. 23.

ingenui. ingeniti. *Pius. Gif. Lamb.*

pag. 9. ver. 3.

Inter se nexas minùs aut magis endopeditè.
Inter se nexus, minùs aut magis endopedita. *Gassendus. Gif. Par. Hav. Veteres Codd.*
Inter se nexu minùs, aut magis endopedito. *Nardius.*
Inter se nexus minùs, aut magis endopeditos. *Creech.*

ver. 4.

Tactus enim. Tractus enim. *Pius.*

ver. 5.

eorum. quorum. *Mss. Gif. Par.*

ver. 6.

quæque. quemque. *Codd. Florentini.*

ver. 20.

pingues. pingui. *Hav.*

ver. 24.

percussa. perculsa. *Lamb.*

pag. 9. ver. 28.

Nunc age, res quoniam docui non posse creari
De Nihilo, neque item genitas ad Nil revocari.
Nunc agesis, quando docui Nil posse creari
De Nihilo, neque res genitas ad Nil revocari.
Veteres Codd. Gif. Faernus. Tettius.

pag. 10. ver. 2.

pontum. porcas. *Salmasius. Creech. Hav.*

ver. 7.

coortus. côrtus. *Fab. Preig.*
coortus. Corus. *Preig.*

ver. 10.

vexantia. vexanti. *Pius. Hav.*

ver. 17.

Turbidus. turgidus. *Is. Vossius. Preig.*

ver. 20.

ruit quà. ruunt quæ. *Faber.*

ver. 22.

Veluti validum flumen, cùm procubuere.
Valido cùm flumine procubuere. *MSS. Preig.*
rotantia. rotanti. *Hav.*

ver. 29.

Tum porrò. Quin porrò. *Gif.*

pag. 11. ver. 3.

Suspensæ. Suspansæ. *Vet. Codd. Pius.*

ver. 3. & 4.

Denique fluctifrago suspensæ in littore vestes
Uvescunt, eædem dispansæ in sole serescunt.
Denique fluctifrago dispessæ in littore vestes
Uvescunt, eædem candenti in sole serescunt. *Lamb.*

ver. 9.

Solis. olim. *Faber.*

ver. 12.

occultè decrescit vomer in arvis.
occulto decrescit vomer in arvo. *Servius.*

pag. 11. *ver.* 12.

dextras. extras. *Faber. Gif. Creech.*

ver. 19.

præclusit. præcludit. *Gif.*

ver. 25.

quoque. quæque. *Gif.*

pag. 12. *ver.* 4.

Officium quod corporis extat.
Officere, &c.
Officium quod corporis est, ut
Officere, &c. *Hav.*

ver. 11.

privata carerent. pronata jacerent. *Turneb.* lib. 1. c. 15.

ver. 15.

Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas :
In saxis, &c.
Hinc tamen esse liquet raro cum corpore: cernas
In saxis, &c. *Hav.*

ver. 17.

Flent. Fluunt. *Creech.*

ver. 20.

in totas. in totos. *Marull.*

ibidem.

in tota usque vel ab radicibus imis, &c. *Lib. MS.*

pag. 13. *ver.* 3.

Dedicat. Deliquat. *Lamb. Creech. Hav.*

ver. 20.

Concursu. Concurso. *Vet. Codd. Gif. Hav.*

ver. 22.

furat. flabit. *Vet. Codd. Pius.*

ver. 25.

primum quemque. privum quisque. *Voss. Hav.*

pag. 14. *ver.* 15.

Usque adeò largos haustus, è fontibus amnes.
Usque adeò largos, haustos de fontibus, amnes.
MS.

Mss. Lamb. Creech. Gif. Preig.

pag. 15. ver. 1. & 2.

quod possis dicere ab omni corpore sejunctum, &c.
quod dici possit ab omni corpore sejunctum, &c.
M. Ant. Muretus.
quod possit dicier omni corpore sejunctum, &c. *Gif.*

pag. 16. ver. 24.

. . . . *nulla potest vis*
Stringere: nam solido vincunt ea corpore demum.
. . . . nulla potest vis
Stinguere: nam solido evincunt ea corpore damnum.
Vet. Codd.

pag. 16. ver. 30.

fero; ferè. *Preig.*

ibid. ver. 30.

ferventia; ferventi. *Vet. Codd.*

pag. 17. ver. 12.

geruntur; ginuntur. *Lamb.*

pag. 17. ver. 24.

rerum; tectum. *Vet. Codd. Creech. Haver.*

pag. 17. ver. 29.

quæcunque; quacunque. *Vet. Codd. Gif.*

pag. 18. ver. 1.

cæca; certa. *Creech.* tota. *Pius.*

pag. 18. ver. 11.

Et quàm; Et quò. *Vet. Codd. Creech.*

pag. 18. ver. 12.

Tam magis his rebus; Tam magis ictibus hæc. *Faber.*

pag. 18. ver. 17.

renata.; reducta. *Gassend.*

pag. 18. ver. 32. & 33.

. . . . *quapropter longa diei*
Infinitæ ætas anteacti temporis omnis
Quod fregisset adhuc, &c.
. . . . quapropter longa dies, &

Infinita ætas anteacti temporis omnis
Quod fregisset adhuc, &c. *Fab. Creech.*

pag. 19. ver. 12.

quoniam simul; quoniam semel. *Mss. Hav. Preig.*

ibid. ver. 15.

. . . . *nam funditùs omnis*
Principio, &c.
. . . . nam funditùs omni
Principio, &c. *Creech.*

pag. 20. ver. 1.

victum; vultum. *Creech.*

ibid. ver. 14.

ullorum; illarum. *Preig.*

ibid. ver. 20.

pars; par. *Preig.*

ibid. ver. 26.

. . . . *negatque*
Credere posse animum, victus, &c.
. . . . negatque
Credere posse: animi victus, &c. *Creech.*

pag. 21. ver. 18.

Quamde graves inter Graïos, &c.
Quam gravior Graïos inter, &c. *Pius.*

ibid. ver 24.

Ex vero; Ex uno. *Lamb. Hav.*

pag. 22. ver. 29.

Omnimodis; unimodus. *Pius. Lamb.*

pag. 23. ver. 16.

Quam neget esse Ignis; Quam neget esse Ignes. *Lamb. Fab.*

idid. ver. 24.

. . . . *longèque errâsse videntur.*
. . . . longè deerrâsse videntur. *Lamb. Creech.*

pag. 24. ver. 5. 6. 7. & 8.

. . . . . . Et hîc Ætnæa minantur
Murmura flammarum rursum se colligere iras ;
Faucibus eruptos iterum ut vis evomat ignes :
Ad cœlumque ferat flammaï fulgura rursum.
. . . . . . Et hîc Ætnæa minantur
Murmura flammarum sursum se colligere iras,
Faucibus eruptos vis omnis ut evomat ignes :
Ad cœlumque ferant flammaï fulgura cursum. *Preig.*

ibid. ver. 28.

in eorum corpus Inane ; in eorum corpore Inane. *Creech.*

pag. 25. ver. 6.

atqui ; utque. *Preig.*

ibid. ver. 8.

virescere ; vigescere. *Lamb. Gif. Nard. Creech.*

pag. 26. ver. 21.

mutarier omnes ; res vertier omnes. *Fab. Creech.*

pag. 28. ver. 7.

Sanguis ? an ossa ? Sanguen ? an ossa ? *Lamb. Pius ; Hav.*

pag. 29. ver. 3.

Conveniebat enim fruges quoque sæpe minutas,
Robore cùm saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis.
Conveniebat enim fruges quoque sæpe minaci *al.* minacis
Robore cùm in saxi, &c. *Mss. Preig. Hav.*

ibid. ver. 8.

Et latices, dulces guttas ; Et laticis dulces guttas. *Creech. Hav.*

ibid. ver. 22.

Donec fulserunt flammæ fulgore coorto ;

Donec flammaï fulserunt flore coorto;
Vet. Libri. Lamb. Preig

pag. 30. ver. 31.

Sed potiùs tali facto; Sed potiùs tali tactu. *Lamb.*

pag. 31. ver. 9.

quænam sit finis eorum; ecquam sit. *Lamb.* quædam, *Hav.*

ibid. ver. 15.

namque extremum; nam quâ. *Lamb. Hav.*

ibid. ver. 15.

debebat habere; debebit habere. *Fab. Hav.*

ibid. ver. 17.

ut videatur; & videatur. *Fab.*

ibid. ver. 19.

nisi ultrà; nisi extrà. *Lamb. Creech.*

ibid. ver. 26.

Si jam finitum; Sic jam finitum. *Mss. Lamb. Preig.*

pag. 32. ver. 12.

Nam res ulla geni, &c. Nam res ulla geri. *Preig. Hav.*

ibid. ver. 19.

quæque genuntur; quæque geruntur, &c. *Lamb. Preig.*

ibid. ver. 22.

Ante oculos; ex oculis. *Preig.*

ibid. ver. 27.

Percurrere flumina; percurrere fulmina. *Mss. Vet. Libri. Nardius.*

pag. 33. ver. 4.

Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum, eorum Simplice naturâ & pateat tantum Immoderatum;
Aut etiam alterutrum nisi terminat alrerum eorum, Simplice naturâ pateat tamen Immoderatum. *Creech. Hav.*

ibid. ver. 16.

mutata; motata. *Quidam libri.*

pag. 33. ver. 17.

Vexantur percita plagis ; Verſantur. *Veteres quidam.*

ibid. ver. 20.

Qualibus hæc rebus ; qualibus hæc rerum , &c. *Fab.*

pag. 34. ver. 1.

Nec plagæ poſſent ; Nec plagæ poſſunt. *Mſſ.*

ibid. ver. 26.

noctes pariles agitare , dieſque ; noctes pariles agitare diebus. *Plures. Mſſ.*

pag. 35. ver. 3.

Æquis ponderibus , motus quàcunque feruntur :
Æquè ponderibus motis quàcunque feruntur.
Veteres lib. & Vulgati.

LIBER SECUNDUS.

pag. 41. ver. 7.

Sed nil dulcius eſt ; Suavius eſt. *Gaſſ. Creech.*

pag. 42. ver. 4.

O miſeras ; O Stultas. *Gif. Lamb.*

ibid. ver. 6.

degitur hoc ævi ; degimus. *Nonius. Lamb. Fab.*
nonne videre ; nonne videtis. *Vulgati. Marull.*

ibid. ver. 7.

. . . . nisi ut , cùm
Corpore ſejunctus dolor abſit , mente fruatur ,
Jucundo ſenſu , curâ ſemota , metuque ?
. . . . nisi ut , cui
Corpore ſejunctus dolor abſit , mente fruatur
Jucundo ſenſu , curâ ſemotu' , metuque. *Preig.*

ibid. ver. 12.

uti nullas ; uti multas. *Voſſ. Preig.*

pag. 42. ver. 17.

auroque renidet ; oſtroque renidet. *Preig.*

ibib. ver. 18.

aurataque templa ; aurataque tecta. *Macrobius. Lamb.*

pag. 43. *ver.* 1.

timefactæ religiones ; pavefactæ. *Creech.*

ibid. ver. 2.

Effugiunt animo pavidæ, mortisque timores ;
Effugiunt animo, pavidæ *al.* pavidi mortisque timores. *Fab. Emendat. Creech. Hav.*

ibid. ver. 3.

vacuum pectus ; vacuum tempus. *Vet. Codd. Lamb. Gif. Creech.*

ibid. ver. 10.

quin omne sit hoc rationis egestas ?
quin omni' sit hæc rationi' potestas. *Preig. Hav.*

pag. 44. *ver.* 1.

Nec remorantur ibi, &c.
Nec remoratur ibi : sic rerum summa novatur
Semper, & inter se mortales mutua vivunt ;
Et, quasi cursores, vitaï lampada tradunt.
Fab. Emend.

ibid. ver. 11.

Aut ictu fortè alterius : nam, cita supernè
Obvia cùm flixêre, fit, ut diversa. . . .
Aut ictu auferri alterius : nam concita sæpe
Obvia, conflixêre ita uti diversa. . . . *Vet. Libri. Gif.*

ibid. ver. 21.

nulla quies est ; multa. *Mss.*

pag. 45. *ver.* 6.

uti memoro ; uti memorabo. *Veteres quidam.*

ibid. ver. 9.

Insertim fundunt radios.... inserti fundunt radii....
Servius. Veteres plerique. Gif. Creech. Hav.

ibid. ver. 25.

in cunctas denique partes; in cunctas undique. *Mss. Lamb.*

ver. 26.

Scilicet hic à principiis; Scilicet hic & principiis.... *Lamb.*

pag. 46. ver. 21.

atque ipsa . . . quin ipsa . . . *Fab. Emend.*

ibid. ver. 22.

Feruntur; Ferantur. *Fab. Emend.*

ibid. ver. 32.

rationibus, ac moderatis; rationibus admoderatè. . . . . *Gronovius* Obs. lib. III. cap. VI. *Creech. Preig.*

pag. 48. ver. 15.

Spatio decedere. . . Spatio se pellere . . . . *Veteres lib. Lamb. Hav.*

ibid. ver. 16.

momen mutatum. . . momen mutatûs. . . . *Turnebus.* minimum mutatum. . . . *Creech.*

ibid. ver. 26.

aëra deorsum; aëra rarum. *Creech. Hav.*

pag. 49. ver. 26.

per membra rigantur; vagantur. *Gassendus.*

pag. 52. ver. 9.

læta arbusta. . . . læta armenta. *Editores Londinenses. Preig. Hav.*

ibid. ver. 10.

lætantia quæ. . . liquentia quæ. . . . *Fab.*

ibid. ver. 31.

Derivare queunt aliò.... Derivare queunt animum.... *Lib. Mss. & Vulg.*

pag. 53. ver. 17.

magis è parvis . . . . magis & parvis . . . . *Fab. Creech.*

pag. 56. ver. 5.

Sudor uti Maris est. . . . Udor uti Maris est. . . . *Creech.*

ibid. ver. 14.

humor dulcit ubi per terras crebriùs idem
Percolatur. . . . .
humor dulcit ubi, per terras crebriùs idem
Percolatus. . . . *Lamb.*

pag. 57. ver. 12.

Odor myrrhæ. . . . Smyrnæ. *Vet. Codd. Creech.*

pag. 69. ver. 18.

Ex insensilibus. . . . Ex insensibili . . . . *Priscianus*, lib. 4.

ibid. ver. 22.

Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res . . .
In hujus versûs loco,
Sic itidem, quæ sunt, minimis (*al.* quæ sentimus;)
Sentire necesse est. *Pius. Crecch.*

pag. 70. ver. 25.

(*quod fugimus antè*) (quod figimus antè,) *Creech.*

ibid. ver. 30.

Quòd si fortè aliquis dicet, duntaxat oriri
Posse ex non-sensu sensus, mutabilitate
Antè aliquâ, tanquam partum, quàm proditur extrà:
Quòd si fortè aliquis dicet, duntaxat oriri
Posse ex non-sensu sensus mutabilitate
Antè aliquâ, totum partum quàm proditur extrà. *Hav.*

pag. 73. ver. 14.

Neve putes æterna penès. . . . Neve putes interna minùs. . . . . *Creech. Hav.*

LIBER TERTIUS.

pag. 83. *ver.* 3.

gentis decus . . . gentis dux. . . . *Gassendus.*

pag. 84. *ver.* 5.

coortam; coactam. *Lamb. Preig.*

ibid. ver. 16.

dispiciantur . . . . despiciantur. *Preig.*

ibid. ver. 19, & 20.

. . . . *quòd sic Natura tuâ vi*
Tam manifesta patet ex omni parte retecta.
. . . . quòd sic Natura tuâ vi
Tam manifesta patens ex omni parte retorta. *Creech.*

pag. 85. *ver.* 2. 3. & 4.

Hinc licet advertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam venti, si fert ita fortè voluntas,
Jactari causâ, quàm quòd res ipsa probetur:
Hæc, licet advertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam vetiti, si fert ita fera voluntas, &c...
Palmerius. Gronov. Obs. Lib. IV. Cap. XII. *Preig.*

ibid. ver. 19.

præstante labore . . . perstante labore. *Vet. Codd. Lamb. Creech.*

pag. 86. *ver.* 27.

Vivere cum sensu . . . . Vivere concentu . . . . *Creech.*

pag. 87. *ver.* 7.

Sine sensu corpus onustum; Sine sensu corpus honesto. *Preig.*

pag. 87. *ver.* 23.

qui nobis moribundos deserit artus.
qui, nobis moribundis, deserit artus. *Fab.*

ibid. ver. 26.

Nomen ab organico saltu delatum Heliconis....
Nomen ab organico cantu ductum citharaï . . . *Fab.*

pag. 89. ver. 28.

lapidum conjectum... conlectum.... *Muretus. Lamb.*

ibid. ver. 30.

ita mobilitata.... mobilitate. *Veteres quidam Codd.*

ibid. ver. 31.

cum pondere.... cum corpore. *Creech.*

pag. 90. ver. 18.

Quod genus est Bacchi . . . . . Quod genus, aut Bacchi.... *Lamb.*

pag. 91. ver. 23.

Compta modis . . . Cōpta modis. *Fab. Creech. Hav.*

ibid. ver. 30.

Quod genus in quovis animantum viscere volgò
Est odor, & . . .
Quod genus in quovis animantum est visere vulgo:
Est odor, & . . . *Preig.*

pag. 92. ver 21.

Est etiam calor . . . Est etenim calor . . . *Faber*, in Emend.

pag. 94. ver. 21.

Si non ipsa palam quod res dedit, ac docuit nos?
Si non ipse, palam qui res dedit, ac docuit nos?
Lamb.

pag. 95. ver. 5.

sancta viri sententia ponit . . . . sancta sibi sententia sumit . . . . *Fab.*

ibid. ver. 6.

Corporis atque animi primordia singula primis
Apposita alternis variare....
Corporis atque animi primordia singula, privis
Adposita. . . *Preig.*

pag. 96. ver. 23.

Tu fac utrumque . . . Tu face utrumque. . . *Lamb.*

pag. 97. ver. 1.

Exhalare vapore altaria. . . Exhalare vaporem altaria. . . *Preig.*

ibid. ver. 8.

Cùm semel omnibus è membris . . . Cùm semel ex hominis membris . . . *Mss.*

pag. 98. ver. 3.

nutuque cadenti ; vultuque cadenti. *Lib. Florentini.*

ibid. ver. 16.

quæcunque sequuntur ? Cur ea sunt, nisi. . .
quæcunque sequuntur, curvascunt ? nisi. . . *Preig. Hav.*

ibid. ver. 25.

anhelat : inconstanter, &. . . anhelat incunctanter, &. . . *Preig.*

pag. 100. ver. 22.

*Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali **
Sed tamen in parvo liquuntur tempore tabi. *Creech.*
(Secta etenim parvo liquuntur tempore tabi)
Is. Vossius. Preig Hav.

ibid. ver. 27.

animi vivata potestas . . . animaï vasta potestas. *Preig.*

pag. 101. ver. 33.

Quod genus est, animo . . . Quod genus, esse animo. . . *Lamb.*

pag. 103. ver. 4.

. . . . nec manus ipsa
Esse potest anima, neque seorsum lingua, nec aures
Absque animâ per se possunt. . .
. . . . nec manus ipsa.
Esse potest ; animæ neque seorsum lingua, nec auris
Auditu per se possunt. . . *Creech. Hav.*

pag. 104 ver. 33

Subitis è frugibus. . . Subitis offractibus. . . *Fab.*

Subitis affrictibus . . . *Is. Vossius.*

pag. 105. ver. 106.

Tantò quæque magis . . . Tantò nempe magis . . . *Fab.* Tantò cuique magis . . . *Mss. Preig. Hav.*

ibid. ver. 23.

Sin ita sinceris membris . . . Quin ita sincera ex membris . . . *Fab.*

ibid. ver. 29.

& privas in corpora . . . & priva si in corpora. . . *Preig. Hav.*

pag. 110. ver. 18.

Debet enim, miserè quoi fortè ægrèque futurum est,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, cùm malè possit
Accidere. At quoniam mors eximit im, prohibetque,
Illum, cui possint incommoda conciliari
Hæc eadem. . .
Debet enim, miserè si fortè ægrèque futurum est,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, cui malè possit
Accidere, id quoniam mors eximit, esseque prohibet,
Illum, cui possint incommoda conciliari
Illa eadem . . . *Is. Vossius. Libri Vet. Turneb.* Advers. lib. XXX. Cap. X.

pag. 111. ver. 4.

Se vindicat . . . Se dividit . . . *Hav.*

pag. 112. ver. 3.

Fructus homullis; Fructus homulli . . . *Fab.*

ibid. ver. 8.

Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
Cùm pariter mens, & corpus sopita quiescunt.
Nam licet æternum per nos sic esse soporem,
Nec desiderium nostri nos adtigit ullum.
Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
Cùm pariter mens, & corpus sopita quiescunt,
Nec desiderium nostri nos adtigit ullum;

Nam licet æternum per nos sic esse suprema, *al.* Supremo. *Salmas.* Epist. LII.

pag. 116. *ver.* 7.

Præstinxit . . . Restinxit . . . *Salmas.* Epist. *L. Hav.*

LIBER QUARTUS.

pag. 124. *ver.* 21.

compta vigeret . . . côpta vigeret . . . *Fab. Creech.* *Hav.*

pag. 125. *ver.* 26.

Nam certè jaci, atque emergere multa videmus
Non solùm. . .
Nam certè facilè impertiri multa videmus
Non solùm . . . *Hav.*

pag. 129. *ver.* 29.

Ex alto in terras . . . Ex altoque foràs . . . *Creech.*

pag. 130. *ver.* 7.

Specimen verum. . . Specimen veri . . . *Pius.*

ibid. ver. 15.

. . . . . . *Visumque lacessant:*
Perpetuòque fluunt certis ab rebus odores:
Frigus ut à fluviis, calor à Sole, æstus ab undis
Æquoris, exesor mœrorum litora circum.
. . . . . . Visumque lacessant:
Frigus ut à fluviis, calor à Sole, æstus ab undis
Æquoris, exesor mœrorum litora circum:
Perpetuòque fluunt certis ab rebus odores. *Lamb.*
litora circum: litora propter . . . *Preig.*

pag. 131. *ver.* 14.

perlabitur omnes; perlabitur omnis... *Fab.* in Notis, *Creech.*

pag. 133. *ver.* 10.

Inde retrorsum reddit se, & . . . Inde retrorsum

redit, & . . . *Gronov.* Obſerv. lib. II. cap. VII. *Hav.*

ibid. ver. 18.

Indugredi; *al.* Endogredi. *Lamb.*

ibid. ver. 21.

Simulacra reverti . . . remitti. *Gaſſendus.*

pag. 134. *ver.* 21.

conjecta moveri; contecta moveri. *Libri Mſſ. Lamb.*

pag. 135. *ver.* 13.

quaſi in ignem lana . . . quaſi carmine lana . . . *Scaliger*, obſerv. ad Tibullum. *Creech.*

pag. 136. *ver.* 25.

corpora mirando . . . corpora mirandè . . . *Gif. Hav.*

pag. 137. *ver.* 19.

adversùm nubes . . . adversùm nimbos... *Preig. Hav.*

pag. 138. *ver.* 13.

inſtituit veſtigia . . . in ſtatuit veſtigia . . . *Gronov. Hav.*

pag. 139. *ver.* 7.

Æqua fides . . . Æque-fides . . . *Mſſ. Hav.*

pag. 140. *ver.* 5.

Præterradit enim vox fauces.

Præterea radit vox fauces . . . *Mſſ. Gronov.*

ibid. ver. 9.

. . . . . . *raditur oris*
Rauca ſuis; & iter lædit, quà vox it in auras.
. . . . . . redditur oris
Rauca viis, & lædit iter quæ vox it in auras. *Gronov.*

pag. 141. *ver.* 22.

. . . . *Colles collibus ipſis*
Verba repulſantes iterabant dicta referre.
. . . . Colles collibus, ipſis,
Verba, repulſantes, tradebant dicta referre. *Haverc.*

pag. 142. *ver.* 25.

Hæc, queis . . . Nec, queis . . . *Fab. Creech.*

pag. 145. ver. 9.

. . . . *Sensumque lacessunt.*
. . . . Mentemque lacessunt. *Fab. Creech.*

pag. 146. ver. 5.

Reddita vitaï jam mors, & . . .
Reddita vitaï jam pausa, & . . . *Fab. Creech.*

ibid. ver. 18.

in his rebus quæruntur... in his rebus quærendum... *Pius.*

ibid. ver. 24.

Si terram cordi est . . . Si terra est cordi. . . . *Pius.*

ibid. ver. 32.

Et repetunt oculis . . . Et repetunt ollis. . . *Creech.*

pag. 151. ver. 2.

Corporis. Hinc igitur rebus . . .
Corporis. His igitur rebus. . . *Fab.*

ibid. ver. 3.

. . . . . . *navis velis ventoque* . . .
navis remis ventoque . . . *Gass.*

pag. 153. ver. 28.

. . . . . . *Spirareque sæpe,*
Et quasi de palmâ summas contendere vires,
Tunc quasi carceribus patefactis sæpe quiete.
. . . . Spirareque sæpe;
Haud, quasi carceribus patefactis, stare quietè;
Et quasi de palmâ summas contendere vires.
Haverc. hosce versus ita emendat & in ordinem redigit.

pag. 155. ver. 17.

Namque omnes plerumque . . . Namque omnes plerique . . . . *Lamb. al.* Namque homines plerumque . . . *Prisca exempl.*

pag. 155. ver. 26.

Nomen amoris . . . Numen amoris . . . *Creech.*

pag. 156. ver. 2.

Converſum unius amore . . . Conceptum unius amorem. . . *Fab. Creech.*

pag. 159. ver. 17.

. . . . *Venientem offenderit aura* . . . Veniens offenderit aura . . . *al.* vel venti offenderit aura . . . *Fab.* in Emend.

LIBER QUINTUS.

pag. 169. ver. 3.

qui fundere laudes . . . queis fingere laudes . . . . *Fab.* in Emend.

pag. 171. ver. 21.

Cernere cùm . . . Cernere uti . . . *Lamb.*

pag. 173. ver. 10.

æterna manere . . . æterna meare . . . *Quidam Librì Vet. Lamb.*

pag. 77. ver. 20.

quodcunque alid. . . quodcunque alit . . . *Lamb. Gaſſ.*

pag. 180. ver. 15.

magnaſque ruinas . . . triſteſque ruinas . . . *Gaſſ.*

ibid. ver. 29.

Sicut ſummarum . . . Sicut ſummaï . . . *Gaſſ.*

ibid. ver. 38.

Quis locus eſt . . . Qui locus eſt . . . *Mſſ. Hav.*

pag. 182. ver. 7.

Quod procul à verâ eſt animi ratione repulſum. Quod procul à verâ nimis eſt ratione repulſum. *Veteres libri. Creech.*

pag. 183. ver. 19.

In medioque imas. . . . in medio, atque imas. . . . *Gaſſ. Turneb.*

pag.

pag. 184. ver. 5. & 6.

Lunæque secuta; inter utrosque globi . . .
Lunæque secuta, Astrorumque, globi . . . *Fab.*

ibid. ver. 13.

quæ moveantur... quæ moveant nos. *Mss. Pius. Gryph.*

ibid. ver 16.

Subfodit gurgite . . . Suffudit gurgite . . . *Lamb.*

pag. 185. ver. 15.

æterni sidera Mundi . . . alterni sidera Mundi . . . *Fab. Creech. Hav.*

pag. 186. ver. 14.

objecta alienis . . . adjecta alienis . . . *Quidam libri.*

pag. 187 ver. 8.

addere verè. addere veris. *Quidam Mss.*

ibid ver. 22.

Perparvum . . . Perpetuum . . *Gass.*

pag. 189 ver. 17.

extima Cœli . . . ultima Cœli . . . *Turneb.*

ibid. ver. 23.

Auroram defert . . . Auroram differt . . . *Mss. quidam.*

pag. 190. ver 11.

Non nimis incertis fiunt in . . . Non minùs hæc certis fiunt in . . . *Fab*

ibid ver. 14.

Consequa Natura est jam rerum ex ordine certo.
Consequiæ quoque rerum sunt ex ordine certo. *Gronov.* ex vet. Codice.

pag. 191. ver. 22.

globus, ut, si fortè, pilaï... globus ut sit fortè pilaï... *Douza* Filius.

ibid ver. 28.

Luciferam partem... Dimidiam partam . . . *Douza F.*

pag. 192. ver. 7. 8. & 9.

It Ver, & Venus; & Veneris prænuntius antè
Pinnatus graditur Zephyrus; vestigia propter

Flora quibus mater ... *Preig.* ita diſtinguit.

ibid. ver. 20.

Cùm fieri poſſint ... Cùm florere queant ... *Lamb.* ex duobus *Mſſ.*

pag. 193. *ver.* 7.

Inimica pererrat ... per exit? *Libri Vulgati. Hav.*

pag. 96. *ver.* 23.

lactantia quærit ... lætantia quærit. *Voſſ.* ad Catullum. *Hav.*

ibid. ver. 30.

Aut rapidis canibus ... rabidis ... *Creech.*

pag. 198. *ver.* 15.

Pabula dia tulit, miſeris mortalibus ampla.
Pabula dia tulit, miſeris mortalibus, ampla.
Hav. ita diſtinguit, & conjungit *dia* & *ampla.*

pag. 199. *ver.* 12.

Sed taciti reſpectabant ... reſupinabant ... *Creech.*

pag. 202. *ver.* 8.

Suſpenſis teneros ... Suſpenſis veros ... *Fab.*

pag. 203. *ver.* 6.

Et micat ... Emicat ... *Serv. Lamb. Hav.*

ibid. ver. 19.

vireſque vigebant; vireſque vigentes. *Fab.*

pag. 204 *ver.* 18.

docuêre creare ... didicêre creare. *Creech.*

ibid. ver. 26. 27. & 28.

Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.
Circumretit enim vis atque injuria quemque;
Atque, unde exorta eſt, ad eum plerumque revertit.
Creech. Horumce trium verſuum ordinem ſic invertit:

Circumretit enim vis atque injuria quemque;
Atque, unde exorta eſt, ad eum plerumque revertit;
Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ,

pag. 206. ver. 22.

Et tanti motus hunc possint ferre laborem.
Hunc tanti motûs possint sufferre laborem. *Fab.*

pag. 208. ver. 7.

Ut sibi tela parent, sylvasque excidere possint . . .
Ut sibi tela parent quibu' sylvas cædere possint . . .
Lamb. Creech.

pag. 209. ver. 7.

Et bijugo priùs est . . . Et bijugos priùs est . . .
Fab. Creech.

ibid. ver. 15.

in mœnere belli . . . in mœnera . . . . *al.* in munera belli. . . . *Mss. librique Typis excusi,*

ibid. ver. 17.

Et validos Parthi . . . Et validos partim . . . *Libri vulgati. Preig.*

ibid. ver. 18.

Cum ductoribus . . . Cum doctoribus. . . *Mss.*

ibid. ver. 27.

à tergo diripiebant . . . à tergo deripiebant . . .
Turnebus, Adv. XXX. 22.

pag. 210. ver. 12.

Ut nunc sæpe boves Lucæ, ferro malè mactæ . . .
Ut nunc sæpe boves Templis ferro malè cæsæ . . .
Gifanius è Codd. *Creech.*

ibid. ver. 13.

Fera facta . . . Fera fata . . . *Lamb.*

ibid. ver. 14.

Sic fuit, ut . . . Si fuit, ut . . . Hav. è Mss.

ibid. ver. 21.

ipsique perire . . . ipsique perirent . . . *Nonnulli lib.*

ibid. ver. 24.

tela parantur . . . tela paratur . . . *Gif. Creech.*

pag. 211. ver. 31.

tum sunt omnia cordi; tum sunt otia cordi. *Fab. Hav.*

LIBER SEXTUS.

pag 220. *ver.* 16.

tramite prono . . limite parvo . . . *Mſſ. Lugd. Bat.*

ibid. ver. 17.

ad id recto . . . ad id rectà . . . *Mſſ.*

Quod flueret fortunaï . . . Quod flueret permananter. *al.* Et flueret permutatim. . . *Fab.*

pag 221. *ver.* 2.

Quandoquidem ſemel inſignem conſcendere currum
Vincendi ſpes hortata eſt, atque . . .

Jo. Auratus totum hunc locum ſic legendum cenſebat.
Quandoquidem ſemel haud ſegnis conſcendere currũ
Ventoſum ſpes hortata eſt, atque . . .

ibid. ver. 25.

Delibrata Deûm... Delibata Deûm... *Fab.* Deirata... *Creech.*

pag. 222. *ver.* 3.

& ratio Cœli, ſpecieſque tenenda . . . & ratio superûm cœlique tenenda. *Lamb.*

ibid. ver. 24.

Tam tenues . . . Tam tenui . . . *Creech.*

ibid. ver. 25.

Nam aut cadere abrupto . . . Nam cadere aut bruto. . . *Mſſ. Fab. Creech.*

pag. 223. *ver.* 27.

exierit donec . . . exierunt donec . . . *Creech.*

pag. 224. *ver.* 2.

magno clamore . . . magno clangore . . . *Lamb.*

pag. 225. *ver.* 9.

impete miro . . . agmine miro . . . *Creech.*

pag. 225. *ver.* 24.

è nubibus . . . in nubibus . . . *Creech.*

pag. 226. ver. 11.

Halantes sulfuris auras . . .
Halantis sulfuris auras. *Quidam libri.*

pag. 227. ver. 16.

& fertur tenebris procul, & trahit atram . . .
& fertus tenebris, procul attrahit atram . . . *Preig. Hav.*
& fertur terris procul, & trahit atram . . . *Fab.*

pag. 228. ver. 5.

ipse suâ nam . . . ipse suapte . . . *Lamb. Creech.*

ibid. ver. 18.

Atque ita præcipitans ad . . . Atque ita Pyrrhæ nos ad . . . *Fab*

pag. 230. ver. 10.

Foraminibus liquidis . . . Foraminibus liquidus . . . *Creech.*

ibid. ver. 18.

Stellis fulgentibus alta... Stellis fulgentibus apta... *Creech Turneb.* Adv. 28. 6.

pag. 231. ver. 18.

quò cuique est cunque voluptas . . . quò ducit quemque voluptas, *al.* voluntas. *Libri Veteres, & vulgati.*

ibid. ver. 26.

An con bracia . . . An tum brachia . . . *Hav.*

pag. 236. ver. 10.

Submersaque saxa putandum est . . . Submerso capite *al.* capte putandum est. *Vossius* ad Catullum. p. 269. è Codd. *Creech Hav.*

pag. 237. ver. 5.

reprehendere euntes . . . euntem . . . *Creech.*
magnas fremit . . . magno fremit . . . *Fab.* in Emend.

pag. 238. ver. 2.

Idque suis . . . Imque suis . . . *Lamb. Creech.*

pag. 239. ver. 5.

& conjunctas oras Maris undique cingit . . .

& conjuncta eſt oras Maris undique cingens.
Omnes Codd. Creech. Hav.

ibid. ver. 14.

mediâ de clade . . . diâ de clade . . *Fab. Creech. Hav.*

ibid. ver. 25.

Et quota pars homo Terraï ſit totius unus.
Nec tota pars, homo Terraï quota totius unius.
J. Voſſius. Preig. Hav.

pag. 240. ver. 16.

& fluvius, qui non eſt, maximus ei eſt . . .
& fluvius, qui viſus, maximus eji . . . *Hav.*

pag. 241. ver. 9.

In ſummo ſunt ventigeni Crateres . . .
In ſummo ſunt vertice enim Crateres... *Turneb. Hav.*

ibid. ver. 30.

Inter nigra virûm, percoctaque ſæcla calore . . .
Inter nigra virûm percocto ſæcla colore.
Mſſ. Lugd. Bat. Hav.

pag. 243. ver. 2.

locus eſſe, videri, Quadrupedes... locus eſſe, vigentes Quadrupedes . . . *Creech.*

pag. 245. ver. 16.

nictari nequeunt... nixari nequeunt... *Gif. Fab. Hav.*

pag. 246. ver. 17.

terram dimovit . . . umbram dimovit . . . *Creech.*

ibid. ver. 26.

nodoſque relaxat . . . venaſque relaxat . . . *Mſſ. duo & Libri Florentini.*

pag. 247. ver. 4.

endo mari ſpirat fons dulcis aquaï . . .
endo mari Aradio Fons, dulcis aquaï. . . *Preig. Hav.*

pag. 248. ver. 28.

Diditus in venas... Diditur in venas...*Mſſ. Codd. Hav.*

pag. 249. ver. 14.

in ejus poſta vapore . . . in ignis poſta vapore.

Quidam libri. Creech. Lamb.

ibid. ver. 26.

Hæc res munda . . . Hæc jucunda. . . *Creech.*

pag. 250. ver. 23.

Nec res ulla magis... Nam res nulla magis... *Lamb.*

pag. 251. ver. 12.

Parvas ad partes . . . Primas. *Gaff.* pronas. *Vulgati Codd.*

ibid. ver. 21.

& quanquam in partem . . . & partem in vacuam. . . *Omnes ferè Mff.* & *Vulgati.*

ibid. ver. 27. & 28.

. . . . *Videtur:*
Ære interpofito difcordia tanta creatur...
. . . . Videtur:
Ære interpofito; difcordia tanta creatur. *Hav.* ita mutavit diftinctionem.

ibid. ver. 33.

pulfareque fluctu . . . flictu . . . *Lamb.*

pag. 252. ver. 11.

Semina faxi; flumina faxi. *Mff.*

pag. 253. ver. 20.

Britannum Cœlum . . . Brittanidis Cœlum . . . *Fab. Creech. Hav.*

ibid. ver. ultimo.

fortè alienum eft... forte venenum... *Lugd.Bat. Hav.*

pag. 254. ver. 19.

mortifer æftus . . . aër . . . *Mff. Hav.*

pag. 255. ver. 3. & 4.

Spiritus ore foràs tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.

Creechius duos hofce verfus fuo loco emotos verfui *Inde, ubi,* &c. fubjungendos effe cenfet.

pag. 255. ver. 19.

Nil adeò poffet cuiquam leve . . . Nil adeò ut poffet

quidquam leve . . . *Lamb. Fab.*

pag. 256. ver. 9.

inhorrebat rictum, frons tenta minebat...
in ore patens rictum, frons tenta meabat . . . *Hav.*

ibid. ver. 18.

huc hominis . . . hâc hominis . . . *Fab.*

ibid. ver. 26.

hic incesserat . . . his incusserat . . . *Libri Mss.* & *Vulgati. Hav.*

pag. 257. ver. 14. &c.

Idque vel in primis cumulabat funere funus.
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi.
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi;
Idque vel imprimis cumulabant funere funus.
Codd. Lugd. Bat. Janus Rutgersius. Creech. Hav. sic mutant.

ibid. ver. 26.

Inque aliis alium. . . Inque aliis alius. *Fab. Creech.*

pag. 258. ver. 4.

Nec minimùm partim ex agris ægroris in urbem...
Nec minimam partem ex agris ægror is in urbem...
Fab. Creech. Hav.

ibid. ver. 7.

quò mage eos tum Confertos . . . quò magis æstu Confectos . . . *Hav.*

ibid. ver. 16.

Ulceribus tetris prope jam, sordique sepulta.
Ulceribus cæcis prope jam, sordique sepultis. *Turneb.*

Finis Lectionum variarum.